

Viața Românească

Directori: C. STERE și Dr. I. CANTACUZINO

SUMAR

- A. Philippide *Cu specialist român la Lipsca.*
- N. Beldiceanu *Doina dragostelor.—Doina dorului.—Amintiri.—
—Dor de moarte (versuri).*
- I. Agirbiceanu *Viscolul.*
- Maria Cunțan *Copii săraci (versuri).*
- Dr. Const. C. Georgescu-Severin *Aplicarea Legii învoelilor agricole (Munca la tarla).*
- Cincinat Pavelescu *Revolta omului (versuri).*
- N. N. Beldiceanu *Puiul.*
- P. P. *Visul unui sclav (versuri—după Longfellow).*
- D. A. Nanu *Amurgul reacurilor (versuri)—Inceputul din
—Poeta de A. de Musset).*
- M. Sadoveanu *Apă morților (sfârșit).*
- Raul Stavri *Pastel.—La mormântul mamei (versuri).*
- C. Hoiescu *Organizația comerțului mondial al petrolului.*
- Octavian Goga *Înmă (versuri).*
- I. G. Duca *Cronica eternă (Situația în Orient).*
- N. D. Cocea *Cronica vatră. (Israel.—„Chinul“).*
- Gh. Topirceanu *Cronica veselă. (Grândomanie).*
- Alex. Gh. Doinaru *(Geografie: Focșani, Milcov,
—Cotuiari).*
- Gt. *Scrisori din Bucovina. (Stiri culturale.—Stiri
—politice.—Comemorarea lui Ion Creangă.—
—Scribitorii lui Titu Maiorescu.—Un țaran
—conferențiar ambulant prin satele periclitate
—de slavism.—Rezultatele noii legi comunale).*
- Dr. Onisifor Ghibu *Scrisori din Ardeal.—(Școlile secundare din Un-
—garia.—Liceele românești.—O necesitate națio-
—nală imperativă: liceul din Brad).*
- P. Nicanor & Co. *Miscellanea (Eugeniu Cavada.—Pentru contem-
—porani și pentru posteritate.—Pentru d. G.
—Pauu).*

Recenzii: A. Stavri. „Luminisuri“; Virgil Caraivan. „Domnița Olina“; H. Taine. „Despre natura operelor de artă (Trad. de M. Sadoveanu).—I. 8.—Iosif Popovici. „Dialectele române. IX. Dialectele române în Istria. Partea II. Texte și Glosar“; C. N. Mateescu. „Balade“ (Cu o prefață de N. Iorga).—G. P.—Ioan Slavici. „Educația rațională“; Ioan Slavici. „Educația fizică“; Ioan Slavici. „Educația morală“—M. C.—Wilhelm Meyer-Förster. „Heldelberg-ul de altădată“.—X. Y.—Jules Renard. „Nos frères farouches“;—Max Maurey. „Quelques actes“—Dr. N. Q.—Th. Ribot. „Problèmes de psychologie affective“—O. B.

Revista Revistelor: Luceafărul, Viața Socială, Falanga, Revista Democrației Române, Noua Revistă Română, Cumpăna, Ioan Creangă, Mercure de France, La Revue, Revue de Idées, La Revue de Mois, Nuova Antologia, Rivista d'Italia, Deutsche Revue, Sozialistische Monatshefte, The Contemporary Review, Saturday Review.

Mișcarea Intelectuală.
Bibliografie.

I A Ș I

Redacția și Administrația: Str. Golia 52.

1910

Viața Românească apare lunar cu aproximativ 150 de pagini. — Abonamentul în țară: un an 18 lei; jumatate de an 9 lei. Numărul 2 lei. — Pentru învățători, preoți de sat și studenți: un an 15 lei, jumătate de an 7,50. — Pentru Austro-Ungaria: un an 15 coroane; jumătate de an 7 coroane 50 h. Numărul 2 coroane. — Pentru Basarabia: un an 8 ruble; jumătate de an 4 ruble. Numărul 1 rublă. Pentru străinătate: un an 22 lei; jumătate de an 11 lei. Numărul 2 lei 60 h. — Pentru detalii a se vedea pagina următoare.

Viața Românească

REVISTĂ LUNARĂ

Sub direcția d-lor Prof. Univ. C. STERE și Dr. I. CANTACUZINO

Cu colaborarea d-lor : I. Agirbiceanu, C. Alimăneștianu, D. Anghel, prof. univ. I. Athanasiu, Jean Bart, N. Bațaria, G. Bogdan-Duică, dr. P. Bogdan (docent), C. Botez, I. Botez, Octavian Botez, I. Al. Brătescu-Voinești, Vintilă I. Brătianu, Caragiale, M. Carp, dr. P. Cazacu, dr. D. Călugăreanu, I. Ciocirlan, N. D. Cocea, M. Codreanu, G. Coșbuc, prof. I. cav. de Cuparencu, Ana Conta-Kernbach, Barbu Delavrancea, I. G. Duca, V. Eftimiu, Pompiliu Eliadă, Elena Farago, A. N. Gane, N. Gane, Octavian Goga, C. Hogaș, C. Hoiescu, G. Ibrăileanu, căpit. N. Ionescu, G. C. Ionescu-Șișești, Nat. Iosif, St. O. Iosif, dr. S. Irimescu, M. Jacotă, Francis Lebrun, prof. univ. dr. N. Leon, V. Loichiță, E. Lovinescu, dr. I. Lupaș, dr. N. Lupu, prof. univ. dr. M. Manicatide, Constanța Marino, I. Minulescu, I. Mironescu, S. Măndrescu, Const. Morariu, St. Morărescu, V. G. Morțun, D. Munteanu-Rîmnic, G. Murnu, I. Nădejde, Alexis Nour, dr. Aurel cav. de Onciul, inginer N. P. Panaitescu, locot. colonel Sc. Panaitescu, G. Pascu, D. D. Pătrășcanu, Horia Petra-Petrescu, N. Petrescu-Comnen, prof. univ. A. Philipptide, prof. univ. dr. D. Pompeiu, Matilda Poni, Sp. Popescu, dr. St. Popescu (docent), D. Popovici-Bayreuth, prof. univ. dr. G. Proca (O. Carp), dr. N. Quinez, Ioan R. Rădulescu, I. Raian, George Rannetti, Radu Rosetti, Izabela Sadoveanu, M. Sadoveanu, C. Sandu-Aldea, H. Sanișlevici, Sever Secula, prof. univ. dr. V. Sion, dr. Alex. Slătineanu, A. Stavri, maior Alex. Sturdza, dr. D. Tatușescu, I. Teodorescu, D. A. Teodoru, George Tofan, Iorgu Tama, Em. Triandăfil, Al. Tzigara-Samurcaș, dr. A. Urechia, dr. Alex. Vaida-Voevod, Al. Vlăhută, N. Volenti și alții.

Condițiile de abonare

IN ȚARA :

Pe an	18 lei
Pe jumătate de an	9
Un număr	2

Abonații care nu-și vor achita abonamentul în mod direct vor

trebui să plătească în plus 4 lei pe an și 2 lei pe $\frac{1}{2}$ an, ca indemnizare pentru încasatori.

Pentru învățători, preoți de sat, primari și funcționari satești, studenți și elevi, pe an 15 lei, pe jumătate de an 7.50.— (Aceștia pot plăti în trei rate a câte 5 lei trimisă cu anticipare).

IN AUSTRO-UNGARIA :

Pe an	15 coroane
Pe jumătate de an	7 cor. 50 h
Un număr	2 coroane

Abonamentul anual se poate achita în trei rate de câte cinci coroane, din patru în patru luni.

IN BASARABIA :

Pe an	8 ruble
Pe jumătate de an	4 ruble
Un număr	1 rubla

Abonamentul anual se poate plăti la fiecare două luni câte 2 ruble, până la achitare.

IN STRĂINĂTATE :

Pe an	22 lei
Pe jumătate de an	11 lei
Un număr	2 lei 50 b.

vezi urmare pag. 3-a copertii

• Mașinele de Cusut „SINGER” •

— SÎNT CELE MAI FOLOSITOARE —

○○○○○○○

NUMAI DUPA A-
CEASTA EMBLEMA
SE CUNOSC MAGA-
ZINELE IN CARE
SE VIND MAȘINE-
LE DE CUSUT
„SINGER”

○○○○○○○

○○○○○○○

MAȘINELE NOAS-
TRE N'AU NEVOE
DE RECOMANDA-
ȚIE, VA RUGAM
NUMAI A INGRIJI
CA ELE SA FIE
CUMPARATE DIN
ADEVARATUL LOC

○○○○○○○

Societ. pentru comerțul cu mașini de cusut „SINGER”

BOURNE & CIE BUCUREȘTI

CALEA MĂȘILOR, 216. CALEA GRIVIȚEI, 84. CALEA VICTORIEI, 51.

BIROU STRADA I. C. BRĂȚIANU No. 28.

IAȘI:—No. 37, STRADA LAPUSNEANU, No. 37.

Sucursale în toate orașele principale din țară.

Reteaua Liniilor de Tramvae

— DIN CAPITALA —

Prima Societate Anonimă Română de Tramvaiuri

◊◊◊◊ **TRAMVAIUL VECHIU** ◊◊◊◊

TARIFUL: Pentru o secțiune oarecare: 10 bani.

Pentru fiecare secțiune următoare: 5 bani

SOCIETATE ANONIMA ROMÎNA

Pentru Construirea și exploatarea de Căi Ferate pentru Tramvaiuri

◊◊◊◊◊◊ **NOUL TRAMVAI** ◊◊◊◊◊◊

TARIFUL: Pentru o secțiune oarecare: 10 bani.

Pentru fiecare secțiune următoare: 5 bani

Să nu lipseasca din nici o casă

Franzbranntwein

Alcool de vin cu sare de D-ri KONIA și Fiu chimiști.

Fricțiune întăritoare, infalbită contra durerilor reumatismale și la Gută
Întreține sănătatea, puterea și frumusețea corpului.

FLACONUL ORIGINAL LEI 2.

Franzbranntwein

CU MENTHOL: Dr. KONYA

Se distinge prin puterea sa antiseptică și răcoritoare. Ca atare este recomandat în special contra durerilor nevralgice, durerilor de cap și contra afecțiunilor catarale. Flaconul original 2.25

VINUL KONYA.

∞ Tonic, Nutritiv și Reconstituant ∞

Cu principiile continute în Kola, Coca, Guarana și Cacao reunite.

Indicațiuni: Debilitate, Anemie, Clorosa, Hipocondrie, Afecțiuni cardiace, Maladii nervoase, Convalescență.

PREȚUL BUTELIEI 4 LEI 50 BANI

A se cere pretutindeni la Farmacii și Droguerii cu marea „Fortuna” depusă, și semnătura. Unde nu se găsește se trimite contra ramburs prin *Depozitul general:* Farmacia Curții Regale.

FRĂȚII Dr. KONYA, Iași.

Cumpărați numai mașina de scris

Cele mai noi
distincțiuni la toate
Expozițiile din
lume!

YOST

Adeptată de
CASA REGALĂ
Toate autoritățile și
casele mari de
comerț

Singura care scrie fără panglici!

Cereți mașini de probă! Cele mai mari înlesniri de plată!

Orice furnituri pentru toate mașinile de scris

BUCUREȘTI, No. 54—Calea Victoriei—No. 54

Telefon.

• Ciocolata • • Zamfirescu •

SPECIALITAȚI: SYLVA=ALUNETA=CREMANT

COLECTURA „VICTORIA”

BOTOȘANI, — STRADA MARE — Telefon

Vesteste pe clienții săi, cu onorata Direcțiune a Loteriei prin certificatul eliberat, atestă în baza adevărului, că până astăzi nu a avut de înregistrat nici o singură reclamațiune din partea jucătorilor.

Această constatare oficială o îndreptățește dar, de a se bizui și pe viitor pe concursul onor. public.

Prețurile oficiale pentru toate clasele rămân neschimbate:
UN LOS ÎNTREG 160 LEI, JUMĂTATE LOS 80 LEI, UN SFERT
■ ■ ■ ■ ■ 40 LEI, UNA OPTIME 20 LEI ■ ■ ■ ■ ■

Comandele din țară, însoțite de contra-valoare se execută fără întârziere
Onor. public este rugat a nota adresa:

COLECTURA „VICTORIA”, BOTOȘANI

○ ○ ○ FABRICA DE TESATURI ○ ○ ○

FOASTA LEO GELLER & Co.

SOCIETATE ANONIMA, IAȘI

Capital deplin vărsat 800.000 Lei

Instalație modernă cu 400 războaie mecanice, Văpsitorie, Albitorie și apretură. Furnizează tot soiul de țesături de bumbac, in și cînpă. Furnituri militare. Zefiri. Uniforme școlare. Barcheturi. Flanelă de bumbac. Doguri. Americi diverse. Albituri. Mexicane. Croydoane. Pinze pentru cizmari. Etc.

Banca Națională a României

Situațiune Sumară

		1910	
		13 Febr.	20 Febr.
ACTIV			
1909			
21 Febr			
126 944 936	89 033 916 Reserva metalică Aur 92 051 947	130 604 833	130 118 547
	37 631 778 Reserva Trafe Aur 38 066 600		
1 185 259	Argint și diverse monele	1 225 884	1 271 652
54 471 501	Portofoliu Român și Străin	59 902 927	61 609 580
11 212 300	(*) Impr. contra ef. publice 10 532 700		
16 060 394	„ „ „ „ in cont curent 16 827 603	27 766 977	27 365 303
11 999 924	Efectele Capital. Social	11 999 924	11 999 924
15 296 433	Efectele fondului de rezerva. „ „ „ „ amortisarea	14 925 995	14 925 995
3 187 121	imob. și material	3 134 621	3 134 621
5 971 257	Imobili	5 999 687	5 999 687
704 293	Mobilier și Mașini de Imprimerie	709 139	709 361
370 031	Cheltueli de Administrațiune	321 336	377 255
105 454 494	Depozite libere	107 543 338	107 958 138
29 446 186	Compturi de valori	38 336 307	35 237 020
12 656 064	Compturi diverse, Sold	16 389 206	15 719 .90
394 960 193		418 860 174	416 421 773
PASIV			
12 000 000	Capital	12 000 000	12 000 000
26 380 304	Fond de rezervă	28 187 792	28 187 792
3 863 598	Fondul amortisării imobil. și material	4 120 826	4 120 826
246 660 990	Bilete de Bancă în circulațiune.	266 502 260	263 571 940
	Profituri și perderi		
600 807	Dobândi și beneficii diverse	505 958	583 077
105 454 494	Depozite de retras	107 543 338	107 958 138
394 960 193		418 860 174	416 421 773
	Scomptul 5% *) Dobândă 5½%		

SOCIETATEA ANONIMĂ

de **Basalt artificial** și de **Ceramică**
DE LA COTROCENI

BUCUREȘTI, STRADA CÎMPINEANU, 20

Capital social deplin vărsat Lei 2,500.000

Cel mai bun material pentru învelit acoperișurile este numai placa de ardesie

Eternit

Fabricată de Societate după brevetul Hatschek.

Material foarte ușor și ieftin

Rezistență absolută contra focului, vântului și intemperiilor

INFĂȚIȘARE PLĂCUTĂ. — DURABIL

Societatea mai oferă și celelalte produse ale sale, precum :

DALE ȘI PAVELE DE BAZALT ARTIFICIAL
CARELAGE

CARAMIZI SPECIALE, CARAMIZI REFRACTARE

Tuburi zmălțuite, Sobe de Teracotă

FAIANTERIE DE MENAGIU, DE FARMACIE

ASFALT ȘI BITUM. CARTON ASFALTAT

Cereți Prețurile-Corente speciale

Cumpărați numai dela :

Prima Franzolărie Națională de Lux

I. FORȘT

IAȘI, STRADA PĂCURARI, 3

MARMOROSCH, BLANK & C^{-IE}

SOCIETATE ANONIMA CU UN CAPITAL DE 10,000,000 LEI

STRADA LIPSCANI, 8, și Sucursală în CALEA
VICTORIEI 17, (sub Hotel de France)

BUCUREȘTI—BRAILA—CONSTANȚA—CALAFAT—GIURGIU
SULINA—TULCEA.

Efectuează toate operațiunile de bancă în general. Cumpără și vinde efecte publice. Emisiuni de scrisori de credit asupra tuturor țărilor.

Avansuri asupra valorilor în depozit și orice fel de transacțiuni financiare.

Sucursalele din Brăila și Constanța afară de operațiile de bancă mai sus citate, se ocupă și cu vinderea cerealelor în comision.

THE BANK OF ROUMANIA LIMITED

Mai înainte Banca Români, fondată la 1869.

Capital Lire Sterline 300.000 deplin vărsat

Fondul de Rezervă Lire Sterline 154,679

SEDIUL: LONDRA. — SUCURSALE: BUCUREȘTI

COMITETUL CENTRAL:

The Earl of Bessborough, C. V. O., C. B.

Viconteles Goschen.

Domnul E. W. H. Barry

Sir R. Hamilton Lang, K. C. M. G.

„ Demetre de Frank.

Domnul P. Naville.

BUCUREȘTI: E. E. Goodwin Director, Al. Luensiewicz Director-Adjolnt.

CENSORI: D-nii Jean Kalandero, Dem. I. Ghica și Arthur Green

Libraria Franceza H. Kohn

fost director al Librării *l'Indépendance Roumaine*.
situată în Calea Victoriei, **Pasagiul Român** No. 19—București.
TELEFON 25,83

Este cea mai bine asortată în cărți de literatură, medicină, filosofie, sociologie, agricultură, etc. streine. Execută cu cea mai mare promptitudine orice comandă de cărți ce i s'ar cere și n'ar avea în depozit.

Toate revistele franceze se trimet la domiciliu chiar în ziua sosirei lor de la Paris.

Abonamente la toate ziarele și revistele străine.

Face abonamente la revista:

„**VIATA ROMINEASCA**”

și trimite acasă cu numărul la oricine i-ar face cererea.

ROMANIA

Primaria Urbei Peatra

JUD. NEAMŢU.

PUBLICAŢIUNE.

Avându-se în vedere, decisiunea Consiliului Comunal, din şedinţa de la 9 Februar 1910, se aduce la cunoştinţa publică următoarele:

Cu începere de astăzi, *Primăria va executa pe seama ei proprie, instalaţiuni electrice particulare cu preţuri avantajoase şi fixe*, după un tarif general de preţuri, votat de consiliul Comunal.

Pentru înlesnirea publicului amator de a-şi face instalaţiuni de lumină electrică, Primăria a luat dispoziţiunea cea mai avantajoasă ca plata pentru instalaţiuni să se facă în

12 RATE LUNARE

cu începere de la punerea în funcţiune a instalaţiunii executate.

Instalaţiunile vor fi executate sub controlul serios al Primăriei, de către *montori speciali* şi în bune condiţiuni de funcţionare, după regulile tehnicei Germane.

Materialele pentru instalaţiuni, vor fi de cea mai superioară calitate şi vor corespunde sistemului adoptat.

Publicul din oraşul Piatra-N., este astfel garantat că executarea instalaţiunilor se va face în mod conştiincios, având în acelaş timp şi condiţiuni avantajoase pentru plata.

PRIMAR, *N. I. Ioaniu*

Secretar, *Mih. Grigoriu.*

Planul Loteriei a șaptea privilegiată pe clase a Regatului Român

60000 numere cu **30000** câștiguri și **8** Premii

Clasa întâia. Misa Lei 12 p. un bil- let întreg (incl. chelt. de cancelarie com. etc.) Tragerea la 11/24 Dec- embrie 1910	Clasa doua Misa Lei 20 p. un bil- let întreg (incl. chelt. de cancelarie com. etc.) Trag. la 11/24 și 12/25 Ianuarie 1910	Clasa treia Misa Lei 36 p. un bil- let întreg (incl. chelt. de cancelarie com. etc.) Trag. 3/16 și 4/17 Fe- bruarie 1910	Clasa șasea Misa Lei 24 pentru un bi- let întreg (incl. chelt. de cancel. com. etc.) Trag. de la 9 April la 1 Mai (22 April la 17 Mai) 1910.
Câștigul cel mare în cazul norocos Lei 60000	Câștigul cel mare în cazul norocos Lei 70000	Câștigul cel mare în cazul norocos Lei 80000	Câștigul cel mare în cazul norocos conform § 19 Lei 900000
1 Prem. 40000	1 Prem. 50000	1 Prem. 60000	Lei 850000
1 Câștig 20000	1 Câștig 20000	1 Câștig 20000	Lei 825000
1 " 5000	1 " 5000	1 " 5000	sau 820000
1 " 2000	1 " 2000	1 " 2000	Lei 820000
1 " 1000	1 " 1500	1 " 1500	sau 815000
2 " 500 1000	2 " 1000 2000	4 " 1000 4000	Lei 820000
4 " 300 1200	4 " 500 2000	5 " 500 2500	sau 815000
5 " 200 1000	6 " 300 1800	10 " 300 3000	Lei 815000
25 " 150 3750	15 " 200 3000	15 " 250 3750	sau 815000
60 " 100 6000	69 " 150 10350	62 " 200 12400	Lei 815000
1400 " 40 56000	2400 " 85 204000	2900 " 130 377000	Lei 815000
1500 Câștig și 1 premiu 136950	2500 Câștig și 1 premiu 301650	3000 Câștig și 1 premiu 491150	

Clasa patra Misa Lei 36 p. un bil- let întreg (incl. cheltueli de cancelarie, com. etc.) Tragerea la 26 și 27 Febr. (11 și 12 Mart.) 1910	Clasa cincea Misa Lei 32 p. un bil- let întreg (incl. cheltueli de cancelarie, com. etc.) Trag. la 20 Mart. (12 April) 1910	
Câștigul cel mare în cazul norocos Lei 90000	Câștigul cel mare în cazul norocos Lei 100000	
1 Prem. 70000	1 Prem. 80000	1 Premie Conf. § 10 400000 400000
1 Câștig 20000	1 Câștig 20000	1 Premie Conf. § 10 250000 250000
1 " 10000	1 " 10000	1 Premie Conf. § 10 150000 150000
1 " 5000	1 " 5000	1 Câștig 100000 100000
1 " 3000	1 " 3000	1 " 50000 50000
1 " 1500	1 " 2000	1 " 25000 25000
4 " 1000 4000	4 " 1000 4000	1 " 20000 20000
8 " 500 4000	10 " 500 5000	1 " 15000 15000
15 " 300 4500	20 " 300 6000	5 " 10000 50000
68 " 250 17000	61 " 250 15250	10 " 5000 50000
1900 " 170 323000	1400 " 200 280000	25 " 3000 75000
2000 Câștig. și 1 premiu 462000	1500 Câștig. și 1 premiu 430250	80 " 2000 160000
		200 " 1000 200000
		400 " 500 200000
		18775 " 200 3755000
		19500 Câștiguri și 3 Premii 5500000

Intrări

B I L A N T

Eștri

60000 Losuri Cl. I-a à 8 lei	Lei 480000	1500 Câștig. Cl. I-a și 1	Premie lei 136950
58500 " II-a à 16 "	936000	2500 " II-a și 1	" " 301650
56000 " III-a à 32 "	1792000	3000 " III-a și 1	" " 491150
53000 " IV-a à 32 "	1696000	2000 " IV-a și 1	" " 462000
51000 " V-a à 28 "	1428000	1500 " V-a și 1	" " 430250
49500 " VI-a à 20 "	990000	19500 " VI-a și 3	" " 5500000
	Lei 7322000		Lei 7322000

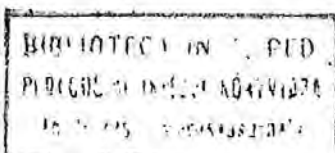
22 OCT 2019

Un specialist român la Lipsca.

20. Ion Papp: Beiträge zum Studium des Altrumänischen, III Jahresbericht 170—182. O listă de cuvinte vechi românești din Psaltirea dela Belgrad 1651.

21. St. Stinghe: a. Die Anwendung von *pre* als Akkusativzeichen, III Jahresbericht 183—197, IV Jahresbericht 228—249. Dl. S. a cercetat întâi textele vechi române, ca să vadă cînd apare întîia dată prepoziția *pre* ca formă a acuzativului. Textele cercetate au fost praxiul dela Voroneț (împreună cu locurile corăspunzătoare din bibliile 1648, 1688), psaltirea șcheiană, psaltirea lui Coresi, codex sturdzanus, textele din crestomatia lui Gaster. Concluzia la care ajunge Dl. S. este următoarea: Până la 1574 nu apare *pre* ca formă a acuzativului; timpul în care *pre* începe în mod temeinic să facă acest serviciu trebuie pus între 1580 și 1600. După aceea cercetează Dl. S. împrejurările în care obiectul drept primește prepoziția *pre* (*pe*) în românească modernă. — Citeva observații: Faptul că se găsește obiectul drept cu *pre* în textul publicat de Hasdeu în Cuvinte din bătrîni I 6 confirmă numai aceia ce spusese eu de mul' în Introducere în istoria limbii și literaturii române pag. 80 că „critica gramaticală îl arată ca din veacul XVII“. | Nu este exact că ar fi mai bine să se pună obiectele drepte cu *pe* în 'na copilul faurului', 'tu să păzești caprele acestea', 'dădură pruncuțul înfășat boerului' (232). | Nu sînt românești următoarele construcții înșirate la pag. 233 din I. Pop Reteganul Povești, G. Căfană Povești: 'nici cuteză a întreba pe bătrînul; să pedepsească pe vințelerul; tu ai întrebat pe călugărul despre ei; porunci de legară pe țigancă de coadele; pe tine te-am scos din necaz, nu pe faurul; chiamă pe doftorul și pe doftoriță la el; aduse împăratul pe femeia; pe feciorii îi puse în locul fetelor'. Tot așa de neromânească este construcția 'ea zărise depe fereastră pe negușătorul', pe care o dă Dl. S. din Șezătoarea I 24, dar în mod greșit, căci în Șezătoarea I 24 nu se găsește nimic de acest fel (Greșită este și citația Șezătoarea I 112 pentru 'chemă pre împărăteasa', care nu se găsește la locul citat) (283). | În

35646

Univ. "Petru Maior" Tg. Mures

0868772613

exemplele dela pag. 237 sub titlul 'Das Objekt steht in Beziehung zu einem Dativ des Personalpronomens' se amestecă două dative, unul al posesiunii și altul obiect nedrept. Acest din urmă se găsește în exemplele: 'să-ți dau capra asta,—aceluia îi dă fata,—mă-ai da voi mie copilașul ăsta,—popa-î dete fata de mure,—bucuroasă i-ar da pasărea, care...,—de nu-mi trimetea d-zeu calla asta bună,—slugile le băgară caii în grajduri,—nu mița mă-ai lăgăduit-o, ci copilul,—că-mi vei da iapa cea slabă din grajd,—luindu-și de nevastă fiica unui domn mare'. Apoi regula pusă la pag. 238, că „atunci cind obiectul e cunoscut și stă în legătură cu un dativ al pronumelui personal, se articulează și nu primește semnul acuzativului“, nu este exactă, deoarece se poate zice și 'să-mi lai pe copilași,—aceluia îi dă pe fată,—mergi de-ți adă pe fecior încoace,—să ne trimeteți pe copilă acasă,—să-mi slujesc pe stăpin cu dreptate,—i-ai scăpat pe copil de peire,—dacă mă-ai da voi mie *pe copilașul* ăsta,—popa-î dete pe fată de mure,—după ce-și văzu pe mamă și pe frați aici,—văzindu-și pe fată scăpată,—alungă-ți pe copiii dela casă,—își luă iar pe copilași și merse,—să-și caute pe fată,—bucuroasă i-ar da *pe pasărea* care...,—măi bine-ți dau pe frați din robie,—de nu-mi trimetea d-zeu *pe calla* asta bună,—pe cale și-a învățat feciorul pe ortaci,—să-și poată omeni pe oaspeți,—nu pe mița mă-ai lăgăduit-o, ci pe copil,—să-î farmece și vrăjască pe copil,—că-mi vei da *pe iapa* cea slabă din grajd,—ba am cutezat a-î cere și pe lele în căsătorie,—luindu-și de nevastă *pe fiica* unui domn mare,—a le face să-și uite pe părinți, și încă la cincă din exemple se pune și *pe* și articolul. Numai în următoarele exemple nu se poate pune *pe*: 'fi-a fript mata mița, și ndată i mincară boii amindoi, mă-ai dat boii pe mîncări, își adapă calul, era să-mi spetesc calul'. La alte citeva exemple stau la indoială dacă se poate pune *pe* ori ba. Lucrul este, deci, din punct de vedere al tezei 'obiectul stă în legătură cu un dativ al pronumelui personal' cu totul altfel decit cum s-a grăbit Dl. S. să-l formuleze în regula: 'atunci cind obiectul este cunoscut și stă în legătură cu dativul unui pronume personal, se articulează și nu primește semnul acuzativului'. | În 'se minie foc pe el' nu-î raport de obiect drept (239). | La exemplele date de multe ori lipsește verbul: 'pe slăcău într-o groapă' 235, 'și pe mine de soție' 239, 'pe cel ce cutează a se scâlda acolo' 240. b. Die Schkejer oder Trokaren in Kronstadt, VIII Jahresbericht 1—85. Dl. S. dă asupra locuitorilor din Schei (o mahala a Brașovului) și asupra limbii vorbite de dinșii următoarele interesante notițe: Locul, locuitorii, ocupația locuitorilor, fundațiile.—Portul.—Petrekerile dela paști.—Obiceșurile la nuntă.—Superstiții.—Limba din punct de vedere al fonetizmului și al morfologiei.—Originea Scheianilor (Pela sfîrșitul secolului al XIV au fost aduși meșteri bulgari din Bulgaria pentru zidirea unor clădiri publice. Acei meșteri s-au stabilit apoi pentru totdeauna în apropierea Brașovului și s-au amestecat cu Romîni ceî cu mult mai numeroși decit dinșii).—Texte.

22. Constantiu Lacea : Untersuchung der Sprache der 'Viata și petrecerea sfinților' des Metropoliten Dosoftei, V Jahresbericht 51—144. Un studiu asupra sunetelor, formelor și sintaxei din 'Viata și petrecerea sfinților' a mitropolitului Dosofteiu vol. I (Septembrie—Februar). La sfârșit este un glosar de cuvintele vechi românești din această carte.—Citeva observații : Dacă se găsește *eg* în *vreama*, cauza nu e că s-ar fi diftongat *e* accentuat, ci că în etymon se găsește *b*, care în limba românească este reflectat prin *ea*. Cum că *glesnele* n-are diftong nu-i ceva de mirat, „auffallend“, pentrucă doar nu toate cuvintele de origine străină diftonghează pe *e* accentuat (57). | *arucindui*, nu *arucidui*. Citațiile *plig* 55, 16, *petrecid* 54 b 23 sint greșite : la 55, 18 stă *plingind* și la 54 b 15 stă *petrecind* (65). | Exemplul 'pomenirea precuvios părintele nostru Theofan ispoveadnic' dela pag. 90 aparține la pag. 91 al. 2. | Ce fel de abatere dela uzul actual este acesta : 'năroadele să porniră asupra slintului Ioan' ? (94).

23. Ion Borcea : Deutsche Sprachelemente im Rumänischen, X Jahresbericht 138—253. Dl. Borcea caută întiiu să-și dea socotală în cite chipuri s-au introdus elemente germane în limba romină : dela Sași ; oștirea austriacă ; administrația austriacă ; negustori, meseriași, birtași germani ; lucrători germani în mine ; coloniști germani în Banat ; coloniști germani în Bucovina ; influința culturii germane. Apoi face două glosare, unul de nume comune, altul de nume de localități.—Citeva observații : La pag. 241 Dl. B. spune că *i* din etymon se prefăce în *e*, *ie* și dă exemple *belhiță*, *șelboc*, *gliedă*, *raspiel*. Mai întiiu, care *i* se schimbă în *e*, *ie* ? Cel accentuat ori eel neaccentuat, ori amîndouă ? Pe *belhiță* îl accentuiază Tiktin în mod arbitrar *belhiță*, *șelboc* știu că se accentuiază *șelboc* din cauză că are pluralul *șelboace*, pe *gliedă* știu cum să-l accentuez din cauză că se zice și *glied*, iar o accentuare *gliedă* este imposibilă în românește. Dar *raspiel* cum se accentuiază, *râspiel* ori *raspiel* ? Fiindcă Rădulescu-Codin, de unde e luat cuvîntul, nu spune, sigur că nici Dl. B. nu știe. Astfel stînd lucrurile, nu era bine ca Dl. B. să faciliteze lectura lucrării D-sale și profitul pe care poate să-l tragă lectorul din ea notînd accentele cuvîntelor și punînd acolo, unde însuș D-sa nu cunoaște poziția accentului, un semn de întrebare pentru acesta ? E un rău acesta general al tuturor lucrărilor publicate în anuarele D-lui Weigand, că nu s-au notat accentele cuvîntelor. Această împrejurare scade foarte mult din profitul ce ar putea trage cineva dintr-insele. În ce privește în special cuvîntul *raspiel*, care *i* s-a prefăcut în el în *ie*, căci doar etymon e *raspel* ? | Dacă *pf* pierde pe *f*, aceasta se datorește probabil însăș pronunțării germane, întrucît foarte răsîndită la Germani este pronunțarea ca *f* a lui *pf* nu numai înainte de o consonantă, ci și înainte de o vocală : *slantă*—*Pflanze*, *ferd*—*Pferd*. *Ekompfär* nu trebuia pus alături cu *chiflă*, *cotofleant*, etc., pentrucă în etymon nu este *pf* (243). | La pag. 244 se spune : *zw* la începutul cuvîntelor apare ca *sf* în singurul exemplu *sfant* ;

schw apare ca *f* prin căderea lui *sch* în *Fișer*.² Acest *Fișer* unde-î? | Dacă *-en* se prefacă în *-în*, și *-el* în *-ăl*, și *-er* în *-ăr*, și *-e* în *-ă*, cauza de cele mai multe ori a fost că inseș etyma s-au pronunțat cu *-în*, *-ăl*, *-ăr*, *-ă*. Dacă Românul zice *coâstăn*, *șnițâl*, *cufăr*, *hălbă*, cauza e că a auzit pe însuș Germanul pronunțând *kăstăn*, *șnițâl*, *köfăr*, *hălbă*. Care German pronunță *kăstn*, *șnițel*, *köffer*, *hălbz*? (246—247). | *-hausen* s-a prefăcut românește în *-uș* prin analogia sufixului romin *-uș* (249).

24. Ioan Scurtu : Mihail Eminescu *Leben und Prosaschriften*, X Jahresbericht 254—403. O foarte bună biografie a lui Eminescu bazată pe cercetarea obiectivă și inteligentă a tuturor izvoarelor. La urmă un rezumat critic al scrierilor în proză ale lui Eminescu. Totul scris într-o limbă frumoasă, clară, singura limbă frumoasă și clară care se găsește în anuarlele D-lui Weigand. Pentru a-și pute da samă de cuprinsul scrierilor lui Eminescu, pentru a pute judeca adecă scrierile acestui poet *invățat* din punctul de vedere al criticii istorice și generice, Dl. S. a avut grijă să se pregătească printr-o bogată lectură de cărți privilegiate la istoria literară și la filosofia secolului XIX. Eū voū adăoga, că pentru a pute judeca opēta lui Eminescu, nici atita nu este de ajuns. Pe de asupra mai trebuie și multă lectură de autori clasici greci și latini, dacă nu în original, macar în traducere. Este de regretat că Dl. S. n-a putut să-și publice și restul lucrării sale, rezumatul scrierilor în versuri ale lui Eminescu.

25. Alexander Bogdan : Die Metrik Eminescus, XI Jahresbericht 193—272. Este o conștiincioasă și amănunțită cercetare a perioadelor lui Eminescu, în care Dl. B. și-a dat multă osteneală și a spus lucruri adevărate : perioada lui Eminescu (ca în general perioada populară romină) este hotărîită de aceeaș principii ca și perioada din celelalte limbi romanice : numărul silabelor până la ultimul accent emfatic (incluziv) și poziția accentului emfatic al *tactului* față cu silabele neaccentuate ale acestuia. Dar fiecare poet are caracterele lui specifice în ce privește constituirea perioadelor și Dl. B. a avut în vedere ca, printr-o cercetare minuțioasă a perioadelor lui Eminescu, să ajute la aflarea stîlului lui Eminescu din acest punct de vedere, al formeii perioadelor sale. Dl. B. nu trage nicio concluzie. În general de tot este foarte lesne de tras una, chiar fără multe cercetări amănunțite : Perioada lui Eminescu este cea mai apropiată de a poporului, iar renumitul său vers de 15 silabe cu două cola, dintre care cel dintîi piano, iar cel de al doilea ori piano ori tronco, nu e altceva decît două versuri populare de 7 silabe (cele mai dese versuri populare rominești) puse cap în cap. Și aici se vede fondul adinc popular al simțirii lui Eminescu, cu toată erudiția lui și cu toată metafizica lui pesimistă, mai ales cînd îl comparî cu alți poeți din a două jumătate a secolului XIX, care imitau pe Francezi, de pildă cu Alexandri, care în versul

de 13 silabe (orî tronco orî piano, compus din două cola, dintre care cel dintîi piano) a imitat alexandrinul francez : „tu, care ești perdată în neagra veșnicie, etc.”; orî cînd îl comparî cu poeți care inventau rîtmuri abracadabrate, cu Bolintineanu de pildă, cel care cînta „știți voi ce sînt misterele, cînd babele zbircite, ce nu le țin picerele, șoptesc afurisite?” orî „Mihnea incalecă, calul lui tropotă, fuge ca vîntul etc.”. Și au fost oameni care au numit poezia lui Eminescu *poezie bolnavă*. Era bolnavă numai în aparență, în realitate era foarte sănătoasă. Bolnavă greu, ostigoasă, a fost poezia lui Bolintineanu. Chiar poezia lui Alexandri suferia foarte des de malarie. Forma versurilor unui poet este ca pulsul : după dînsa poți judeca și valoarea fondului.

—Cîteva observații : În ‘căci ce-s’, ‘organele-s sfărmate’, ‘noptile-s’, ‘și-s supte’, ‘durere-s’, ‘a cui-s’ nu s-a elidat niciun *i*, căci *-s* din aceste exemple așa a fost, fără *i*, dela capul locului (199). | Eminescu, care era Moldovan, nu putea zice *dă-m-înapoi*, ci numai *dă-mi-napoi*. Pe Eminescu, ca și pe oricare scriitor, trebuie să-l lași așa cum era el. În lectura de toate zilele poate lectorul din diferitele părți ale rîmîniunii să-l pronunțe pe Eminescu cum va pofti, într-un studiu însă științific asupra *formei* poeziei lui Eminescu, trebuie să stabilească cîineva *adevărata* formă, forma originală (199). | În ‘grămădește-a ta’ nu este afereză a lui *în-* pentrucă așa e verbul, *grămădesc*, nu *îngrămădesc* (200). | *Înțelepciune* nu-î proparoxytonon, ci paroxytonon, și nu se zice *în proparoxytonibus*, ci *in proparoxytonis* (201). | În *doar ochii* nu este nicio eliziune, căci cuvîntul nu sună numai *doară*, ci și *doar* (203). | Este cu neputința să pună cîineva în gura lui Eminescu o pronunțare muntenească *ău* *întii* pentrucă să scoată din ea un *dîntii*, ce se găsește în ediția de poezii postume a lui E. Hodoș. În manuscris trebuie să fie *dîntii* orî *dîntii*, *dîntii* provine dela Dl. Hodoș (204). | În ‘noapte-adîncă’ nu cade *e*, ci se conține cu *a* în diftongul *ea* (206). | *făcut* din Venere și Madonă versul 27 trebuie să fie greșeală în loc de *făcui* (207). | În *Călin* 49 este hiatus între *a-i*, nu între *a-i* (209). | În *luați, luare, Daniil* nu este diairesis (216, 217). | În *trunchiul* nu este hiatus. Cu această ocazie observ că definiția pe care o dă Dl. B. pag. 208 despre *hiatus* nu este îndestulătoare : „Prin hiatus se înțelege în metrică contactul între două vocale, între a căror pronunțare, orî mai bine zis între al căror sfîrșit și început, nu se observă niciun alt sunet.” A uitat Dl. B. să spună dacă vocalele care vin în imediat contact trebuiesc să fie ambele sonante. Și într-un diftong vin două vocale în imediat contact și cu toate acestea nu există hiatus, apoi cînd între două vocale sonante se găsește o vocală consonantă, care formează diftong cu una din ele, iarăș nu există hiatus : *subsuiară* (218). | Ceia ce spune Dl. B. pag. 218, cum că sînt două feluri de contracții (Verschleifung), una ascendentă, la care numai o vocală se conține : *de ai—dăi*, și alta descendentă, la care amîndouă vocalele se conține prin aceia că ambele se pronunță scurt : *Caucazul—Caiuca*

zul, este neexact. Din punct de vedere fiziologic *ăă* e tot alita diftong cit și *ăă*, deosebirea e numai în poziția consoanței față cu sonanta. Tot așa de neexactă este afirmarea că chipul cum se face contracția, ascendent ori descendent, ar fi atîrnînd dela poziția accentului secundar, că în *apropie* ar fi contracția ascendentă din cauză că accentul secundar ar căde pe *e*, iar în *esfratul* ar fi contracția descendentă din cauză că ar fi accentul secundar pe *e*: *ie* nu se poate contrage decît în *ie* din cauză că *e* este mai *plin*, are mai mare *plenitudine* decît *i*, și la *ere* contracția nu se poate face decît *eū* din cauză că *e* este mai *plin*, are mai mare *plenitudine* decît *u* (218). | Niciodată *cea* nu se poate contrage în felul acela că să fie un diftong descendent *căa*, pentru că *a* e mai *plin* decît *e*: *căa* are două silabe (221).— Alceva este *i* precedat de consoană și alceva este *î* precedat de vocală. În cazul întîiu avem a face cu o consoană muiată, care adeseaori e greū de pronunțat cînd e urmată de o vocală guturală: *ori unde*; în cazul al doilea avem a face cu un *i* consonant, care nu formează hiatus, și pentru aceia nu este trebuință să-l strămutăm în silaba următoare: *ai apune* are tot atît de puțin hiatus ca și *a iapune*. Tot așa *ii* consonant nu formează hiatus oricare ar fi poziția sonantei sale, astfel că *soseai* *alături* are tot atît de puțin hiatus ca și *sosea i alături*. Niciodată *șă iūital*, ci *șă iūitat*. *Tărniuri* în florile sună *tărniuriflorile*, nu *tărni rîniilorile* (223). | În versul „cit sintem încă pe pace, eū iși zic bine-ai venit” *ai* n-are accentul tactului, căci dupăcum e gramatical subiect, tot așa e și psihologic subiect; predicatul, care prin urmare e mai tare accentuat, în acest vers este *zic*, tacturile sînt următoarele: cit sintem in—că pe păce—eū iși zic—bine-ai venit (225). | *îndevii*, *îndevii*, *miros*, *cupidon* (*cupido* pe latinește), *nimica* sînt accentuări normale, în *diadema* este accent grecesc (242—243). | *Asemenea* e adiectiv, nu prepoziție (253). | Definiția pe care o dă Dl. B. rimei după Stengel privește și rima și asonanța la un loc luate. Aceasta poate să inducă pe lector în eroare să creadă că D-sa o dă numai pentru rimă. La exemplul de asonanță involuntară ‘De te-î potrivii Astei rugăminți, Fericiți vom fi Și cuminiți’ lipsește steluța (255, 265).

26. Ioan Stolan : Der Grammatiker Timotheus Cipariu, XII Jahresbericht 1—90. Cuprinde o scurtă biografie a lui Cipariu, o expunere a „ideilor și tendințelor sale cu privire la tezaurul de cuvinte al limbii romine, la etimologie, ortografie, gramatică”, apoi o analiză a gramaticii sale.—Cîteva observații: *apriat* nu este așa de sigur slav, cum crede Dl. S. (30). | Eū n-am spus că „în forma *slăi* s-a născut *i* prin analogie”. Eū am spus că forma de imperativ *slă* s-a născut prin analogia verbelor de tipul lui *laudă* și că apoi acest *ă* a căpătat un *-i* epitetiv. Principii 25, 39. (70). | Dl. S. spune că pluscaperfectul compus din *am* la imperfect și participiul trecut nu se găsește nicăiri: „dies

Tempus ist nirgends zu finden“. Iată un exemplu din Miron Costin ed. Il Cogălniceanu 305: „Țara nu era nici cu o datorie îngreuiată, fără nicio dodeială despre Turci, cari aveau începută sfadă cu Persii“. Un pluscaperfect compus din pluscaperfectul lui *am* și participiul trecut se găsește la Dosoteiū Proloage 213₁: „O femeie, cerșindu-ș odorul ce avusese dat pre minule hîică-sa, întrebă slintul.“ Asupra pluscaperfectului compus din *sînt* la imperfect și participiul trecut nu se poate spune că Cipariu s-a grăbit de a-l admite ca o formă în general întrebuințată pentru limba veche, cînd atît de numeroase exemple se găsesc dela tot felul de verbe, și transitive și netransitive: *era slătută, era veniți, era auziți, se era culcați, era luați, era spămîntați, era venite, era luată, era făcuți, era înșeles, era domnit* (Cipariu Principia 180—181) (72).

27. Th. Capidan: a. Flexion des Substantivs und Verbuns im Codex Dimonic, XII Jahresbericht 179—232. Dl. C., de loc din Perlepe, a cercetat flexiunea substantivului și a verbului în Codex Dimonic și a comparat-o cu aceea din subdialectele macedoromine de sud și de nord. Din această comparație rezultă că limba din acest manuscris seamănă mult cu cea din Gopeș și Moloviște. Lucrarea D-ului C. se poate considera ca o schiță a declinării substantivelor (articulate și nearticulate) și a conjugării macedoromine, făcută de un indigen în mod cu totul obiectiv, fără preocupări de etimologism ori de alte considerații străine de știință, care au deformat gramatica lui Boiagi. Este cu alte vorbe începutul unei gramatici macedoromine. — Cîteva observații: Formele *avuseșă, vruseșă, fuseșă* sînt considerate de Dl. C. ca pluscaperfecte. „Mai întîiu am crezut“, zice D-sa pag. 229, „că ar fi niște forme de analogie după persoana 2 singulară a unor aoriste ca *fiteșă, dziseșă, duseșă*. Dar este mai probabil că sînt niște rămășiți ale pluscaperfectului conjunctivului latin, care s-a păstrat în dacoromina cu aceiaș formă și cu acela ș înșeles... Din izvor sigur aflu că aceste forme se mai găsesc încă astăzi la Palio-Seli lingă Conița.“ Mai întîiu citațiile sînt greșite. La 122¹⁸ nu este *avuseșă*, ci *vruseșă*, la 110 b⁷ nu este niciun *vruseșă*. Aceste forme se găsesc apoi astfel accentuate (Și cu această ocazie iar atrag atenția asupra marelui defect al publicațiilor din anuare, că nu se arată nicăiri accentul cuvintelor): *avuseșă* 83 b¹⁹, 103 b¹⁹, 122 b¹²; *vruseșă* 103 b²⁰, 122 b¹⁴, 122 b¹⁸; *fuseșă* 32²¹, 84²²; *fiseșă* 83 b¹⁹; va să zică, exceptîndu-se un *fiseșă*, aceste forme au accentul perfectului, iar nu al pluscaperfectului, cum îl au pluscaperfectele dacoromine *avuseși, vruseși* (dacoromin *fuseși* nu există, ci numai perfectul *fuseși*); ele, dacă au fost dela capul locului pluscaperfecte—și probabil au fost—, s-au asimilat din punct de vedere al formei perfectelor. Tot astfel s-au asimilat perfectelor din punct de vedere al înșelesului și au încetat de a mai fi pluscaperfecte, căci în toate locurile unde se găsesc întrebuințate n-au înșeles de

pluscaperfect, ci de perfect. Ar fi fost bine să ni spună Dl. C. dacă aceste forme, *avusésă, vrusésă, fusésă* (ori cum altfel accentuate?), care se găsesc încă în limba dela Palio-Seli, au înțelesul de *pluscaperfect*. Î Dl. C. înseamnă sub numele de imperfecte ale conjunctivului următoarele forme: *s-vă dideață* (2 pers. pl.), *s li kiria* (3 pers. sing.), *s li iria* (3 pers. sing.), *s nă hăriață* (2 pers. pl.), *s nă minduianu* (1 pers. pl.). Mai întâi citațiile sînt greșite: *s vă dideață* la 16 b²⁰ nu există; la 36²³ nu este *s li iria arău*, ci *s li iria arșune*; apoi *s li iria* nu se găsește numai la 36²³, ci și la 36¹⁸. Ce poate fi acest imperfect de conjunctiv al D-lui C.? Ce înțelege D-sa în general printr-un imperfect de conjunctiv? În realitate față cum stă lucrul: *s li kiria* 102 b¹³, *s li iria* 36¹⁸, 36²³, *s nă minduianu* 63¹⁶ sînt imperfecte de indicativ întrebunțate în propoziții condiționale nesigure, și anume *kiria*, *minduianu* au înțeles de optativ prezent, iar *iria* are înțeles de optativ trecut. Tot astfel în limba dacoromină imperfectul indicativului se întrebunțează în propozițiile condiționale nesigure (vezi lucrarea de față II 6). De cit numai, învremece în dacoromina el se întrebunțează numai pentru trecut, în macedoromina se întrebunțează și pentru prezent. Punctuația dela 63¹⁶ trebuie schimbată astfel: „s nă [nu *no*] minduianu, și noi di tră moarte tru aistă etă kiremu? Altă țiva si amintămu tru alantă țiață. Bezbele aista cu moartea si aspardze, aistu trupū, etc. In ce privește pe *hăriață* 43¹⁹, avem a face cu o atracție de mod și de timp, despre care se vorbește pe larg în ale mele Principii 116, și de care față exemple macedoromine în Aromunen II: ‘ș cu vruta nu puteam s me adunam’ pag. 8; ‘mine vream... s mi duțeam... s li bășam’ pag. 198; ‘năs vrea să dzică cu aistă că s li spunea ține vărnu pă rămiș’ pag. 224; ‘vream s aveam’ pag. 240. În transcrierea cu caractere latine a textului este greșită punctuația: trebuie scris *nu puteață să nă hăriață*, fără virgulă între *puteață* și *să*. b. Die nominalen Suffixe im Aromunischen, XV Jahresbericht 1—88. Dl. C. studiază sufixele derivative substantivale și adiectivale din punct de vedere al înțelesului și al originii lor. Cu privire la originea lor Dl. C. ajunge la următoarea concluzie: „Macedoromina a primit mai puține amestecuri străine în dezvoltarea sa decit dacoromina. Pentru aceia dintre sufixele derivative două treimi sînt de origine latină și numai o treime de origine străină, iar în această treime de origine străină rolul principal îl joacă limba slavă, pețind limbile greacă, turcă și albaneză au un rol foarte mic... Singurul sufix grecesc productiv este *-ie*, și încă puterea sa de viață se explică prin analogia sufixului de origine latină *-ie*. Incolo se mai găsesc ca sufixe grecești numai *-arcu*, *-earcu* (cîteva derivate), *-adă* (două exemple), *-andru* [acesta nu-î de origine greacă], *-isă* (un exemplu), *-izmă* (un exemplu sigur și unul nesigur)... Dela Albanezi a împrumutat un sufix *-ză*“ (82—85). Cu alte cuvinte raporturile Macedorominiilor cu Grecii și cu Albanezii sînt relativ recente și în timpul de

înjghebare a limbii române Macedoromînii și Dacoromînii trăiau într-o regiune oarecare dela nordul peninsulei balcanice, unde erau în contact cu Slavii, dar nu cu Grecii nici cu Albanezii. Acest fapt stă în contradicere cu cele susținute de Dl. Sandfeld-Jensen cum că Romînii ar fi fost în așa de vechi și de intime legături cu Grecii, încît și-au pierdut infinitivul și l-au înlocuit cu propoziții subordonate de origine finală prin imitația limbii grecești (vezi ill 13).—Citeva observații. Nu se poate admite ca *cîrlibană*, cîrligul dela bățul ciobanului, *cîrligană*, să fi căpătat pe *b* prin influința lui *cîmbană*, căuș (15). | Despre sufixul *-andru* spune Dl. C.: „Sufixul, dupăcum se știe, e de origine neogreacă”. ‘După cum se știe?’ De unde a aflat Dl. C. că e de origine neogreacă? (17). | La unele cuvinte se dă traducerea germană, iar la altele nu. Ar fi fost bine să se dea traducerea la toate. Această observație pe care o fac cu privire la pag. 18, 19 în special, se extinde asupra întregii lucrări. | Cu ocazia lui *Belîtar*, „singurul derivat prin *-ar* dela un nume de localitate”, Dl. C. spune că „în această funcțiune *-ar* nu-i latinesc, campară *konî-ar*”. *Konîur*, adevărat locuitor dela *Konia*, Iconium? Pentru ce n-a lămurit lucrul Dl. C. și în tot cazul acel *-ar* din *Belîtar* a servit Romînului ca sufix derivativ și trebuia și el înșirît printre celelalte cu lămurirea trebuitoare asupra originii sale (19). | *-alis* servește pentru a forma substantive dela nume și dela adiective”. Va să zică adiectivele nu sînt nume? Aici este locul de a pomeni despre înțelesurile neobișnuite care se dau termenilor tehnici în lucrările publicate în anuarele seminarului dela Lipsca: numele se întrebuintează cu înțelesul de substantiv, armonia vocalică cu înțelesul de asimilație progresivă și regresivă, Brechung cu înțelesul de diftongare (21). | Nu se poate admite ca *ș*, care are putere de guturalizare în *Mălăcășan* — *Mălăcășean*, *Gupișan* — *Gupișean*, să aibă putere de palatalizare în *mușiteață* = *mușateață*: *i* din *ă* în *mușiteață* a provenit mai degrabă prin asimilare la *ea* din silaba următoare. Ce fel de derivat dela un adverb este *frunimeață* — *φρόνιμος*? (37). | Ce are a face *bumburez*, *schoenus nigricans* L., choin, Knopfgras (nu Binse!), care se mai chiamă și *bumbușor* și-si trage numele, dupăcum însuș germanul *Knopfgras* arată, dela *bumb*, cu verbul *bumburez*, gânguresc, bégayer, lallen (Buda)? Și ce are a face *bumbărează* croupion, Bürzel, care și el, din cauza formei, tot din *bumb* e derivat, cu acelaș *bumburez* gânguresc? Este adevărat că nu-i Dl. C. vinovat de aceste curioaze etimologii, ci Dl. Weigand (40). | O curioază citație face Dl. C.: „Ist das vielleicht eine Ableitung von *cuculia* = „eine mir unbekannte Frucht“ Plin. Val. 5, 42 (Georges lateinisches Wörterbuch)?” Nu cumva crede Dl. C. că vorbele „eine mir unbekannte Frucht” sînt ale așa numitului Plinius Valerianus? (45). | *Mărmintu* e *amonimentum*, nu *emolumentum* (66).

28. *Pericle Papahagi*: a. Sammlung aromunischer Sprichwörter und Rätsel, II Jahresbericht 147—192. Această adu-

nare de proverbe și gicitori macedoromine a fost cea dintîiu lucrare pe terenul dialectologiei a D-lui Papahagi, care a publicat apoi alt de prețioase lucrări asupra folklorului macedoromîn și limbii macedoromine (Din literatura poporană a Arominilor, București, 1900; Romîni din Meglena, texte și glosar, București, 1900; Megleno-Romîni, studiu etnografico-filologic, București, 1902, în Analele Academiei Romine seria II tom XXV; Graie aromine, București, 1905, în An. Ac. Rom. seria II tom XXVII; Basme aromine și glosar, București, 1905, ed. Academiei Romine; Scriitorii aromîni, București, 1909). b. Rumänische Etymologien, XII Jahresbericht 101—104. Dl. P. dă etimologiile cuvintelor *afreată*, *deupir*, *dirin*, *disfingu*, *asfingu*, *chipin*, *chipir*, *chipur*, *chipru*, *laiu*, *nurmu*, *pană* (dr. pănătu), *pălescu*, *puscă*, *scandu*, *zdruminare*, *zdrumigare*, *zmulicare*. Etimologiile pe care le dă lui *afreată*—africia, *pălescu*—pallesco, *puscă*—pusca, *zdruminare*—ruminare, *zdrumigare*—rumigare, *zmulicare*—*muticare sint unele sigure, altele foarte probabile. Celelalte etimologii sint problematice ori sigur greșite; iar *pănă*—pannus este absolut imposibil, pentru că din pannus trebuia să iasă *pîn* ori (trecut la declinarea iniția) *pînă*. Parallele Ausdrücke und Redensarten im Rumänischen, Albanesischen, Neugriechischen und Bulgarischen, XIV Jahresbericht 113—170. Dl. P. vrea să scoată la iveală prin compararea limbilor din peninsula balcanică (și anume a limbilor romîna, greacă modernă, bulgară, albaneză) caracterul specific al limbilor acestora în ce privește înțelesurile unor cuvinte. Pentru ca să ajungă la scop trebuia, negreșit, mai înainte de toate să bage de seamă ca acele înțelesuri să nu se mai găsească în alte limbi, în special să nu se găsească în limba latină. Și într-adevăr, declară chiar D-sa că: „Îmi propun să fac cunoscute niște potriviri între aceste limbi foarte bătătoare la ochi. Fenomenele însă care s-ar găsi și în alte limbi, de pildă în germana, le las pur și simplu la o parte.“ Se pare însă că Dl. P. și-a propus numai să cerceteze dacă fenomenele studiate de D-sa s-ar mai găsi și prin alte limbi, cercetări însă de acest fel n-a făcut, macarcă nu erau grele de făcut. Consecința aceștei neglijențe a fost, firește, că D-sa a înșirat ca *balcanice* o mulțime de fenomene care se găsesc și în limbile latine, greacă antică, franceză, germană, engleză, care adecă nu sint balcanice de fel. Și fiindcă eū, măcarcă n-am făcut niscaî cercetări adînci din acest punct de vedere, am putut totuș să relevez o mulțime de fapte de acest fel în studiul D-lui P., apoi este foarte probabil că o cercetare minuțioasă ar proba că nici-unul din fenomenele înșirate de D-sa ca balcanice nu-î balcanic, așa că munca D-sale este o muncă zădarnică, o pierdere de vreme.

1. *Prind* cu înțelesul de *încep* (6 *).—Tot așa germanul *aufangen*.

*) În paranteză însemn numerele de ordine din lucrarea D-lui Papahagi

2. *Apuc* cu înțelesul de *überfallen* (10).—Tot așa latinul *capio*.

3. *Mă aprind* cu înțelesul de *sich ereifern, sich erregen, lützig werden* (12).—Tot așa latinul *accendor*.

4. *Am treabă* cu înțelesul de *ich habe zu thun* (13).—Tot așa latinul *opera est mihi*.

5. *Lucru mare* cu înțelesul de *grossartig* (14).—Tot așa în greaca antică *μέγζ γρήγοζ*.

6. *Ce felii* cu înțelesul *was für ein* (21).—Tot așa în franceza: *Was ist dies für eine Pflanze—quelle sorte de plante est-ce là?*

7. *S-a făcut cenușă* (macedoromin, în dacoromina se zice *s-a făcut praf și cenușă*)=*Er ist zu Grunde gegangen* (23).—Tot așa în latinește *cinis fieri, in cinerem vertere, in cinerem dare, in funum et cinerem vertere*.

8. *Mîninc* cu înțelesul de *durchbringen*, de pildă *a mînca paralele* (24).—Tot așa în latinește *dolem, argentum, aurum, bona, patrimonium comedere*.

9. *A se mînca* cu înțelesul de *a se sfădi*, de pildă *se mînca ca cînii* (27).—Tot așa în franceza *s'entremanger*, în germana *einander auffressen*.

10. *Scol* cu înțelesul de *descept*, de pildă *a scula pe cineva din somn* (28).—Tot așa în latinește *aliquem ex somno excitare*.

11. *Ochiu* cu înțelesul de *Böhexung, Verzauberung* (34).—Este renumitul *mauvais œil, böses Auge*, cunoscut de la Grecii cei vechi și de la Romani începînd pînă astăzi.

12. *Coc* cu înțelesul de *reifen* (45).—Tot așa în latinește *fructus coclus, poma cocia*.

13. *Din țapor* cu înțelesul de *grob* (49).—Tot așa în franceza *celu est fait à coups de hache*.

14. *Polcovesc* cu înțelesul de *betrügen* (51).—Tot așa în franceza *cel homme n'est pas facile à ferrer*=*ist schwer zu behandeln, zu überzeugen, mit dem Menschen ist schwer auszu kommen; se laisser ferrer*=*fügsam, folgsam sein*.

15. *Des* cu înțelesul de *häufig* (67).—Tot așa în latinește *densus, dense*.

16. *Ploae mărunță* e comparat cu neogrecul *ελάτ βροχί* (70).—Tot așa de bine se poate compara cu latinul *pluviae tenues*.

17. *Incap* cu înțelesul de *fassen* în macedorominul *nu i-u ncape mîntea* (77).—Tot așa în latinește *capio* la propriu și figurat.

18. *Implinesc*, despre vîrstă, de pildă *a împlinit 40 de ani* (79).—Tot așa în latinește *plenos 40 annos natus, centum complere annos*.

19. *A luat foc* cu înțelesul de *er ist in Wut geraten* (91).—Tot așa în latinește *ignis*=*Wut*.

20. *Dare* cu înțelesul de *Abgabe, Sicuer* (108).—Tot așa italian *dazio*, spaniol *dacio*, vechiul francez *dacc*.

21. *Tot* cu înțelesul de *jeder*, de pildă *tot cătumul*=*jedes Dörfchen* (111).—Tot așa grecul *πᾶς* și latinul *omnis*.

22. *A nu du* cu înțelesul de *verhüten* în *să nu dea dumnezeu* (113).—Tot așa în latinește. De altfel ar fi și de mirare că printre nenumeratele înțelesuri ale lui *dañ* rominesc să nu se găsească și acesta (Eu am aflat la verbul rominesc *dañ* 146 de înțelesuri afară de izolări).

23. „*Er ging vas er ging=er ging unanfhörlich. Merse ce merse*“ (117). Mai întâiu *merse ce merse* nu înseamnă *merse neînțelut*, ci *merse citiva, nu știu bine cit*. Apoi acest *merse ce merse* face parte dintr-un întreg grup, care se poate enunța astfel: ‘Conjuncția relativă *ce* formează propoziție subordinată atributivă nesigură, cind predicatul e acelaș cu cel din propoziția precedentă și se repetă’. De ex. Făt frumos *ospătă ce ospătă*, dar apoi luindu-și buzduganul de a umăr *merse mereu* pe dira de piură. Eminescu *Novela 8*.—Băta mamă *-nțelegind a stat ce a stat*, și-i, defen gând să iasă după fată. Coșbuc *Fire de tort 110*.—Băietul *îmbucă răpede ce îmbucă* și-apoi se duce după trebă. Creangă *Povești 153*.—*Fii ce-i fi*, asta nu mă privește. Creangă *Povești 162*.—*Pune el ce pune* la rană și pe loc se tămaduește. Creangă *Povești 177*.—*Mai trecu ce mai trecu* și iată că și fata cea mică zise tatălui său într-o zi. Ispirescu *Basme 14*.—*Zmeoaica suflă ce suflă și dacă văzu* că nu poate să-i prăpădească, plesni fiercă într-însa. Ispirescu *Basme 26*.—*Vorbiră ce vorbiră*, apoi fiul împăratului îi zise să se gătească să meargă. Ispirescu *Basme 37*.—*Mai umblară ei ce umblară* și la urma urmelor așară despre un vrăjitor-mester. Ispirescu *Basme 160*.—*Foicică și-o zorea, de mergea ce mai mergea*, Vilcul, măre, a-jungea. G. Dem. Teodorescu *Poezii populare 433*.—*Maică, lucră ce-i lucră*, după urit nu mă da. Iarnic-Birseanu *Doine 274*.—*Plinse ce plinse* și tăcu. Stăncescu *Basme 115*. | Tot astfel *cit* relativ cu repetiția predicatului din propoziția precedentă înseamnă *nu știu cit*. De ex. Pe urmă se mai învîrte *cit* se mai învîrte prin casă.—*Moșnegii s-au ciondănit cit s-au mai ciondănit*.—A șezut ea așa *cit* a șezut.—Se frământă el cu mîntea *cit* se frământă.—*Mai merge el prin codru cit merge*.—*Mai rumegă el cit mai rumegă*.—*Mai strigă el cit mai strigă*.—*Mai merge el cit merge*.—*Mai merg ei cit mai merg*. Creangă *Povești 24, 85, 120, 158, 200, 226, 227, 238, 275*. Tot așa în grecește „Pronumele relative se construiesc citeodată, mai ales la poezii, cu repetiția verbului din propoziția principală pentru a evita prin nesiguranța expresiei exprimarea unui lucru ierplăcut: μέλει θεοῖσιν ὡςπερ ἂν μέλη περί. Aisch. Choeph. 769.—ἄλλ’ ἐσμέν, οἷον ἐσμέν, οὐκ’ ἐρῶ κακόν, γυναικας. Eurip. Med. 889.—ἦγγελλας οἱ ἦγγελλας, οὐ σε μέμφομαι. Eurip. Med. 1011.—ἦκούσαθ’ ὡς ἦκούσαθ’ Aisch. Eum. 649 etc.“ Kühner Gr. Grammatik II § 562.

24. *Merg bine* cu înțelesul de *ich befinde mich wohl* (118).—Tot astfel în o mulțime de limbă verbul care înseamnă *merg* însemnează, însoțit de adverbe, și *mă aflu într-un fel oarecare din punct de vedere al sănătății*: german *wie geht es?* francez *comment allez-vous?* englez *how goes it?* talian *come va?*

25. *Cetit* cu înțelesul de *belesen* (120).—Tot așa însuș germanul *belesen*! Și apoi altceva: românul *cetit* e un neologizm, ormat după modelul germanului *belesen*!

26. *Față* cu înțelesul de *persoană* (124).—Tot așa *πρόσωπον* n vechea grecească.

27. *Mare* cu înțelesul germanului *all*, mai ales la compativ: *maț mare*=*der ältere* (131).—Tot așa în latinește *major*, *minor*.

28. *Avere*, *avuție* cu înțelesul de *Vermögen*, *Reichtum* (145).—Tot așa francezul *avoir*, germanul *Habe*, italian *avere*.

29. *A ave* cu înțelesul de *a fi*, de exemplu macedoromin *voațe are mulți oamini*=*Hier giebt es viele Leute* (147).—Tot așa în franceza (*il y a*), apoi în italiana, spaniola, portugheza, rovensala.

30. *Jumătate* în *un măgar și jumătate*=*ein ganzer Esel* (149). Mai întâiu *un măgar și jumătate* nu înseamnă *un măgar ntreg*, ci *mai mult decît un măgar*. Apoi tot așa în franceza: *quatre q. en diable et demi*; *à trompeur trompeur et demi*.

31. *Cu jumătate de gură*=*Mit halbem Munde*=*Mit Wider-treben* (150).—Tot așa în germana *mit halbem Munde*, de pildă *n mit halbem Munde lachen*=*ne rire que du bout des lèvres*.

32. *Țin* cu înțelesul de *amûlten*, *andauern*, de pildă *ploaia ine mult* (154).—Tot așa francezul *tenir*, tot așa latinul *tenere*, le pildă *inber per totam noctem tenuit*.

33. *Mînă* cu înțelesul de *fel*, de pildă *oamenî orî mărfurî le toată mina* (158).—Tot așa germanul *allerhand*.

34. *A eși* cu înțelesul de *sich verbreiten*, de pildă *a eșit vorba* (170).—Tot așa în latinește *fama exiit*, *opinio exierat*.

35. *Inimă* cu înțelesul de *stomah*, de pildă *mă doare inima* (192).—Tot așa în latinește *cor*, în franceza *coeur*, în italiana *uore* aș și înțelesul de *stomah*.

36. *Lemn* cu înțelesul de *copac* (200).—Tot așa în latinește *ignum* însemna și *arbor*.

37. *La anul* cu înțelesul de *nächstes Jahr* (203).—Tot așa în latinește *ad annum*.

38. *A veni* cu înțelesul de *anstehen*, *passen*, de pildă *ghele astea nu-mî vin bine*=*die Schuhe passen mir nicht gut* (212).—Tot așa în franceza *cette robe vient bien à sa taille*.

39. *Cap* cu înțelesul de *Anfang*, de pildă macedoromin *în cap* (218).—Tot așa în latinește *a capite*=*von Anfang an*.

40. *Cap* cu înțelesul de *Quelle*, de pildă macedorominul *ap de arîu* (219).—Tot așa în latinește *caput annis*, *caput ontis*.

41. *Cap* cu înțelesul de *Wille*, *Trotz*, de pildă *i-an întors-apul* (220).—Tot așa în germana *Jemandem den Kopf verdrehen*, în franceza *tourner la tête à q.*

42. *Ridic capul* cu înțelesul de *ich empöre mich* (223).—Tot așa în latinește *caput erigere*, *caput extollere*.

43. *A ride de cineva* cu înțelesul de *verspotten* (229).—Tot așa în latinește *ridere aliquem*.

44. *Las* cu înțelesul de *verlassen* (233).—Tot așa latinul *relinquo*, francezul *laisser*.
45. *Greu* cu înțelesul de *schwanger* (240).—Tot așa în latinește *gravis*, *gravidu*.
46. *Somn ușor* (243).—Tot așa în latinește *levis somnus* și adiectivul *levisomnus* einen leichten Schlaf habend.
47. *Buză* cu înțelesul de *Rand*, despre *mare*, *munte*, *rișă*, *pahar*, *prăpastie* (în macedoromina, albaneza, greaca) (249).—Tot așa în latinește *labrum* cu înțelesul de *Rand*, despre un *vas*, *șanț*, *izvor*, *rișă*.
48. *Buză* în macedorominul *spindzur budzile* ori *dipun budzile* cu înțelesul de *ich lasse die Lippen herunter* (250).—Tot așa în latinește *labia demissa*.
49. *A face* cu înțelesul de *a naște* (251).—Tot așa în latinește *facio* și în franceza *faire*, despre animale; în vechea greacă *ποιεῖν*, despre fimei.
50. *Fac jurământ* (257).—Tot așa francezul *faire serment*.
51. *Omenie* cu înțelesul de *Anstand* (258).—Tot așa în latinește *humanitas*.
52. *A fi la cuțite cu cineva* (260).—Tot așa în franceza *être à couteaux tirés*.
53. *Cu căciula pe o ureche* „zur Bezeichnung der Verweigerung.“ (266).—Tot așa în franceza *mettre son chapeau de travers*, în germana *den Hut aufs Ohr setzen*.
54. *Mi s-a deschis pofta de mîncare* (283).—Tot așa în franceza *avoir l'appétit ouvert de bon matin*, *celu ouvre l'appétit*.
55. *Deschid vorba* (284).—Tot așa în franceza *ouvrir un avis*, *une opinion*, *les premières paroles*.
56. *Iaș* cu *urechea* cu înțelesul de *ich verstehe*, *ich errate* (în macedoromina) (285).—Tot așa în latinește *accipere auribus*.
57. *A se crăpa de ziuă* (289).—Tot așa în englezește *the daybreak*, *the day broke*.
58. *Crăp sufletul cuiva* (macedoromin) (291).—Tot așa în franceza *fendre le coeur*.
59. *Curățenie* cu înțelesul de *Abfuhrmittel* (296).—Tot așa în latinește *purgatio*.
60. *Chem* cu înțelesul de *einladen* (298).—Tot așa latinul *vocare*, francezul *appeler*.
61. *Zic* cu înțelesul de *cînt* din gură ori dintr-un instrument (299, 300).—Tot așa latinul *dico*.
62. *Zic* cu înțelesul de *heissen*, „de pildă *cum îți zice?* (302).—Tot așa latinul *dico*.
63. *Umbră* cu înțelesul de *Gespensl* (306).—Tot așa latinul *umbra*.
64. *Rău* cu înțelesul de *grozav*, de pildă *mînte rău*—er lügt furchtbar (309).—Tot așa latinul *male*.
65. *Taiă un copac* (312).—Tot așa în latinește *arborem caedere*.
66. *Taiă un boi* (313).—Tot așa latinul *bovem caedere*.

67. *Codobătură* (326).—Tot așa francezul *hoche-quene*, italianul *batticoda*.

68. *Avem o minte* cu înțelesul de *wir sind eines Sinnes* (349).—Tot așa în latinește *eadem mente esse*.

69. *Stău* cu înțelesul de *stehen bleiben*, de pildă *slău!* (355).—Tot așa în latinește *sto*.

70. *Parte* cu înțelesul de *Seite*, de pildă *în ceia parte* (378).—Tot așa în latinește *in eam partem, in omnem partem*.

71. *Parte* cu înțelesul de *Gegend*, de pildă *cutare este din părțile noastre* (379).—Tot așa în latinește *partes*.

72. *Parte* cu înțelesul de *Anteil, Halbscheid*, de pildă *dau în parte* (380).—Tot așa în latinește *in partem vocare*.

73. *A ave ceva de împărțit* cu înțelesul de *gemein haben*, de pildă *n-avem nimic de împărțit* (384).—Tot așa în latinește *vos ista inter vos partite*—regulați acestea între voi, și în franceza *avoir maille à partir ensemble*.

74. *A strica logodna* (394).—Tot așa în franceza *rompre les fiançailles*.

75. *A strica prietenia* (395).—Tot așa în franceza *briser des liens d'amitié, rompre l'amitié*.

76. Macedoromînul *aspargu parați* (399).—Tot așa în latinește *spargo*.

77. *Puii* cu înțelesul de *Liebling* (407).—Tot așa în franceza *poulet, poulette*, în germana *Hühchen*.

78. *Lapte de pasăre* cu înțelesul de ceva foarte rar (408).—Tot așa în latinește *lac gallinaceum*, în turcește *kuş sütü* lapte de pasăre, în limba cumană *kussut* lapte de pasăre Kuun Codex cumanicus 144.

79. *A vorbi cu perdea* (411).—Tot așa în franceza *tirer le rideau sur qc.* în germana *einen Schleier über etwas werfen*.

80. *Fac drum* cu înțelesul de *reisen* (418).—Tot așa în latinește *viam facere*.

81. Macedoromîn *a alghi dzua* cu înțelesul de *dämmern* (423).—Tot așa în latinește *dies albescit*.

82. *Știu pe cineva* cu înțelesul de *kennen*, de exemplu *il știu bine* (429).—Tot așa în latinește *scire aliquem*.

83. Macedoromîn *știut* cu înțelesul de *klug, gelehrt* (431).—Tot așa în latinește *scilus*.

84. *A voi* cu înțelesul de *gern haben, lieb haben* (în macedoromina) (432).—Tot așa în latinește *velle aliquem, aliquam*.

85. Macedoromîn *va-ni țintă tu dinte* cu înțelesul de *du wirst in meine Gewalt kommen* (444).—Tot așa în latinește *venies mihi sub dentem*.

Dar mai are și alte greșeli tot atât de grave lucrarea D-lui P.

a. D-sa nu știe limba dacoromînească, adecă pune pe socoteala limbii romine din Dacia înțelesuri, și citeodată chiar cuvinte, care nu există în această limbă.

1. *A vorbi una pentru alta* (2). Se zice *a vorbi alandala*, *a spune una în loc de alta*, iar nu *a vorbi una pentru*

alta. —2. *Fără de aliă* ar fi însemnând *zweifellos*, *fără îndoială* (3).—3. *Aturca să le spuie de al de asteu* ar fi însemnând *mach es andern weis*, *acestea nu se trec la mine*. (4).—4. *No acață* ar fi însemnând *es gedeiht nicht*, *nu reușește*. (11). *No acață!*?—5. *Ii e ochiul lu plecarea* ar fi însemnând *er heabsichtigt fortzugehen*, *se gîndește să plece*. (40).—6. *Bun înțitnișul* ar fi însemnând *auf Wiedersehen*, *la revedere* (48).—7. *Acolo unde plîngea* ar fi însemnând *während er weinte*, *în vreme ce plîngea* (66).—8. *Nu-l încapă gîndul mîeu* ar fi însemnând *mein Sinn fasst es nicht*, *nu-l pot pricepe* (77).—9. *Ți s-a umplut capul?* ar fi însemnând *bist du überzeugt?* *te-ai convins?* (80).—10. *Am căzut din picioare* ar fi însemnând *ich konnte mich nicht auf den Füßen halten*, *nu mă puteam ține pe picioare* (87). Alțeva e *cad din picioare* și alțeva *cad de picioare*. *Cad din picioare* înseamnă *că de uneleală ori de boală cad deodată jos*.—11. *Ce rău te-a găsit?* ar fi însemnând *was für ein Unglück hat dich heimgesucht?* *ce nenorocire a dat peste tine?* (93).—12. *Află-mi o carte* ar fi însemnând *sucht mir ein Buch*, *caută-mi o carte* (94).—13. „Fleisch bînde(f). Bedeutung: a) Letzte Woche vor Osterlasten, dann Fastnacht. b) Vorletzte Woche vor Osterlasten. Dr. cișlegi, b) cîrlegi. Ar. a) cișleagă oder cișledzi, cișleadze, b) cîrleagă oder cîrledzi, cîrleadze, zu leg.“ (98). Am citat în întregime acești loc pentru a arăta și chipul defectuos în care știe Dl. P., ca toți colaboratorii dela anuarele D-lui Weigand de altfel, să-și exprime cugetările. Despre acest paragraf al D-lui P. se poate zice într-adevăr că cuprinde atîtea greșeli cite cuvinte D-sa mai înfîtu confundă *cișlegiile* cu *cîrneleaga* în feiul acela că pe amîndouă le socotea eșite din acelaș etymon latin *carne+leagă*, învremec *cișlegi=cas+leagă*, iar *cîrneleagă=carne+leagă*. Al doilea D-sa nu cunoaște înțelesurile cuvintelor *cîrneleagă* și *cișlegi*. *Cîrneleaga* anume însemnează 1. A zecea săptămînă înainte de pașii. 2. Timpul dela crăciun pîn la lăsatul secului de brînză. *Cișlegi* înseamnă 1. Timpul dela crăciun pîn la lăsatul secului de brînză. (=Cîrneleagă 2.) 2. Toate zilele de fruct sau de dulce de peste an. Izvoarele pentru aceste înțelesuri ale cuvintelor *cîrneleagă* și *cișlegi* sînt Marian Serbători I 114, 115, Marian Nunta 92, Marian Inmormîntarerea 381. Al treilea D-sa pune pe socoteala limbii romineșii din Dacia un cuvînt *cîrlegi* care nu există în această limbă.—14. *Pun picior* ar fi însemnând *ich bestehe darauf*, *însist asupra unui lucru* (103).—15. *Tot satul l-a pus pe picior* ar fi însemnând *a sculat tot satul în picioare* (104).—16. *A lua peste picior* ar fi însemnând *über die Achsel ansehen*, *a privi cu dispreț la cineva* (106).—17. *Citesc* ar fi însemnând *studiez* (121).—18. *Sînt venin* ar fi însemnând *sînt umărit* (129).—19. *Ține de Greți* ar fi însemnând *er stammt von Griechen ab*, *se trage din Greți* (156).—20. *Pun la mînă* ar fi însemnând *ich bemüchtige mich*, *pun mîna pe* (163).—21. *Cu mînă deschisă* ar fi însemnând *freigebig*, *galanton* (165).—22. *Cu mînă închisă* ar fi

insemnind *geizig, zgîrcit* (166).—23. *Se ceartă cu cămașa de pe sine* ar fi insemnind *ihn ist nichts recht zu machen, mi-î poți intra în voe cu nimic* (167).—24. *Cînd a eșit biserica* ar fi insemnind *als die Kirche aus war, cînd a-î eșit delu biserică* (170).—25. *Băiatul a scos un dinte* ar fi insemnind *Der Knabe hat einen Zahn bekommen, a eșit un dinte băiatului* (177).—26. *Mi-am scos mîna* ar fi insemnind *ich habe mir die Hand verrenkt, mi-am scrîntit mîna* (178).—27. *L-a-î scos ar fi* insemnind *man hat ihn hinausgeworfen, l-a-î dat afară* (182).—28. *Scot mune* ar fi insemnind *sich einen Namen machen, a-și face un nume* (187).—29. *Nu-î face inima* ar fi insemnind *er bringt es nicht übers Herz, nu poate învinge dezgustul față de un lucru oarecare* (193).—30. *Acz și trei ani* ar fi insemnind *vor drei Jahren, cu trei ani înainte* (197).—31. *Lehuzu a ușurat* ar fi insemnind *lehuzu a născut* (244).—32. *Aliru buzele în jos* ar fi insemnind *ich lasse das Maul hängen, las să-mi atirne buzele* (250).—33. *Bucatele s-a-î făcut* ar fi insemnind *das Getreide ist reif, grînele s-a-î copt* (252).—34. *Mă luă de mijloc* ar fi insemnind *er fasste mich um die Hüfte* (261). *Răhîloc* nu insemnă *Hüfte*. *Alua de mijloc insemnă un den Laib fassen, prendre la taille*.—35. *Nu-ți strica guru* ar fi insemnind *verbrenne dir nicht den Mund, nu-ți alrage un neajuns prin vorbe nehibzuite, măsoară-ți vorbele* (263). *A-și strica guru* insemnă *a vorbi degeaba, umsonst (vergebens) sprechen, parler en vain, inudilient, en pure perte*.—36. *Rămase fără gură* ar fi insemnind *verstummen, a amuși* (265).—37. *Mi-a eșit prin nas* ar fi insemnind *es hängt mir zum Halse heraus, mi-î prea de ajuns, en avoir par dessus la tête* (273). *Măi intîiu nu se zice mi-a eșit prin nas, ci mi-a eșit pe nas*, apoi înțelesul e *man hat mir die erzeugte Wohlthat vorgeworfen, on m'a reproché ce qu'on a fait pour moi*.—38. *I-a venit la nas* ar fi insemnind *er ist ihm in die Quere gekommen, i s-a pus în cale* (274).—39. *Crapă!* ar fi insemnind *zum Teufel mit dir! ori Halls Maul! Du-te dracului! Ține-ți gura!* (292).—40. *Cum o zice dumnezeu* ar fi insemnind *cum a vrea dumnezeu* (301).—41. *Il pui [sic] pe jurămînt* ar fi insemnind *ich mache einen schwören, pun pe cineva să jure* (339).—42. *Arunc în stele ori da-î în stele* ar fi insemnind *ich prophezeie, provoocesc* (350).—43. *Ce cauți dela noi?* ar fi insemnind *was verlangst du von uns? ce ceri dela noi?* (370).—44. *Zi cu zi* ar fi insemnind *täglich, pe fiecare zi* (372).—45. *I-am găsit vremea* ar fi insemnind *ich fand Gelegenheit mich an ihm zu rächen, am găsit ocazie să-mi răzbiu contra lui* (373).—46. *Am mîncat pe dracul* ar fi insemnind *ich habe übermäßig viel (oder gar nichts) gegessen, am mîncat din cale afară de mult ori n-am mîncat de fel* (385). *Măi intîiu pe dracul* se întrebuițează pe lingă tot felul de verbe, și transitive și netransitive, *am mîncat, dormit, jucat etc. pe dracul*, și totdeauna arată acțiunea ori ca neexistență ori ca foarte prost îndeplinită, niciodată n-o arată ca prea

mult indeplinită. *Am mâncat pe dracul* înseamnă *am mâncat foarte prost* ori *n-am mâncat de fel*, nu înseamnă niciodată *am mâncat din cale afară de mult*.—47. *Am rămas sec* ar fi însemnând *ich war starr*, *am înțepenit* (386).—48. *A-și strica averea* ar fi însemnând *sein Vermögen vergeuden*, *a-și risipi averea* (392).—49. *Cuile vinzi astea?* ar fi însemnând *wem machst du das weis?* *pe cine crezi că înșeli?* (401).—50. *Cei mulți* ar fi însemnând *die Menge*, *mulțimea* (403).—51. *Puii* ar fi însemnând *Vogel*, *pasăre* (407).—52. *Nimic nu mă spală* ar fi însemnând *Nichts kann mich rein waschen* (*von Schmerz, Trauer, Schuld*), *nimic nu-mi poate șterge supărarea* ori *vinovăția* (412). Se zice *nu te speli cu toată apa Bahluiului, Dimboviței, Siretiului, Oltului, etc.* (după localitate) pentru a arăta că, dacă va fi cineva batjocorit de altul, nu va pute face să se uite batjocura aceea, oricite silințe și-ar da.—53. *M-am spălat de datorie* ar fi însemnând *ich habe meine Schuld bezahlt*, *am scăpat de datorie* (412).—54. *Dați drum* ar fi însemnând *daß drumul* (419).—55. *A-î lua capul vînt* ar fi însemnând *ich weiss nicht was ich thue*, *nu știu ce fac* (428).—56. *Știre* ar fi însemnând *Klugheit*, *înțelepciune* (430).—*Trebă cu vorbe* ar fi însemnând *eine streitige Sache*, *treabă cu sfadă* (438).—57. *Nu-mi despica capul* ar fi însemnând *mache mir den Kopf nicht toll*, *nu mă înnebui de cap* (447).—58. *Nu mă strînge* ar fi însemnând *dränge mich nicht*, *nățige mich nicht*, *nu mă sili* (449).

D-l P. este macedoromîn. În loc să stea aici în țară să învețe rominește, D-sa s-a dus la Lipsca, să-l învețe D-l Weigand. Mai bun profesor nici că putea să găsească! D-l Weigand, care ar ave mare trebuință să fie D-sa învățat de alții, a dat D-lui P. ce a putut, anume darul de a amesteca diferitele dialecte rominești între ele, și de a nu se jena cînd este vorba de a schimba înțelesurile și scheletele cuvintelor. În adevăr greșelile înșirate sub acest număr a se datoresc mai toate faptului că locuțiunile în chestie există în dialectul macedoromîn și D-l P. a găsit de cuviință să le pună pe socoteala și a dialectului dacoromîn. astfel 1 : mr. zburăște alte tr-alte, 2 : mr. fără de altă, 3 : mr. aliurea s-li spunî aeste, 5 : mr. lo are ocliu tră plicare, 6 : mr. andamuse bună, 7 : mr. aclo iu plindzea, 8 : mr. nu ni-u ncape miatea, 9 : mr. fi se umplu caplu?, 11 : mr. țe arău te află? 12 : mr. află-ni nă carte, 14 : mr. bag cicior, 15 : mr. tută hoara u sculă pri cicior, 17 : mr. ghiuvăsescu, 18 : mr. escu fărmas, 19 : mr. țne di Greși, 20 : mr. bag tu mină, 21 : mr. cu mină diș-clisă, 22 : mr. cu mină nclisă, 23 : mr. si nceace cu cămeașa di-pri nis, 24 : mr. cind își bisearica, 25 : mr. ficiorlu scoase un dinte, 26 : mr. ni scoșu mina, 27 : mr. lu scoasiră, 28 : mr. scot numă, 29 : mr. nu-li fațe inima, 30 : mr. aoa ș trei anî, 31 : mr. lihoana lișură, 32 : mr. spindzur budzile, 33 : mr. țipturle s fea-țiră, 36 : mr. armase fără gură, 38 : mr. l-intră tu nări, 39 : mr. creapă, 40 : mr. dumnidzău cum va dzică, 41 : mr. il bag pri giurat, 42 : mr. aruc tu steale, 43 : mr. țe cațfi dila noi?, 44 :

mr. dzuă cu dzuă, 47 : mr. sicaî, 48 : mr. ş-asparse avearea, 49 : mr. a cui li vindzi aeste ?, 50 : mr. mulţii, 51 : mr. puilû, 52 : nu me-aspeală ţiva, 53 : me-aspilăi di borge, 54 : mr. dau cale, 55 : mr. inî lo caplu vimlu, 56 : mr. şfire, 57 : mr. nu-nî disică caplu, 58 : mr. nu mi strindze. Restul, numerele 4, 10, 13, 16, 34, 35, 37, 45, 46, sînt invenţii de ale D-lui Papahagi.

b. D-l P. citează neexact. Sub No. 214 zice așa : „Pot cu înţelesul de *inving*. De ex. *ich besiege ihn*. Dacoromin numai în limba veche, compară psaltirea şcheiană 128. Macedoromin *ti-u pot*. Albanez *e mund*.” D-l Papahagi înţelege psalmul 128, căci la pagina 128 nu se găseşte în psaltirea şcheiană niciun *pot*. Ei bine în psalmul 128 se găseşte locul următor : „De multe ori luptară-se cu mine de tinereţele mele, însă *nu putură* mine.” Însă în textul grecesc şi în cel latinesc stă scris : *Πλεονάκτις ἐπολέμησάν με ἐκ νεότητός μου, καὶ γὰρ οὐκ ἔδυνήθησάν μοι* — Saepe expugnauerunt me a iuventute mea ; etenim non potuerunt mihi. Textul grec şi latin este însă reflexul celui evreesc, iar textul grec a servit de model celui slavonesc, astfel că depe orice text s-ar admite că a fost tradusă psaltirea şcheiană, verbul *pot* a existat în textul depe care s-a făcut traducerea şi traducătorul psaltirii şcheiane a pus şi el *pot* din cauză că așa era în textul pe care-l traducea. Înseamnă aceasta, că în limba veche romină verbul *pot* avea înţelesul de *inving* ?

Iar cînd este vorba de a cita pe acei care au susţinut înainte D-sale vreun lucru admis de D-sa ca bun, D-l P. n-are cumpănă egală. Sub No. 347 D-sa compară pe dacorominul *şin minte* cu macedor. *şin minte*, albanezul *mbai mânt*, bulgar *îmai si na um*, italianul *tener mente* şi citează pe Sandfeld Jensen : „Vezi şi Sandfeld Jensen în *Zeitschrift für rom. Phil.* volumul 30.” Volumul 30 citat întreg pentru două vorbe ale lui Sandfeld Jensen ! Intr-adevăr la pag. 623 a volumului 30 se găsesc următoarele vorbe ale lui Sandfeld Jensen : „*ține minte...* compară albanezul *mbai mânt* şi italianul *tener mente*.” I-a fost frică D-lui Papahagi ca nu cumva să-l acuze cineva că a atins dreptul de proprietate a D-lui Sandfeld Jensen asupra comparării romînilui *şin minte* cu italianul *tener mente* şi albanezul *mbai mânt*. Aşa ceva este atît de greu de ştiut ! Oare n-ar fi făcut însă bine D-l P. să ni spue de unde a aflat că *multumesc* vine de la *mulţi ani* (No. 207) şi că *vită* vine de la latinescul *vita* (No. 242) ?

c. Greşelile pe care le vom înşira mai la vale sînt de acelea care numai în anuarele D-lui Weigand se pot întîlni.

1. No. 60 : „Brief. Wendungen : ich empfangen einen Brief. a. Dr. primesc carte. Ar. liau (nă) carte. Alb. mar kartă. Ngr. *παίρω χαρτί*. Blg. polucih kniga ot nego.” Va să zică faptul că zice cineva *primesc o scrisoare* e ceva balcanic. Dar așa zice toată lumea depe faţa pămîntului ! Ori poate a voit să zică Dl. P. că întrebuiţarea lui *carte* cu înţelesul de *scrisoare* e ceva balcanic ? D-apoi atunci așa trebuia să se exprime „Brief. Wendungen : ich empfangen einen Brief etc.” ?

2. No. 61: „Ich weiss Brief (Buch)=ich kann lesen und schreiben. Dr. ar. ştū carte. Alb. di kartā. Ngr. ξέρω γράμματα. Blg. znam kniga.“ Va să zică Rominul prin *ştiū carte* înţelege *ştiū scrisoare*? Doamne Iereşte! În *ştiū carte* Rominul înţelege prin *carte* cartea (Buch), nu scrisoarea (Brief). Este evident, deci, că *Buch* din enunţatul D lui P. trebuie scos din parenteză, iar *Brief* din acelaş enunţat trebuie şters, aşa că Dl Papahagi trebuia să scrie—Aceasta nu însemnează că mă fac solidar cu susţinerea D-sale—: „Ich weiss Buch=ich kann lesen und schreiben.“ Ori, poate, chiar aşa a voit să scrie Dl. Papahagi? Dar atunci ce lel de lapsus calami poate să fie acesta?

3. No. 90: „Feuer. Wendungen: (Wie) Feuer so teuer=übermässig teuer. Dr. foc de scump. Ar. scumpu foc. Ngr. ποιά άκριβό. Tū. atēş pahanie.“ Va să zică *foc de scump* a însemnat dela capul locului *scump ca focul*. Sigur că această vorbire trebuie să-şi tragă originea depe vremurile din poveşti, cind se ducea făt-frumos la poşte depărtare ca să găsească un tăciune.

4. No. 97: „Finger. Wendung: den Finger setzen=unterzeichnen. La început despre aceia care nu puteau scrie. Dr. a pune degetul. Ar. bag dzeaditlu. Alb. vā ghişt. Ngr. βάνω τὸ δάχτυλο.“ De îndată ce la Rōmīni, Neogreci, Albaneji este obiceiul de a pune degetul pe o cruce făcută cu cerneală, atunci cind cei care subsemnează nu ştiu să scrie, ce altă expresie putea să se întrebuinteze pentru a însemna această operaţie decât aceia că *cutare a pās degetul*? Dacă a voit Dl P. să găsească ceva balcanic aici, ar fi trebuit să se lege de *operaţia* însăş, iar nu de chipul de a exprima acea operaţie. Şi ce vrea D-sa să spună cu observaţia „la început despre aceia care nu puteau scrie”? Nu cumva crede Dl P. că în romineşte *a pune degetul* ar fi însemnând *a subsemna*?

5. No. 289. Aici, vorbind Dl P. despre *a se crăpa de ziūă*, face următoarea observaţie: „compară francezul *la crépuscule*, die Dämmerung“. Această e o culme. Chiar trecind cu vederea pe *la crépuscule*, căci Dl P. lesne ar pute zice că e o greşeală de lipar, ce voeşte D-sa să zică cu „compară francezul *la crépuscule*”? Va să zică D-sa crede că francezul *crépuscule* e derivat din latinul *crepare*, de unde rominescul *crăp*? D-apoi nu era nevoe, —dacă am admite cu Dl P. că *crépuscule* e derivat din *crepare*—să citeze pe francezul *crépuscule*, ci ar fi trebuit să citeze pe părintele lui *crépuscule*, anume pe latinul *crepusculum*! Să nu ştie cineva nici atâtă că francezul *crépuscule*=latinul *crepusculum* şi să-şi inchipuiască pe *crépuscule* format din *crepare* pe teritoriul limbii franceze este abia de crezut. Şi macar de ar fi *crépuscule* un cuvint vechiu francez, adecă un cuvint moştenit de limba franceză din limba latină! Da e un neologizm, e un latinizm! Şi dacă ne strămutăm cu *crépuscule* pe terenul limbii latine, işi inchipueşte Dl P. că *crepusculum* e derivat din *crepare*? Nu era bine, cind este vorba de un cuvint aşa de cunoscut, să vadă ce spun indogermaniştiî despre el şi să alle că ei îl pun în legătură cu orice cuvinte altele, numai cu *crepare* nu?

6. La No. 293 spune Dl. P. că în macedorominul *talie grouse* cu înțelesul de *spune minciunii mari* se suprințeleg cuvintul *pălăvri*, care înseamnă un fel de *scîndură*, iar prin extensiune și *istorie*, *lambușie*. Că se va fi suprințelegind *pălăvri*, e probabil (măcarcă s-ar pute suprințeleg și *min iun*), pentrucă alături cu *talie grouse* se găsește cu acelaș înțeles și *talie multi palavră* (Dalametra). Decit de unde a scos Dl. P. că *palavră* ar fi însemnind un fel de *scîndură*? L-a găsit D-sa întrebuintat într-adevăr cu înțelesul de *scîndură*? Ar fi foarte curios, căci doar e cunoscutul cuvint *palavră*, vorbă de clacă, a căruî Inrudire cu francezul *parole*, italian *parola*, spaniol *palabra*, portughez *palavra*, grec *παραβολή* nu poate fi pusă la îndoială, măcarcă nu știm prin ce intermediar a ajuns acest cuvint în rominește (Cihac se gîndia la limba turcească). Dar dacă *palavră* n-are înțelesul de *scîndură* și acest înțeles a fost inventat de Dl. P.?

7. La No. 297 locuțiunile dacoromină *a ave de furcă cu cineva*, macedoromină *am ori mi liuî di furcă*, neogreacă *εγω μετέβλη φοβρα με κενεα* sint puse de Dl. P. în legătură cu furcă de tors, *Rocken* și explicate cu înțelesul de bază *etwas auf dem Rocken haben mit jemandem*. Cuvintul grec *φοβρα* însă ar fi trebuit să oprească pe Dl. Papahagi dela această interpretare, pentrucă în neogreaca *φοβρα* înseamnă spînzurătoare, iar nu furcă de tors, furca de tors în neogreaca se numește *ρόζα, σκολι*.

8. La No. 314 Dl. P. vorbește despre aceia că în rominește cuvintul care înseamnă *taie*, *schneiden*, *hauen*, are și înțelesul de *întep* și dă ca exemplu pe *jungliu* substantiv, *Seitenstechen*, și pe *jungliu* verb, de pildă *mă înjunghe*=es sticht mich. De unde a aflat D-sa că romineșcul *jungliu* înseamnă și *taie* *schneiden*, *hauen*, ori că a avut dela capul locului înțelesul de *taie*?

(Va urma)

A. Philippide.

Doina Dragostelor.

Frunză verde ghiocel,
 Bate vântul căținel,
 Și mă 'ndeamnă tot cu el,
 La drum scurt fără popas,
 Unde mintea mi-a rămas.

Frunzuleană de rățel,
 Pe sub nouțul cel creț,
 Du-mă iute, vintuleț,
 Nu la frați, ci la surori,
 Ca să văd straturi cu flori,
 Și să văd ochi și guriță,
 Cu mărgele și altiță ;
 Că altiță de bumbac,
 Face inimii pe plac ;
 Și altiță cea de in,
 Scapă mințile de chin ;
 Iar de ești om cu noroc,
 Descântat în busuioc,
 Alungi boala de urț,
 Cu mărgeanul dela git ;
 Și mărgeanul dela gură,
 Dela scîrbe mi te fură ;
 Iar cărbunele din ochiu,
 Știe face de deochiu,
 Tot cu dulce băutură,
 Miere vie de pe gură...

*) Din volumul care va apărea în curînd în editura *Minervei*.

II

Doina Dorului.

Frunză verde măgărint,
 Pe sub nouri de argint,
 Dragostele-mi s'alint...
 Frunză verde albăstrele,
 Pe de-asupra frunții mele,
 Zboară gândul vălurele
 Spre cărările cu stele,
 Unde nu se'ncape jele...

Frunză verde trandafir,
 Pe al dealurilor șir,
 Plingind miștile se'nșir; —
 Lăsind jos ponoarele,
 Zbor, cum zbor cocoarele,
 Cind pe crîng toamna sosește,
 Inima de-o amorțește;
 Și cu eit uritul crește,
 Cași frunzele de nuc
 Se duc ele, una duc,
 Pe aripi de vînt năuc...
 Frunzuleană de arin,
 Pe sub cerul cel senin,
 Frate florilor de in,
 Caut dorul să-mi alin.
 Soarele, oricît îi soare,
 Deși-l plînge biata floare,
 Cind apune, mihnit moare;
 Apoi de răsare luna,
 Ce 'ntre stele este una,
 Dimineața de s'aprinde,
 De pe ceriu cind o desprinde,
 Tot cu moarte o cuprinde...
 Numai dragostea cea vie,
 Zi și noapte tot învie,
 Pe aripi de bucurie,
 Și s'alint' așa cu drag,
 Pe al tinereții prag,
 Că de miere să ai ochi,
 Tot te temi să n'o deochi...

Frunzuleană de lemn dulce,
 Dorule,
 Odoorule!

Tu mai iute de m'ai duce,
 La prietena cea dulce.
 Lacrămile să-mi usuce:
 Să-i spun cîte nu i-am spus
 De cînd lingă dînsa nu-s;
 Că uritu-i boală grea,
 El, de faci inimă rea.
 Într'o lingură te bea:
 Numai inima cea bună.
 În cap mințile-ți adună;
 Iar drăguța dragoste,
 Luminează ca o ste.
 Și te scapă de necaz
 Cu bujorul din obraz:
 Că lelița de te vede.
 Și în brațe dacă-ți șede,
 Din ochi negri îți dă mure,
 Ce știu mințile să fure:
 Iar de vrei să bei tu apă,
 Tot cu gura te adapă...

Frunză verde flori de in,
 Dorule, nu fii hain,
 Întinde-ți aripile,
 Ca să trecem apele,
 Și săntrecem clipele;
 Că nu-i foc, nu-i frămîntare,
 Și nu-i sete-așa de mare
 Ca un clin de ncrăbdare;
 Că ș'aproapele-i departe,
 Cînd de draga te desparte,
 Și de-ai ocoli pămîntul,
 Ca să-i deslușești cuvîntul,
 Ai lăsa în urmă vîntul...

Frunză verde sorb,
 Cași gîndul orb,
 Zbori, dorule, zbori,
 Pe straturi cu flori,
 Din rumene zori,
 Ochi mîhniți de in,
 Jele de mîlin,
 Plîns de liliaci,
 Treci, dorule, treci
 Peste nouă mări,
 Cu mîrgărintări;
 Peste nouă țari,
 Cu flori ce'n cărări

Își dau sărutări,
 Și mă du cu drag,
 Pe-al iubirii prag,
 Dorule năting!
 Ce mă faci să pling...

III

Amintiri.

La asfințit,
 Cind ceru-i purpură ;
 Cind liniștit
 Apele murmură,

De-aud șoptind
 Un glas prin trandafiri,
 Cum mă cuprind
 Duiioase amintiri...

Mă arde mult
 A dorului văpaie,
 Și tot ascult
 A inimii bătaie:

Nimic atunci
 Nu 'ntimpin în cale:
 Ceață pe lunci,
 Liniște pe vale—

Și'n acest gol,
 Doar glasul morților
 Mai dă ocol
 În miezul nopților...

Gindurile
 S'alungă departe,
 Ca filele
 Desprinse din carte;

Sufletul meu
 Durerea-l zegrumă,
 Iarbă sint eu
 Bătută de brumă...

Dar care pom
Frunza nu-și scutură ?
Și care om
Veșnic se bucură ?...

O ! cit pustiu
Aduc dorințele,
Cind in sicriu
Adorm credințele...

Cum, pân' la zori,
Cu lacrimi s'adapă
Bietele flori,
Pe margini de groapă !...

IV

Dor de Moarte.

Cind jalnic, hursuz,
Îmi vine 'n auz
Plinsetul vântului,
Vraja mormintului
Parc'o aud...
Cit de sălbatec și crud
Mă roade dezgustul de viață
Și dorul de lumi fără ceață. —
Și cum n'ar fi bine,
Uitarea de sine ?
Nici ochi să nu plingă,
Lumina să-și stingă ;
Nici dangăt de-aramă,
Nici bocet de mamă...
Ci harnice ape
Palat să ne sape, —
Palat fără soare,
De lut întrupare, —
Bogat în odihnă...
Să'ncapă în tihnă,
Și cei slabi de ingeri,
Și cei storși de plingeri,
Și domni și—norodul...
De-asupra-ne vîntul
Să-și spue trist cîntul
Să'ngine, — prohodul...

VISCOLUL.

Traicul care-l are-n casă d. Manoil Petreanu cu nevastă-sa Anastasia să nu-l mai dea Dumnezeu la suflet de om în lume. Se miră vecinii, șoptește orașul întreg, și nu se poate nimeni dumeri cum se poate una ca asta. Încă nu-s de-un an căsătoriți, și d. Manoil Petreanu a luat-o din dragoste — ce mai dragoste! suspinau în toată noaptea serenăzile la fereastra fetei — a luat-o dintr-o adincă adorare, dintr-o mare însulețire. Căci Anastasia era săracă, sta cu chirie la o mătușă bătrână, și toată averea ei erau degetele fine, albe, sprintene; lucră dantelă pentru o prăvălie din oraș.

Cel dintâi vis al d-lui Petreanu, cea dintâi mare hotărîre — ce i s-a coborît în suflet cînd a văzut fata, a fost să-i curme traiul acesta chinuit, s-o scape de munca ce-o lega toată ziua de scaun.

Mătușa cea bătrână i-a spus Anastasiei de ce-i vorba, dar fata o privi semeață, o privi cu desgust:

— Cum îmi poți d-ta spune așa ceva?

— Dar auzi, nebuno, gîndește-te puțin. Așa noroc n-are să mai dea peste tine. Petreanu e bărbat tînăr, frumos, om de frunte în oraș.

— Las' mătușă, nu te îngrijii așa mult de viitorul meu. N-am să mor eu de foame, numai să fiu sănătoasă.

Bătrîna, inciudată, i-a spus lui Petreanu că fata asta e cam sălbatică, dar pentru aceea nu-i motiv ca un om cuminte să se descurajeze.

Petreanu era într-adevăr un om cuminte. Dar totuși s-a simțit rușinat de răspunsul fetei, și cîteva săptămîni n-a mai trecut pe dinaintea fereștii unde lucra Anastasia. Și se rușina mai tare de propunerea ce i-a făcut-o fetei. Cum credea el că se va apropia de dînsul o femeie, pe care a atins-o poate în ce are mai scump, cu întăiul pas ce l-a făcut în drumul spre dînsa?

Dar, iată, el totuși nu s-a simțit vinovat, ci a făcut pasul acela dintr-o mare milă și înduioșare, și n-a cerut nimic în schimb.

Anastasia însă, după ce-a trecut în odăița ei, n-a mai rămas așa de hotărîtă ca în fața bătrîinii. Cine să fie omul ace-

ta? Ea nu-l cunoaște, nu l-a văzut o singură dată în viață. Și se cutremură la gândul că un om străin vine să se intereseze de ea.

Deci i-au murit părinții de Anastasia nu s-a mai apropiat nimeni e-o vorbă, e-un sfat. O parte bună din tinereță și-a petrecut-o singură, aici în odăița aceasta, și pustiu li învăluisse sufletul ca într-un vâl de întunerec. Inima ei n-avea dorinși, n-avea porniri deosebite, și sinul ei curat de fecioară n-avu nici o tresărire. Cel mai mare dușman al tinereții e grija continuă de ziua de mine. Și pe Anastasia o apăsa mereu grija aceasta. Și iată acum cioeva vrea să se apropie de dinsa. Oare într-adevăr vrea să-i facă un bine omul acesta?

Manoil Petreanu, după vr-o trei săptămîni, începu să treacă iar pe sub fereastra Anastasiei. Trecea însă repede, cu capul în pămînt, ca un vinovat. Și Anastasia cerceta acum pe toți trecătorii, cu teama să descopere pe străinul care s-a interesat de ea.

În urmă tot mătușa cea bătrînă i-a făcut să se cunoască. A luat-o într-o sară pe Anastasia cu dinsa la plimbare, și dintr-un colț de stradă a oprit pe dl. Manoil.

Și fata nu s-a simțit rău în sara aceia. D. Petreanu era frumos bărbat, alina numai că Anastasiei îi părea prea scurt la vorbă și prea închis. Și i se părea că pentru ea e astfel, că nu se poate simți el bine e-o fată așa de săracă, așa de necunos-cătoare de lume, așa de nenorocită. Fata, ea nu știe vorbi, nu poate rîde curat și răsător ca alte domnișoare. Ea nu va putea să fie niciodată fetea unuia om ca Manoil Petreanu.

În sara aceia, după ce a ajuns în odăița ei, se simți tare nenorocită. Niciodată în viața ei nu s-a simțit așa de nenorocită ca acum. Și nu știa Anastasia cum i s-a coborît deodată atât amar în suflet. Nu putea ea pricepe că amarul acela e demult așezat peste sufletul său, picur de picur s-a strecurat acolo în cursul anilor. Și nu putea pricepe că-n sara aceasta i au luminat calea cele dintâi înch puii frumoase, și acestea au trezit toate ingenuncherile sufletului tînăr, pe care mai înainte nu le simțise, deși i se pogoriseră demult în suflet.

Cînd, după citeva zile, Manoil îi ceru mina, fata se învoi, fără cel mai mic picur de bucurie însă. Nimic n-a simțit atunci, nimic în ziua logodnei, nimic în ziua cununiei. Numai în nopțile cînd țigani cîntau cîntece de dragoste la fereastra ei, Anastasia plîngea, gemînd în patul ei curat de fecioară. Lumea pe care i-o deschideau cîntecele era așa de senină, așa de curată și de dulce, încît simțea adîind din lumile acelea parfumul cel mai îmbătător și i se cobora în suflet, ucigîndu-l și înviîndu-l de plăcere.

Dar îndată ce cîntecele conteneau, sufletul ei nu mai avea aripi să mai bată. Cădea greoiu la pămînt, și Anastasia simțea chinurile paserii cîntărețe, care, ani întregi fiind roabă în colivie, cînd i se deschid zăbrelele și i se arată înălțimile cerului, cu groază simte că nu mai poate nici zbura, nici cînta.

Lupta aceasta amară, pe care o purta împotriva morții ce i se așezase pe comorile sufletului său de un șir de ani, Anastasia o duse și în casa cea nouă a soțului său.

Ar fi putut-o mîntui din lupta aceasta două convingeri: că Manoil într-adevăr o iubește, că dinsa e vrednică să fie iubită.

Dar ea privea la bărbatul său ca la un părinte, deși abia avea șase ani mai mult decît dinsa. Nici cînd nu vedea în el decît mila și bunătatea, dragostea niciodată.

Iar de dinsa nu putea crede nimic bine. I se părea chiar de multe ori că-i numai slujnică aici la casa asta bogată, și atunci plîngea cu zilele de-a rîndul și se dorea în vechea ei căsuță.

Manoil Petreanu din zi în zi se întuneca. I se strecura mereu convingerea că nevasta lui nu-i pentru viața, că nu va putea niciodată să simtă, să iubească. Vorbele lui calde, mîngierile lui, jertfele ce le făcea pentru dinsa, nimic n-o mișcă. Ea se purta însă bine, hărnicia ei făcu o rînduială și-o curățenie în casă și în curte, de se mirau cunoscuții care veniau să-i cerceteze

Nu se sfădeau în veci. Dar traiul rece din casă li făcea pe amîndoi să sufere mult, și să pară înaintea cunoscuților ca oamenii cei mai nenorociți, care numai de silă trăesc la olaltă.

Se împlinea anul de la căsătoria lor într-o duminică. Pe ziua aceasta Manoil Petreanu comandă o haină nouă pentru femece, fără știrea ei.

— Vai de mine, Manoil, iar ai cheltuit atîta?

— Las' dragă, știu tu ce zi e astăzi?

— Da, știu — zise Anastasia și începu să plîngă.

— Iată ce vreau — adăuse Manoil cu inima învîrtoșată de astfel de scene — astăzi facem o plimbare lungă. E vremea așa de frumoasă, și soarele are să ne scalde în lumină. Vrei și tu?

— Vreau, Manoil: cu vreau tot ce vrei tu.

— Dar nu așa, Anastasio, dacă n-ai plăcere, nu mergem.

— Ba am, Manoil. Iată mă și gătesc îndată.

Nu peste mult trăsura trase în ei la poartă, și amîndoi coborîră repede scările și urcară. Vremea era într-adevăr minunată. O după-amiază dela sfîrșitul lui Maiu, limpede, cu cerul înalt, albastru, cu mirezme de flori în aer. Cînd au eșit afară pe cîmp, ochii lor nu se mai sătorau privind depărtările împinzite de ceața fină, privind liniștele care alergau în urma lor și se învîrteau încet în depărtări.

— Mergem departe, Manoil? întrebă într-un tîrziu femeia.

— Până unde vrei tu, draguțo.

— Atunci să mergem departe-departe.

Dar n-au mai înaintat un sfert de ceas, și o poiană de pădure se zări înaintea lor, umbroasă, înflorită.

— Iată, acolo ne oprim, Manoil. Vrei și tu?

— Ne oprim, da. E așa de frumos acolo.

Și-au luat merindele de drum, și au trecut pe o cărarușă înspre poiană. Dar cînd au ajuns aici, amîndoi avură de-odată același gînd:

„Aici să rămînem pînă deseară. Trimetem trăsura acasă, și pe urmă deseară vine după noi. Bine, Anastasio?”

— Foarte bine. Manoil.

Și Petreanu dădu poroncă vizitiului, și trăsura se pierdu îndată în drum spre oraș.

Vremea de primăvară e însă nestatornică cum îi dragostea întăiei tinereți. N-a trecut un ceas decînd poposiră cei doi în poiană, și cerul începu deodată să se întunece la apus. Se adunau norii, se grămădeau, se invinețau de minie, fulgerele începură să plesnească, și un tunet greu, adînc, se sparse în depărtări.

— Înspre apus are să ploaie astăzi—zise Manoil ridicîndu-se și privind printre crengi.

Dar n-apucă să se așeze iarăși pe iarbă, și chiar deasupra lor hurducă ceva prin cer, cașicînd ai tiri o căruță hodorogită. Și după sunetul acesta sec pădurea începu să se miște deodată, șoptînd întăi, vîind îndată, frămîntîndu-se pe urmă. Și-n citeva clipite cerul se îmbrobodi întreg cu nori grei, amenințatori.

— Trebuia să luăm cu noi ceva haină mai groasă, Anastasio. În tot cazul are să ne ajungă o lurtună strașnică.

Anastasia nu răspunse nimic. Privea incremenită la frămîntarea pădurii, urmărea fulgerile ce se împleteau tot mai des, ca năpraznici șerpi de loc, și se cutremurau în tot trupul, decîte ori tunetul se spargea pe undeva, împrăștiînd în jurul său groază și pustiu. Și cum Anastasia privea mereu furtuna ce se tot apropia, fața ei era tot mai palidă, ochii ei erau tot mai auriiți, și trupul ei începu să tremure încet, dămol.

Pe mături, departe, se cobori acum ploaia grea, ca o pinză deasă, alburie. Se cobori pe mături și se apropia, purtată-acum de vînt tot mai tare spre pădure.

Cei dintăi picuri ce sosiră se descărcară ca o ploaie tare de alice. Ploaia din urmă se apropia în fire lungi din cer pănă-n pămînt.

— Vino, Anastasio, aici, sub stejarul acesta. Aici ne vom apăra pușin.

Dar Anastasia sta nemișcată, palidă, numai buzele albe-i tremurau. Din ochii ei tulburi privea spaima.

Petreanu fugi atunci, o luă în brațe ș-o aduse la tulpina stejarului.

În vremea aceasta se-ntunecă, se făcu aproape noapte, numai fulgerile tăiau cărări grabnice de lumină.

— „Ce ți-e, Anastasio dragă. Iată că tremuri toată! Ah! acum văd numai”.—El se desbracă îndată de pardesiu și înfășură în el trupul rece al femeii.—„Ți-e frig, drăguță. Vino, lașă-te tot mai tare în brațele mele. Las' să te 'ncălzești”.

— Mi-e frică, Manoil, mi-e frică de tine. Ai să mori în

furtuna aceasta, și eu iar am să rămân singură. Ah! cum ași vrea să mor și eu acum. Iată mi s-a dus, la gândul acesta de groază, tot ce-am avut în suflet, tot-tot. Și numai ceva a mai rămas: groaza că iar am să rămân singură. Așa-i, Manoil, că nu mă lași?

Manoil, cutremurat de vorba asta nouă, pe care n-o auzise niciodată dela femeie-sa, o strinse cu sfințenie la piept și-o sărută îndelungat.

— Așa, Manoil, acum cred că nu mă părăsești. Tu nu mă lași. Mi-ai dat haina ta. Dece mi-ai dat-o? Să nu răcesc, Manoil? Ți-ar părea rău să mor eu, Manoil?

Bărbatul o strângea tot mai tare la piept.

— „Tu m-ai chemat, tu m-ai adus la adăpost. Dece nu m-ai lăsat în ploaie. Ți-a fost milă de mine? Nu, ți-a fost frică să nu mor”.—Tăcu acum citeva clipite, apoi ca o ființă nouă care numai semăna cu Anastasia, se ridică dreaptă, cu ochii plini de vise, îl cuprinse de după gât: „Ah! Manoil, ție ți-e drag de mine, și eu sărmana acuma am să mor de fericire”. Și întâia oară în viață își ridică capul, așteptând sărutul bărbatului. Ș-a fost acesta întâiul adevărat sărut în viața lor.

Intărită de viața asta nouă, Anastasia întineri deodată cu cinci ani. Ochii rîdeau, gura zîmbea, și brațele ei nu se mai deslăceau de după grumazii bărbatului.

Încă plouînd, auziră pe surugiu chemîndu-i. Manoil o luă pe Anastasia în brațe, și ea pe-o floare plină de parfum, ca pe-o ființă sfîntă și mai scumpă decît tot ce-i în lume, o duse în trăsură. Aici o învălui în straiele uscate, o luă iar în brațe, răsămind-o de pieptul lui, și porunci să mîne.

Atunci și de-atunci în fiecare zi cei doi binecuvîntă viscolul acela turbat, care i-a apropiat unul de altul, și le-a unit sufletele.

I. Agîrbiceanu.

COPII SĂRACI.

Copii săraci și rătăciți
În prag la ușa mea,
Închideți ochii și-adormiți,
Copii săraci și rătăciți,
Orfani fără de stea.

Cu cită trudă v-am lăptat,
Ge jale mi-e de voi,
Căci plec departe, unde 'n sat
La țărniș vaturile bat,
Vă las flămânzi și goi.

Visați, copiii mei cerești,
Dormind la mine'n prag,—
Minunile dumnezești,
Visați, copiii mei cerești,
Că nu mai sint pribeag.

Vă voi trimite dor pe nor
Și jale pe senin,
Dacă 'mi va fi traiul ușor
Vă voi trimite tot pe nor
Cuvint că nu mai vin.

Dragi cintece a nimănu,
Un om de-ași li găsit.
Să vă primească 'n casa lui,
O cintece a nimănu,
M'aș duce liniștit.

Maria Cunțan.

Aplicarea Legii învoielilor agricole.

— Munca la tarla. —

Articolele 2 și 3 din noua Lege a învoielilor agricole au fost rău interpretate.

S'a crezut că legiuitorul a prohibit cu desăvîrșire munca la tarla, adică plata prin munci a prețului de arendă datorit de săteni marelui cultivator.

Această credință s'a putut forma prin cetirea superficială a art. 2, care limitează felul contractelor de arendă a pământurilor luate de țărani la două contracte, în bani sau în dijmă (deavalma), și din art. 3, care începe cu fraza: „este oprită invoiala cu muncă la tarla“.

Din studiul mai amănunțit al acestor articole și, mai ales, din cetirea ultimului alineat al art. 3, vom putea constata că această credință este greșită, deoarece legea, nu numai indirect, dar chiar în mod categoric permite ca plata banilor datorii pentru arendă să se facă prin munci.

În adevăr, munca la tarla nu este interzisă de art. 2 din lege, cum s'ar părea, căci în ultima analiză *contractul de muncă la tarla nu este decât o specie a contractului de arendă în bani*¹⁾.

Cit privește prima frază a art. 3, trebuie să observăm că legiuitorul prin cuvintele „este oprită invoiala cu muncă la tarla“, din art. 3, a voit să înțeleagă că acest mod de plată a arendei, dijma la tarla, nu poate fi impusă de către proprietar săteanului, ci este numai facultativă, cu alte cuvinte, dacă nu-i convine, săteanul poate s'o refuze.

Prin această frază legiuitorul stabilește un principiu analog celui stabilit în art. 31, care prevede că plata arendei pentru locurile de pășune se poate face numai în bani, și care art. nu trebuie înțeles în sensul că plata pășunatului este interzisă să se facă prin munci, ci în sensul că proprietarul nu poate să-l constrângă pe sătean la acest mod de plată; săteanul însă, dacă această plată îi convine, are facultatea de a se achita prin munci.

1) Diferă de contractul de arendă în bani numai prin aceea că *plata*, în loc să se facă în bani, se face prin munci.

Mai mult decit atit : *chiar legea prin art. 3, alineat ultim, permite ca plata arendei să se facă prin munci, deci permite munca la tarla, cu condițiunea numai ca părțile să facă două contracte, unul de arendă și altul de munci, aceasta pentruca să se respecte maximum de arendă in cel dintâi, minimum de salar in cel de al doilea.*

Din interpretarea ce am dat in rîndurile de mai sus art. 2 și 3 din lege, și care interpretare este cea exactă, rezultă că legiuitorul din 1907 a voit, pe de o parte, să interzică ca munca la tarla să fie obligatorie, iar pe de altă parte, a vroit să prohihibe forma veche a muncii la tarla, adică schimbul de pămînt și muncă, fără să intervină vre-o unitate de măsură, care să stabilească echivalența celor două prestațiuni, — cu alte cuvinte, *legiuitorul din 1907 a voit să interzică modalitatea in care se făcea aceas-tă învoială, iar nicidecum învoiala însăși.*

Chiar Comisiunile regionale recunosc ca legală munca la tarla, intrucit la toate tablourile de prețuri regionale găsim următoarea observațiune : „Cind sătenii se obligă ca să plătească prin munci chiria pămînturilor arendate lor în bani, ei nu pot fi îndatorati să facă numai un fel de muncă, ci în proporție egală muncile care constituesc cultura completă a păioaselor sau a porurabului“.

Ce alt ceva este executarea în proporție egală pentru toate muncile ce constituesc munca completă a unei culturi decit munca cu desăvîrșire a unei culturi, și ce altceva este plata prin munci a arendeii decit *munca la tarla?*

Urmează de aici că *învoialile de muncă la tarla nu constituesc o călcare la lege, deoarece alit legea, cit și Comisiile regionale le permit.*

Noi credem că legiuitorul nici nu ar fi adus un serviciu sătenilor suprimînd principiul muncii la tarla, căci de multeori săteanul preferă să execute munci pe tarlăua proprietarului în socoteala arendeii ce datorește, decit să ducă la proprietar multul sau puținul numerar ce-l are, și care îi trebuie la plata impozitelor și a tirguelilor din oraș.

Deaceia săteanul, de cele mai multeori, chiar pășunatul îl achită tot prin munci.

*

Acesta fiind adevărutul înțeles al dispozițiunilor legii din 1907, ni se va obiecta că noua lege nu este de nici un folos pentru sătean, din acest punct de vedere, intrucit permite învoiala de muncă la tarla, învoială care s'a criticat de toți cu cea mai mare energie.

Critica de mai sus nu este exactă, căci vom vedea că *inconvenientele muncii la tarla au dispărut în sistenuul noiei legi.*

In adevăr, am arătat că inconvenientele pe care acest contract le prezenta odinioară erau următoarele :

1) Proprietarul sau arendașul nu numai că da țăranilor pământul de calitate cea mai inferioară, dar, ce e mai mult, îl taxa ca pământ de 1-a calitate.

2) Țăranii trebuiau să execute lucrările agricole cu precădere pe rezerva proprietarului, neglijind lucrările pe pământurile lor.

3) Sătenii erau înșelați la măsurarea locurilor, pogoanele ce li se da lor pentru cultură erau mici, iar cele din rezerva proprietarului, pe care trebuiau să le muncească sătenii drept preț al arendeii, mari.

4) Săteanul era înșelat de două ori: în primul rînd, la evaluarea arendeii în bani, care era prețuită în mod exagerat, și, în al doilea rînd, la evaluarea muncilor pe care el le executa pe tarlaua proprietarului, și care erau prețuite sub valoarea lor reală.

5) Proprietarii și arendașii se dezinteresau de modul în care își cultivau sătenii porțiunile arendate lor.

Toate aceste inconveniente au dispărut sub noul regim, căci:

1) Primul inconvenient nu mai există, deoarece pe aproape toate proprietățile mari s-a început a se face rotațiune în cultură; marii cultivatori iau toamna perumbiștele sătenilor și le cedează acestora miriștele din rezerva lor, așa încît pământurile date sătenilor se schimbă în fiecare an cu cele din rezerva proprietarului, deci nu se poate zice că proprietarul sau arendașul rezervă pentru el pământurile cele mai productive.

Ș'apoi chiar dacă s'ar mai da sătenilor pământuri inferioare, arenda se va prețui, conform tarifului, mai puțin, așa că sătenii nu vor fi înșelați.

2) Prin art. 96, care prevede că două zile pe săptămîna sînt rezervate săteanului, s'a suplinat în mare parte al doilea inconvenient.

Azi, din cauza spiritului de independență de care este călăuzit țăranul, întîlnim plîngerea contrară: marii cultivatori se plîng că sătenii își muncesc cu precădere pământurile lor.

3) Inconvenientul al treilea nu mai există, art. 54 și următorii prevăzînd modul în care trebuie să se facă măsurătoarea și pedapsind aspru pe autorii măsurătorilor false.

4) Prin fixarea unui maximum de arendă în bani și prin dispozițiunile art. 3, alineatul ultim, că în evaluarea muncilor, prin care se achită arenda, se va respecta minimum de sa-dar, a încetat cu desăvîrșire și al patrulea inconvenient.

5) Sătenii sînt deja în măsură, fără a mai fi instruiți și forțați, a și cultiva în mod rațional pământul, așa încît și al cincilea inconvenient a dispărut azi.

*

În cele ce urmează vom arăta ce rezultate practice a dat această reglementare.

S'au încheiat sub imperiul noii legi, pe baza dispozițiuni-

lor art. 3, ultimul aliniat, multe contracte, in urmatoarele conditiiuni ¹⁾:

In județul Dolj, Reg. I-a A, pentru 4 pogoane luate de satean se plătea de țaran conform tarifului 120 lei ²⁾.

Acești 120 lei reprezintă, după tarif, munca cu desăvîrșire a 4 pogoane și 19 prăjini de griu ³⁾.

Deci dijma la tarla se stabilea așa că, pentru 4 pogoane luate, sateanul muncea 4 pogoane și 19 prăjini cu desăvîrșire.

In județul Romanati, Reg. I-a, pentru 4 pogoane luate in arenda, sateanul e obligat să cultive cu desăvîrșire 5 pogoane și 2½ prăjini din tarlaua marelui cultivator.

In județul Botoșani, Reg. I-a, sateanul, pentru 5 pogoane ce i se cedează de marele cultivator, este obligat să execute munca completă a 6 pogoane și 3 prăjini.

In județul Argeș, Reg. I-a, calit. I-a, pentru 6 pogoane luate, sateanul e obligat să muncească cu desăvîrșire 7 pogoane și 15 prăjini.

Se poate constata din aceste date că dijma la tarla trece peste una și una, căci sateanul este obligat să lucreze cu desăvîrșire mai multe pogoane decit i se dă.

S'a conchis deci că sub imperiul noii legi sateanul este mai in povărat decit inainte, cu alte cuvinte, că noul regim a urcat in voelile ⁴⁾.

La acest fel de concluziune nu pot ajunge decit acei ce cred sau voesc să creadă că sub vechiul regim in munca la tarla țaranul nu era obligat să muncească decit un număr de pogoane egal cu numărul de pogoane căpătate.

Contractele însă ne stau mărturie că aceasta nu era exact sub vechiul regim, căci, analizind de aproape acele contracte, constatăm că numărul pogoanelor muncite de satean pe rezerva proprietarului sau arendașului *intrecea cu mult* numărul pogoanelor de pămînt, pe care le cultiva sateanul pe sama sa, și al căror rod îl lua el singur.

Colecțiunea Ministerului de Interne, intitulată „Contracte de in voeli agricole in vigoare pe anul 1906“, probează afirmațiunea noastră.

Vom cita citeva exemple:

Așa, contractul No. 94, din județul Dolj, prevede următorul contract de dijma la tarla:

„Noi sâtenii vom da dijma una și una, adică cite hectare vom munci pe seama noastră, atitea hectare vom munci și pe seama d-lui arendaș“ (art. 2).

1) Socotim munca pe prețul minimum, iar arenda pe prețul maximum din tablourile Comisiunilor regionale.

2) Maximum de arenda a unui pogon fiind 30 lei.

3) Munca cu desăvîrșire a unui pogon de griu costă 25 lei minimum.

4) Vezi mai ales; Radu N. Mandrea.—Legea in voelilor agricole, pag. 20. Tip. Curierul Judiciar, 1909.

S'ar crede că dijma la tarla este una și una, adică cite pogoane capătă săteanul drept arenda, tot atitea va trebui să muncească cu desăvîrșire la proprietar sau arendaș, așa încît in-voiala sub vechiul regim era mai ușoară, căci, dupăcum am vă-zut, sub noul regim, pentru 4 pogoane săteanul este obligat să muncească 4 pogoane și 19 prăjini, aproape 5 pogoane.

A judeca astfel, înseamnă a judeca superficial, căci iată ce condițiune conține mai departe (art. 4) același contract :

„Pentrucă partea de hectare, adică tarlaua d-lui arendaș am muncit-o cu sămînța d-sale și fiindcă urma să fie cu sămîn-ța noastră, ne-am învoit a-i plăti această sămînța, prin muncă, dupăcum urmează :

„Drept plata sămînței la două hectare grîu, ce trebuie a înapoia d-lui arendaș, ne obligăm fiecare din noi și pe fiecare an a munci :

„1) Un hectar grîu sau rapiță cu desăvîrșire în tarlaua d-lui arendaș.

„2) Una jumătate hectar cu porumb cu desăvîrșire.

„3) Vom munci șase zile cu minile la orice muncă.

„4) Vom munci 2 zile cu carul cu 4 vite și 2 oameni“.

La care trebuie să adăogăm art. 7, care prevede că, „pen-tru fiecare pogon ce capătă săteanii, vor fi obligați a transporta la schela Calafat pe fiecare an cite 33 DD, sau la gară cite 60 DD, transport fără nici o plată“.

Astfel, încît arenda pe care o plătea săteanul pentru 4 po-goane era mult mai mare sub vechiul regim decît sub noul re-gim, căci atunci făcea pentru 4 pogoane : 6 pogoane de grîu, 1 pogon porumb, 6 zile cu minile și 2 cu carul, plus transpor-turile la schela sau gară, pe-cînd azi nu face pentru 4 pogoane decît 4 pogoane și 19 prăjini de grîu.

Invoiala nu numai că nu este mai grea, dar este mai ușoară cu jumătate, căci cele 6 zile cu minile și 2 cu carul va-loarează cit munca unui pogon, iar diferența între munca pogo-nului de grîu și porumb reprezintă munca a 19 prăjini de grîu; sau, spre a fi mai clari, munca ce o făcea săteanul sub vechiul re-gim, pentru 4 pogoane ce căpăta, avea o valoare de 225 lei, pe-cînd munca ce o plătește azi are o valoare de 119 lei, adică in-voiala la tarla sub noul regim este aproape pe jumătate mai ușoară decît era invoiala de muncă la tarla sub vechiul regim.

Dar să luăm alt județ, județul Romanai, unde găsim con-tractul No. 110, în care invoiala veche era următoarea (art. 11):

„Fiecare invoitor, pentru fiecare pogon ce a primit pentru grîu, va face în schimb d-lui arendaș un pogon și jumătate grîu.

„Vom mai face pe deasupra fiecare invoitor de pogon una zi cu carul cu boi și în fine, de nume, ½ pogon porumb cu de-săvîrșire“.

Invoiala de azi, pentru Reg. I-a, este cea următoare : pen-

tru 8 pogoane face 10 pogoane și 5 prăjini de griu cu desăvirșire ¹⁾).

Așa dar, compărind învoiala veche cu cea nouă, rezultă că învoiala nouă este cu mult mai ușoară, căci pecind în învoiala veche săteanul pentru 8 pogoane făcea 12 pogoane de griu și $\frac{1}{2}$ pogan porumb, plus 8 zile cu carul, în *învoiala cea nouă săteanul pentru 8 pogoane nu face decit 10 pogoane de griu*.

Sint județe în care învoiala la tarla e încă cu mult mai ușoară, comparativ cu cea veche, decit în județele de care vorbim, și anume acolo unde munca a fost evaluată de Comisiuni ceva mai scump.

Astfel, în *județul Brăila*, azi săteanul face, în Reg. I-a. pentru 10 pogoane: 6 pogoane și 18 prăjini de griu, pecind sub vechiul regim pentru 10 pogoane griu muncea tot 10 pogoane, din care 7 pogoane de griu și 3 pogoane porumb; iar dacă lua 22 pogoane, muncea 23 pogoane, din care 7 pogoane 14 prăjini de porumb ²⁾, deci *învoiala veche era mai mult decit odată mai grea*, căci în învoiala veche se muncea de țaran și pogoane de porumb, care fiind mai scumpe urcau cu mult învoiala ³⁾.

Putem deci conchide că și sub acest raport legea nouă realizează un progres, deoarece, dupăcum am constatat, învoiala de muncă la tarla sub imperiul noiei legi este în general pe jumătate mai ușoară decit era sub vechiul regim, într-un cuvint, *noua lege a adus un câștig săteanului aproximativ de sută la sută* ⁴⁾.

Obligațiunea contractului scris. Art. 52 din noua Lege a învoelilor agricole stabilește principiul că toate învoelile, fie sau nu în limitele prețurilor stabilite de Comisiunile regionale, trebuie să fie scrise și autentice ⁵⁾.

Această dispozițiune este foarte logică în sistemul legii și, în același timp, de o mare utilitate practică.

În adevăr, în sistemul legii din 1907, arendările nu pot trece peste o limită anumită, iar prețul muncifer nu poate cădea sub o limită anumită, stabilită de Comisiunile regionale.

1) 4 ha. cu 60 lei arendă, conform tabelelor jud. Romanai, 240 lei. Munca a 5 ha. griu a 47 lei ha.=235 lei.

2) Vezi contractul No. 8 din colecțiunea „Contractele de învoeli agricole în vigoare pe anul 1906“.

3) Într'adevăr, dacă socotim în pogoane de griu, avem:

În vechea învoială pentru 10 pogoane luate săteanul muncește 14 pog.

În nouă învoială

4) Trebuie de observat că „noi” am considerat sub regimul cel nou învoiala cea mai grea în toate județele, căci am ales Regiunea I-a și am avut în vedere chiar prețurile maxime de arendă, sau minime de salar.

5) Modificarea de redacțiune adusă art. 52, în Martie 1909, a rezolvat controversa ce exista mai înainte, anume dacă chiar învoelile, care sint în limitele prețurilor fixate de Comisiunile regionale, trebuie să fie constatate prin act scris și autentic.

Ori, desigur, care e mijlocul de control cel mai nemerit pentru inspectorul agricol ca să se respecte în invoeli prețurile fixate de Comisiile regionale, decît actele autentice, în care se declară pe ce bază este făcută invoiala.

Dar se va zice: La ce servește invoiala scrisă, cînd în invoiala verbală se respectă prețurile stabilite de Comisiunile regionale?

Mai întîi, inspectorul agricol nu poate pune temeiul pe cele afirmate de părți, care pot spune că respectă prețurile, însă în fapt ele să nu le respecte.

Invoiala verbală nu prezintă nici-o garanție, pecînd cea scrisă leagă pe părți mai mult și rămîne neschimbată; iar în caz de conflict între părți se poate ușor cunoaște condițiunile invoelii.

Utilitatea contractului scris se mai prezintă și din alt punct de vedere.

Contractul scris servă la publicitatea legii, făcînd-o cunoscută, dar mai ales face cunoscut sătenilor prețurile Comisiunilor regionale.

Sătenii, în general, în simplitatea lor, de multeori iau drept bune prețurile ce li se spun de proprietari sau arendași că ar fi conforme cu tabelele, astfel încît de multeori se constată că în invoelile verbale, deși însiși sătenii spun că prețurile sînt conforme legii, cu toate acestea în realitate sînt deasupra de maximum, în caz de invoeli de arendări de pămînturi, și sub minimum, în caz de invoeli de muncă.

De cele mai multeori sătenii, zic, s'au invoit „după lege“, dar întrebați care sînt prețurile din lege, nu știu să răspundă.

Așa încît, *inspectorii nu pot să se mulțumească cu declarațiunea sătenilor și a proprietarilor că în invoelile verbale se respectă legea.*

Dar contractul scris mai e util și din alt considerent.

Inspectorul agricol, zice legea prin art. 79, „trebuie să cerceteze condițiunile în care se execută contractele“.—Ori, este aproape imposibil unui inspector, dacă nu sînt contracte scrise depuse la primărie, să cerceteze, cu ocaziunea inspecțiunilor, modul în care se execută invoelile, deoarece invoelile verbale, nefiind consfințite într'un act, pot ușor scăpa controlului inspectorului agricol.

Deaceia obligațiunea generală a contractului scris este foarte nemerită.

O altă utilitate, poate cea mai mare, a contractului scris este aceea că, cu ocaziunea conflictelor ce se ivesc în executarea invoelilor, judecătorul și autoritățile administrative pot proceda în mod legal și conducîndu-se de norme sigure, fără să comită vre-un arbitrar.

Pentru o mai deplină înțelegere, vom da un exemplu: Sătenii convin verbal cu un proprietar sau arendaș să le dea lo-

curi pentru a semăna grâu, în dijmă. Recolta fiind bogată și prețul cerealelor urcat, sătenii nu mai voesc să dea dijmă, ci preferă să plătească arenda în bani.

De aici conflict. Afacerea merge la judecată.

În ce situațiune se găsește judecătorul ?

Cum are să pronunțe hotărârea ? În ce mod are să se convingă de condițiunile invoelii verbale ?

Mai mult de cit atît : chemarea în judecată întîrzie ridicarea recoltei de pe cîmp, care, expusă intemperiiilor, se poate perde.

Desigur că toate aceste inconveniente nu există în cazul cînd invoiala este scrisă și autentică.

În practică se poate întîmpla și cazul invers : Proprietarul sau arendașul să pretindă sătenilor să plătească arenda în bani, iar sătenii să voiască să dea dijmă, aceasta în cazul unei recolte proaste.

O altă contestațiune se poate întîmpla în cazul unei invoeli verbale, nu asupra modalității în care se va face plata, ci asupra quantumului arenzii.

În adevăr, sub regimul cel nou, este permis ca invoiala să se facă sub maximum. Dacă însă, la plată, proprietarul sau arendașul, deși invoiala s'a făcut sub maximum, pretinde chiar maximum ?

Judecătorul îi va admite pretențiunea, căci, pe de o parte, este presupus că s'a convenit chiar cu maximum, acesta fiind obiceiul general, iar pe de altă parte, simplele afirmațiuni ale sătenilor nu pot face credință înaintea judecătii, iar martorii sînt greu de admis în astfel de cazuri.

Dar în cazul unei întîrzieri de dijmuit, a unui dijmuit peste maximum sau a împedecării de a ridica recolta de pe cîmp, ce va face săteanul ?

Dacă invoiala este verbală, autoritățile nu pot interveni, căci art. 52 al legii zice : „Nu se va da curs reclamațiunilor care nu sînt întemeiate pe contracte scrise și autentificate“.

Săteanul este deci expus să-și vadă recolta stricindu-se pe cîmp, căci autoritățile vor fi în imposibilitate de a-i da concursul.

Mai mult decît atît : dacă invoiala este verbală, proprietarul, deși săteanul a pus sămînța și munca, poate ridica toată recolta de pe acea bucată de pămînt, iar judecătorul, înaintea căruia s'ar plînge săteanul, nu-i poate ajuta întru nimic, căci art. 52 din lege zice că nu se va da curs reclamațiunilor care nu sînt întemeiate pe contracte scrise, *nici măcar după dreptul comun* ¹⁾.

Să nu se zică că acestea sînt cazuri imaginare.— În practica noastră de inspector agricol am întîlnit din fiecare speță, ce am citat, mai multe cazuri.

1) Vezi cazul citat în Curierul Judiciar, No. 5, 1910. Articolul „Logea invoelilor agricole“ de d. Ghimpu, magistrat.

Putem deci conchide că utilitatea contractului scris *pentru amândouă părțile contractante* nu se poate tăgădui.

Deaceia acțiunea inspectorilor agricoli sub acest raport nu trebuie condamnată.

Supunând judecătii pe proprietarii sau arendașii, ce nu voesc să încheie contracte scrise, inspectorii n'au făcut decit să fie în rolul lor, anume de a preveni diferitele conflicte ce s-ar fi putut naște din invoelile verbale¹⁾.

*

Legea a întâmpinat greutăți de aplicare și în acest punct.

Dintr'un sentiment de independență, mai mult decit dintr'o cauză serioasă²⁾, nu toți proprietarii și arendașii s'au conformat art. 52 din lege.

Cel mai mare număr de acțiuni intentate la judecătoria de cătră inspectorii a fost pentru respectarea articolului 52³⁾.

Un fapt ce trebuie menționat este acela că pe alocuri, mai ales la munte, sătenii însiși n'au voit să încheie contracte scrise.

Aceasta, fiindcă ziceau că: „Știm că vorba e vorba la boer“.

E explicabil aceasta, fiind dat că la munte, pe de o parte, raporturile agrare între săteni și proprietari, sînt mai dulci, iar pe de altă parte, sătenii sînt mai reacționari decit la șes.

Dar chiar la șes s'a întâmplat, foarte rar însă, ca sătenii să refuze a face contracte scrise⁴⁾.

Explicația o găsim noi în concepțiunea rea ce o are săteanul de toate actele scrise. A semna un act la primărie, pentru dînsul, e tot una cu a se da legat de mîini și de picior. — Au început însă sătenii să se convingă că contractul scris agricol este, mai cu deosebire, în folosul lor, și desigur că pe viitor, rupînd cu tradițiunea, nu vor mai voi să se invoiască decit prin contracte scrise.

E cert că din ce în ce numărul invoelilor scrise se va mări, căci atît sătenii, cît și proprietarii, s'au convins de utilitatea contractului scris⁴⁾.

1) Asupra utilității invoelii scrise chiar în trecutul nostru agrar, vezi *G. Panu*. — Cercetări asupra stării țăranilor în veacurile trecute. Vol. I partea II, pag. 389, 390, 392, 401, 437.

2) Un proprietar din județul Dolj, care avea cu sătenii din com. M. invoială verbală foarte avantajoasă sub maximum, a amenințat pe inspectorul agricol că, dacă-l va supune judecătii spre a i se transforma invoiala verbală în invoială scrisă, va pretinde sătenilor chiar maximum, deși pentru această contravențiune la lege judecătorul nu poate să-i aplice nici amendă.

3) În județul Dolj, s'au intentat de cătră inspectorul agricol numai în anul trecut 263 acțiuni pentru ca judecătorii să transforme invoiala verbală în invoială scrisă, în limitele legii.

4) În comuna T. din jud. Argeș, sătenii conveniseră verbal cu arendașul să-i dea o dijmă din cinci, două. La dijmuit însă arendașul le pretinde una și una. Sătenii protestează. Administratorul de plasă nu-i poate dijmuî, mîfînd contract scris. Sătenii, decit să piardă vremea în judecătii, cedează și dau dijma pretinsă de arendaș, — dar se jură că nu se vor mai invoî fără contract scris de aci înainte.

Față de anul precedent, anul trecut s'au încheiat *un număr îndoit* de învoeli scrise pentru arendări de pământ, și anume: învoelile de arendări de pământuri au fost scrise în proporțiune de 45 %¹⁾.

Invoelile pentru munci au fost mai toate facute înscris, căci proprietarii și arendașii nu pot să se lase la bunul plac al sătenilor, în cea ce privește executarea angajamentelor lor, mai ales când li s'au dat avansuri în bani și sint domiciliati în alte comune, județe chiar.— în plus că, neavind contract scris, nu ar putea să se prevaleze de dispozițiunile art. 92 și următorii din Legea învoelilor agricole.

Dar vom continua cu această problemă.

Dr. Constant. C. Georgescu-Severin.

1) Din Raportul d-lui inspector agricol general, C. Garoflid.

REVOLTA OMULUI.

Adam, urmat de Eva ce tremură de frică,
Zărește 'ntăia oară sub largul cer livid,
Că briul sur al zării ce 'n fața-i se ridică
Pământu-l cercuește, stringindu-l ca un zid.

În ochii lor cei lacomi să soarbă adevărul,
Se răsfrîngea lumina întâiului amerg,
Și marea, ca și Eva, își despletise părul,
De valuri, poleite în razele ce curg...

Întăia oară omul privea mirat cum cerul
Și-argintuește boltă albastră cu lumini,
Și'n prima stea, femeia ghicea parcă misterul
Ce lacrima pusese în ochii ei senini!

Și Eva cînd pe-o stîncă, în prada turburării
Părea că se închină cu minile pe sîn,
Adam, ca și un demon în purpura 'nserării...
Nălța spre cer trufia cuvintului păgin.

„Tu singur ai voit-o, nedreptul meu părinte,
Căci raiul închizîndu-mi, pămîntul mi-ai deschis,
Și-a tale binefaceri reluate d'azi 'nainte
Și eu voi fi mai liber pe gînd și p'al meu vis.

„E ageră privirea-mi dar visul meu o 'ntrece,
Cînd nu mai văd în umbră, cu spada lui de foc
Un înger, fără milă, ce pururea sta rece
La dorul meu de viață și setea-mi de noroc.

„Aici în țara largă a dragostei permise
Revolta rasei mele va fi ca un simbol,
Și va crea, prin muncă, eterne paradise,
Iar gestu-ți se va perde sub cerul tău cel got.

„Și fluviul și marea învinse fi-vor drumul
Victoriilor mele, și-a astrului tău mut,
Și gloria ta 'naltă va cîntări cit fumul,
Căci veacuri voi închide în clipa mea de lut.

„Chiar lunga-ți veșnicie topindu-ți-o în clipe
Va fi doar cadrul searbăd mîndriei mele reci,
Iar fulgerul mai ager ca sborul de aripe
Pe virful lancei mele l'oi prinde pentru veci.

„Nu vezi cum raza caldă a gîndului meu crește...
Zădarnic să mă 'nghiță legat-ai val de val,
Căci arca plăsmuită de geniu-mi plutește
Și 'nvinge ne'ndurarea potopului fatal.

„Mîndria ta cea sacră și ura ta nestînsă
Neantul și l'or sparge de-a inimii putere
Prin tine, împotriva-ți, am armă neînvinsă:
Odihna ce mi-o lasă a morții mîngiere !

„Isbește fără milă, eu blind zimbesc la tine.
Tot tu rămi victima cînd vrei a mă 'nfrunta,
Gonindu-mă din raiu-ți tu te-ai gonit din mine,
Iar de-am greșit, greșala-mi e însăși crima ta.

„De ce făcînd păcatul, ispita zămislit-ai ?
De ce înfîș-ai fructul oprit în a mea cale ?
Și legea firii mele, de ce cînd plăsmuit-ai
O blestemași să fie dușmană firii tale ?

„Și totuși vîind din mine să faci un rob nemernic,
Mă simt stăpînul lumii ce soarta și-o pricepe,
Și-acum, cînd înaintea-ți stau mindru și puternic,
Cum steaua mea se 'naltă, apusul tău începe“.

Și nalt, semeț, p'o stîncă, c'o voce tunătoare,
Cu gesturi largi în seara ce-și pune manta sumbră
Îi strigă: „la privește cum soarele-ți ce moare
Pe cîmpuri ce departe lungește a mea umbră !“

Sinaia, 1910

Cincinat Pavelescu.

P U I U L.

Alexandru Dumbravă duce, aici, în mijlocul larmei și ferberii Bucureștilor, viața patriarhală pe care a visat-o ani de-a rândul, împreună cu prietenul lui, Ioan Vișan, de care îl leagă din copilărie o dragoste de frate. Pe-amindoi i-au văzut colegii, din clasa I de liceu și pînă cînd s-au isprăvit universitatea, venind împreună și plecînd împreună. Niciodată nu s-amestecau în larma celorlalți, întotdeauna stăteau deoparte, într-un fund de bancă, și vorbeau potolit de planurile lor de viață. Între larma și ferberea care-i impresura pe acești doi prieteni nedespărțiți, se înălța, întotdeauna, zidul fermecat al visurilor.

Pe Alexandru Dumbravă, după ce a fost cîtiva ani profesor prin provincie, l-au numit la un liceu din București; iar Ion Vișan a rămas în Iași. Dumbravă s-a însurat repede, nu se putea dînsul împăca nicidecum cu viața singuratică, pustie; cu viața de cafenea și de berărie. Simțea nevoia unui suflet care să-l înțeleagă, unei sînți, care în ceasurile negre de mîhnire, de desnădejde, să-i murmure o vorbă bună, un cuvînt de mîngiere. Lia îi părea intruparea visurilor sale; e balae, mlădioasă ca o creangă și fragedă și subțirică, de parcă se teme s-o stringă în brațe mai tare. Trăește departe de răutatea omenească, departe de zădărniciile lumii, într-o ulicioară tăcută, într-o căsuță albă, cu grădina; și în colțușorul acesta liniștit, lui Dumbravă i se pare că e undeva în fundul provinciei. Nu le vine nimeni, nu se duc la nimeni. Cîteodată, serile, se duc la șosea și întotdeauna se plimbă departe de alea pe care se îngrămădește lumea și trăsurile, pășesc a gale, la braț, prin umbra potecelor, ca doi îndrăgostiți, și în liniștea care-i impresoară se aude numai tropotul depărtat al cailor.

Într-o zi, pecînd se întorceau dela școală, pe bulevard, se întîlni față 'n față cu Ioan Vișan. La amindoi le-a fulgerat pe chipuri aceiași lumină de nemărginită bucurie, amindoi deodată au deschis brațele, cu același avînt de dragoste:

- Cînd ai venit?
- Azi am picat, m-a mutat în București.
- Bravo.
- Gici unde?
- La liceul unde sînt eu?
- Ai gicit.
- Ura!

Porniră de braț, vorbind tare, dînd însuflețiri din mini, rîzînd cu hohote mari. Lui Dumbravă îi venea să cînte de bucurie, în gura mare, ca un eșit din minți, s'alerge într-un suflet în Lia să-i spue. I se părea că merge prea încet, că n-are să mai ajungă, și, ridicînd bastonul, opri un birjar :

„Haiti, suc, nu te las ; mîncînci de mine.“

Pe drum, Dumbravă, din cînd în cînd, îl învăluia pe Vișan într-o privire umedă, de frate, zîmbînd ca un om care se gîndește departe, la trecut. Înainte de-a se opri trăsura, sări jos, ținîndu-și pălăria c-o mină, și alergă într'un suflet și strigă de la porțiță :

„Lio, avem un musafir de masă, gîci cine-i ?“

Lia eși în lumina puternică a primăverii și privi nedumerită la străinul înalt, cu fața smeadă, umbrită pe jumătate de pălăria cu borurile mari. Dumbravă îl luă de-o mină și se opri cu el în fața Liei :

„Gîci cine-i ?“

Vișan zimbea stînjinit. Lia clipi și zise, după un răs-tîmp scurt :

Domnul Vișan.

— Bravo, făcu Dumbravă c-o bucurie copilărească ; inchi-puiți, e mutat în București, la școala la care sint și eu, și nici habar n-aveam, să știți că asta nu ț-o ert.

— Vroeam să cad pe neașteptate, răspuse Vișan.

— Bine, dacă-i așa, atunci te ert. Stăm la masă, Lio, aici, în grădină, subt boltă. Hai chiar să ne-ășezăm aici, la umbră, — făcu apoi către Vișan frecîndu-și palmele ; ei ce zici de grădi-nița mea.

— Foarte frumoasă, răspuse Ioan făcînd ochii roată ; și s-ășezară amîndoi pe banca de mesteacăn din umbra boltii de viță.

Pe amîndoi îi năvălea, îi înviora, îi întinerea, parcă, amîn-tirile de școală, îi făcea să ridă cu hohote mari, de ticurile unui profesor, de felul cum vorbea un altul.

Subt boltă plutea o lumină verde, domoală. De undeva venea o mireasmă amară de liliac. Afară stînjinei, pătruși de soare, păreau niște flăcări liliachii. Pe acoperișul învălit cu țigle, burueau umplîndu-și gusa în lumină cițiva hulubi. Prin iarba ca buratecul, o cloșcă își purta fantoșă cîrdul de pui, care luceau ca imbrăcați într-un pul de aur. Și prin lumina asta dumneze-iască Lia trecea ca o intrupare a primăverii.

*

Din ziua aceasta, Ioan Vișan, aproape în fiecare zi, venea la Dumbravă. Serile stăteau pînă tîrziu de vorbă, subt boltă de viță. Pe masă ardea o lumnare într-un sfeșnic cu glob. Lia împletea la horbotă, și lumina țesea în jurul capului ei bălai o cunună aurie, care părea o răsfrîngere a părului ei. Genele negre, lucii, răsfrînte în sus, își însemnau umbra pînă pe umerii

obrajilor; iar gura roșie îi ardea ca o garofală în întuneric, și mi-reasma care rățacea prin noapte părea izvorită din floarea aceea de carne.

O singură umbră întuneca numai fericirea lui Dumbravă: n-avea un copil. Trecuseră patru ani decind se însurase și perduse nădejdea că va mai avea.

De multeori, serile, cînd era singur cu Lia și ea îi mîngîia ușurel fruntea, dînsul murmură :

„Ce fericit ași fi, Lio, dacă ași avea un copil,—ași fi cel mai fericit om de pe fața pămîntului... Se vede că, undemi-s așa de dragi, nu pot avea și eu parte de unul“.

Și închizînd ochii, Dumbravă vedea un pui de om cu căpușorul bălai și creț; îi auzea glasul subțirel; îl auzea bocănînd prin casă; cu ghețele lui mărunte, și-i venea să geamă și să țipe ca un eșit din minți.

Dar iată că, într-o seară, pecind sta cu Lia pe canapea, făcut, cucerit de farmecul acela neînțeles pe care-l aduc uneori serile, ca de undeva din niște lumi depărtate, dintr-odată Lia se îngălbeni și-și trecu o mîină peste frunte. Dumbravă tresări speriat :

„Da' ce ai, Lio, ți-i rău?“

Atunci Lia își rezemă capul de umărul lui și-i murmură ceva la ureche, înroșindu-se ca un mac, și Alexandru tresări, cu un fulger de fericire în ochi și strîngînd-o binișor, cu grijă, la piept, o sărută cu o dragoste îndoiită de săstădată, căci nu o strîngea numai pe ea acum, nu o săruta numai pe ea, ci îmbrățișa și săruta și viața plăpîndă care se înfrîpa în întunericul ființei ei.

Din ziua aceasta, Alexandru parcă întinerise: ochii lui aveau o strălucire neobișnuită și pe toată fața-i răsărise o lumină mare: lumina care izvorăște numai din văpaia unei bucurii nemărginite. Adouazi, cînd eși pe stradă, zimbi unui necunoscut, ca unui prieten vechi; la un colț de stradă un cerșitor întinse palma și dînsul îi aruncă o mîină de gologani. Ii venea să alerge, să strige, să spue tuturor bucuria care-i umplea toată ființa,—bucuria căreia nu-i mai putea pune zăgaz, care sta să se reverse ca un șuvoi.

N-o mai lăsa să facă nimic acum. Dacă vroea să aducă un scaun la masă, se repezea: „Lasă, Lio, că-l aduc eu“. Dacă vroea să se plece să ridice ceva, iar așa: „Lasă, că ți-l dau eu“. Dacă cobora ori urca, cele trei trepte de piatră, mai repede, se-îngălbenea: „Pentru Dumnezeu, Lie, mai încet; ce, vrei să se împlințe vr o nenorocire“.

Intr-o zi, întorcîndu-se dela școală, o găsi suită pe un scaun, înălțîndu-se în virful degetelor ca să așeze o perdea, și Dumbravă incremeni în prag și se îngălbeni ca un mort. Lia zimbea, de sus, la el, ca un copil alintat; iar dînsul, după o

clipă de înmărmurire, în care nu putu rosti un cuvint, făcu cu glas sugrumat:

„Pentru Dumnezeu, Lie, ce faci?“

Și coborînd-o depe scaun ca pe un copil, adăugă:

„De ce nu mă ascuți, Lio? De citeori ți-am spus să ieși seama să nu te lovești, și tu parcă anume faci; să știi că dacă se-ntîmplă vr-o nenorocire mă-npușc...“

Și apoi, cu glas curgător, domol, plin de iubire:

„Haide, stai colea, pe canapea“.

Și așezîndu-se lîngă dînsa, îi luă binișor capul bălai în mîni și îi zise sărutînd-o:

„Hai, făgăduiește-mi c-ai să fii pui cuminte de-acu, c'ai să m-ascuți și n-ai să mai faci asemenea nesocotînți.“

— N-am să mai fac, zise Lia, cu glasul ei melodios, alîntîndu-se ca un copil.

— Gîndește-te că se poate întîmpla o nenorocire, puiu tatei, să fii cuminte, să nu-l mai superi pe lata.

Și după un răstîmp de tăcere, murmură, cu ochii departe, în gol:

„Trebuie să fie mărișor acu“.

Dînsa făcu, inclînîndu-și capul pe un umăr, ca un zîmbet de vis:

„S-a mișcat“.

Atunci Dumbravă Ingenunchiă și cuprinzîndu-i binișor mișorul, își lipi obrazul de pîntecele Liei și murmură:

„Puiul tatei, pui...“

Și rămase o clipă așa, neclînit, cașicum ar fi ascultat ceva, și ochii i se umeziră, clipi și două lacrimi prinseră a-i aluneca pe față, ca două boabe de lumină.

Toată ziua Lia cosea pentru copil, și, cînd se întorcea Dumbravă dela școală, dînsa îi arăta o bonefică ori o cămășuță, și el o lua și o sărula, și o lipea la piept, ca pe o ființă vie. Uneori stăteau alătura, cu capetele alipite, și amîndoi tăceau, cu ochii ațînuți în gol, și simțeau că se gîndeau la același lucru.

„Oare ce-ar fi să fie?“ — întrebă într'un tîrziu Lia.

— „Flăcău, nici nu se poate altfel“ — răspundea dînsul. Și amîndoi zîmbeau fericiți și rămîneau iar tăcuți, pe gînduri.

Se hotărîseră, dacă o fi fată, să-i zică Lia; iar, dacă o fi băcat, Ioan.

Dînsul, la început, era împotriva numelui Ioan; vroea un nume care să sune mai frumos; dar ea îi spuse că voește să-i zică așa în amintirea tatălui ei, și el se învoi repede.

*

Cînd moașa îi întinse copilul, care mieuna ca un mișor, și-i spuse: „Poftim și flăcăul; ai un flăcău cit un haiduc“, Dum-

bravă se apleacă, cu ochii în lacrimi, și sărulă mina rece, străvezie a Liei, care sta neclintită în pat, cu ochii închiși, ca moartă.

Adouazi, cînd plecă la școală, simțea parcă aripi la picioare, îi venea parcă să se înalțe spre cerul albastru, limpede ca o boltă de cleștar, i se părea că-i mai înalț, o putere de uriaș îi curgea prin vine, se simțea în stare să dărime c-un pumn un zid, și-i venea să strige tuturor necunoscuților din cale :

„Am un flăcău!”

Și cînd îl zări pe Vișan, îi veni să-i alerge, într'un suflet, înainte ; dar se stăpîni, și, cînd fu la câțiva pași, îi strigă :

„Iericește-mă, am un flăcău...”

Și, stringîndu-l la piept, îl sărută, cașicum nu-l mai văzuse de ani de zile.

*

Nu era acum pe lume om mai fericit ca Dumbravă. Cînd eșea dela școală, într-un suflet venea acasă. Cînd intra pe ușă, cea dintîi vorbă era : „Ce face puiul?” și se ducea întins la el. Cînd îl ținea în brațe, se uita lung la el, cu-n zîmbet de vis, și se gîndea că dînsul din pricina sărăciei n-a putut să-și croiască drumul pe care l-a visat, că a trebuit cu prețul unei părți din viața lui să ajungă unde ajunsese ; dar că pușorul acesta va fi mai norocos poate, și-și va putea deschide cale și ajunge acolo unde nu putuse ajunge dînsul. Poate că însușirile lui, pe care împrejurările le osîndise să rămînă veșnic în întunec, poate că ele dormiau în tainițele vieții, aceștia plîpînde, abia închegate, și că odată vor putea crește, înflori și rodi.

Uneori, în serile melancolice, în liniștea care se cobora ca de sus, din văzduh, se auzia Dumbravă adormindu-și copilul cu un cîntec de leagăn. Vorbele ajungeau lămurite pînă în bucătărie, la Iulia, și ea murmură citeodată :

„No, domnul nostru cînta taman cum un mame...”

Și avea dreptate Iulia. Așa de dulce, de molcom, și de duios răsuna cîntecul acesta de leagăn, c-ai fi jurat că-l cînta o femeie, nu un bărbat.

De multeori își scâldea el copilul ; noaptea, cînd se trezea, deobicei, dînsul îl legăna.

Atîta duioșie, îndeminare și răbdare erau, într-adevăr, uimitoare la un bărbat ; ai fi spus că natura greșise și pusese în trupul acesta un suflet de femeie.

Copilul era acum de cinci luni. Incepuse să gîngurească ; își privea serios minușițele, întorcîndu-le în toate felurile, cu degețelele rășchirate. Cînd Dumbravă îl prindea cu două degete de bărbie și-i făcea : „Cine-i flăcăul tatei, cine-i?” — copilul începea a rîde, arătîndu-și gingiile trandafirii. Și, fiecare gingășie, fiecare zîmbet, fiecare gîngureală nouă, era un alt fir care se înrădăcina adînc în sufletul lui Dumbravă, și măcar că copilul

acesta era deabia numai de cîteva luni, erau nenumărate firele acestea nevăzute care îl legau de viața asta plăpîndă.

Vișan se mutase acum la Dumbravă și dînsul se simția cel mai fericit om de pe pămînt, între copil, nevastă și prieten.

*

Intr-o dimineată, uitîndu-și o carte, se întoarse din drum ca să și-o iea. În casă nu găsi pe nimeni : „Is în grădină“—își zise ; și intrînd la el în odaie, după ce și luă cartea de pe birou, se apropiă de fereastră și dintr-odată, se îngălbeni la față ca un mort și duse o mîină la inimă : în mijlocul grădinii, Vișan, strîngea în brațe pe Lia, și ea sta, ca amețită, cu capul răzămătat de umărul lui, cu ochii închiși, cu un zîmbet de ris, pe care îl cunoștea așa de bine.

Dumbravă simți că se innăbușă, și odaia prinse a se învîrti cu el, ca în jurul unui fus, și simțind că, dacă mai stă o clipă, se prăbușește pe podele, eși. Mergea în neștire innainte, fără să vadă pe nimeni, fără să mai audă nimic, și trecînd o stradă auzi deodată un țipet și, ridicînd ochii, văzu, la un pas de el, capetele a doi cai ; o clipă și l-ar fi rostogolit jos, l-ar fi strivit în copite. Mergînd astfel, fără să-și dea seamă unde, se pomeni, deodată, în fața porții scoli și trecu grăbit innainte ca să nu-l zărească cineva. I se păru că un trecător întoarce capul și se uită curios la el, și și iuți pașii, cași cum s-ar fi temut că ochii necunoscutului îi vor pătrunde în suflet. Merse astfel innainte pe uliți necunoscute, înguste. Innoptase acum și se trezi, deodată, într-o cîmpie neagră, la marginea unui drum de țer. Pe cerul jos, plin de întunerec, nu tremura o stea. Cine știe unde, departe, clipeau triste, singuraticice, cîteva lumini verzi.

Dumbravă căzu jos, cu fața la pămînt, și, printre dinții încheștați, îi izbucni un gemăt adînc. În fîița lui era parcă închisă, o fiară care îi sîșiea inima, și de durere îi venea să urle, să se rostogolească pe jos, să muște pămîntul, și, dintr-odată, din norul negru care-i umplea sufletul, scăpără, ca un fulger, o întrebare : „A cui e copilul ?“ Și gemu : „Copilul, copilul, a cui e copilul ?“ Și, ducînd amîndoi pumnii la gură, îi mușcă așa de tare, că simți pe limbă ceva cald și sărat, amestecat cu un gust nelămurit de rugină, și izbucni într-un hohot mare de plîns, care-i zguduia toată fîița, din creștet pînă-n tălpi.

Plouase în ajun și pămîntul era pătruns de apă ; dar trupul zguduit de suspine, pe care desnădejdeia îl prăbușise la marginea cîmpiei aceștia pustii, nu simția nimic.

„Copilul, copilul, a cui e copilul ?“ rostea Dumbravă mereu, ca un eșit din minți. Acesta era acum singurul gînd care-i umplea sufletul, care răsuna în fîița lui ca un țipet într-o boltă de piatră. Dar glasului acestuia desnădăjduit, care se innălța în întuncricul sufletului lui ca într-un pustiu, îi răspunse, deodată, ca la o chemare, glasurile altor gînduri :

„De ce a ținut dînsa atîta să zică copilului Ioan? Pentrucă tot așa l-a chemat pe tătăl ei, i-adevărat, ori pentrucă astfel îl cheamă pe Vișan?” Și dintr-odată un alt gînd îl făcu să se cutremure: „În patru ani n-a venit nici un copil; și a venit în anul al cincilea,—în anul în care a fost mutat Vișan la București”. Gîndul acesta îi rămase pironit în minte ca un cui de foc. Îi trebuia să știe limpede adevărul, chiar dacă adevărul ar fi că copilul nu-i al lui.

De undeva, de departe, din noaptea adîncă ce-l impresura, se ridică o larmă neînțeleasă, care creștea, umplînd cîmpia de clocot și, dintr-odată, răsăriră două lumini roșii, care veneau, alergau, urmărite de alte lumini albe, de un șir de lumini, care se îmlădieau, șerpuiau, veniau speriate, creșteau clipă cu clipă. După un răstimp luminile periră, ca stînsse de-o furtună, și dintr-odată, cele două văpăi roșii, răsăriră aproape, mari, rotunde, ca ochii însingerați ai unei fiare, și pe Dumbravă îl isbi în față o răsufolare ferbinte, apoi vîntul unei vijelii parcă, și trenul trecu ca o nălucă. Ia doi pași de el. Atunci Dumbravă sări în picioare gemînd printre dinți, sfîrticînd par-că vorbele: „Copilul-copilul...” —și porni spre luminile gării, care clipeau departe, în noapte, ca niște ochi. Cînd intră pe porțile auzi glasul Lici: își adormea copilul. Așa de limpede, așa de liniștit îi tremură cîntecul, că îi veni, o clipă, a crede că visase, că nu era nimic adevărat. Inima îi zvîcnea așa de tare, că se înnăbușă. Cînd ajunse la ușă, îi veni să se întoarcă înapoi; dar ridică brațul și o deschise bi-nișor. Lia își întrerupse cîntecul și, întorcînd capul, întrebă cu o tremurare în glas, rău stăpînită:

„Tu ești, Alexandre? Unde ai întîrziat atîta?”

— M-am întîlnit cu un prieten... Tu nu-l cunoști, stă în provincie... Și n-am putut scăpa. a trebuit să stau la masă cu el... răspunse, cu glas zugrumat Dumbravă și privirea îi fugi în lături.

Dar în aceeași clipă îi fulgeră sufletul, îi sfișiă ca o ghiară inima, nevoea de a ști al cui e copilul. Trebuie să știe a cui e copilul; trebuie să nu dea nimic de bănuît; trebuie să zimbească și să sărute, cînd îi vine să răcnească și să lovească, ca un eșit din minți. Și cu o sforțare supra-omenescă, întrebă, cu grai mol-com, în care simți, toțiși, o tresărire:

„Ce face puiul tatei?”

Și sărutînd-o pe Lia pe amîndoi obrajii, cum făcea întotdeauna cînd se întorcea și cînd pleca, se aplecă asupra leagă-nului și șopti cu un zîmbet, clătînînd din cap:

„Ce frumos doarme...”

Ceasornicul din perete scîrții și bătî zece ceasuri, ca cine știe de unde, dintr-o depărtare mare.

Dumbravă își trecu o mînă peste frunte și zise:

„Em am să mă culc, mi-i somn. Nu știu ce-am pățit în astă seară...”

Și se dezbracă repede și se viri în pat, și îndată închise ochii și se făcu că doarme, ca să scape de privirile și de întrebările Lici. Dînsa, după un răstimp, se ridică de pe scaun și

innăltînd brațele în chip de torți, începu a-și desface alene părul, în fața oglinzii. Dumbravă o privea printre gene, se uita cu luare aminte la chipul răsfrînt în oglindă și i se părea că acum îl vedea înția oară.

Și cînd îi simți trupul ferbinte alături, — trupul care nu mai era numai al lui, singele îi vijii în urechi și îi veni să se prăbușească asupra ei și s-o lovească, peste ochii și gura minciunosă; să-i înclăsteze gîtul cald și să stringă, să stringă cu sete. pînă cînd îl va simți rece, înghețat de frigul morții. Vru să sară din pat; dar se stăpîni și rămase neclintit, cu pumnii strînși.

Afară începuse să cearnă ploae mărunță de toamnă, și picușurile din streșină răsunau, uneori, ca niște suspine tainice.

Dumbravă sta cu fața-n sus, cu puterile sleite, de parcă-i cursese tot singele din vine, cu capul gol, plin de întuneric. Și într-un tirziu cînd copilul se trezi și prinse a plînge, tresări, ca mușcat de șarpe, și din adîncul ființei sale izbucni un țipet, unul din țipetele acelea grozave, care izbucnesc numai înăuntrul făpturii noastre: „A cui e copilul?“. Și-i veni să se năpustească asupra Liei, și să răcnească: „Nemernico, spune a cui e copilul, spune a cui e, că te ucid...“. Dar izbucni și de data asta să se stăpînească, și cînd Lia prinse a legăna copilul, închise ochii și începu a răsuffa ca un om care doarme.

De adouazi începu să-l pîndească pe Vișan.

Despica fiecare cuvînt pe care i-l spunea copilului, pîndea privirile îndreptate spre copil.

Stăteau de vorbă și acum, ca și înaintea; se duceau amîndoi la școală, se întorceau amîndoi, părea că-i leagă aceeași prietenie caldă, aceeași dragoste frățască. Nimeni n-ar fi bănuit că între acești doi oameni se innălță acum un zid, pe care nici o putere din lume nu-l putea dărămă.

Lui Dumbravă îi veni în mai multe rînduri să-i strige: „Canalie, știu tot, te-am văzut...“

Dar în fața vijăliei ce gema în sufletul omului acestuia, care părea așa de liniștit, în fața vijăliei, gata în fiecare clipă să izbucnească prin ochi, prin gură, — se innălță ca o stîncă gîndul că trebuie să știe al cui e copilul.

La vre-o două zile, Lia îi spuse:

„Nu știu ce are, Alexandre, Puiul, îi arde căpușorul...“

La vorbele acestea, Dumbravă simți în piept un fulger de bucurie, și aplecîndu-se asupra copilului, care sta neclintit, în leagăn, cu gurița întredeschisă, cu ochișorii împainjenți, — își lipi mina de fruntea lui și zise cu sprincenele încrefite:

„Trebuie chemat doctorul“.

Și intrînd apoi în odaia lui Vișan, făcu într-un suflet:

„Mi s-a îmbolnăvit Puiul“.

Și se uită repede, drept în ochii lui Vișan. I s-a părut, ori

în ochii lui a tresărit o lumină de spaimă, o lumină care, o clipă numai, s-a arătat și s-a ascuns, s-a tras repede înapoi, în întunericul din care izvorise. Mîntea lui rătăcită e de vină, ori, într-adevăr, așa a fost. Cum însă de a răspuns așa de liniștit: „Trebuie să chemi un doctor“. Dar dînsul nu-i vorbește tot așa de liniștit, atunci cînd îi vine să răcească ca un eșit din minți, și să se năpustească asupra lui să-l zugrume?

Tocmai liniștea, nepăsarea cu care a rostit cuvintele :

„Trebuie să chemi un doctor...“—tocmai aceasta e nefiresc, e silit, ascunde ceva.

Dorea acum să i se îmbolnăvească copilul greu, ca să poată desvălui taina care-i chinuia ființa de atîta vreme, taina care-i sfîșiea inima ca o fiară, taina care îl ucidea clipă cu clipă. S'ar fi prăbușit într-o zi la el în odăe, ș'ar fi răcnit: „Moare, Puiul, moare Puiul...“ ș'ar fi cetit atunci pe fața lui adevărul. Ori cită putere de stăpînire ar avea, nu se poate, în fața morții, dragostea de tată ar sfărma-o, ar spulbera-o, și adevărul ar fulgera într-o vorbă zugrumată, într-o privire rătăcită, într-o tresărire.

Dar copilul n-avu nimic; îi eșeau niște dinți și de-aceia ardea.

A doua zi, Duminică, în lenea care-o aduce după-ameaza, stăteau tustrei de vorbă, în sufragerie. Lia împletea, ca de obicei, la o horbotă, și cu-n picior, legăna copilul; Vișan sta într-un jeț și fuma o țigară; Dumbrovă se întinsese pe canapea, cu minile încleștate sub cap, și din cînd în cînd, privea printre gene, cînd la Lia, cînd la Ioan, cînd la copil.

Afară plutea peste toate o lumină aurie, lumina zilelor de toamnă, care pune parcă, pe copacii desfrunziți, pe cimpurile goale, pe cerul șters, un zimbet trist și dulce, ce te face să te gîndești la zimbetul ce incremenește pe fața unui bătrîn, atunci cînd stă cu mîntea perdută în trecut, la anii tinereții. În toropeala aducătoare de somn a după-amezii, vorbele veneau rare, somnoroase, ornicul din perete părea că-și picură mai încet, mai rar tictacul, gata parcă să adoarmă. De departe, prin liniștea grea, veni o trimbițare slabă de cocoș, ca auzită prin vis. Dîncînd în cînd, trecea un tramvai, c-un huruit depărtat de tunet, și clopotul suna moale, ca glasul unui om gata să ațipească.

Dumbrovă închise ochii și prinse a răsufsa, ca un om care doarme, și, printre gene, zărea pe Lia și Vișan, departe, ca învăluiți într-o ceață deasă, de toamnă. Dînsa, după un răstîmp, ridică ochii și, ducînd un deget la gură, îi zîmbi lui Vișan, cu o privire lungă, adîncă,—cu o privire de acele în care femeia își dă parcă tot sufletul aceluia pe care îl iubește.

Dumbrovă își auzea bătăile inimii și i se părea că i se zbate lingă git, și, deodată, o auzi lămurit pe Lia șoptind.

„Uite ce frumos doarme“.

Și-i văzu pe amîndoi aplecîndu-se, cu un zimbet de vis,

asupra leagănului. Stătură așa un răstimp, cu capetele alipite, apoi dinsa prinse a-și plimba ochii dela fața copilului la fața lui Vișan, cu un zîmbet de fericire nemărginită, și deodată își alipi cu pornire trupul de trupul lui Ioan.

*

Nici nu-și dă seamă cînd s-a prăbușit pe ușă, ce-a spus, ce-a făcut; s-a trezit mergînd în neștire pe uliți necunoscute, printre case mărunte, turtite parcă supt acoperișuri.

De sus cerne ploae mărunță de toamnă și-l pătrunde pină la piele; dar Dumbravă nu simte, merge innainte prin inserarea mohorită și rece. E fără guler și pășește deadreptul prin bălțile întunecate de apă, adus de spate, cu gîtul slab, întins înainte ca într-un jug. Ochii așintliți undeva departe, îi ard ca friguri; fața osoasă îi e stropită de noroi; hainele, lucii de apă; s-au lipit de trupul deșirat.

Oamenii întorc capul și se uită lung la necunoscutul acesta, care pășește ca un lunatic.

Mergînd astfel, în neștire, se pomeni deodată afară din oraș, tot acolo unde eșise și rîndul trecut.

Noaptea cobora posomorită peste cîmpia pustie, în care se auzea numai murmurul nedeslușit al ploii. O undă de vînt îi zvirli în față ploaea rece, ca pe o mină de halice de gheață, și luîndu-i pălăria i-o duse departe, peste cîmpie, ca pe o pasere singuratică. Și Dumbravă prinse a se plimba, cu părul vilvoi, pe lingă șinele care se perdeau în întuneric, ca o lucire tristă, care marea parcă pustiul și jalea dinprejur.

De undeva, de departe, răzbate, prin murmurul ploii, glasul pierdut al unui clopot dela un canlon; și liniștea care se așternu, în urmă, păru mai adîncă, mai plină de taină. Și, dintr-o dată, cași în noaptea în care rătăcise, pentru intia oară, în pustiul acesta, se revărsă peste cîmpie aceiași larmă clocotitoare, și în marea de întuneric răsăriră speriate cele două vâpăi roșii, urmate de șiragul de lumini albe. Și cînd cele două vâpăi roșii răsăriră aproape, mari, rotunde, însingerate ca niște ochi de monstru, Dumbravă se culcă de-a curmezișul șinilor, cu fața cătră cerul mohorit, și închise ochii.

N. N. Beldiceanu.

VISUL UNUI SCLAV.

— după Longfellow —

Cu pieptul gol și părul incilcit,
Bătrînul rob, de zeii săi uitat,
La umbră de orez nesecerat
Zăcea trîntit.

Și'n ceața slabă-a somnului ușor,
Văzut-a iar pămîntul său natal,
Și viața-i scursă, toată ca un val,
Val trecător :

Bătrînul Nîger iarăși în curgea—
Și peisagiul visului e larg—
Și valuri limpezi vede cum se sparg
Din unda-i grea.

El, rege'n țara lui nebiruit,
Privea cum caravanele cobor
Încet, de sus din munți, cu glasul lor
De zîngănit.

A lui regină, scumpă 'ntre copii
Era. Micuții, cînd îl sărutau
Ținîndu-l strîns de gît, cînd își vedeau
De jucării.

Și visu'ncet, încet s'a depănat :
El se văzu acum pe-un cîmp întins ;
Flamini sburau ! Sub cerul lor aprins
Încălicat

Pe negru-i cal, trecea în urma lor.
Un sat de cafrii 'n vale se zărea
Lîngă Ocean, ce'n fața lui eșea
Asurzitor.

Aude'n noapte muget furios
De lei. Ș'al hienei țipăt ascuțit.
Aceste'n vis, par ca un bubuit,
Ce glorios

Din tobe se ridică. Și, un vînt
Sălbatec de pustiu urla atit
De greu! Și, vuietul pădurii atit
Părea un cînt

De libertate, că in somnul său
Bătrînul tresări și rise blind.—
Apoi, iar liniștea-a urmat. Iar cînd
Cu pasul greu

Vătaful crunt, strigînd îl biciui,
El n'a simțit. Din lumea lui de vis
Rămase'n noapte. Ochiul lui-e'nchis
Pentru vecii.

Un suflet blind și bun spre cer tihnit
Urca scăpat — iar trupul aruncat
De el, zăcea aici. Un lanț uzat
Și ruginit.

P. P.

Amurgul veacurilor.

Nu te fură ca pe-o apă lin, părerile de rău,
În spre epoce mănoase, cînd pe proaspătul pămînt
Pogorise pe o rază în Olimp, tot cerul sfînt?
Cînd aveai drept oaspeți Zeii, respirînd aerul tău?
Nu ți-e dor de vremi, cînd Venus strălucind în trupu-i gol,
Scutura a undei lacrimi dintr'un păr ca un tezaur,
Semănă rodirea vieții storcînd pletele-i de aur?
Nu suspini tu după timpul, cînd naiadele în stol
Unduiau ca pasări albe peste valurile în soare,
Și în hohote și chiot necăjeau pe termii în floare
Trindavi făuni stînd la pîndă în al tresneii nămol?
Pe cînd limpede izvoare, argintii, în nopți de vis
Tremurau înfiorate sub sărutul lui Narcis?
Cînd în mantia-i tăiată din spinarea unui leu
Paznic al dreptății veșnici, sta de strajă Herculeu-Zeu?

Cînd Sylvania se dau în leagăn pe o scoarță de stejar
Aninați de-o creangă verde, și'n ecoul dus de vînturi,
Șuerau pitiți în frunze ale oamenilor cînturi?
Cînd era dumnezeiască și durerea noastră chiar?
Unde-i vremea cînd o lume, adora ce astăzi neagă?
Patru mii de zei în ceruri nu aveau nici un ateu!
Zimbitori erau cu toții, fericiți,—doar Prometeu,
Cu Satan căzutul, frate, sufereau în lumea 'ntreagă!

Iar apoi cînd se schimbară cerul, oamenii, pămîntul,
Cînd al omenirii leagăn fu sicriu-i și mormîntul:
Uragan din miază-noapte cînd pe zidurile Romei
Își întinse larg lințoliu ca pe 'ntinderea Sodomei,
Nu suspini tu după vremea cînd din veacul cel păgîn,
Răsări alt veac de aur mult mai rodnic, mai stăpîn,
Cînd bătrîna omenire, cu o frunte 'ntînerită,
Răsturnă cu Lazăr, piatra de mormînt, pecetluită?
Nu suspini tu după vremea cînd străvechile romane
Aripi largi tinzînd în aer, deschideau în lumi speranțe,

Cind credințele străbune și-ale vieții armonii
 Aveau toga de ninsoare a seninei feciorii?
 Cind sub a lui Christ atingeri, totul renăștea curat,
 Cind coliba unui preot sau al Domnului palat
 Pe frontonuri însoarite, purtind crucea lor de Ier,
 Răsăreau pe munți, din codri, privind pașnic către cer?
 Cind mărește catedrale—a credinții sfântă vatră—
 Genunchind în depărtare, în veșmintul lor de piatră,
 —Peste orga fără margini a umilelor popoare—
 Osană nălțau spre ceruri vremurilor viitoare?
 Se 'mplineau minuni pe-atunce precum cronica le scrie,
 Iar pe sfintele altare, în lumina aurie,
 Brațele lui Christ, în fildeș, depărta orice primejde,
 —Un April era vieața, iară moartea o nădejde!

O Isuse! nu-s din ceia, ce rostind o rugăciune
 Vin cu pasul șovăelnic la tăcutul tău altar.
 N'am ingenunchiat cucernic sus pe tristul tău Calvar,
 Singeratele-ți picioare nu le-am sărutat, Stăpîne!
 Ci sub porticele sacre, sus în fruntea, cind în șoapte
 Lingă negrele arcade tot norodul credincios,
 Sub a psalmilor cântare murmurind vijelios,
 Pleacă frunțile, ca frestii sub un vînt de miază-noapte...
 O Isuse, nu pot crede 'n vorba ta, —nu cred nimic!
 Prea tîrziu venii pe lume, într'un secol prea bătrîn;
 Dintr'un veac ce nu mai speră, naște altul fără frică,
 Și cometele de astăzi, pustiesc un cer păgîn!
 Demonii, la intimplare, într'un hău fără lumine,
 Poartă lumile trezite din iluzii dulci, în plîngeri,
 Duhul veacurilor moarte, plutitor peste ruine,
 Svirlă 'n veșnica genune, smulși de aripi, ai tăi ingeri!
 Cuele de la Golgota ruginite până'n toartă,
 Te mai țin de-abia,—sub tine un mormînt s'a năruit;
 Iar pe cruci d'eben, în temple, lingă gloria ta moartă,
 Sfîntul trup de-odinioară, pulbere s'a risipit!

Totuși, Christ, îngădueste să sărute-a ta țărînă
 Cel ce'n veac de necredință a uitat să se inchine,
 Și să plîngă-amar pe-o lume răsvrătită și bătrînă
 Ce trăia din a ta moarte, însă piere fără tine!

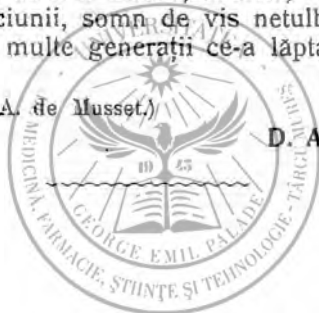
Cine iarăși o să-i dee, Doamne, casta ei ființă?
 Tu i-ai dat întinerirea singerînd în suferință.
 Care mag mai poate face o minune ca a ta?
 Noi, moșnegi de-o zi, la luptă, cine ne va 'nbărbăta?
 Tot bătrîni și astăzi sintem, ca la nașterea ta, Christ,
 Cu nădejdi mai risipite, stăm și azi în așteptare;
 Rece, vînat, în sicriu-i larg, c'un zîmbet mult mai trist
 Pentru-a doua oară Lazăr stă întins în nemîșcare!

Unde e mîntuitorul să ne cheme din morminte ?
 Pavel, sămăntînd la Roma, luminoasele-i cuvinte,
 După rassa lui în sdrențe, că păstor tirînd mirenii ?
 Peste ce genunchi cădea-veți, lacrimi ale Magdalenii ?
 Unde sînteți catacombe, tu cenacul, tainic loc,
 Și cu cine merge astăzi vechiul, sfîntul nimb de foc ?
 Unde mai răsună 'n aer vocile dumnezeești,
 Cine dintre noi urcă-va, Zeu, pe schelele cerești ?
 Un pămînt bătrîn și putred, în păcate învechit,
 Clătîna ca și-altădată capu-i desnădăjduit.
 Dar pe-atunci Botezătorul, răsărînd din sihăstrie,
 La cuvîntul lui, pămîntul tresări din agonie,
 Și cum muma simte rodul, viu, ritmînd al vieții mers,
 El simți cum mișcă 'ntrînsul, nou, un tînăr Univers !

Azi? Se 'ntoarse-a lui Claudiu, iarăși epocă, cernită.
 Fără vlagă, ca și-atuncea, totul pare c'a murit;
 Trist, Saturn flămînd se uită: de mult fiii 'și-a 'nghițit !...
 Iar nădejdea omenirii, de-a fi mamă, obosită,
 Doarme somnul stîrpiciunii, somn de vis netulburat,
 Sinul stors, uscat, de multe generații ce-a lăptat!

(Începutul din Rola de A. de Musset.)

D. A. Nanu.

Apa Morților.

XXIV.

Jumătatea aceia de zi a fost frumoasă ș'au petrecut'o bine. La un ceas după amiază stăteau încă pe pajiște, supt părul cel bătrîn. Morarul vechiu se trăsese în casă la răcoare, moara stătuse, și la lăptoc sunau cristalin numai vițe subțiri de apă; bulboana se liniștise, își mîna neagră apele la vale și din cînd în cînd pe luciul ei nășteau șurupuri repezî, care se săpau crescînd, ș'apoî scădea, se mistuia.

Cîtă vorbă din partea lui Voinea, cite amintiri de haz din partea bătrînului! Maria se simțea veselă ca niciodată; prințul acela rustic fusese o noutate pentru dînsa; petrecerea lîngă un om care, ea era încredințată, o iubea, îi umplea ființa de simțiri plăcute. Orice glumă a bătrînului o făcea să ridă; apoi, cu ochii umezi, cu obrajiî îmbujorați, asculta glasul lui Voinea...

Dar în umbra copacului bătrîn aerul deodată începu să fie înăbușitor și fierbinte; apoi prin boltă trecu o înflorare grăbită, parcă ar fi venit o veste de departe; frunzele începură a murmura.

«Să știi că are să ploae...» zise bătrînul Dumbravă, și se sculă în picioare; eși la limpeziș și privi spre asfințit. Dincolo de Moldova, pe depărtații codri întunecoși ai cetăților de piatră, se strîngeau în grabă nouri alburii.

«Da, are să ploae...» vorbi el iar, deplin încredințat.

Se sculară cu părere de rău și ceilalți de la locurile lor, priviră și ei spre zare, — și Voinea începu să se minuneze de știința bătrînului. Încă o măgulire; și Maria îl privi recunoscătoare.

«Eū, lucrul ista l-am văzut nu știu de cite ori...» vorbi Dumbravă întorcîndu-se spre proprietarul Plopenilor; fac plugărie de cînd eram de o șchioapă... De șaizeci de ani mă uit la cer, la Moldova, la munți, cunosc vînturile, le știu iuțea și rostul... Rar mă înșel.

— Apoî atuncea, domnilor, strigă Maria cu patos, pe cai, în trăsura, și la goană ca o armată învinsă!...

— Firește... grăi Dumbravă; iaca și vîntul se întărește...»

Prin păr, trecu o scutură, o suflare ca de spaimă; răchitele de la lăptocul morii începură a se îndoi prelung. Bătrînul și Voinea porniră înainte; din moară eși Ilie cu capul gol, își ridică fruntea, privi și el depărtările, și parcă trăgea pe nări vântul.

„Dă, Doamne!” strigă el vesel, și privi cu bunătațe în jurul lui.

Trăsura fu scoasă de supt șopron, fură aduși și caii, și cu toții acuma parcă erau cuprinși de un fel de infricoșare. Un tunet vui slab, parcă s'ar fi năruit ceva în tainiți subpămîntene, de parte. Veselia îi cuprinse pe toți; Maria se apropie și potrivea lăvicerele în trăsucică, iar Dumbravă, Panaite și Voinea lucrau cu grabă la hamuri.

«Sus!» strigă deodată bătrînul, și puse mîna pe biciu.

Voinea dădu mîna Mariei, o ajută să se urce. Bătrînul făcu un pas mare—deadreptul la locul lui; Panaite se azvirli și el alături, Culaî flăcăuașul își indesă cu amindouă minile pălăria bine în cap; Voinea se aruncă în șea; și în urmă un bici de foc înfășură zarea; caii porniră dintr'odată, cașicum ar fi fost un semnal.

Ploaia îi prinse pe drum. Vîntul conteni deodată, o neclintire desăvirșită se întinse peste cîmpii; apoi în liniște începu să se audă ropotul ploii venind din urmă. Matei Dumbravă luase el hățurile și îndemna caii, la galop; Voinea fugea alături-reu cu trăsura; din cînd în cînd își înturna privirile spre Maria și zimbea fericit. Deodată ploaia îi ajunse; întâiu citeva picături mari, rare, apoi o năvală minioasă de apă.

Le-a trebuit citeva minute pînă în sat; porțile casei erau deschise. La intrarea trăsuri o larmă parcă se ridică în toată gospodăria. Maria ridea, spăimîntată de ploae și totuși veselă; bătrînul Dumbravă striga la argați. Voinea sări de pe cal și se repezi să primească pe Maria. În graba accia, în ropotul ploii, pe sus o cuprinse, pe sus o purtă doi pași și o puse în cerdac.

«Is udă ca un șoarece...» vorbi ea, întinzînd mînile, rotindu-se puțin și privindu-se. Iși scutură apoi părul scînteetor și dădu năvală în casă. Intr'o clipă caii fură deshamați, trăsura pusă la adăpost, și cei trei bărbați intrară și ei în cerdac.

«Acu un foc în sobă... strigă Dumbravă, și blănițele... ca să ne uscăm... Bună ploae, oameni buni! Anul ista dă Dumnezeu ploaia tocmai cînd ne trebuie... Noi cerem: ploae!—el învirte de un șurub și ne dă ploae...»

Rizînd inveseșiți, intrară în sufragerie. Acolo, pe cînd se dezbrăcau de surtuțe, mătușa Nastasia, ațînd focul, se pregătea să le dezvăluiească o taină. Zimbea și-și ațîntea asupra lor ochii, în răstimpuri.

«Ce-î, Nastasie? ce s'a mai întimplat? ce vrei să ne spui?» vorbi Dumbravă.

— A venit cineva, ninașule... zise bătrîna, ne mai puțin-du-se slăpîni. A zis că să nu vă spun dintr'odată... să mai lăs...

trăsura a trimis-o la han... și el v'a așteptat... Da' un om așa de blajin... bun ca pînea caldă... ș'asa de detreabă... și grăește tare frumos... trebuie să fie omul lui Dumnezeu...

— Cine-î? Nu ți-a spus cum îl cheamă?...

— Apoi am înțeles eu! Nu l-am văzut demult, da' l-am cunoscut. A îmbătrinit tare. E tatăl duduii...

— Cum? ginere-meu? strigă bătrînul sărînd în sus de pe scaun. Ce caută aici? Ce voește? ce-i trebuie?...

— Săracul! zise bătrîna cu mihnire. Tare pare năcăjit!... Da' ce are domnișorul nostru? întrebă cu mirare, cu glas schimbat, bătrîna, ațintindu-și deodată ochii asupra lui Panaite... Parcă i-i rău...»

Cu toții se întoarseră spre băiat. Se ghemuise lingă sobă, în colțul patului, își cufundase capul între umeri, un tremur ușor îi scutura trupul; cu ochii mari, lucitori, privea fix înaintea lui, în dușamele.

«Ce-î, Panaite dragă? ce ai?» întrebă bătrînul cu grijă.

Voinea îi apucă o mină, i-o cercetă. Era fierbinte, uscată.

«Mă doare capul...» zise încet băiatul... Apoi sări în picioare și privi cu minie către Nastasia:

«De ce l-ai lăsat să intre? strigă el. De ce i-ai dat drumul? Nu vreau să-l văd! nu-mi trebuie să-l văd!—și parcă era cuprins de un fel de spaimă. Mie mi-î rău... Mă doare capul... adăogi el încet, lăsîndu-se la locul lui. Îmi ard ochii... Parcă-mi curge foc prin vine...»

— Nastasie! vorbi Dumbravă. Du-te repede și-î pregătește patul. Fă-î o ulcică de vin fierț. Nu-l lăsa. Uite-l că tremură...—Apoi apucă pe nepot de mină.—Du-te și te pune în pat, Panaite... Să stai liniștit, să bei ceva cald, ș'are să-ți facă bine».

Panaite porni supus, dar avu o privire ciudată, piezișă, spre ușa din fund. Era în privirea aceia, pe lingă tulburarea durerii, ceva fals, ceva din privirea furișată pe care o au unii nebuni.

«Acolo-î? șopti el zîmbînd către bătrîna, și arată cu degetul.

— Acolo, drăguță, acolo... grăi cu compătîmire baba Nastasia. E tatăl dumnilale doară... el te-a făcut, el te-a crescut... Și spunea că-î sintești dragi ca ochii din cap...»

Panaite nu răspunse, dar avu un ris înăbușit, spasmodic, și iar își furișă spre ușă privirile.

După ce eși, se așeză la foc pe scaun bătrînul, la locul lui, în fața lui Voinea, și grăi cu mihnire:

«E bolnav băiatul...»

Un răstimp scurt amîndoi rămaseră tăcuți, privind spre focul care pilpîia vioii. Stăteau pe scaune de-oparte și de-alta a flăcărilor, învăluți în blăniți. Amîndoi erau cu ochii plini de gînduri.

«De ce să fi venit? grăi iar bătrînul, parcă și-ar fi vorbit sieși.

— Cine știe! zise Voinea.

— Doar sintem în proces, frate, răspunse bătrînul tresărînd de la locul lui. Dumneata nu știi ce-a fost între noi, dumneata nu știi ce om e, cit rău mi-a făcut...»

Se opri. Intră Maria, deodată, ca adusă de un vint primăvăratic. Se schimbase într'o rochie albă. Avea un trandafir de un roș aproape negru la piept. O frăgezime mare îi umplea fața,—ca la o floare după ploae.

«Ce-î? strigă ea. A venit iarna? V'ați așezat la foc?..»

Voinea-î zimbi, privind-o lung, cu luminile lucii, înfășurînd-o parcă cu mărturisiri de dragoste. Dar Maria băgase de seamă căutătura neagră a bătrînului, supt sprincenele încruntate.

«Ce este? zise ea oprindu-se. Ce s'a întimplat?... Unde-î Panaite?..»

— Lui Panaite nu i-î tocmai bine... răspuse bătrînul Dumbravă. S'a dus să se pue în pat... Îi trebuie puținică hodină...»

Maria rămase tăcută și mihnită în mijlocul odăii. Obrazu-î păli.

«Mărioară, zise deodată Dumbravă înălțînd fruntea și întorcîndu-se cu totul spre ea, știi cine a venit aici cit am lipsit de-acasă?... Mi-a spus Nastasia... A venit tatu-tău.»

Își înălțase sprincenele; parcă punea cu ele o întrebare. Obrazul palid al Mariei se umplu de roșafa sîngelui.

«A venit tata? întrebă ea cu umire. De ce?»

— Nicî eî nu știi... zise bătrînul.

Ușa se deschise încet și mătușa Nastasia intră înăuntru. Se opri, cu căutătura ei blindă de prietinie.

«L-am pus în pat... ardea... vorbi ea. Poate din pricina ploii... L-a udat până la piele.»

— Mă duc să-l văd! zise deodată, cu pornire, Maria.

— Să n'aduc pe boerul care a venit?... pe tatăl matala?... zise cu blindetă bătrîna, uitîndu-se la Maria.

— Spune-î să vie, pofteste-î aici... vorbi bătrînul Dumbravă cu hotărîre. Mărioară, nu stai și tu?..»

— Nu! zise repede, cu teamă parcă, Maria. Mă duc să văd pe frate-meu... Poate a răcit... Are nevoie de îngrijire... Îl știi cit îi de slab...»

Voinea își simți inima străpunsă. Maria se întoarse, eși, fără să aibă pentru el o căutătură măcar. Rămase tăcut în lumina mohorită care intra pe geamuri; privi la fața întunecată a bătrînului; și deodată îl înfășură un aer de tristeță.

Bătrîna eșise și ea. Se auzeau glasuri. Pași sunau în tindă, mai departe, mai aproape. Apoi se întinse tăcere. Un zgomot ușor se auzi la ușa din fund. Cineva apăsa cu fereală, cu întirziere, clampa. Mișcarea fierului se opri. Trei bătăi ușoare sunară în ușă.

«Intră!» strigă c'o pornire de minie bătrînul Dumbravă.

Și bătrînul și Voinea stăteau cu capetele întoarse. Ușa se crăpă încet, cu mare fereală,—și prin crăpătură deodată intră în lumina scăzută a odăii capul lui cuconu' Vasilică Popazu, capul lui încrețit de zimbet, cu barba rară căruntă, cu gitul lung în gulerul prea larg, cu cravata dusă cătră umăr... Ochii capului aceleuia se ațintiră deodată spre loc,—apoi priviră pe rînd, pe Voi-

nea și pe bătrîn. Asupra bătrînului Dumbravă se opriră, și se umplură de o lumină de mare bunătate.

«Bucuroși de oaspeți? întrebă cuconu' Vasilică cu gingășie, cu jumătate de glas. Nu vă supăr?...»

Bătrînul tăcea, neclintit.

Cuconu' Vasilică Popazu își strecură înlăuntru prin crăpătură întreaga-i făptură naltă și uscată, închise cu grijă ușa în urma lui,—făcu apoi doi pași repezi spre bătrîn și-i apucă cu prietinie mina.

«Am venit pentru împăcare, și pentru ertare...» zise el.

Apoi își întoarse zîmbetul spre Voinea, îi făcu un semn de prietinie și lui, își înclină și spre el trupul, și iar se întoarse către bătrîn.

Urmă o clipă de tăcere. Vasilică Popazu îndrăzni să se așeze cu mare fereală pe un scaun, își mîngie barba, își așeză zmuncit cravata la locul ei; inepu să-și frece după aceia în toate felurile minile osoase, pe rînd apoi își pocni degetele. Bătrînul făcu o mișcare; cuconu' Vasilică se mișcă și el în scaunul lui și zîmbetul îi crescui pe față. Sta gata parcă să răspundă la orice.

Dar ca la o izbire de vînt ușa dinspre sală se deschise, Maria intră schimbată la față.

Cum dădu cu ochii de Vasilică Popazu se opri scurt, avu o zmuncire îndărăt pe spate, parcă iar îi dat cineva o lovitură în piept.

«Tată!» murmură ea, cașicum l-ar fi uitat pe Vasilică Popazu. Și strigă cu pornire:

«Panaite e bolnav. Vorbește încoț singur, are fierbințeală».

Tăcu. Vasilică Popazu se ridică de la locul lui, întinse spre ea brațele și-i zise cu bunătate nemărginită, cu lacrimi în glas:

«Mărioară dragă... fetița mea... ce mai faci?... Cît de frumoasă te-ai făcut aici, la țară!»

Ea sta neclintită. El o privi o clipă cu uimire, apoi o cuprinse de umeri și îi atinse un obraz cu barba-i făpoasă. Maria avu o mișcare de milă:

«Sînt bine, tată... Da' mata ce mai faci?»

— Eü? inepu repede cuconu' Vasilică cu un accent tinguos... Eü am îmbătrînit, draga mea, eü am multe năcazuri, și-s trist... inima mea e tristă!—Da' tu foarte bine ai făcut... Ceia ce ai făcut, aprob... Ai făcut bine că l-ai lăsat pe Stahu... Acolo, la noi, a ajuns scandal... Vorbește lumea de el ca de popă tuns. S'a dat la băutură...»

Ochii Mariei se întunecară, simțea un fior greu în suflet la vorbele tatălui său. Vorbele despre Stahu parcă aveau în ele ceva nepotrivit, rușinos.

«Da, drăguță, s'a dat la băutură, și n'ai idee cît de mihnit am fost eü pentru așa de nepotrivită unire... Da' acü pot să spun: bine ai făcut, dragă... Ai aprobarea mea... Ș'acuma am venit să ne împăcăm... Am venit să mă împac cu socrul,—câci inima mea e foarte tristă!...»

Cum se lînguia el cu capul pe-un umăr, cu ochii umezi, bătrînul Dumbravă se întoarse din locul lui și răsufliă odată adînc.

«Bine, grăi el, foarte bine... Să stăm de vorbă oleacă. Așa. Și tu, Mărioară, ia pe domnul Voinea și mai ședeți de vorbă... Roagă-l să ne erte, —că avem oleacă de afaceri...»

Voinea se sculă de la locul lui mai iute decît ar fi trebuit, deschise ușa, făcu loc Mariei, și eși și el în urma ei.

XXV.

Eșiră amîndoi tăcuți în cerdac. Ploua acuma mărunt, cu învălurii ușoare de vînt. Ograda era pustie. numai giștele albe ale gospodăriei băteau din aripă, se ciuguliau, încovoindu-și gîturile lungi în pirăiașele ploii. Maria era mîhnită; avea o încrețitură de-asupra ochilor; o chinuia un gînd.

Făcură cițiva pași alături; în colțul dinspre asfințit al caselor un nuc bătrîn își lăsa poala pină pe acoperiș; ploaia și vîntul fișiau în frunzele lui.

«Domnule Voinea, zise deodată Maria și-și ridică ochii spre tovarășul ei; s'a îmbolnăvit Panaite... Sînt mîhnită din pricina asta...»

Voinea se opri.

«Înțeleg, zise el încet; trebuie să fii mîhnită. Mîni însă are să-î fie bine...»

— Nu mă înțelegi, domnule Voinea, răspunse ea cu un suris trist, —și nici n'am vorbit destul de fămurit... Frate-meu e bolnav... Și nu-î bolnav de azi, e bolnav de multă vreme. Și va fi și mîni bolnav, și poimîni... Azi numai mi-a adus aminte de datoria mea...»

El o privi uimit. N'o înțelegea.

«Dumneata îmi ești prietin, urmă ea, știu că-mi ești prietin... nu zîmbi... prietin bun... Trebuie să mă înțelegi... Viața mea a fost foarte tristă pînă acum... N'a pătruns încă în viața mea o rază adevărată de soare.—Și cînd am venit aici, am venit c'o hotărîre: să renunț la toate. Pentru mine viața aici trebuie să aibă un singur scop: frate-meu, și bunicul... Ei sînt totul pentru mine. Îi iubesc cu toată inima pe-amîndoi; unu-î bolnav azi, mîni amîndoi vor fi bolnavi... Am hotărît așa: pentru că începutul vieții mele a fost fără noroc,—cel puțin în dragoste și'n jertfa asta pentru ei trebuie să găsesc o mîngiere...»

Voinea voia să vorbească; îi fugise singele din față.

«Nu vorbi, prietine, urmă Maria cu pornire... Dă-mi voie să-ți zic prietin... Lasă-mă să spun tot... Azi am avut clipe de uitare... Nu, nu vorbi,—am avut clipe de uitare... Și-mi pare grozav de rău... Am păcătuit, asta-î vorba! am păcătuit! Iartă-mă și dumnezeu! Viața mea e închinată aici suferinții... Și parcă mi-î milă acuma și de ce-am lăsat... Ai auzit... Stahu a căzut așa de jos,—și mi-î milă de el... Asta-î din pricina mea. Mi-î foarte tulburat sufletul. Mă gîndesc că n'am dreptul să sacrific

pe nimeni, nici pe el, nici pe aceștia de aici, nu, n'am dreptul... In multe dăți m'am gândit la asta. M'am hotărit cu desăvirșire...»

Voinea o privea trist; i se umbreau ochii de negură. Il chinua ceva lăuntric: voiă să ia o hotărîre, și stătu o clipă la indoială; apoi încet, pe nesimțite aproape, cuprinse mina Mariei. «Marie... șopti el cu vocea stînsă deodată; dă-mi voe să-ți spui așa... Pin'acuma pentru mine n'aveai nume... Văd că ai înțeles. De multă vreme am păstrat o taină in suflet; astăzi ai înțeles tot...»

Se opri. Maria își lăsa mina. Se simțea fericită și o dorea inima, căci hotărîrea trebuia să-i fie nestrămutată.

«Hotărîrea trebuie să-mi fi nestrămutată... zise ea. Altfel nu se poate.

— Atuncea ce înseamnă viața mea? întrebă el cu amărăciune.

— Hotărîrea asta trebuia s'o ia, răspunse Maria. Ceia ce-am simțit azi mă hotărăște și mai mult, căci azi sint mai nenorocită decit orî cînd... Cu toate acestea, altfel nu se poate...»

Vorbea repede; glasul ei avea un tremur, parcă izvora dintr'un clocot lăuntric. Și deodată lacrimi îi izvoriră in ochi. Voinea o văzu așa de frumoasă, așa de mîhnită; sta cu capul puțin plecat pe-un umăr, și trandafirul întunecat părea aproape negru la piept, lingă fața-i palidă; și glasul ei era așa de hotărit și de pătimaș... Înțelese că trebuia să se oprească; parcă i s'ar fi pus inainte zidul uriaș al poveștilor. Simțea ceva dureros la inimă, și deodată capul incepu să-i vijlie... Două vorbe îi rătăceau parcă prin creier: Nu se poate! nu se poate! -- Și privea cu ochii dureroși cătră Maria. Ea își trase încet mina, scoase de la piept trandafirul și i-l întinse:

«Adă-ți aminte de mine din cînd in cînd... șopti ea. Să rămînem prietini.

— Nu se poate! nu se poate! șopti el grăbit. Nu știu ce să spun, nu știu ce să fac, parcă mi-i gol capul... dar spune-mi că nu-i adevărat...»

Se opri. Rămase cu trandafirul in mîna. Il ridică in neștire la obraz; il mirosi prelung. Apoi fără voe se întoarse, după Maria: ea mergea încet cătră intrarea casei. Nu mai rostiră amîndoi nici'un cuvînt. Părea că o ceață de mîhnire plutea între ei.

Intrară in sală. Maria deschise o ușă. Făcu un semn ușor lui Voinea. Intrară. Panaite sta pe divanul din fund, supt pături, culcat de spate, cu ochii inchiși. Răsufia grăbit. Aproape fără să-și deie socoteală, Voinea se lăsă pe-un scaun, in penumbra unui colț, și iar mirosi prelung trandafirul.

Maria se apropiă cu pași nesimțîți de patul bolnavului. Îi puse mina pe frunte. Chiar in clipa aceea Panaite deschise ochii și zîmbi. Scoase de supt pătură brațele, îi cuprinse mina, pe frunte, o ținu așa puțin, apoi o coborî pe buze, o întoarse și o sărută apăsător și lung.

«Mă gîndeam la tine... zise el încet... Știi cînd îți vorbeam de mama noastră acū citeva seri...»

Se opri o clipă; îi luceau ochii bolnavi.

«Chiar voiam în clipa asta să te văd... Mai stă aici? ori se duce?...»

— Cine, dragul meu?

— El... șopti Panainte, fugind cu ochii spre părete.

— Trebuie să plece în astă seară... n'are de ce ședea... A venit să se împace cu bunicul...

— Bine,» zise încet bolnavul, și-și aplecă genele.

După un răstimp strinse mîna Mariei,—și ridică ochii cu stranii priviri.

«Sorioară, zise el încet, sărută-mă, poate nu ne mai vedem...»

Și începu a ride încetinel. Maria se piecă și-l sărută.—Bolnavul oftă; apoi rămase cu ochii atinși în bagdadie; parcă urmărea ceva, umbrele unui vis. Pe urmă pleoapele se închiseră.

«De-acu azi să nu mă mai tulbure nimeni...»

Vorbele acestea le rosti limpede. O clipiță mai luciră luminele între pleoape, spre Maria. Se întoarse apoi brusc cu fața la părete.

Se sculă de la locul lui și Voinea. Eșiră. O lumină gălbie plutea în sală. Din fund, din sufragerie, răzbătea amenințător glasul bătrînului. Conțeni într'o vreme și gîsui,—și se făcu tăcere.

«Adio! — rosti deodată, cu hotărîre, Maria. Du-te...»

Voinea o privi răfăcit; parcă iar îi roșii cineva osinda morții. Nimic nu mai era viu parcă în el. Cugetul și voința se opriseră.

Nu zise nici-un cuvînt; se întoarse în loc, eși cu capul gol afară, să-și caute calul, să-i pue șaua, să plece...

O bucurie ciudată umplu toată ființa Mariei, și îi venca să plîngă; unde încropite îi pătrundeau în toate fibrele trupului. Avu întâiu gîndul să mai spue ceva,—pe urmă înavinse și pornirea aceea; ridică capul și porni grăbită spre sufragerie.

XXVI.

Între bătrînul Dumbravă și cuconu' Vasilică Popazu vorba pornise greu; bătrînul sta aspru în scaunul lui, la foc, și răs-pundea numai îndesat la vorbele dulci ale ginere-său.

«Tată, zicea Popazu și-și mlădia gîtul spre bătrîn... dă-mi voe să-ți zic tot așa... așa cum îți spuneam odată... Ce-î în cugetul meu, știe Cel-de-Sus... cită dragoste pentru toți ai mei, pentru dumneta... eu totdeauna am avut așa o tragere de inimă cătră dumneta... chiar de cînd trăia răposata Aglăiță...»

— Nu măi vorbi de copilul meu... gemu bătrînul, încrunțat, cu barba'n piept.

— De ce să nu vorbesc? răspunse Popazu lăcimos, și-și plecă pe-un umăr capul, dacă inima mea e așa făcută, nu pot s'o uit... n'am s'o uit niciodată.

— Hm !...»

La mormăitul bătrintelui, Popazu își trase mai aproape scaunul.

«De ce? de ce mă privești așa, cu neîncredere?... Multe am greșit și eu... e adevărat. Dar așa-i omul supus greșalelor... Și creștinii sîntem: trebuie să ertăm... Eu pentru asta am venit, să cer ertare...»

Bătrînul tăcea. Cuconu' Vasilică își trase dinspre umăr cravata, apoi își lăcă, cu ochi la bătrîn, barba rară și țapoasă.

Matei Dumbravă își întoarse privirile, și văzu cum luceau lacrimi în ochii lui Popazu, lacrimi adevărate de pocăință; și obrazul-i era încrețit, parcă avea pe el săpături de tristețe.

«Of! ginere, ginere... oftă el. De cite ori nu te-ai uitat așa la mine... aș trecut ani de-atuncea... de cite ori nu ți-a stat așa încrețit obrazul... Știu, cînd'a venit în anul întăiu acasă Aglăița... copiii aceștia nici nu erau născuți... Și nu voiă să se mai întoarcă la țîrg. Și plîngea pe umărul maică-sa, și se zbătea în nima într'însa... că nu mai vrea... că nu mai vrea să trăiască cu bărbatu-său, cu dumneata... Tot așa venea în vremea aceea, stătea cu capul pe-un umăr, cu obrazul încrețit, și lăcraia...»

— Mi-a fost dragă... suspină Popazu... ș'am suferit și eu multe... am suferit desul.

— Și de multe ori te-am ertat... urmă Dumbravă cașicum nici n'ar fi auzit răspunsul lui cuconu' Vasilică.

— Știu că ești bun... știu că ai suflet creștinesc... se grăbi cu vorba ginerele. Măi ertat de multe ori... Am greșit și eu, nu pot să spun că n'am greșit... Așa-i omul, supus greșalelor. De-aceia am venit: să mă mai erti odată: de azi înainte nu-ți voiă mai greși cu nimică; mi-a cărunțit barba, am copii mari. Tocmai acum, cînd vristele ni se apropie, să trăim în zavistie și prigonire l... Nici n'ai idee, tată, ce rău mi-a făcut procesul acela... Parcă s'a dărîmat pe mine cerul... Un proces între neamuri... mîhnicios lucru, grozav lucru!.. Vorbește lumea de noi... «Uite, se judecă!...» Și ne arată cu degetul. Cum se poate una ca asta? Cum să se judece doi oameni cum se cade? Crede-mă, crede ce-ți spun eu! Nu trebuie să ne mai judecăm. Uită dumneata, uit și eu, să uităm, să lăsăm toate la o parte, să ne împăcăm... Așa fac creștinii adevărați...»

Bătrînul începu să ridă încet, din gitlej, fără veselie.

«Aha! ha! procesul... casele... Ba ne judecăm... eu de asta nu mă feresc... fiecare cu dreptul lui...» și ochii răzășului se întoarseră aspri cătră țîrgovaț.

«Să ne judecăm... să ne judecăm... scînci cuconu' Vasilică... De ce să ne judecăm? de ce nu ți-i milă de mine? Ascultă, trebuie să-ți spun tot. Eu acasă, acum, nu mai am zi de hodină, crede-mă... Nevasta asta a mea țîne grozav de mult... casele și casele... Cum să dăm noi casele, cum să ne ducem noi din casele acestea?... că le-am aparat, le-am îngrijit atita amar de vreme... și cînd s'a măritat Mărioara, așa a fost vorba, ca să renunțe la case... I-am spus: casele-s ale tale...—Nu, tată, nu, zice, mie-

nu-mî trebuesc case. A spus cu gura ei... așa a spus ea... Ș'a-cuma cum să ne alungî dumneata?... Știu că ai să ciștiști... știu, căci ai dreptate... Dar am venit să te rog, nu ne lăsa pe drumuri. Mai am două copile... Zestre n'am pentru ele, nimica n'am, căci eu sînt om sărac... am cheltuit cu Mărioara, am cheltuit cu multe... De cînd s'a dus biata Aglăiță, toate s'aû părăduit, toate parcă s'aû dus luate de o apă...—Noi le-am aparat, noi le-am îngrijit...» sfîrși suspinînd cuconu' Vasilică, și-i scăzu glasul; parcă-l infricoșă privirea neclintită a bătrînului.

Matei Dumbravă lăsă să cadă, după glăsuirea tinguioasă a ginere-său, o tăcere de ghiată.

«Voi le-ați aparat, voi le-ați îngrijit... vorbi el apoi aspru. Dar cu minile cui au fost clădite? ce minî bătătorite au lucrat la ele? ha? Spune! Și'n noaptea Invierii, îți aduci aminte?...

Popazu plecă cu umilință fruntea; pieptul lui Dumbravă se umflă de minie.

«Îți aduci aminte—in noaptea Invierii?... Ți-a venit copilul, din lume... copilul bătut și horopsit de tine... A venit din pustii locuri... Sta cu făclia în mînă, îți cerea milă și adăpost, și tu l-ai lovit în obraz și l-ai alungat... Și pe noi ne-ai alungat; din casa mea, pe mine, pe copilă, ne-ai alungat!... Te-ai ridicat, ai urlat la noi; atunci ți-ai dat pe față sufletul!...

— De ce? de ce grăești așa? scînci cu umilință cuconu' Vasilică... Am venit să-ți cer ertare!...

Urmă iar o tăcere greă. Ușa se deschise și intră Maria; fața ei părea mai palidă în scăderea luminii. Popazu îndreptă îndată spre ea ochii rugători; îndreptă spre ea brațele, parcă i-ar fi cerut ajutor la un înec. Și deodată se simți și Maria spăimîntată, și Popazu se făcu mic și își îndesă capu 'ntre umeri,—căci bătrînul Dumbravă nu mai putu răbda, izbucni într'o minie formidabilă:

«Ertare? ai venit să ceri ertare? Ai venit să ceri ertare de la moșneagul căruia i-ai nenorocit copila, și copiii copilei lui?... Ai venit să ceri ertare de la țaran? Ai venit să ceri ertare de la cel de care ți ai bătut joc și l-ai purtat ani pe degete?... Tu ai fost otrava care ne-a inveninat: mi-a murit un copil, mi s'au nenorocit ș'aceștilalți doi, mi-a murit bătrîna din pricina veninului tău... Mi-ai luat copila, spurcatule, ș'ai dus-o în tîrgul vostru! Mi-ai vindut nepoata, ticălosule, unui alt Invechit în rale! ș'acû vii să ceri ertare? Să-ți las casele!... Te ucide lăcomia; n'ai mai vrea să lași din ghiare, ce ai apucat odată... Du-te, eși de-aici, du-te în tîrgul tău,—să le detune mai bine Cel-de-Sus casele celea decît să fie ale tale!... Du-te, că destul te-am răbdat!...

Bătrînul gîlîia și fulgera cu ochii; minile lui puternice parcă se pregăteau de-o luptă.

«Nu mă zdrobi, fie-ți milă, fie-ți milă, scînci cuconu' Vasilică, și se plecă spre pămînt, parcă făcea o melanie...

— Du-te, pleacă! răcni bătrînul, du-te între cei cu care ai

înșeiat, ș'ar năpăstuit, ș'ar răpit, între toți primarii lăi, și consilierii tăi! Să ești din casa asta, să ești din cealaltă, am să te urmăresc pînă în pinzele albe, are să-mi dea Dumnezeu putere, și n'am să te lăs... A venit ziua socotelii!...»

Cuconu' Vasilică se înfricoșase peste măsură; umbra plecat din șele, parcă căuta un loc de eșire; începu să zgreptene ușorii, găsi clampa, eși pe ușă strecurindu-se; în sală întoarse capul: se aștepta să-l urmărească moșneagul. Dar nu-l urmărea decit Maria.

«Tată...» chemă ea cu glas îndurerat, și parcă i se părea ciudată chemarea aceasta, parcă cel ce lugea înaintea ei era un străin.

Cuconu' Vasilică Popazu n'o auzea. Iși îndesă pălăria în cap. pînă la urechi; luă din cuer cu mîni tremurătoare și corțelul, și un pardesiū vechiū.—și trecu glonte prin ogradă, cu gitul întins înainte. Mătușa Nastasia eșise din bucătărie, și-l privea uimită, cu minile supuse. Cînd îl văzu eșind așa de spăimîntat pe porțiță, clătină cu milă din cap... «Săracul, tare pare om bun și de treabă... ce-a fi avînd bătrînul cu el?...» și-și duse gînditoare mîna la gură.

Iar Maria se opri în cerdac, și privi după tatăl său pînă ce-l pierdu din ochi; privi înspre grajduri, își inchipui că și Voinca a plecat; și se întoarse cu pași înceți. Intră în odăița ei. Se lăsă pe patul moale. Ascultă o vreme vîntul care fișia în copaci și șuiera pe supt stîreșina casei,—și o cuprinse dedată o amărăciune nemărginită. Se întoarse cu fața în jos, cu obrazul în palme și începu să plîngă fără oprire.

Iar în vremea asta cuconu' Vasilică Popazu scrișnea galben ca fierrea de minie și grăbea cătră hanul din mijlocul satului. Ploaia contenise; un vînt încărcat de umezeală bătea tare și-l răsfrîngea în fiecare clipă în lături pulpoanele pardesiului, ș'atunci parcă filfîiaū două aripi întunecate de liliac. Incepea să scadă lumina, luciri triste se strecurau ca prîntr'o sită fumurie.

Cînd ajunse la han, clădire scundă și veche de piatră, găsi pe Iucăl birjarul la o măsuță, în lumina mohorită, c'un pahar de vin dinainte, c'o jumătate de pine și citeva cepe. Mîncă gînditor și trist, încovoiat din șele. Hangiul, domnul Neculai Pintilie, venetic în sat la Adincata, sta după teighea și clipecea de somn. Din cînd în cînd își ațîntea spre ușă ochii mici plîni de șiritenie; părul negru îi era tuns scurt și dumnealui îl purta în sus ca o perie, ca la tîrg. Asta-l lăcea să se bucure de mai multă stimă în sat, cel puțin așa spunea dumnealui.

«Salut, cucoane, vorbi el, văzînd că intră Popazu.

— Buna ziua, buna ziua! răspunse grăbit Popazu. Hai, Iucăl, hai să mergem că ne apucă noaptea!...

— Afi isprăvit așa degrabă? întrebă cu voce trăgănată bir-

jarul. Eu am socotit că stăm aici pe noapte... Are să fie greu drumul după ploaia asta...

— Nu stau, am isprăvit toate cu bine, și trebuie să mă duc acasă... Am afaceri; neapărat trebuie să plec...»

Domnul Neculai se sprijini în podul palmelor în teighea și se înalță încet de la locul lui.

«Da dumneavoastră, cucoane, plecați așa la drum? Nu luați nimica? așa o gustare, o leacă de vin... Avem un vin foarte bun.

— Nu, mulțamesc, răspunse cu bunătate cuconu' Vasilică Popazu. Am luat gustare unde am fost... Acum să-mi dai și de geaba, nu pot să mininc. Așa-i firea mea... Îți mulțamesc... cum e numele dumitale?

— Neculai Pintilie, cucoane...

— Îți mulțamesc foarte mult, domnule Pintilie, dar, cum îți spun, nu pot lua nimic. Iucal, adăogi cuconu' Vasilică, întorcându-se spre birjar, să nu întirziem... Pune repede caii, te rog grăbește-te...»

Iucal rinji cu prietinie încrețindu-și buza de sus cu mustața roșie tușinată, își strânse cepele și pinea, bău vinul, apoi își trase pe minici mantaua veche, cărămizie.

«Lasă, cucoane, n'ai grijă, vorbi el rar, Mergem noi. Dar eu socoteam să măr hodinesc caii...»

— Dacă am isprăvit orice afacere de ce să stai? vorbi cuconu' Vasilică și zimbî prietinos către hangiu.

— Sigur! » răspunse foarte încredințat domnul Neculai. Și se vedea bine că era încințat, că stă de vorbă c'un boer de la Săveni. «Tare de treaba... are o inimă nobilă...» se gîndea el privind pe cuconu' Vasilică; și-l erta cu dragă inimă că n'a gustat din oțetul pe care dumnealui îl vindea ca un vin de calitate întăia.

«Da' mă rog, cu cine ați avut afaceri în comuna noastră?... întrebă el și parcă cerca să imiteze glasul și mișcările boerului de la Săveni. Ați avut vre-o afacere la primărie?»

— Nu, n'am avut afaceri la primărie, răspunse zimbînd cuconu' Vasilică.

— Atuncea ați avut afaceri cu vre-o persoană din localitate...

— Da, într'adevăr, așa este... și Popazu dădu din cap.

— Și cu cine mă rog?... cred că nu vă supărați, cucoane...

— A, nu, de ce? dimpotrivă... Am avut o afacere importantă cu bătrînul Matei Dumbravă...

— Da, da, înțeleg, vorbi hangiuul dînd din cap, înțeleg... S'ați isprăvit... Apoi dumnealui e om căruia nu-i place întirzire... Știi: ori, ori... De-aceia ați isprăvit repede... Domnu' Matei Dumbravă... da, da...»

Și hangiuul, prea vesel, dădea din cap.

«A! e un om foarte cum se cade...» răspunse cuconu' Vasilică și rămase gînditor.

Hangiuul păstră tăcere un timp, apoi își înclină capul pe-un umăr. Incepu iar tainic :

«Are doi nepoți aici... Unul, băiatul, e bolnav... Da' Iata... am auzit că se divorțează... cred c'ași văzut-o... frumoasă femeie... foarte frumoasă... Cred c'ași văzut-o...»

— Da... răspuse cuconu' Vasilică, am văzut-o...

— Este la mijloc ceva... Indrăzni hangiul, și mai tainic. Dumnevoastră n'aveți de unde ști... Nu se desparte ea așa de florile mărului... Este cineva la mijloc...

— Da, da, știu... grăi repede cuconu' Vasilică; știu... Gata ești, Iucăl?... Cred că n'a fi chiar așa de rău drumul după ploae... Știi, ași fi mihnit dacă ași intrzia... Gata? Bine... Rămii cu bine, domnule Pintilie!... Iși dorește prosperitate...

— Foarte mulțămim, cucoane, respectele mele! grăi Pintilie eșind de după teighea... Voi aj bun!...»

Cuconu' Vasilică Popazu se grăbea zimbînd. Se căfără repede în trăsura lui Iucăl, făcu un semn de prietinie lui Neculaî hangiul, și plecă fără să alle taina pe care voiă să i-o împărtășească noua sa cunoștință.

Dar cu toată graba pe care o dorea cuconu' Vasilică Popazu, cînd eșiră din sat, se întuneca. Cei doi cai mergeau domol, și trăsura hirșciia și-și înfundă roatele în prundișul muiat. Iucăl, învălit în mantaua lui, își învîrtea numai iușca pe deasupra capului și îndemna moale.

«Da' de ce nu mîi cum se cuvîne, Iucăl? întrebă într-o vreme cuconu' Vasilică.

— Cucoane, răspuse Otreiul încrețindu-și obrazul ars de vînturi, mi-î milă de dînșii... Cu dînșii mă hrănesc... Dacă i-oîu bate și i-oîu omori, cu ce rămîn? cu o casă de copii și cu nevasta?... Cu șapte guri flămînde?... În ziua de azi nu mai sint caii eșlini ca altădată...

— Bine, da' să nu întirziem și să rătăcim drumul...

— Cum să întirziem?... eu cunosc drumul Adîncatei de patruzeci de ani, cucoane Vasilică... Eu veneam aici cînd eram tinăr și cumpăram cai... Am cumpărat odată o păreche de roibi de la domnul Dumbravă, socrul dumnevoastră... Da' cai au fost... Am dat pe ei cincizeci de galbeni, da' au făcut... Atuncea l-am cunoscut eu pe domnu' Matei: om de treabă, om de cuvînt... La dînsul vorba-î slîntă. Au venit alții după mine și i-au dat cincizeci și cinci de galbeni... El: «Nu! am luat arvonă de la Iucăl, o vorbă am!...» Așa om, cucoane Vasilică...—Hm! Și parcă Neculaî hangiul nu știa că bătrînu-î socru' dumitale, cucoane Vasilică?... Da' așa, în ziua de azi au ajuns țărani mai șireți decît noi... Trebuie să învățăm noi de la dînșii.»

Vasilică Popazu nu mai răspuse. Iși ridică în sus gulerul pardesiului și-și indesă mai bine pălăria tare în cap. Sufletul i se umpluse de grea amărăciune, și numele care-î tot suna la urechi nu mai voiă să-l audă. Parcă prin toți porii lui răsufleta: căci el se umilise, se plecaseră, se tîrse pe jos, și bătrînul îl lovise cu piciorul ca pe un cîne. De la nimene, însoțit de laude, nu mai voiă să audă numele acela; ci numai în sufletul

lui voia să-l ție, zăgrăvit cu sînge și venin parcă, pînă în ziua cînd va putea și el lovi. Cum? Viitorul îi apărea neguros, cași scara care-l impresura; însă ca un puls îi bătea în temple, în piept, simțirea aceea chinuită și nedeslușită, nădejdea răzbunării.

Și icoane apocaliptice, ca supt un cer roș de sînge, ca la judecata din urmă, îi apăreau: bătrînul zvîrcolindu-se nevolnic la picioarele lui și el înșepîndu-î ochii cu virful cuțitului, ori o zvîrcolire fără sfîrșit, cu scrișniri și blăstăme în arsura grozavă a unui venin... Sta cu ochii ațintiți și visa: căci supt pielea lui palidă și uscată curgea un sînge aprig.

Trăsura se opri. Birjarul intoarse capul peste umăr:

«Ce spui mata, cucoane Vasilică?... Parcă vorbești singur...

— Nu, nu-î nimic, răspuse Popazu tresărînd. Mă uit că-î întuneric și bate vîntul, ș'acuşî începe și pădurea...

— Acû suim la deal, cucoane Vasilică, vorbi lucăl cu glas rugător; ar trebui să măi cruțăm caii... Ar fi bine să ne dăm pe jos... Coasta-î tare repede... Altfel trebuie să stăm pe loc și nu măi ajungem în vîrf niciodată...»

Cuconu' Vasilică stătu puțin la indoială, apoi văzu că n'are încotro. Lucăl sărise de pe capră și aștepta. Se dădu și el jos, nemulțămît,— și 'ndată birjarul e un răcnet grozav își indemnă tovarășii: «Hio!...» Și trăsura zmuncită porni repede la deal.

Cuconu' Vasilică se dădu cătră marginea drumului și începu a sui dealul. Sus, pădurea se deslăcea ca două aripi negre, prin întunecimea serii. O privi o clipă, pe urmă iar căzu pe gînduri, cu fruntea aplecată. Dădu într'o vreme de un parmaclic. Începu să se sprijine de el. Își aruncă și ochii dincolo de stavila aceia de lemn: o întunecime adîncă se deschidea dedesupt,— și undeva în fund o apă creșcută voia năprasnic. Cuconu' Vasilică se trase fără voe cătră mijlocul drumului. Apoi într'un răstimp se opri. Pădurea era aproape. Trăsura stătuse; clopotele de la cai nu măi sunau; lucăl grăia cu cineva. Privi înainte cu luare-amînte. Cunoscu pe lucăl; văzu și umbra neagră a unui drumet. Ascultă:

«Încotro mergi?» întrebă Ovreiul.

Omul răspuse slab; vîntul îi învăluia glasul: «Mă duc și eu pin' la Săveni...

— Apoi și eu tot la Săveni merg... duc pe-un boer... strigă lucăl... Iaca sue și el la deal... Dacă dai ceva, te duc pin' la țîrg... Da' măi întăiu du-te și cere voe de la boer... Il chiamă cuconu' Vasilică... Cere voe să stai pe capră, lîngă mine...

— Hm, poftim! » mormăi cuconu' Vasilică, cu nemulțămire.

Și trăsura, la răcnetul lui lucăl, porni iar spre virful dealului, în sunetele clopotelor, iar omul se plecă puțin, privi prin întunecime la vale, apoi se dădu la o parte, la marginea drumului. Cuconu' Vasilică grăbi puțin pasul. Se apropie. Deosebi bine pe omul care-l aștepta: o ființă slabă invălită într'un suman, c'o pălărie pleoștită lăsată pe ochi. Cuconu' Vasilică privi spre picioare: «E desculț...»

«Ce vrei?» întrebă el.

Omul se apropie un pas; își plecă capul; îl privi cu luare-aminte, îi lucau ochii.

«Vrei să te iați pe capră?» întrebă aspru cuconu' Vasilică.

Dar necunoscutul avu deodată o săritură de sîară. Vasilică Popazu îi auzi icnitura. Se simți cuprins de gît ca într'un clește. Voi să strige; nu putea, horecâia numai. Se încordă în picioare, repezi brațete înainte, brațe cu pumni osoși; lovi pe om în cap, în piept, odată, de două ori; simți că a izvorit sînge cald supt loviturile lui. Incepu să se scuture cu putere. Dar deodată o spaimă supra-omenească îi îngheță sîngele în vine. Minile care-l cuprinseseră nu se mai deslipeau, ci stringeau, încet, ca o mîngîhnea; și cel ce stringea tăcea sub lovituri; tăcea și se trăgea încet, pas cu pas, spre parmaclic... Grozava apropiere a morții o simți cuconu' Vasilică în toate măduarele. Mai încercă odată să se tragă înapoi, să lovească; dar minile-l zugrumău și-l trăgeau fără oprire, fără grabă. Puterile-l pieriră; căzu în genunchi; se prăbuși asupra lui și cellalt îl cuprinsese fulgerător cu brațele, și amîndoi se năruiră pe supt parmaclic, în Ripa lui Vodă.

Sus, în virful dealului, tăcură clopotele o vreme. Birja lui Iucăl aștepta. Vîntul aducea din cînd în cînd îngînările arămiei, cînd caii scuturau capetele. Apoi birjarul, neliniștit, începu a-și chema mușterii.

«Coane Vasilică! coane Vasilică!...»

Din vale nu îi răspundea nimeni. După răcnetele lui, rămînea stăpîn freamătul pădurii. Și glasul lui Iucăl începu a tremura cu neliniște, chemînd, din ce în ce mai schimbat. Apoi clopotele prinseră a suna, iar trăsura cobora la vale acum, la pas. Cum trecea pe lingă parmaclicul de deasupra Ripei lui Vodă, birjarului îi sclipi deodată în minte bănuiala grozavă. Se ridică în picioare, dădu bice cailor și porni la vale ca o furtună. Se opri o vreme, cercetînd cu ochii, apoi iar porni.

Prin sat caii alergau la goană, clopotele și pocniturile debicîu deșteptați cîinii. În fața luminilor hanului, birja se opri. Glasul lui Iucăl începu să cheme spăimîntat:

«Domnule Neculai! ești afară, domnule Neculai!...»

Și după schimbul grăbit de vorbe, hangiu sări în trăsura, și caii începură să alerge spre primărie. Acolo nu era decît vălajelul. Caii întoarseră în loc și prinseră iar a alerga. Se opriră la poarta caselor bătrînului Matei Dumbravă.

Acolo săriră cîinii hămăind; eși mătușa Nastasia răcnind la cîini și alungîndu-i c'un măturoiu.

Și apărîndu-se cu biciul și cu ciomagul, Iucăl și hangiu pătrunseră într'o larmă nemaipomenită pînă la cerdacul caselor. Luminii scapărară prin geamuri. Umbra albă a bătrînului se arătă după un răsîmp în prag. Cu lumina într'o mină și cu cartea în altă mină, eși din fundul odăiței și Maria, îmbrăcată încă în rochia ei albă.

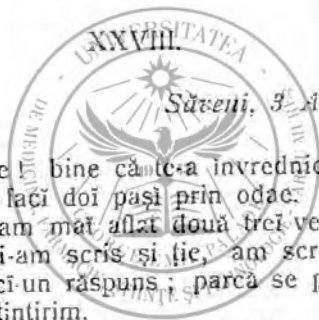
«Ce este, măi? ce s'a întâmplat?» răcni bătrînul.

Și prin lătrăturile întăritate ale cinilor, pătrunse glasul lui Neculai Pintilie:

«Domnule Matei! pe boerul acela care a fost azi la dumneata, socrul dumitale, l-a omorit un om la marginea pădurii; l-a zvirlit în ripa lui Vodă...

— Ce spui? Nu se poate!» răcni bătrînul Dumbravă.

Iar Maria, cu lumina ei, rămase o clipă dreaptă și mută îndărătul bătrînului. Apoi parc'un gînd ar fi cutremurat-o. Incepu a clipi din ochi. Se întoarse, fără să-și dea seama, făcu doi pași, se izbi de ușa odăiței lui Panaite, intră înăuntru.—Plimbă citeva clipite lumina în juru-î. Păturile erau răvășite; straele lipseau; fereastra care da în grădină era deschisă. Ca n'tr'o fulgerare își aduse aminte de tot ce era neliniște și negură în fratele ei; parcă i se surpă năprasnic pămîntul de supt picioare; o bătae năvalnică îi zvirlî în sus inima și i-o învălui să i-o rupă; slobozi un țipăt spăimîntat, prelung, ascuțit,—și căzu cu fața în jos, cu minile înlinse înainte.

. Draga mea Marie, bine că te-a învrednicit Dumnezeu să te ridici din pat și să faci doi pași prin odăe. Așa ai putut pune mina pe condei, ș'am mai avut două trei vești de la tine. De cite ori am scris!—ți-am scris și tie, am scris și bătrînului... Nu venea de-acolo nici-un răspuns; parcă se prefăcuse retragearea ceia a ta într'un țintirim.

În adevăr, greu ai fost bolnavă; înțeleg după cite-mi spui că ai fost alinsă de vîntul cel de gheață... A fost cumplită izbîitura. Mi-a scris și bătrînul, bunicul tău, două pagini de slove mari, în care îmi arată cum au fost găsiți tatăl și fiul îmbrățișați, zdrobiți și singerați, aproape de necunoscut, în fundul unei prăpăstii, cum le-a făcut el o înmormintare creștinească; și cit îi era lui de amărit sufletul la marginea gropii aceleia, căci se gîndea că un copil i-o mai rămas, ș'acela se zbate în patul suferinții. Dar în sfîrșit ai scăpat, umbli azi albă și slăbită prin odăița ta, pe lîngă cărțile tale; mini iar îți vor înflori obraji, căci tinereța se răzbună, și vei vedea cit de repede ai să te înzdrăvești. Ba încă tinereța ta, după suferință, va avea o nouă izbucnire.

Bătrînul îmi vorbește de niște doctori care te-au cercetat din cînd în cînd în suferința ta. Unu-î bătrînul doctor Leonte, pe care-l cunoaștem noi: are un nas mare și roș și niște ochelari cercuiți cu aur, și foarte vesel și foarte bun; păcat că tu nu puteai nici să-l vezi, nici să-l auzi cit eraî toropită de boală. Al doilea doctor, nu-l cunosc bine. Zice că venea numai să te va-

dă, cu mare taină, cu mare fereală. Probabil că și el era bolnav, și vederea ta era o doctorie pentru el. 'Il chiamă pe acesta Iorgu Voinea. Păcat că nu puteai nici să-l vezi, nici să-l auzi cît erai teropita de boală. In scrisorica ta faci o ușoară aluzie la el; iar renunți la toate, după cum ai mai renunțat, și pari foarte jalnică și foarte hotărîtă să devii o schivnică tinăra și frumoasă.

Lucrul acesta mă indignează; asta nu se poate! Intăi mă indignez, pe urmă mă liniștesc și iar zic: asta nu se poate. Se vor ridica toate împotriva hotărîrii aceștia.

Draga mea, un singur bine avem și noi in viața aceasta tristă: că gîndul morții nu stăruiește in noi; că sufletul poate încă să se bucure de viața după cele mai cumplite dureri. Ori cît de mîhnite ar fi accentele tale, adă-ți aminte că florile de pe morminte au in ele ceva deosebit de trist și dulce, cași amori-rile de tragedie.

Ți-ași vorbi acuma ceva și despre tîrgul nostru, dacā ași avea ce. Nu prea sînt in curent cu cele ce s'au petrecut; abia m'am întors de la Slănic, unde am fost să fac niște băi, care, după cum se cuvenea, nu mi-au folosit. In schimb am auzit muzică, am văzut baluri și eseursii; n'ai idee cît is de sănătoși și veseli holnavii de-acolo. Ceva spăimîntător! Dacā ași fi ce eram acū douăzeci de ani, i-ași mai înțelege; acuma însă simt că devin moralist. Ași fi vrut să zic pedagog; însă totdeauna, la vorba asta imi vine in mînte un om urît loc, cu nasul mare.

Au fost ș'aici, firește, dureri și năcazuri, ca oriunde: îți Inchipui.

In ceia ce privește partea gazetărească, îți dau de știre că una dintre prietînile mele (numele nu ți-l spun), a căutat să lege o mică intrigă cu domnul general Hrisanti. Obirșia acestui riușor de dragoste este in munții Slănicului; barca lor ușoară a plutit până aici in Săveni, unde din nenorocire, s'a lovit de o stîncă, adică de nefericita care îți scrie aceste rînduri... Ah! draga mea, am făcut un scandal leului meu, un scandal nemaipomenit. A eșit opărit și scăzut, și stă acuma intr'un colț, pe cînd îți scriu eu aceste rînduri, stă, ași putea zice, cu botul pe labe. Iar pe buna mea prietînă o aștept; trebuie să-mi facă o vizită, și n'ai idee ce blindă și prietinoasă voi fi cu dînsa,—pe cînd generalul Hrisanti va oita in tăcere, ca după o bătălie pierdută...

XXIX.

Adîncata, 6 August 189...

Iubită prietînă! Acuma, după ce m'am întors la lume, după ce mi-am dat seamă că mai am de suferit,—scrisoarea ta mi-a adus un zîmbet pe față. Mai ales partea gazetărească, începînd

de la înfringerea generalului până la sfârșit, cu toate năcazurile și bucuriile Săvenilor, m'a interesat : sînt răsunete dintr'o lume pe care aproape o uitasem.

Mă întrezesc mai repede decît socoteam : oglinda începe a-mi arăta două pete rumene în obraji, mai ales după păhărelul de vin armaș, pe care bunicul mi-l dă cu o exactitate de cea-sornic. «Doctoria asta e mai bună decît toate drăciile spișerilor...» zice el, și-î bucurat tare că mă vede reinviind.

A îndurat și lovitura aceasta bătrînul. Un vînt năprasnic l-a zguduit și l-a mai încovoiat odată ; acuma iar s'a ridicat. I-s ochii mai adînci și fruntea mai brăzdată,—dar e același bunic. Și parcă a găsit în sufletul lui induioșări nouă ; parcă-l vîd mai blajin și mai bun acuma, dacă se poate să fi fost vreodată mai puțin blajin și mai puțin bun. Așa fel se poartă cu mine, așa imi intră în toate voile, așa mă privește, așteptînd un gest, o mișcare a ochilor,—parcă se teme să nu mă piardă. Eu îi sînt singurul urmaș : spre mine stringe el toată dragostea. Citeodată parcă mi-î milă de dînsul. Începe a-mi vorbi despre vremurile de demult, pe cînd trăia bunicuța Anghelina ; spune de planurile tinereții lor ; își amintește de vorbe și întîmplări de-atunci ; pe urmă rămîne cu ochii duși, gîndindu-se poate la toate cite s'au petrecut din anii aceia depărtați pînă acum,—stă așa ca 'ntr'un cîmilir, și amintirile înseamnă, ca niște cruci, ici-colo, o nădejde, un vis, o ființă scumpă... Și ochii i se umplu de lacrimi.

Incolo, în afară de ușoara schimbare pe care o bag eu de seamă la bunic, parcă nu s'ar fi schimbat nimic în juru-mi. Mătușa Nastasia e tot așa de naltă, voinică și cu privirea tare, tot așa strigă și tot așa umblă cu pași mari prin împărăția ei. Argății își îndeplinesc muncile cu aceeași încetineală sigură,—parcă bat un par, ori strămută un lucru de la locul lui, pentru-veșnicie. Și păsările ogrăzii, și grădina, și livada și muștele dinștiubea, toate merg cu liniște cătră destînul lor... Cînd vîd asta, parcă mă liniștesc ; parcă-mi vine s'aștept cu nepăsare zilele ce vor să vie... De altmîntrelea zilele acestea știu că vor veni goale și vor trece goale ; lucruri neașteptate nu-mi vor aduce

O plăcere pe care n'am avut-o pînă acuma, și-o mărturisesc, o încerc Duminica, la biserică.

La ceasurile opt, eu și bunicul, ne îmbrăcăm foarte simplu ; eu nu-mi iau pe umeri decît o bertă—o frumoasă impletitură pe care a purtat-o mama în tinerețele ei. Mergem încet pe marginea drumului, eu înainte, bunicul după mine. Ne întîlnim cu oamenii : «Buna dimineață!—Mulțămim dumnitale...» Unii, fini din cununie ori botez, se opresc, ne sărută minile. Ajungem la biserică, trecem prin grămădeala de lume, sărutăm icoanele, batem mătăniș, punem luminări de ceară în sfeșnice, și ne apropiem de ușa din stînga, ca să strecurăm părintelui Ion o liturghie. Ochii tuturor ne urmăresc cu luare-aminte și cu mulțămire. Ne așezăm lingă strana din dreapta. Și cum încep a sta neclintită, felurite gînduri încep a-mi sosi... Ca o muzică de de-

parte imi vine la urechi zvonul slujbei : in lumina de amurg se imprastie si se inalta din cadelnița fumul de tămie... Eū n'aud, nici nu văd, dar parcă sufletul meū prinde și ințelege toate... Mă simt așa ca 'ntr'o dulce topeală... Intr'un tîrziū, parcă mă deștept și oltez. Privesc in juru-mi : capete se mișcă, domol, s'aud șopote, văd fețe tinere și vesele,—și citeodată imi atrage lura-rea-aminte un obraz de față mare : așa e de plin de bucurie, așa-i lucesc ochii, incet fără voe imi min privirile mai departe, căutind pe flăcăul care pîndește din umbră și care trebuie să fie pricina acestei fericiri...

Intr'un tîrziū, cu glas rar și așezat, bunicul Matei incepe a ceti cazania. Ca dinșul nu citește nimeni, din cărțile sfinte;—cuvint după cuvint picură, așa de blajin și așa de împăciuitor. Mă așez intr'o strană, in trup parcă mi se imprastie o lene plăcută ; și-l aștept să isprăvească.

Pe urmă ne întorcem acasă. Și pe drum am o simțire curioasă : simt pretulindenii, pe pămînt și in aer, că e o zi de sărbătoare, o zi de Duminică ; am senzația Duminicii, așa cum o aveam demult, cind eram copilă, și cind, tot așa mă duceam la biserică și mă întorceam acasă, între bătrîn și bunicuța Anghelina, cu Panaite inaintea noastră.

Incolo viața mea e o viață de gînduri, căci sînt lucruri pe care nu le pot uita...

Incet incet, in liniștea zilelor vecii, in gospodăria bătrînului Matei Dumbravă viața și-a luat cursul obișnuit. Intre morțile năprasnice și între vicțiile care și urmau drumul lor se întinsese o ceață ușoară : alinarea.

Un oaspete sosea acuma destul de des și bătea la poarta naltă, cu streșină : Iorgu Voinea. Venise regulat și 'n timpul boalei Mariei, cit se zbătuse ea in fierbințeala frigurilor,—venea ș'acuma, de două ori pe săptămînă. Calul lui acuma deprinsese drumul, și se oprea fără să fie strunit. Un argățel deschidea poarta și calul zvicnea deodată inlăuntru. Voinea descăleca ; negrul se îndrepta singur spre salașul și spre grăunțele lui.

Părea mai trist și tras la față Voinea,—căci vremea care trecuse nu-i potolise suferința inimii. Zilele lui nu erau pline decit de dragostea aceasta. Și cu cit Maria părea mai înstrăinată de toate, mai dusă cu gîndurile spre tăcerile pe care i le deschidea cearurile ei de singurătate, cu atit el părea mai nefericit. De îndrăznit nu mai îndrăznea să vorbească ; iubirea lui nu mai era la început ; patima îi sfărmasse voința ; dar își aducea regulat durerea in casa bătrînului Dumbravă. Acuma toată lumea il pricepuse : și mătușa Nastasia, și bunicul Matei, și-l priveau cu un zimbet de compătîmire.

In zilele acestea in care venea, petreceau citeodată. Intr'o

zi blindă bătrînul îi ducea printre căsuțele muștelor lui: într-o zi tristă de ploae și vînt stăteau în odăița Mariei, la o măsuță, și jucau o *panțarolă*; pe urmă prindeau a vorbi, până ce bătrînul începea a scoate din sacul lui fără fund întimplări din vremea lui Mihalache Sturza, ș'a lui Grigore Ghica.

Citeodată, rare ori, cînd bătrînul era chemat la o afacere importantă, la un sîlat în fundul ogrăzii, unde toți cei strînși, împreună cu dulăii și pascirile, stăteau foarte nedumeriți, — rămîneau singuri Voinea și Maria. Jumătatea aceasta de ceas în doi era așteptată cu tot sufletul de Voinea: tot drumul de la Plopeni pînă la Adîncata se gîndise la așa ceva. Ș'acuma simțea în piept ca o încordare a durerii, și cea mai mare îndrăzneală pe care și-o putea îngădui era să privească scurt, ca în trecut, în ochii tovarășei lui.

«Domnule Voinea, zise într'un rînd Maria, cu ce te mai în-delețnicești în zilele cînd stai acasă la dumneata, singur?...

— Nu fac aproape nimica, răspunse el. Mai mult din obișnuință es, ca să supraveghez arăturile. Incolo mă simt foarte singur...

— Mulți simt singurătatea și o doresc, domnule Voinea, căci singurătatea trebuie să fie sfîrșitul unor vieți... Nu vorbesc de dumneata. Dumneata ești tânăr, ai de trăit de-acuma înainte, te vei ridica și-ți vei lua zhorul».

Voinea strecură spre ea una din privirile lui fugare.

«Nu se poate! zise el dînd din cap... Știu bine că nu-i așa. Și știu și dumneata asta. Și iarăși știu că singurătatea prelungită și dureroasă nu-i bun sfîtuitor... Ce pot eu face în casele de la Adîncata? Pustiul îmi ține în urechi; gîndurile mă poartă în altă parte. Am într'un pîhărel, pe-o măsuță, un trandafir. E veștežit, negru; și uitîndu-mă la el, îl asemuiesc cu inima mea...»

Maria își aplecă ochii în jos. Se simțea mișcată.

«Cu toate acestea, domnule Voinea, știu bine că altfel nu se poate. Zvirle trandafirul veștežit și nu te mai gîndi la unele Tăcuri...»

— Se poate asta? întrebă el, și ridicînd ochii întilni privirile Mariei. Pot eu să zic: vreau așa! și să fac așa? Se poate asta? Nu pot!

— Eū cum am putut?» vorbi ea cu un zîmbet de tristețe.

Tăcură. Ea își coborise iar pleoapele și Voinea acuma fără voe îi îmbrățișa cu privirea trupul mlădios îmbrăcat în negru, și obrazul de o romantică paliditate, — și se simțea pierdut de iubire și nenorocit peste măsură.

Și se gîndea, privind-o, la tot zbuciumul inimii lui cît a știut-o bolnavă, la alergările lui în goana cea mare de la Plopeni la Adîncata, cînd îi răsărea un gînd în minte: Ce face ea? — Parcă se simțea nebun; parcă o undă ajungea pînă la dînsul și-i vibra în suflet și 'n minte: «Mă duc!» Alt gînd n'avea. Eșea repede, striga la argați, cerea calul, și începea apoi să se frămînte nerăbdător. Pe urmă încăleca deodată, ca într-o repezire furtunoasă și înfîngea pîntenii în coastele negrului.

Cu cit se apropia de Adincata, un fel de frică îi rătăcea prin suflet. Pe urmă intra, descăleca palid.

Îi eșea înainte mătușa Nastasia, îi zimbea.

«Duduia noastră-î măi bine azi...»

Și ca un fel de destindere îi pătrundea în toate mădularele.

Se gîndea iar la toate simțirile lui din ziua cînd Maria a părăsit patul și cînd l-a primit întăia oară în odăița ei înveselită de soare, cu perdele albe din proaspăt călcat; cînd a văzut-o așa de albă, cu ochii mari și cu zîmbetul trist, cînd i-a întins mina mică și moale, prin care se străvedeau vinele albastrii.

Și cit de dulci au fost ceasurile care au urmat, în zilele line, cînd o vedea ridicîndu-se din suferința ei, cu obrajii aburii de o ușoară umbră trandafirică! Avea atîtea nădejdi în suflet cînd se apropia de ea, ar fi vrut s'o audă spunîndu-i o vorbă care să-î curme neliniștile nopților lui; i se îngreuia sufletul cînd o vedea tot tăcută și gînditoare; și se simțea totuși nespuse de fericit că poate să stea în apropierea ei.

«Simt că re nasc...» Vorba asta a ei îi răsuna în minte. Se întreba el: ce înțeles are?—A lăsat în urma ei tot ce-a fost urît, s'a lepădat de tot ce-a fost amărăciune, s'acuma stă în fața vieții, cu sufletul înalt, așteptînd poate ceia ce fiecare din noi doarește cu aprindere, ceia ce clădește și dărimă lumile noastre.

Așa s'a hrănit Voinea cu nădejdea multe săptămîni. Își purta în jurul ei iubirea tăcută; uncori cerea să dea un înțeles măi deslușit unor cuvinte, unor mișcări.—Dar era ceva între Maria și el, ceva de care nu-și da seamă, ceva care-l oprea: un vînt de mîhnire de pe mormintele abia astupate.

De la o vreme însă serile cu lună, și tăcerea șesurilor Moldovei și adierea buciunului dinspre munți, pe cînd ei ședeau în cerdac într'o umbră vionie, începură a-î răscoli sufletul într'un fel de pornire neînvinsă. «Trebuie să mă mărturisesc!...»

A încercat; n'a îndrăznit. Îi era sufletul plin de o vibrație înaltă, și vorbe arzătoare stăteau gata să izbucnească, dar Maria în scara aceea privea dusă depărtările nedeslușite prin fainica fulguire a luminii,—și a vorbit încet întorcînd spre el privirile-î negre:

«Cit sint de triste amintirile...»

Se simțea slab în fața ei. Acuma vedea că ea îl înțelege și că știa să-l oprească cu o privire, cu un cuvînt. Și asta îi exaspera iubirea

Într'o zi bătrînul lipsea de-acasă. Voinea, după ce-și lăsa calul, intră în cerdac, și Maria îl primi destul de ceremonioasă, «ca pe un prietin bun». Voinea era ațîțat. La urma urmelor izbutise să ajungă la un fel de îngrijire în drumul lui către Adincata.

Sărută în tăcere mina Mariei, se așeză pe un scaun. Mătușa Nastasia îndată se arată în fundul ogrăzii cu tablaua ei cu dulceți.

«Poate vă tulbur...» zise Voinea deodată cu glasul înăbușit.

Maria îl privi surprinsă ; îi văzu sprâncenele ușor încruntate și inima începu a-i bate.

«De ce să mă tulburî? zise ea veselă. Dimpotrivă îmi faci plăcere...

— Apoi domnul Dumbravă nu-i acasă,—și o vizită de multeori e o tulburare, cînd vraî să fii singură...

— Cum vorbești dumneata, domnule Voinea, ce cîndat... Știi că te socotesc ca prietin,—și pe-un prietin nu-l pot primi decît cu plăcere...

— Așa se obișnuște cel puțin...» zise Voinea cu puțină oțărare.

Pe urmă făcu. Mătușa Nastasia sosea cu dulcețile.

«Poftim, prietine, vorbi rîzînd ușor Maria, răcorește-te... e foarte cald azi...»

Aproape fără să-și deie seamă ce face, Voinea se ridică deodată în picioare, își cuprinse strîns pălăria, se înclină ușor și se repezi pe cele două trepte de piatră.

Bătrîna Nastasia rămăsese cu gura căscată.

«Ce are? întrebă ea privind lung la Maria. I-ai spus ceva?... Am vorbit eu cu nișahul într'un rînd. I-am spus și eu că boerul cel tînăr dela Ploeni are o durere mare...»

Maria ridică încet din umăr, rămăsese cu un ușor zîmbet încremenit pe față. Iar Voinea își scosese și-și pregătise în zîmăncătură calul ; încălecă și porni. Nu porni spre Ploeni, ci începu a rătăci la împlinare pe drumeaguri, prin marginea crîngurilor. Îi părea amar de rău de ceia ce făcuse, și parcă ar fi vrut să urce dealul pînă la Ripa lui Vodă și să-și deie și el drumul peste stîncile ascuțite. Își mormura imputări, și geamea ca 'ntr'o suferință. Pentru el lumica luase sîrșit; de-acuma înainte nu se mai putea duce la Adîncata!

Într'un tîrziu, cătră seară, se trezi cu calul alb de spumă la poarta curților din Ploeni. Pe unde rătăcise, cum umblase, nu-și mai dădea seamă. O trudă cumplită îi îngreuiase toate mădularele. Acuma nu mai avea decît o întrebare, care-i rătăcea neconținut prin creier: Cum să facă? cum să aducă împăcarea? Trebuie să scrie? Trebuie să se ducă singur să ceară ertare?

Se mai plimbă un timp prin odaia lui, cu pași mari, cu brațele încrucișate pe piept, pe urmă în neștire se lasă pe marginea patului; și într'un tîrziu, așa îmbrăcat, adormi greu, toropit de oboseală.

A douazi, pe cînd i se pregătea calul, aștepta nerăbdător sprijinit de un pilastru al balconului, și în disperarea care-l muncă, ajunsese la o împăcare pe care o socotea cea mai mare fericire a vieții lui: «Dacă nu mă iubește, se gindea el, cel puțin să-mi îngăduie să mă duc acolo din cînd în cînd, s'o privesc... Măcar ca un prietin să mă duc...» Și iarăși se chinuia: «Cum am să mă duc azi acolo? Ce-am să spun? Nicî n'are să iasă să mă vadă. Cu toate acestea, trebuie să, mă duc!...»

Tot drumul s'a războit cu gîndurile. La o hotărîre: ce are

să spue, ce are să facă, n'a ajuns. Și cind a intrat pe poartă ș'a descălecat, ș'a ridicat ochii, a văzut pe Maria: sta dreaptă la intrarea cerdacului, și-î zîmbea cași'n alte dăți. Parcă nimic nu se întimplase în ajun.

De multă vreme nu încercase Voinea așa bucurie. În ziua aceia a vorbit mai mult decit de obicei, parcă-l cuprinsese o beție ușoară.

Și deodată, pe cind vorbea cu bătrînul Dumbravă despre plăcerile de care au parte oamenii de la țară la începutul toamnei,—îi veni în minte un gînd și privi spre Maria c'o nouă nădejde.

«O vinătoare... zise el cu pornire. O vinătoare la începutul toamnei...»

Și bătrînul se arătă încintat și bătut din palme.

«Minunat, domnule Voinea... De mult n'am văzut un lucru frumos ca acesta...»

— În pădurea mea cea veche de la Plopeni, urmă Voinea și privea stăruitor spre Maria,— este un loc căruia îi zice *La cuibul hoțului*. Tata, Dumnezeu să-l erte, pune la cale în fiecare toamnă o vinătoare cu cini, mai ales pentru dihăniile stricătoare. Dădea voie să se tragă ș'asa în cite-un țap, cind avea plăcere, dar nu prea voia să strice căprioarele... Zicea că sint o podoabă a pădurii... Acolo să mergem noi și-ți vedea cum se face ș'o vinătoare. Acolo, în Cuibul hoțului, e foarte frumoasă padurea...»

Maria asculta zîmbind și Voinea simți o înfiorare de plăcere cînd privirea ei se ațînti o clipă în ochii lui. Glasul ei avea o înmlădiere de avînt.

«A, ce frumos ar fi...»

Și Voinea, fericit peste măsură, vedea în cuvintele acesteia o ertare desăvîrșită a izbucnirii lui din ajun,—și, ațîțat, începu chiar să pue la cale totul.

«Eū cred, grăi el însușlețit, că Duminica viitoare e cea mai potrivită. Vin și vă iaū cu trăsura. Mincăm în pădure, la casa chihaei... Și pe urmă, toată ziua putem colinda pădurea...»

Pentru Mărioara lui, și bătrînul ar fi făcut totul.

«Cum nu? mergem! zise el. Ce zici, Mărioară? Știi ce înseamnă o zi ca asta într'o pădure, la începutul toamnei? Ceva dumnezeesc l...»

Aū pus la cale petrecerea; și Voinea a stat la Adîncata tirziū în acea zi. Iar drumul pînă la Plopeni l-a făcut în trap liniștit, și făcîntul potcoavelor negrului parcă răspundea unor gînduri odihnitoare.

Ah, dragii mei, cit de lină a fost ziua aceia de început de toamnă, și cit de mareș și de solemn își desfășura codrul valurile! Era o tăcere nesfîrșită parcă pretutindeni; abia se clinteau tremurînd, ici colo, în marginea poenilor, frunzele de plop pe codițele lor lungi și subțiri. Și cele dintăiū brume pălisera frunzele cireșilor sălbatici, ș'ale arbuștilor, și pete de-un dulce ruginiū răsăreau pe alocuri din apa închisă a frunzișurilor. Soarele

avea o lumină mîngietoare, aurie. Trăsura mergea la pas. Pe rochia neagră a Mariei, pe obrazu-î gînditor, tremurau și picăturile de lumină, și umbrele ramurilor întinse ca niște brațe spre drum, din marginea pădurii.

Intrară în umbra bolților, meraseră multă vreme în tăcere, —și poposiră la casa chihaii, într'o poeniță. Acolo așteptau pădurarii, cu puștile, cu torbele și cu cornurile lor. Pregăteau la focuri de găteje mămăligă pentru copoi. Boerul începu a vorbi vesel cu ei, le ceru vești despre vinat; și oamenii prinseră să-i vorbească și despre lupi și despre niște vulpi, cu amănunte nesfîrșite, pe cînd Voinea se gîndea aiurea.

Maria părea că ascultă la un zvon lin, care izvora din tăcerea pădurii. O senzație de fericire nouă îi pătrunsesese sufletul. Lumina zilei, florile de umbră și de lumină din poeni, mirosul amețitor al codrului, toate cereau ceva sufletului ei. Și-î picura un zvon de poveste veche prin urechi, ceva nedeslușit care se armoniza cu gîndurile și cu simțirile năvalnice care o cercau. Fără voe se gîndea la unele vorbe din scrisorile Anei Hrisanti, privea cu un zîmbet vag spre Voinea... Îi întalni privirile, îi zîmbi și nu-și plecă ochii într'o parte.

Masa a trecut repede. Abia gustă din lăptăriile proaspete și din puilul fript în țigla. Și stînd cu ochii duși, zîbind, se gîndea la dragostea ei, care parcă ținea din vremuri depărtate și o asemuia cu o lumină strecurată prin negură. Se gîndea și la dragostea chinuită a lui Voinea. îi veni în minte mînia lui, în fața tablalet cu dulceața a mătușei Nastasia, și obrazul îi înflori într'un ris tăcut.

O priveau și Voinea și bătrînul, —și zîmbeau și ei fără voe.

«De ce rizi? întrebă Dumbravă.

— Mă gîndeam la un lucru foarte vechiu...» zise ea și-și încruntă ușor sprincenele.

După masă, porniră pădurarii cu ciniți pe poteci; și într'un tirziu începu să adie glas de corn în liniștea codrului.

Urcau la deal, pe supt arcade nesfîrșite, pe supt gorunți de veacuri. Apoi într'un tirziu se opriră. Bătrînul Dumbravă se plecă din șale, intră în hățis.

«Eū rămin aici...» șopti el și ridică un deget; parcă-î era frică să nu tulbure adinca tăcere care stăpînea toate.

Maria și Voinea auziră țacăniturile cucoașelor. În departare, jos, în adîncimi nemăsurate parcă, sună de cîteva ori chelnitul unui cîne.

Stătură un timp neclintit. Tăcerea se întinse iar. Maria zise:

«Noi mergem înainte...»

Porniră încet; cărarea urca tot mai poncișă. Maria avea o încruntare ușoară între sprincene, umerii obrăjilor îi înfloriseră și Voinea o privea pe furiș, și i se părea că așa de frumoasă n'a văzut-o niciodată.

Deodată se opriră. Maria dăduse drumul unui strigăt ușor de uimire. Cărarea se oprise la marginea unui povrniș repede.

O lumină vie se deschisese într-o clipă către sate în ceață, către apele împrăștiate ale Moldovei. Și de jos de aproape, pădurea suia repede către ei, ca o perie. Și poenița îi ocolea de-a aproape ca o cunună. O păsărică cu pieptul cărămiziu chemă de câteva ori pe o ramură, cu viers subțirel, — apoi se mistui în desişul de alun. După asta se făcu tăcere mai adincă. Nu se mai auzea nici glas de corn, nimica.

Stătură așa amindoi alături, câteva clipe. Mariei îi bătea inima. Apoi deodată se întoarse c'o mișcare gingașă și lină, și, după fața ei, Voinea înțelese că a sosit ceasul în care nu mai nădăjduia. Înfinse brațele, o cuprinse încet, și ea se lăsă la piept, îi înlănțui grumazul pierdută de fericire.

XXXI.

Despărțirea de maiorul Stahu o făcuse bătrînul Dumbravă deplin. O nuntă simplă și poetică între puțini se săvîrși după ce trecu iarna și se arătară cele dintâi sfoase viorele. Pentru Maria nunta aceasta trecu aproape neabăgată în seamă; nu era decît o clipă din visul ei de fericire.

În iarna care trecuse, Voinea avusese de făcut multe drumuri, la Iași, la București, ba pentru afaceri politice, ba pentru o moștenire. Cum găsea vreme liberă, se repezea spre cîmpiile acum înghețate ale Moldovei. Pe la Plopeni numai în treacănt dădea; își grăbea fugarii cu sania către Adincata. Acolo la sunetul zurgălăilor cunoșcut, tresărea Maria. Îi eșea înainte îmbujorată la față, cu ochii umedzi de fericire, și el o simțea la pieptul lui tremurînd așa de pătimaș, încît parcă se înfiora gîndindu-se la fericirile ce-l așteptau.

Iarna aceasta a fost cea mai mare fericire a Mariei. Cît stătea singură, se gîndea la cel pe care-l iubea cu atîta aprindere, se gîndea la primavara care trebuia să-i unească desăvîrșit și care, în închipuirea ei, trebuia să-i pregătească pat de flori. Unele întoarceri la trecut, atîtea planuri asupra viitorului, îi umpleau viața de un farmec nespuz.

«Cît de nefericită am fost, se gîndea ea citeodată; copil fără copilărie, fără mingieri și fără mamă... S'am fost batjocorită în cea mai fragedă tinerețe. S'am fost așa de crîncen izbită de nenorociri. S'au deschis gropi în jurul meu, în împrejurări așa de crude... Nu mai nădăjduiam într'o clipă de bucurie mare. Ca niște perdele de negură se puneau neconținut în jurul meu... Și era cu toate acestea în mine o dorință mare — o dorință neistovită. Dorința aceasta mă cutremura, și eram atît de nefericită, căci îmi închipuiam că dragostea de care are parte și cea din urmă femeie, cea mai puțin făcută pentru asta, mie îmi era oprită... Cu toate acestea, dragostea stătea la pîndă. Și iată cum mi s'a deschis o zare nesfîrșită de fericiri...»

Stătea așa zîmbînd. Ca un fum ușor de melancolie o îm-

presura, îi pătrundea în suflet,—și îi rătăcea în minte un crimpei din scrisorile Anei Hrisanti :

«Cresc flori pe morminte...»

În visurile acestea ale ei, îl vedea pe Voinea neconținut înainte-î. Înfățișarea lui bărbătească și energică, pornirea lui înflăcărată când o cuprindea în brațe după o despărțire, vorbele lui de dragoste, puține însă pline de adîncimea patimei, îi deschideau zarea viitorului într'un drum lîn și înflorit, fără sfîrșit. Viața ei viitoare o vedea fără pată, fără nici una din micile și meschinele mizerii ale vieții. În ceia ce o pornea cu atîta avînt să se zvrîlă cu ochii închiși în prăpastia aceasta a dragostei ei,—era ca un fel de răzbunare a vieții din trecut așa de saracă în mîngieri, a copilăriei triste, a tinereții sterpe. Și se simțea așa de pornită, așa de dată cu totul simțirilor arzătoare, încît uneori o cuprindea un fel de frică. I se părea prea mare bucuria ce-i era dată. Și uneori și un gînd năprasnic o cerca ; parcă o aburire de dincolo de morminte trecea peste dînsa : își inchipuia că perde pe Voinea într'o catastrofă neguroasă, că tot castelul fericirii ei cade în pulbere. Avea și nopți de acestea triste cînd de mult nu-l văzuse pe Voinea, și-l știa pe drumuri, șafară bubuia furtunile erni...

Dar trec toate ; trec și jarna aceasta de așteptări.—

După nuntă, în zi caldută de sfîrșit de Martie, pe cînd se înduioșa bătrînul c'un pahar de Cohnari în mînă, și pe cînd oaspeții puțin se înveseleau, trase grabnic la șcară trăsura largă a lui Voinea. Maria simți pironindu-se asupra ei ochii dornici ai celui ce-i devenise soț. Un val fute de sînge îi năvali în obraji, inima începu să-i bată tare. Ochii lui pălmași îi vorbeau : «În sfîrșit de-acuma ești a mea... De mult te doream...»

Și ca o înduioșare de fericire o cuprinse și pe dînsa, căci din clipa aceia se desăvîrșea ceia ce visase cu atîta foc... Își inchipuia că din clipa aceia începe o veșnicie a fericirii.

Despărțirea de bătrînul Dumbravă fu simplă ; Maria se aștepta la revărsări de lacrimi, căci era o despărțire, căci era o schimbare mare. Dar nu. A sărutat-o numai pe frunte, cu ochii umezi, și a ris cu un zîmbet blajin. «Las'că ne vedem noi des... Vă calc eu în cuibul vostru...—Într'adevăr, se gîndi și Maria, cuibul fericirii nu era la marginea pămîntului... era destul de aproape de-acolo...

Cînd se sui în trăsura, Voinea îi întinse mîna, îi strînse ușor degetele, ea întoarse spre el priviri umede. Se așezară alături, vizitiul întoarse spre ei obrazul cu zîmbet prictinesc, și așeză cu mîna stîngă cumpănindu-se spre ei pătura albastră de lînă mișoasă.

«Să ne duci ca vîntul !...» zise Voinea.

Cum eșiră din sat caii porniră la galop, în sunete de zurgalăi și în pocnete de biciu. Cîmpiile și cele dintăi pilcuri de verdeață, zarea plină de aburi, tot farmecul celei dintăi zile line de primavară treceau grabnic pe dinaintea ochilor Mariei.

Un pile de nagiți se ridică de pe marginea unui smirc. Sus în cerul albastru un unghiū de cocoare inainta incet.

«Cit sint de frumoase toate și cit sint de fericită...»

Se alipi strins de Voinea, și el își furișă brațul pe după mijlocul ei, pe supt cergă.

Copacii bătrîni care împrejurau curtea de la Plopeni se arătară, ca o incilcitură neslirșită de linii trase pe cerul curat.

În curînd roțile duruiră dinaintea cerdacului, caî se opriră suslînd greu, vizitiul cu aceeași zimbire prietinească se plecă îndărăt și ridică cerga albastră; Maria trecu pe dinaintea obrazurilor vesele ale oamenilor curții. Înlauntru ardeau focuri mari în sobe, era călduș și bine măi ales în odaia lor, pe care Voinea o pregătise cu cochetărie și cu gust.

Se așeză îmbrăcată pe un scaun, cu minile în manșon, cu manșonul pe genunchi. Privea în juru-i, la patul mare de lemn roș care se ridică în fund, la tablourile familiei care priveau din pereți, la covoarele cu tonuri moi, la canapelele și la jilțurile lezeșe. Voinea se dezbrăcase repede de palton, își zvîrlise căciula, își trăsese mânușile. Serăpropiase o clipă de foc, își freca minile ca într'o neliniște. Apoi cu un zimbet incremenit făcu cîțiva pași spre Maria.

«De ce stai așa? zise el încet. Dezbracă-te. Ești la tine acasă...»

Ea ridică spre el ochii; își puse încet manșonul alături, se dezbrăcă de paltonaș, își scoase pălăria, — și c'o mișcare grațioasă se abătu la pieptul lui. Voinea pătinaș:

«Înslirșit sint a ta! sint roaba ta! fă cu mine ce vrei!...»

XXXII.

...Dar într'o noapte, după doi ani trecuți, Maria se trezi singură, gînditoare, în casa de la Plopeni.

Nu era singură, Voinea dormea slorăind ușor, trudit de muncile zilei, în patul cel larg, roș; dar se simțea singură. Se strecurase lin din așternutul ei, își aruncase pe umeri o haină ușoară și se așezase la fereastra deschisă.

Se gîndea. Era singură și tristă, grozav de singură și grozav de tristă! Își simțea sufletul tot ca și'n anul acela în care, alătorea de Stahu, străin și bătrîn.—cugeta că pentru viața ei toate s'au încheiat și că nu-i măi este îngăduită nici-o clipă de lumină pentru suflet în lumea asta.

Doi ani au trecut, aproape doi ani și jumătate, de cînd parcă călătorea în niște ținuturi incîntătoare și fericite. Era alăturca de un om care intrupa fericirea ei. Îl privea cu atîta pătîmă,—îi era frică să nu-l piardă. În el și'n dragostea ei pentru dînsul—părea că se închee o viață. Dorinți arzătoare de iubire se împlineau înslirșit!

Însă viața nu-î așa cum ne-o inchipuim noi, și visurile sin aripile de ceară ale lui Icar.

Zi cu zi începu a curge lin; și din luna desmierdărilor de dragoste, Maria părea că se trezește ciudat surprinsă.

«Aceasta e totul?» păreau a întreba ochii ei mari. Iorgu Voinea era tinăr și voinic, și bun pentru dînsa, și o iubea cu toată tinerețea lui,—însă ceia ce se petrece pe pămînt, pe pămînt rămîne; și'n visurile-î exaltate Maria se simțise purtată către atîtea lucruri nelămurite, spre simțiri așa de înalte și supra-omeștii, spre stele. Voinea se îmbrăca liniștit, își lua cafeaua în grabă, o săruta pe frunte, se ducea la treburile lui.

Citeodată, la masă, era întunecat și neliniștit. Mîncă cu mîile pline de pulberc. Părea că se gîndește la ceva adînc, cu ochii ațintiți.

«La ce te gîndești, dragă?...» îl întrebă ea cu glas dulce. La glasul acesta toate gîndurile lui ar fi trebuit să piară, ca un stol de fulgi la suflarea unui vînt cald. Și ea se simțea ușor înțepată la inimă cînd el ridica ochii de oțel spre ea,—și pe urmă și-î pleca iar spre furturia din care mîncă repede și cu lăcomie. Se trăgea la locul ei, i se învăluia fața de piclă.

Dar seara fața lui Voinea se lumina. Se apropia de dînsa cu ochi lucitori, o cuprîndea în brațe, și ea se lăsa la pieptul lui, știindu-se iubită:—însă îi stărnia însuflet un nou raș de umbră.

Cu cit se strecurau lunile cu atîta însă viața de toate zilele, trîsta noastră viață, viața tuturor, deschidea un drum larg, limpede, nesfîrșit, înaintea ochilor uimiți ai Mariei.

Era viața ei de singurătate, în timpul verii, cînd «boerul» era pe lanuri bătut de soare și vînturi, cu inima toată la holda de aur, și cu ochii întrebînd noorii zărilor. Era viața de singurătate în cea mai mare parte a ernii cînd Voinea făcea atîtea drumuri la Iași și la București pentru atîtea afaceri. Îl întovărășea și ea citeodată,—dar viața în restaurante și în oteluri i se părea așa de sarbădă, de străină! I se părea o profanare parcă să lese așa într'o cameră prin care trecuseră atîtea, să lese fărîme din viața ei, fîrîmuri din vorbele ei gingașe, zgomotul unei sărului, clipa unei îmbrățișări...

Era viața monotonă, aceeași și aceeași azi, mină, și poimîni. Era viața în care micile scăderi ale celui cu care trăcși se arată, uneori încet-încet, altele ca niște izbucniri din senin, care îi ia vederile. Și Voinea nu era decît un om ca toți oamenii. Era un suflet bun, cu aspirații mici, închise în casa părinților lui de la Plocești, mulțumit că-î merg bine afacerile, bucuros că are o nevastă gingașă, cu simțiri așa de fine, lingă care se așeza cu un ris încetinel, și pe care o îmbrățișa cu un fior de patimă. Dar erau atîtea lucruri pe care el nu le bănuia! Erau atîtea vorbe pe care nu le spunea într'o seară caldă și liniștită—cînd era o tăcere așa de mare de nu se clintea în parc nici o frunză... Trăim din înșelări, și vorbele acelea, niște sunete care ar fi răspons unui cîntec din sufletul ei,—vorbele acelea le do-

rea Maria, și nu le auzea, și încerca fără voe o jignire. Și erau atitea clipe cind dintr'o atitudine a lui Voinea, dintr'o mișcare,—avea aceeași înfiorare rece. Și el, în patul căsniciei lor, o căuta cu desmierdările obișnuite, o simțea abătută pentru ceva, și o întreba cu ușurință: Ce ai? Și ea nu răspundea, căci ar fi vrut să fie pricepută. Însă priceperile cer o ascuțime mare de înțelegere și de simțire,—și Voinea uneori, la început, se făcea a nu băga în seamă nimicurile acestea, caprițiile acestea femești, și-și cerea drepturile lui, c'o sărutare care părea acum a brutalitate. Mai tirziu *enigmele* acestea începură a-l îndirji.

«Ce ai, Irate? spune-mi și mie ce ai...»

— N'am nimica... răspundea cu blindețe Maria, și-și bătea inima.

— Cum n'ai? doar văd că ai ceva. Dar de ce nu-mi spui?... Eū cum îți spun fie cind am ceva pe suflet?...

— N'am ceva care se poate spune...

— Ce însemnează, dragă, încăpăținarea asta?...

De-aici au născut și oarecare vijelii. Au urmat și împăcări, cu păreri de improspătare a iubirilor lor. Dar mărturisiri adânci ale sufletului ei n'a făcut Maria. A lăsat să se sape așa încet-încet între ea și între Voinea ca o prăpastie. Cu simțirea ei ascuțită, începu a pricepe că simț lucruri pe care le dorim cu aprindere,—și ne inchipuim că le găsim la o răscruce de drumuri și ne bucurăm cu grabire, tocmai pentru că le doream mai cu aprindere.

Dar au fost și alte multe lucruri care au ținut-o cu cruzime pe pământ. A fost anul din urmă, an greu pentru plugari. L-a văzut pe Iorgu așa de chinat, așa de înfricoșat, l-a văzut tresărind cu minie,—l-a văzut mic, cu inima bătind în așteptarea unor împrumuturi,—și despărțit în răstimpul acesta în întregime de ea, trăind într'o lume deosebită. Ea căuta să-l mîngie; femeile au mișcări, vorbe, mîngieri gingașe. El avea izbucniri amare de ris: «Cum să mă mîngii tu? Nu plouă! Am nevoie de bani!... Ce-mi poți da tu?...»

Dar cind lucrurile au intrat pe calea lor firească, cind năcazurile au trecut,—omul s'a întors cătră Maria ca spre un bun al lui.

La atitea și la atitea lucruri se gîndea Maria în noaptea aceasta cind sta trează! Doi ani au trecut. Și'n acești doi ani a învățat a cunoaște pe un om. În acești doi ani a înțeles că avinturile-i înflăcărâte de odinioară, avinturile spre o lume deosebită și o iubire cum n'a mai fost,—erau niște zădărnicii. Atunci, în zbuciumatele-i zile, pe cînd se gîndea la moarte, a născut rodul acesta al închipuirilor ei; în spre iubirea și'n spre viața ce visase s'a zvrilit cu patimă. Și'acuma vede că în loc să se înalțe spre ceruri, a căzut într'o prăpastie, se zdrobește, căzînd, de stînci ascuțite.

Înțelege acum că viața nu poate fi decit așa cum este. Înțelege că viața ei, așa cum o duce, n'ar fi pentru alții o nen-

rocire. Pentru Voinea este o viață care chiar s'ar putea numi fericită. Dar durerea este 'n zdrobirea visurilor. S'a zbatut cătră ceva mai bun, mai sus. Toate au fost zădarnice. Ori s'a rupt o coardă,—atunci cind nenorociri năprasnice s'au grămădit unele după altele...

«Poate la urma urmei, se gîdea ea, toate n'au fost decit pretexte, și aripile de la început imi erau rupte!»

În liniștea parcului vechiu, tremura din cînd în cînd o a-diere. Maria o simțea pe fereastra deschisă: îi mingia fruntea înfierbîntată. Lumina lunii pline umplea ca o apă aleile. Undeva, în neagra taină a tufșurilor, își înălța spre stele fantazia melo-dioasă o privighetoare.

Și Maria stînd așa singură, la fereastră, și gîndindu-se, nu-și da seamă de ce o amărăciune fără nume o străbătea pînă în fundul sufletului. Parcă o otravă ce se strecurase în ea picătura cu picătură acuma incepea s'o ardă și s'o roadă.

O chinuiau poate toate amintirile trecutului, o chinuia poate amintirea mai proaspătă a vieții pe care o începuse,—dar mai ales o spăimînta perspectiva ce i se întindea înainte, în anî îndelungați, un pustiu de o melancolie fără slirșit...

Se întreba încet, și-i curgeau lacrimi pe obraz: «De ce ? de ce am fost așa de înșelată?...» Și lacrimile aveau un gust ca de sînge. Așa-i, nu putea să fie decit o eșire din făgașul acesta—in care toate se petrec acuma așa de trist: amindoi mincîcă, se culcă, se scoală; unul simte îmboldirile sălbatice ale cărnii numai, și cellalt se simte cu înșelăciunea și cu amarul în inimă... Nu, nu mai era iubire! Iubirea aprinsă pe care a simțit-o ea odată se îndrepta cătră ceva ce n'avea ființă... era aspirația sălbatică spre ideal a unei făpturi nenorocite. Icoana tristului bunic, grbov în prisaca lui, gîndindu-se cu ochii storși și arși de durere, la prăpădul celei din urmă a lui odrasle—îi zguduî o clipă inima. Nu, nici icoana aceasta n'o mai putea opri. În căderea în care era—trebuia să găsească la slirșit zdrobirea scurtă, care trebuia să curme toate.—Și lucrul tainic și grozav la care se gîdea îi aduse în mînte o zi în care călătorea cu trenul prin șesurile Buzăului: o cimpie neslirșită se întindea spre Dunăre; și deodată în cimpia aceia se desfăcu un lac liniștit în care se oglindeau sate, cringuri, șiraguri de cărauși, toate întoarse; păreau o lume minunată... Mirajul acesta al depărtărilor, în bărganuri, are un nume trist în popor: *apa morților*... «Ce bine răspunde numele acesta nădejdlor vieții mele!» se gîdea Maria.—Și hotărîrea morții i se înfîngea acuma în creier și o durea, parcă-i intra în mijlocul frunții un cuiu înroșit în foc.

(Slirșit)

Mihail Sadoveanu.

PASTEL.

Vremi de cumpănă pe-aicea...
Umblă viscole nebune,
Marea saltă, geme, urlă,—
Parc'ar vrea să se răzbune,—

Parcă fulgerel' dese
Biciuind-o o întartă.
Colo 'n larg se văd catarge :
Vin la țarm ori se departă ?

— Luptă bietele corăbii
Cătră port să se îndrume,
Nouri vin, și vin talazuri
Să ia 'n pieptul lor o lume,—

Cu-albe, lungi aripi pescarii
Zboară 'ntruna 'ncolo 'ncoace
Fluturind de-asupra apei
Stegulețele de pace.

La mormîntul mamei.

Spre țarmul odihnei cei sfinte
O, cum de-ai pornit innainte
Tu, dulce și bună și dreaptă....
Așteaptă-ne, mamă, ne-așteaptă.

Raul Stavri.

Organizația comerțului mondial al petrolului.

Dacă privim constelația economică pe piața internațională de petrol, vedem că pe nici-un alt țărâm industrial nu există o asemenea uniformitate, în nici-o altă ramură de comerț nu există o tendință de concentrare și coalițiune așa de pronunțată ca în acea a petrolului.

Extras dintr'un număr limitat de izvoare și revărsat, ca un articol de consumațiune din ce în ce mai generalizat, pe suprafața întregului pământ, printr'un anumit sistem de transport, deosebit de a celorlalte mărfuri, sistem care cerea, pentru puțința de utilizare a lui și pentru susținerea concurenței, enorme aglomerări de marfă și caorme investiții de capital, — petrolul era destinat să devină, prin însăși natura lucrurilor, patrimoniul unui număr restrins de persoane.

Deaceia nu este surprinzător să vedem că întreaga industrie a petrolului și întreaga lui desfacere în lume se află sub exclusiva dominațiune a citorva societăți. Intre aceșie cîteva societăți există o concurență dusă la extrem, concurență degenerată în adevărate războaie, la care nu este vorba de deosebiri naționale sau de principii, dar care sînt provocate exclusiv de perspectiva marilor beneficii aduse de comercializarea din ce în ce mai întinsă a acestui produs.

Vom căuta să studiem, în cuprinsul acestui articol, cum este întocmită astăzi împărșirea piețelor întregului univers și, în special, care este situațiunea comerțului de petrol din Europa față cu societățile deținătoare a comerțului de petrol mondial.

Incepînd cu *America*, constatăm că ea se află sub absoluta dominațiune a marei întreprinderi alui John D. Rockefeller, concentrată în societatea Standard-Oil, și este ușor de înțeles că pe acest continent, în care se află cele mai bogate surse de producțiune a petrolului (60% din tot petrolul lumii), a fost imposibil vre-unui concurent străin, — în afară de outsiderii americani, — de a se apropia de piața americană. Optzeci la sută din co-

merțul american e stăpinit de trustul Standard-Oil, iar restul de outsiders, — exploatorii independenți, — americani.¹⁾

America consumă 75% din petrolul extras și 60% din lampantul fabricat din propriile surse ale Statelor-Unite, ceea ce face ca America să stea în fruntea continentelor consumatoare de petrol.

Trecînd la *Australia*, constatăm că și acest continent este aprovizionat tot cu petrol american, și Standard-Oil, reprezentată aici prin Colonial-Oil-Cy, domină piața australiană.

În ultimul timp, și mai cu seamă decînd petrolul Indiilor și al Rusiei, prin intermediul organizației lui Asiatic-Petr.-Cy a început a pătrunde în Australia, aceasta caută a se sustrage de sub influența trustului american, prin aceea că, — întocmai ca și statele Americii de Nord, — vrea să procedeze contra societății Standard-Oil, pe baza legilor în vigoare.

În *Africa*, Standard-Oil are în toate piețele mai importante sucursale de ale societăților ei. Partea cea mai principală a Africei, în care poate fi vorba de consumațiune de petrol, este Africa de Sud, și aici rolul cel mai important îl joacă până acum firma Colonial-Oil-Cy, o creațiune a lui Standard-Oil. În genere vorbind, în Africa nu poate fi vorba de un comerț însemnat,²⁾ și nici de vre-o concurență demnă de remarcat.

Cu totul deosebită este însă situația în *Asia*. Cu tot interesul pe care-l are societatea Standard-Oil de a cîștiga și piața Asiei, care, — dată fiind întinderea și populația ei colosală³⁾, — reprezintă pentru Standard-Oil o valoare mai mare decît celelalte continente și chiar decît chiar continentul european, care este azi după America continentul cu cea mai mare consumațiune de petrol, — cu tot acest interes Standard-Oil n'a izbutit încă să-și asigure aici dominațiunea în aceeași măsură ca în celelalte părți ale lumii.

Pe piețele de consumațiune ale Asiei, Standard-Oil are de luptat cu concurenți mai vechi și destul de puternici, precum sînt societățile olandeze, dezvoltate pe propriile surse ale Indiilor olandeze, cu societățile engleze și locale din Indiile britanice, și nu mai puțin cu societățile rusești, și în ultimii ani cu cele românești, care au mari avantajii de transport față cu Americii.

1).—În ultimul timp ne vine vestea că Curtea de apel a federațiunii din St. Paulo a recunoscut, în procesul întentat de stat, încă de pe timpul presidenției d-lui Th. Roosevelt, contra companiei Standard-Oil pentru călcarea legii antitrusturilor, că această companie este o societate ilegală și a pronunțat dizolvarea ei și a 40 din sucursalele sale. Nu se știe ce față vor lua lucrurile în viitor, este însă probabil că Standard-Oil va urma, cu toate rigorile legislațiunilor, aceeași politică monopolizatoare, chiar dacă va fi nevoită să renunțe la forma de trust și să se reîntoarcă la vechea formă de asociațiune, ca în anul 1892.

2).—Intregul comerț de petrol al Africei se rezumă la aproximativ o jumătate de milion tone lampant.

3).—Actualmente Asia consumă aproximativ 4 milioane tone petrol, — dar numai China, care actualmente consumă o jumătate milion tone, are puțința de a înzece această consumație, cînd oferta va fi suficientă.

Astfel, piața asiatică este rezervată spre apus în primul rând producătorilor ruși, iar spre răsărit producătorilor din Indii, la care se mai adaugă în unele porturi maritime importul de petrol al lui Standard-Oil-Cy, care are acolo diferiți reprezentanți.

Cea mai importantă societate pentru desfacere a producătorilor din Indiile neerlandeze este Asiatic-Petr.-Cy, care în urma contopirii cu Shell-Cy are întinse ramificații, în special în China, Indii și Japonia. În ultimul timp a mai apărut ca concurent societatea Burmah-Oil în Indiile britanice și societățile de petrol din Japonia. Amindouă aceste țări caută a se emancipa pe cât posibil de marile întreprinderi de pe piețele asiatice, căutând a-și crea o industrie de petrol proprie¹⁾ și a împedeca intrarea acolo a firmelor dependente de Asiatic-Petr. și Standard-Oil.

Aceasta este situația actuală pe piața petrolului în Asia. Pozițiunea nu este deloc lămurită, și nu se poate prevedea dezvoltarea pe care o va lua această luptă de concurență pe piața petrolului din Asia. Tendințele ei generale se pot însă rezuma astfel: 1) lupta dintre Asiatic-Petr.-Cy și Standard-Oil pentru cucerirea vastelor piețe de desfacere ale Chinei, Japoniei și Indiei, luptă care tinde în ultimul timp a se transforma într-o înțelegere, — cît de departe va merge această înțelegere nu se știe, în orice caz sistem departe de a crede într-o fuzionare, — în urma căreia ambele aceste întreprinderi vor trebui să-și fixeze razele lor de influență; 2) forțarea producției de petrol brut și a rafinării din insulele neerlandeze Borneo, Sumatra și Java, spre a putea acoperi cererile piețelor asiatice; 3) ridicarea industriei și rafinării petrolului din Japonia, spre a o emancipa de sub dominațiunea altor societăți, — și 4) încercările de a se forma o industrie de petrol independentă în Indiile britanice, prin activarea societăților engleze grupate în jurul lui Burmah-Oil și prin prohibițiunea petrolurilor de altă proveniență.

Europa, care deși are o suprafață mult mai mică ca celelalte continente, însă datorită progreselor civilizațiunii, populațiunii dense și surselor proprii de petrol din Rusia, România și Galiția, reprezintă, după America, debușeul cel mai principal al petrolului.²⁾

Comerțul european al țărilor neproducătoare³⁾ de petrol se află încă din anul 1889 sub dominațiunea companiei americane Standard-Oil, care are aproape în fiecare țară cite-o sucursală a ei, numai pe alocurea în concurență cu firmele rusești.

1).—Japonia caută a-și completa industria sa de petrol prin o industrie de rafinare, importând mari cantități de petrol brut din California pe Oceanul Pacific.

2).—Consumațiunea totală a Europei este de aproximativ 14 milioane tone petrol, din care circa 11 milioane se produce în regiunile petrolifere ale continentului, iar restul se importă din America și o mică cantitate din Asia.

3).—Țările neproducătoare de petrol din Europa consumă aproximativ 5 milioane tone, deoarece restul de 9 milioane tone este consumat de țările producătoare de petrol, din care numai Rusia—datorită enormului ei consum de petrol ca combustibil—consumă peste 7 milioane tone.

Din 1905 concurența petrolului rusesc slăbi simțitor prin criza nenorocită a industriei rusești, și Standard-Oil cîștigă prin aceasta și mai mult teren în politica ei monopolizatoare.

În ultimii ani se ridică o slăbă, dar îngrijitoare concurență din partea petrolului românesc pe piețele germane, elvețiene, franceze și engleze, și decurînd petrolul galițian amenință a-i ripi o bună parte din piața Germaniei, care prin constanța, însemnătatea și situația ei geografică și comercială reprezintă pentru Americani centrul de gravitate al comerțului lor din Europa. De aceea Standard-Oil își concentrează în Germania toate forțele sale pentru lupta de concurență ce se dă actualmente în special contra petrolului galițian, — dar care lovește în același timp și petrolurile de altă proveniență, ca cel românesc¹⁾ și rusesc, — luptă care, deși în preziua unor înțelegeri și coalițiuni, nu împiedică însă de a fi mai aprigă ca oricînd. Dată fiind importanța capitală a acestei lupte, — care pare a decide de viitorul comerțului de petrol european, la care România este avizată a lua parte, — și spre a putea înțelege condițiunile în care se dă această luptă, vom urmări evoluțiunea comerțului de petrol european în ultimii ani.

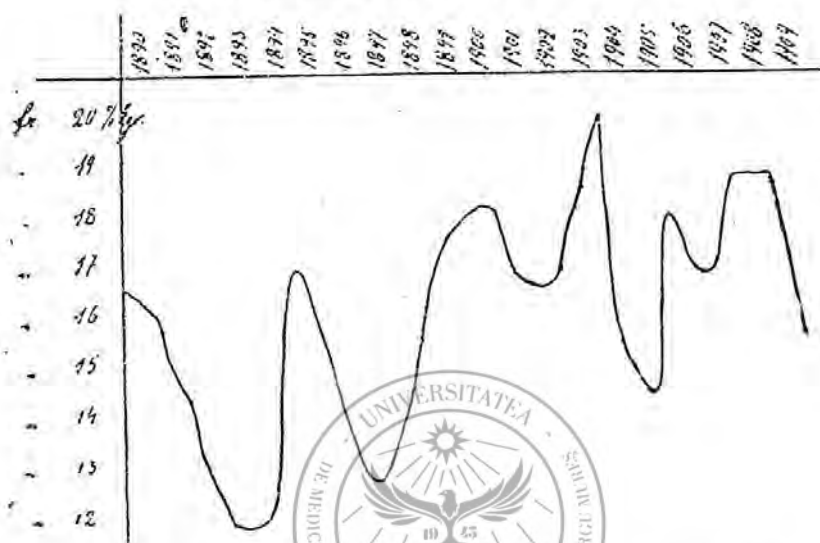
Dominațiunea lui Standard-Oil în Europa o putem considera ca începută din anul 1890, cînd această societate înființează în Germania sucursala sa Deutsche-Amerikanische-Petr.-Gesellschaft, introducînd pe o scară mare sistemul vapoarelor și a porturilor-tancuri, și cu aceasta începînd și lupta contra tuturor importatorilor de petrol germani, care avuseseră până atunci în mină întreg comerțul Germaniei, ba am putea spune chiar al Europei centrale.

Dacă studiem variațiunile prețurilor cu începere din anul 1890, luînd ca bază piața din Hamburg, — deoarece Hamburgul constituie, atît prin situația lui comercială, cit și prin marile depozite de petrol, pentru care este amenajat portul, cea mai importantă piață de comerț din Europa și arată adevăratul puls al afacerilor de petrol în sfera în care ne interesează, — dacă luăm ca bază această piață, vom constata că prețurile cotate aici dela 1890 și până azi (vezi diagrama No. 1) nu au fost motivate de legea cererii și a ofertei, ci au fost numai prețuri de concurență și luptă. În aceste prețuri se oglindesc tendințele care au predominat pe piața Europei centrale în ultimii 20 ani. Astfel, se remarcă imediat că anii 1893|4, 1897 și 1904|05 reprezintă un stadiu de prețuri excepțional de scăzut. Acești ani au fost acei în care Standard-Oil a dat luptele decizive pentru predo-

1).—Acestei lupte de concurență întreprinsă de Standard-Oil contra petrolului austriac pe piețele europene se datorește situația îngrijitoare din acest ultim an a petrolului românesc, pricinuită prin reducerea exportului, scorbirea simțitoare a prețurilor și supra-încărcarea stocurilor din porturile românești.

minarea monopolizatoare a pieșilor din Europa centrală, și în special Germania.

(No. 1) *Diagrama oscilațiunilor prețurilor petrolului rafinat pe piața din Hamburg, calculate pe 100 kgr., fără taxa de vamă.*

În 1893/4 a fost vorba de luptă pentru distrugerea marilor importatori germani independenți, Riedemann, Siemens, Schütte, etc.,—luptă care s'a sfârșit cu învingerea acestora și incorporarea lor la societatea lui Standard-Oil (Deutsche-Amerikanische-Petroleum-Gesellschaft¹⁾), care le-a impus condițiunile ce a voit, urcând prețurile la sfârșitul anului 1894 în mod brusc dela 12 la 17 fr. suta de kgr..

În 1897 Standard-Oil a dat luptă pentru nimicirea marilor angroșiști Rasow și Joung din Anvers, și a celui din urmă mare importator german, Poth, din Mannheim, supranumit regele german al petrolului, incorporându-i și pe aceștia în societatea Mannheim-Bremer-Gesellschaft (3 milioane mărci capital), care depindea de Standard, și lăsând prețurile să crească iarăși.

Dar Standard nu se mulțumea că distrusese pe importatorii și angroșiștii independenți; ea tindea a distruge și comerțul intermediar și de detaliu prin introducerea noilor sale sisteme de vânzare la domiciliul consumatorului, prin trăsuri-tancuri de stradă, care sistem în afară că realiza economii mari, ce permiteau societății ca să scoabă prețurile fără a pierde până sub costul

1).—După incorporare, această societate cu sediul în Brema ș'a sporit capitalul dela 9 la 20 milioane mărci.

mărfei concurenților, apoi mai avea avantajul că disloca pentru totdeauna pe angrosiști și detaiști din comerțul intermediar, întinzându-și și consolidându-și astfel monopolul ei. Până în anul 1902, Standard izbuti să introducă acest sistem de vânzare în orașele-porturi ca Brema, Hanovra, Hamburg, etc..

Desigur că aceste lupte n'au putut fi date fără sacrificii simfioare pentru Standard-Oil. Deaceia, cînd aceasta s'a văzut stăpîna pe situație, a căutat să profite și să-și scoată pierderile avute, ridicînd prețurile în anul 1903 la peste 20 fr. % kgr., cîfră care începu să îngrijească chiar pe guvernele țărilor interesate, în special cel german, care se arătară gata a oferi protecția lor acelor grupări financiare ce se vor îndrepta spre dezvoltarea industriei petrolurilor concurente lui Standard-Oil.

Datorită acestei protecțiuni oferite de guvernul german, grupările financiare Deutsche-Bank și Diskonto-Gesellschaft se puseră în fruntea mișcării finanței germane, — asociindu-și mai tirziu și citeva grupuri franceze, — în scopul de a îndruma activitatea acestei finanțe spre afaceri de petrol în diverse regiuni ce puteau furniza petrol concurent lui Standard, în special Rominia și Galiția.

Până acum Standard avea ca concurent pe piețele europene numai petrolul rusesc, concentrat în minele firmelor Nobel și Rothschild. Cași Standard, aceste firme, aveau aproape în fiecare țară din Europa sucursalele lor pentru desfacerea petrolului. La început în concurență cu petrolul american, au sfîrșit însă prin a se alia și a face comerțul de comun acord în cele mai multe țări, în vederea înlăturării pierderilor cauzate prin concurență și a realizării unor beneficii cit mai mari.

Petrolul românesc¹⁾ și galițian nu avea încă nici-o importanță pe piețele europene.

Iată însă că în 1902 apare firma engleză *Shell-Transport-and-Trading-Cy*,²⁾ cu menirea de a concentra în minele ei tot petrolul de proveniență liberă, adică nedepinzînd nici de trustul american, nici de cel rusesc, spre a alimenta piețele engleze și ale Europei centrale.

Prin înființarea, cu concursul și participarea ei, a societății *Asiatic-Petr.-Cy*,³⁾ ea își întinse operațiunile și asupra regiunilor petrolifere și a debușeurilor din Asia.

Pentru Europa ea avea legături cu citeva societăți petrolifere din Rusia în afara trustului Nobel și Rothschild, precum și cu citeva societăți americane independente de Standard-Oil. Pe unele piețe, ca în Anglia, ea lucra de comun acord cu *Pure-Oil-*

1).—În 1902 exportul petrolului românesc era de 75.000 tone.

2).—Această societate a fost fondată la Londra în Sept. 1902, cu un capital de 75 milioane fr., de cătră Lord Mayor Sir Marcus Samuel, un mare financiar, pe atunci primar al Londrei, care avea legături în industria de petrol rusească.

3).—*Asiatic-Petr.-Cy* fondat la Londra, cu un capital de 50 milioane fr..

Cy,¹⁾ organizația de desfacere a outsiderilor din America. În anul 1903, ea încheie importante contracte cu câteva societăți rafinoare din România (Aurora, Steaua-Română) și fondează la Hamburg, pentru desfacerea petrolului în Germania, societatea Petroleum-Produkte-Gesellschaft²⁾, în unire cu Deutsche-Bank, care deținea acum cea mai importantă societate de petrol rominesc, Steaua-Română; iar împreună cu noua sa formațiune (Petroleum-Produkte), Shell-Cy fondează la Londra societatea General-Petr.-Cy, pentru desfacerea petrolului independent în Anglia.

Prin urmare, vedem că societatea Shell-Cy se însărcinase a desface în Europa petrolul independent din Rusia, America și România (pentru Anglia chiar și petrolul din Galiția) și reprezenta deci concentrarea tuturor forțelor concurente monopolului universal al lui Standard-Oil.

Astfel organizată, Shell-Cy intră plină de entuziasm în lupta fățișă cu Standard-Oil, chiar din anul înființării sale. Bazată pe alianța cu societățile de petrol din Indii, în afară de contractele și angajamentele ei din Europa, ea adresează în 1903 acea circulară memorabilă tuturor companiilor de navigațiune, prin care le oferă petrol combustibil din depozitele ei stabilite pe tot traectul Suez-Schanghai, anunțând că are instalate depozite de petrol la Londra, Anvers, Copenhaga, Hamburg, și alte porturi europene, precum și la Buenos-Aires, La Plata, etc.

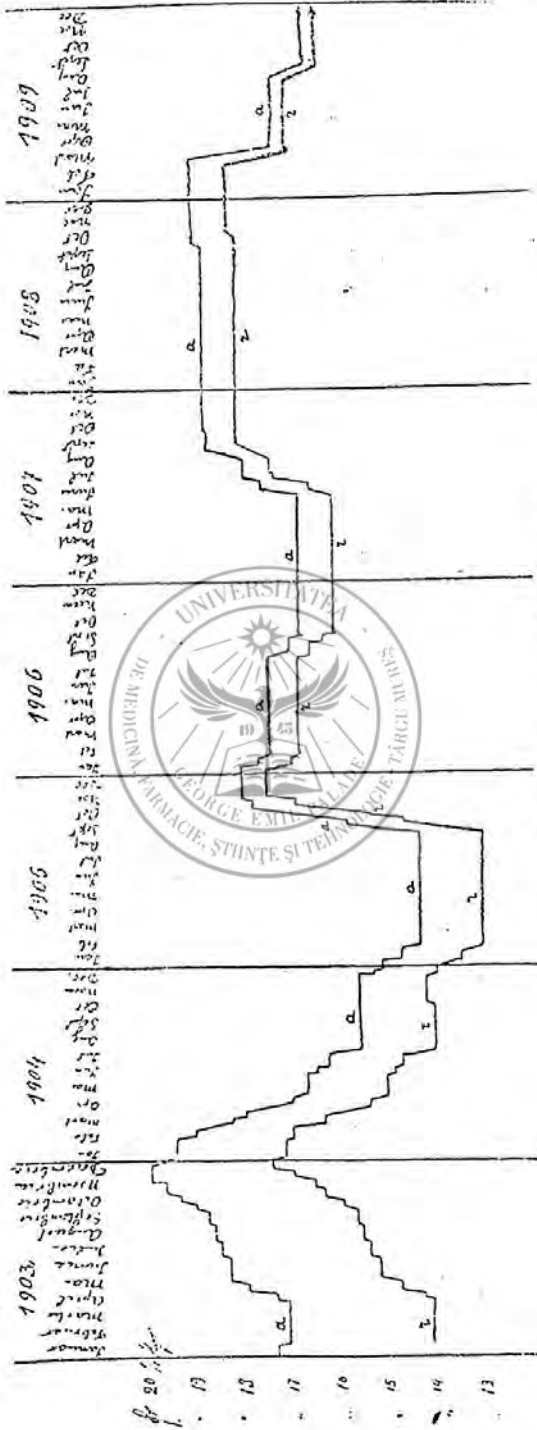
Urmarea acestei lupte de concurență între Standard-Oil și concurenții ei, grupați în jurul lui Shell-Cy, luptă ce se dă în special în și pentru Germania, a fost aceea simțitoare reducere de prețuri dela 1904/05. Dela peste 20 fr., cit era cota la Hamburg suta de kgr. petrol rafinat la sfârșitul anului 1903, prețurile s'au scoborit în cursul anului 1904 la 16 fr., și chiar 14.50 în 1905 (vezi diagama No. 2). Aceste prețuri joase nu se mai pomenise în Germania dela 1897, cind Standard-Oil a dat lovitură de moarte regelui german al petrolului, Poth, din Mannheim.

Fără îndoială că aceste prețuri joase au adus pagube sdrobitoare societăților de sub egida lui Shell, însă și Standard-Oil s'a resimțit de asprimea acestei lupte, și efectul fu în primul rând că în America activitatea în sondagii începu a se restringe din cauza scăderii prețurilor din Hamburg, scădere ce se repercuta bine-înțeles și pe piața din New-York. Atunci Standard-Oil,— pentru care totdeauna au primat afacerile înaintea ambițiunilor și a sentimentalismului,—a hotărât să păsească pe o nouă cale în lupta ei cu concurenții. În loc de scădere de prețuri, ea căută să se înțeleagă cu concurenții ei prin aranjamente și convenți-

1).—Pure-Oil-Cy a fost fondată în 1895 de 14 firme americane, cu un capital de 10 milioane dolari. Ea posedă în Anglia și Germania reprezentanți în cele mai însemnate centre de comerț. Situația ei însă față de Standard nu este tocmai clară, căci ea a evitat totdeauna de a intra în concurență directă cu Standard-Oil.

2).—Petroleum-Produkte a fost fondat cu un capital de 12 milioane fr., la care contribuă, în mod egal, Shell-Cy, Deutsche-Bank și Steaua-Română, fiecare cu o treime.

(No. 2). Diagrama oscilațiilor de prețuri ale petrolului rafinat de la 1903—1910 pe piața din Hamburg, calculate în lei pe 100 kg., fără taxa de vamă.

a). — Petrol rafinat american (Standardwite).
r). — Petrol rusesc, românesc și galician.

uni. La această nouă politică Standard-Oil se vedea indemnă și de urcarea consumului intern din America, pricinuit de grevele perpetue în industria de cărbuni, care împreună cu epuizarea regiunilor petrolifere din Pensilvania, necompensată încă cu sporul noilor regiuni din vestul Americii, contribuira la slăbirea exportului general, și Standard-Oil se vedea astfel avizată de a-și procura petrol și din alte părți ale lumii, spre a putea să-și asigure monopolul ce-l proiectase și chiar acoperise la început. Shell-Cy, care în intervalul acestor 2 ani de luptă avusese pierderi zdrobitoare pentru toate societățile ce făceau parte din coaliția organizată de ea,¹⁾ nu aștepta decit semnalul de împăcare cu Standard.

Standard a cerut coalizaților ca să-și aleagă un singur reprezentant, cu care să poată trata pacea, și Asiatic-Petr.-Cy fu imputernicită cu aceasta. În Septembrie 1902 intervine o înțelegere între Standard și Asiatic-Trust, înțelegere care se extinde asupra tuturor firmelor coalizate. Imediat prețurile se urcă în tot comerțul european, și de unde la 1 Septembrie petrolul rafinat era cotate cu 14.50% kgr. la finele lui Octombrie 1905 se urcă la 18 fr. % kgr., (vezi diagrama 2).²⁾ Cu aceasta se încheie campania de concurență ce a dominat piața europeană în acești 2 ani din urmă și se începe o perioadă de liniște, în care se urmărește realizarea unor înțelegeri generale între toți furnizorii de petrol, idee care dădu loc la multe constatări în Berlin și Paris între reprezentanții marilor firme. Bazele acestor înțelegeri generale păreau a fi acceptate de mai toți cei interesați, cind iată că noi accidente schimbă mersul lucrurilor și distruseră echilibrul ce părea a se fi stabilit. Firmele rusești Nobel și Rothschild fură nevoite, în urma marilor tulburări ce au avut loc în industria rusească în 1905, să-și reducă pe jumătate exportul lor, ceea ce a fost bine-înțeles în avantajul aproape exclusiv al lui Standard-Oil.

În același timp, Shell-Cy, în urma pierderilor suferite în lupta cu Standard, se decide a renunța la afacerile ei din Europa și la începutul anului 1906 se retrage cu totul în Asia orientală, unde rezidau bazele ei fundamentale, fuzionind peste câteva luni cu marea societate de acolo Koninklijke-Petr.-Maat. și asigurându-și astfel în proporție de 40% întreaga producțiune a Indiilor neerlandeze, precum și întreaga desfacere a acestui petrol pe piețele Asiei până în China, Japonia, Persia și chiar Siberia.

Dar Shell-Cy retrăgându-se din afacerile ei din Europa, atunci întreprinderile petrolifere ce au fost grupate în jurul ei, în special acele depinzând de consorțiul Deutsche-Bank, rămân izolate și fără o organizație proprie pentru desfacere

1).—Este de remarcant că dacă Shell și Standard au avut pierderi în acești 2 ani de luptă, consumatorii de petrol n'au avut decit câștig din această luptă. Numai în intervalul anului 1905, consumatorii germani au avut o economie de 25 milioane fr., pe care în alte împrejurări trebuiau să-i plătească monopolului american.

Germania, care de mai bine de 10 ani nutrise și dezvoltase din motive atât economice, cât și politice, un curent ostil companiei Standard-Oil, nu putea să renunțe ușor la politica sa de emancipare de sub monopolul american, la care politică se angajase însuși guvernul, provocând și protejind crearea de întreprinderi de concurență. Am văzut cum aceste linere întreprinderi, abia născute, s'au asociat la lupta întreprinsă de Shell, pline de ideal, dar lipsite de forțele necesare pentru a se putea măsura cu organizația puternică a lui Standard-Oil. Cu toată căderea lor însă, cu toate sacrificiile făcute și cu toată slaba perspectivă de reușita pe care o prezentau condițiunile de luptă, guvernul german nu putea să renunțe, cum am zis, la idea de a expulza pe Standard-Oil din comerțul german și chiar din cel european.

Cu atât mai mult se vedea îndemnat la aceasta guvernul german, cu cât în ultimii ani Standard-Oil, după ce desființase comerțul en gros din Germania, își îndrepta acum atențiunea spre eliminarea și a detailiștilor, propunând a furniza ea singură petrol direct consumatorilor. Filialele ei și începuseră a introduce trăsurile-tancuri de distribuire și a generaliza sistemul ce-l introdusese deja în orașele-porturi: Hamburg, Brema, etc.. Și guvernul își dădea bine seama că cu atât va fi mai greu a expropria pe Standard, cu cât acesta va prinde rădăcini mai adânci în Germania.

Deaceia, chiar în anul în care războiul condus de Shell-Cy a încetat, grupul Deutsche-Bank a pornit la organizarea unei noi cruciade împotriva lui Standard, cruciadă care a fost de data aceasta inspirată de *Societatea de Economie politică a Europei centrale*¹⁾ și susținută de guvernele țărilor interesate. Ea și-a primit forma concretă în coalițiunea *Europäische-Petroleum-Union*, fondată în luna August 1906, cu un capital de 20 milioane mărci, cu sediul la Berlin, unde pare a se fi stabilit sediul principal al statului major ce dirijează întreaga luptă contra politicei de eghemonie a lui Standard-Oil.

Această coalițiune menită să cuprindă toate întreprinderile de petrol din Europa, concurența lui Standard-Oil și creată sub directă protecțiune a guvernului german, urmărește în organizarea ei două acțiuni paralele: una, de a-și alipi întreprinderi care să furnizeze petrolul necesar în lupta de concurență, și alta, întreprinderi de desfacere a acestui petrol pe piețele diferitelor țări.

Pentru prima parte a chestiunii, coalițiunea și-a alipit în primul rând întreprinderile de petrol din Europa, care stau direct sau indirect sub influența finanței germane, cum sînt acele din România²⁾ și parte din Galiția, și apoi, pentru a putea să se mă-

1).—Această societate a fost înființată în 1904 la Berlin și pusă sub președinția prințului Ernst Günther de Schleswig-Holstein, avînd ca membri o serie de savanți și economiști.

2).—În România Disconto-Gesellschaft, care deține un foarte important grup de afaceri petrolifere, nu a voit să adereze la această coalițiune în mod oficial, dupăcum nu a aderat nici în trecut la nici-una din organizațiile ce pornise din sfera celeilalte grupe, Deutsche-Bank.

soare cu colosul american în privința stocurilor de petrol, caută a-și atrage în sfera ei de acțiune și întreprinderile rusești, care în urma crizei nenorocite din 1905 au fost aproape expropriate de Americani de pe piețele din Europa.

Pentru a doua parte a chestiunii,—desfacerea petrolului,—trustul acesta ruso-romin caută să iea sub directa lui influență societățile de distribuție ce au legături cu întreprinderile de petrol ce și-au alipit.

Astfel, în urma înființării acestei coalițiuni europene, s'a făcut următoarea schimbare în sferile de desfacere ale diferitelor societăți de comerț de petrol din țările europene, pe piețele cărora se dă noua luptă :

În *Germania*, care stă în fruntea țărilor consumatoare de petrol din Europa, cu enorma sa cifră de 1.380.000 tone ¹⁾, stau față în față următoarele societăți de desfacere :

Din partea lui Standard-Oil :

Deutsche-Amerikanische-Petr.-Gessellschaft, Mannheim-Bremer-Gessellschaft și Petroleum-Raffinerie vorm. Aug. Korff., care desfac împreună o cantitate de aproape un milion tone ²⁾ din consumația totală, deci mai mult ca 70%.

Din partea coalițiunii europene este societatea Deutsche-Petroleum-Verkaufs-Gesellschaft, care reprezintă concentrarea firmelor Deutsche-Russische-Naphta-Import-Gesellschaft, ce aparținuse înainte lui Nobel și Rothschild, și Petroleum-Producte A. G., ce aparținuse lui Shell și Deutsche-Bank.

Deci coalițiunea europeană desface în *Germania* petrol rusesc (circa 150.000 tone), ³⁾ petrol român și galițian (circa 60.000 tone), precum și petrolul produs în propriile regiuni petrolifere ale Germaniei (circa 100.000 tone) ⁴⁾, deci în total aproximativ 22% din întregul consum.

Restul din consumul Germaniei este acoperit de firmele independente Pure-Oil-Cy, pentru petrolul american, și A. G. für Oesterreichische u. Ungarische Mineral-ölprodukte, pentru petrolul austriac (circa 100.000 tone), pecum și Asiatic-Petr.-Cy, cu circa 70.000 tone benzină.

În *Anglia*, care vine în al 2-lea rind ca țară consumatoare

1).—Din această cifră totală se socotește circa 1 milion tone pentru petrolul rafinat, 230.000 tone pentru uleiuri, 120.000 tone pentru benzină și restul pentru alte produse;—în consecință, articolul cel mai cerut în *Germania* este lampantul, cu 75%, uleiurile cu 16% și benzina cu 9%.

Valoarea comerțului angrosist al petrolului consumat în *Germania* se urcă, inclusiv taxe și vamă, la 240 milioane mărci, cea ce denotă că în *Germania* petrolul stă în primul loc ca marfă de import, iar ca articol de consumație vine imediat după zahăr, care stă în primul loc.

2).—Din care 820.000 tone lampant, adică 82% din tot lampantul consumat în *Germania*.

3).—Cifrele sînt calculate în jurul anilor 1906—1907.

4).—*Germania* posedă surse petrolifere la Hanovra, Wietze, Elsass și Peechelbronn; însă rentabilitatea exploatării acestor surse, cu toate stăruințele depuse de cercurile financiare interesate, este foarte problematică din cauza debitului mic al sondelor.

de petrol, cu o cantitate de circa 800.000 tone ¹⁾, concurează pe de o parte societatea Anglo-American-Oil-Cy, ca filială a întreprinderii Standard-Oil, cu o cantitate de circa 500.000 tone (65%), și pe de altă parte firmele Anglo-Caucasian-Oil-Cy, depinzind de firma Rothschild, și Consolidated-Petr.-Cy, depinzind de Nobel-frères, ambele pentru petrolul rusesc (circa 120.000 tone), iar General-Petr.-Cy pentru petrolul român (90.000 tone) și galițian (5.000 tone).

După înființarea coalițiunii europene, firmele Consolidated și General-Petr.-Cy se contopiră în firma Britisch-Petr.-Cy. Firmele coalițiunii pot fi deci contate pentru o desfacere de circa 220.000 tone (28%) din consumul total.

Restul consumului e acoperit de firma independentă Pure-Oil-Cy.

Belgia și Olanda consumă împreună o cantitate de aproape 700.000 tone, pentru care concurează din partea lui Standard-Oil firma Amerikan-Petroleum-Cy, cu circa 500.000 tone, și din partea coalițiunii firmelor, Société d'Armement, d'Industrie et de Commerce, pentru petrolul rusesc (circa 100.000 tone) și românesc (50.000 tone). Restul e acoperit de societatea olandeză în legătură cu trustul Koninklijke Petroleum-Handels-Maat.

În *Elveția*, concurează societatea Petroleum-Import-Cy din partea Americanilor, cu aproximativ 65% din consumul total de circa 80.000 tone, și, din partea coalițiunii, societatea Schweizerische Petr.-Produkte-Lager-Gesellschaft, cu aproape 25%.

În *Danemarca* stau față în față societatea americană Danske Petroleum-Aktienselskab, cu aprox. 65.000 tone, și cea a coalițiunii europene, Dansk-Tydske Petroleum-Compagni, cu 20.000 tone.

Italia consumă relativ o cantitate mică de petrol, circa 110.000 tone, din cauza grevării taxelor de vamă (48 lire) și de consumație (6 lire), în vederea protejării propriilor sale surse, care rămân încă neînsemnate.

Din partea lui Standard-Oil există aici Societa Italo-Americana del Petrolio, cu 60.000 tone, iar pentru petrolul rusesc este Societa per Gli Oli Minerali, cu circa 20.000 tone, și cam tot cu o așa de mare cantitate contribuie și petrolul român. Restul e acoperit de petrolul austro-ungar (5.000 tone) și cel indigen (circa 6.000 tone).

(Va urma)

C. Hoiescu.

1).—Din această cantitate revine 505.000 numai lampant, la care contribuie Standard-Oil cu 70% și coaliția europeană cu 25%.

INIMĂ.

Biată inimă bolnavă,
Făgădău la drum de țară,
Cine-și mai aduce-aminte
Ciți drumeți te cercetară ?

Tu n'aveai zăvor la poartă,
Nici scumpete la măsură,
Și cinsteai pe tot săracul
C'un pahar de băutură.

Cum veneau în miez de noapte
Călători pribegi în lume,
Toți stăpini la tine-acasă,
Răi de plată, buni de glume.

Tu la toți le-ai dat hodină
Și le-ai dat popas în cale,
Păn' s'a risipit pe drumuri
Plinul pivnițelor tale!

Azi ești goală și săracă
Și crișmaru-ți dă să moară :
Cine ți-ar mai trece pragul,
Făgădău la drum de țară ?...

Octavian Goga.

Cronica externă.

Situația din Orient.

Încă odată privirile lumii sînt ațintite asupra Orientului. Fără să se petreacă acolo evenimente grave, domnește totuși o stare generală de nesiguranță. Turcia își organizează noua viață în mijlocul greutăților și a frământărilor; Bulgaria e cuprinsă de fel de fel de ambițiuni și de poftă; Serbia, atinsă de aceeași contagiune, a început să se miște la rîndul ei,—iar Grecia, ajunsă de mult la paroxismul agitațiunii, plutește într'o anarhie, care din zi în zi ia proporții mai îngrijitoare.

Dacă toate aceste țări s'ar sbuciuma în cuprinsul hotarelor lor, încă n'ar fi nimic de spus. Dar complicațiunile lor interne atrag după ele complicațiuni externe din cele mai serioase. Anarhia din Grecia a dat politicii eline prilejul să se amestece în afacerile Cretei,—de unde conflict diplomatic între Turcia, care este puterea suzerană a insulei, și între Grecia, care dorește s'o anexeze. Nemulțumirile din Macedonia sînt un izvor de conflicte între Turcia și Bulgaria. Teama ca nu cumva Bulgarii singuri să se folosească de pe urma unei acțiuni energice și anti-turcești în Macedonia silește pe Serbi să iea și ei o atitudine dușmănoasă față de Imperiul Otoman,—așa încît Orientul e plin de conflicte latente, care nu așteaptă decît o împrejurare prielnică spre a izbucni.

Iar Marile puteri, în loc să înlătore aceste dușmăanii și să liniștească aceste agitațiuni, se poartă în așa chip, încît par a fi fost puse dinadîns ca să ațite focul oriental, ca să sufle peste jăratecul ce arde ascuns sub cenușele balcanice.

Mai întăi, anexînd Bosnia și Herzegovina, îndată după proclamarea regimului constituțional la Constantinopole, Austro-Ungaria a dat naționalităților balcanice exemplul cel rău, a deschis fără să-și dea samă pofta tuturor revendicărilor. Călăuzite și îmbărbătate de această pildă, toate statele din Peninsula Balcanică, care au, sau care și-au închipuit că au ceva de revendicat de la Imperiul Otoman, au și început să formuleze pretențiunile lor și să lupte pentru a le îndeplini. Desigur că, fără exemplul dat de Austria, Grecia, de pildă, nu ar fi cutezat să reclame Europei cu atita energie anexarea Cretei.

Pe de altă parte, Rusia nu a încetat de a sluji drept punct de razim naționalităților slave din Orient, în acțiunea ce ele au întreprin-

s-o împotriva Imperiului Otoman. Chiar dacă în fond diplomația rusească nu a împins lucrurile până la o adevărată așifare împotriva Turciei, totuși, prin simpla ei prezență, ea a dat o oarecare consistență tuturilor ambițiunilor și visurilor diferitelor naționalități slave, ambițiuni și visuri care altmintrelea s'ar fi pierdut ca pulberea în vânt. Niciodată nu s'a văzut mai bine acest lucru decât acum în urmă, cu prilejul vizitelor la Petersburg ale regelui Serbiei și ale țarului Ferdinand al Bulgariei. Rușii declară pretutindeni că nu trebuie dată nici o semnificare îngrijitoare acestor vizite. Țarul a primit în momentul de față pe regii Bulgariei și a Serbiei, nu pentru că ar avea de gând să îi sprijine în revendicările teritoriale ce ei pot formula în Imperiul Otoman, sau în lupta ce ei ar vrea să întreprindă în Macedonia, ci pur și simplu fiindcă aceste vizite erau orînduite de mult. Cea mai bună dovadă a nevinovăției intențiunilor rusești stă, spun diplomații moscoviți, în faptul că aceste vizite coincid cu sforțările pe care cabinetul din Petersburg le face ca să reia cu Austria raporturile cordiale de odinioară. Dacă într'adevăr Rusia ar fi urmărit acum o politică agresivă în Balcani, dacă într'adevăr ea ar împinge în momentul de față naționalitățile balcanice la o luptă împotriva Turciei și a influenței ce Austria exercită în Orient, țarul nu ar fi primit pe regele Petre și pe țarul Ferdinand tocmai în momentul în care caută, în chip atât de neîndoelnic și de sincer, să se apropie iarăși de Austria. Cu toate acestea, nu se poate nega că, prin faptul numai că suveranii Serbiei și a Bulgariei au fost pe țărnițele Nevei, s'a creat o adevărată turburare și în Orient și în Europa. În Europa aceste vizite au dat naștere la toate bânelile. Chiar în cercurile diplomatice din Viena a existat credința că d. Iswolsky joacă un dublu joc, că spune una Austriei și face alta la Sofia și la Belgrad. Iar în Balcani aceste vizite au frezit toate speranțele. Atît în Bulgaria, cît și în Serbia, sînt visuri la care nimeni nu s-ar gândi, dacă n-ar exista nădejdea în sprijinul eventual sau posibil al Rușilor, și natural că tot ce dă acestor speranțe măcar o înfățișare de realitate contribuie puternic să mărească agitațiunile din Balcani. Bine-înțeles, vine o vreme cînd prin forța lucrurilor speranțele dispar. Dar până atunci agitațiunile legate de ele dăinuiesc și otrăvesc viața Orientului, care se pierde degeaba în frămîntări sterile.

Marile puteri au însă o influență dăunătoare asupra nenorocitei situațiuni din Orient și dintr'un alt punct de vedere. Ele nu se mulțumesc să dea exemplul cel rău și să slujească, cu voe sau fără voe, drept punct de razim deosebitelor state balcanice, în acțiunea sau în pretențiile lor, ci ele se amestecă și în afacerile interne ale statelor din Orient, și prin acest amestec împedecă pacea să domnească în Balcani, sau întîrzie rezolvarea problemelor care se pun în acest colț al Europei. Turcia și Grecia ne dau o strălucită dovadă despre aceasta. Este nelăgăduit că în Turcia se săvîrșește astăzi o măreață operă de reorganizare politică, economică și socială. Această operă e grea prin natura ei,

și nimeni din cei care cunosc chestiunile sociale nu se așteaptă să vadă dintr'o zi într'alta toate roadele muncii întreprinsă de Tinerii Turci. Prima datorie a conducătorilor Turciei constituționale e să naționalizeze organizarea economică a Imperiului Otoman; fără aceasta opera lor nu poate să fie nici trainică, nici de un adevărat folos pentru existența noului regim turcesc. Ori, aici Tinerii Turci se isbesc la fiecare pas de Marile puteri, care vor nu numai să păstreze toată situația economică de care se bucurau în Orient, dar încă să dobândească noi concesiuni și noi sfere de influență. Și cum Tinerii Turci, cu drept cuvânt dealtmăntrelea, se împotrivesc acestor pretenții, se întreprinde de către Marile puteri, în Europa și în Orient, o întreagă campanie împotriva noului regim. Ce e drept, această campanie e condusă cu măiestrie. Nu se atacă pe față noul regim turcesc. Din potrivă, i se arată numai dragoste și bunăvoință. Dar în același timp se ponegrește comitetul Uniunii și al Progresului, care e creierul întregii mișcări de regenerare din Imperiul Otoman, se vorbește cu un pesimism exagerat și nejustificat de rezultatele acțiunii Tinerilor Turci, se zugrăvesc ca primejdioase tendințele lor naționaliste și se atacă fără milă toate personalitățile politice care au față de străini o atitudine nealurnată și demnă. David Bey, de pildă, ministrul de finanțe, care este un tânăr de o valoare reală, a fost calomniat de presa germană toamna trecută, fiindcă se încerca să pue o stavilă influenței germane din Orient. Toate aceste lucruri capătă o însemnătate deosebită, pentrucă încurajează anumite rezistențe în Imperiul Otoman, atât din partea ultimelor rămășiți ale regimului hamidian, cât și din partea tuturor elementelor reacționare, care toate au ajuns să se sprijine pe străini. Din fericire pentru Turcia, această mișcare nu prea prinde. Ura împotriva influențelor străine e atât de vie, toată lumea are atât de puternic conștiința de pericolul pe care îl reprezintă pentru Turcia cotropirea străină, și nevoia de a scăpa de dominațiunea străină a fost un factor atât de însemnat în răsturnarea regimului hamidian, încât încercări de asemenea natură nu pot avea mulți sorți de reușită. Totuși ele au destulă putere ca să îngreueze sarcina Tinerilor Turci și să înlirzie în mersul ei marea operă de regenerare a Imperiului Otoman, pe care ei au întreprins-o cu un atât de admirabil entuziasm și cu o atât de splendidă energie.

Tot atât de funestă a fost influența Marilor puteri și în cazul Greciei. E adevărat că azi Marile puteri întrebunțează toată influența lor pentru a potoli pe Greci și pentru a împedeca să complice criza orientală. Dar desigur că dacă Grecii sînt azi atât de îndrăzneți în pretențiile lor, e fiindcă ani de zile Marile puteri i-au încurajat și mai mult, i-au așfățat împotriva Turciei. Dacă Grecii nu ar fi văzut acum cîtiva ani pe fiul regelui lor, pe principele George, numit guvernator al Cretei prin stăruințele Marilor puteri, dacă tot prin intervenția acestor Mari puteri ei nu ar fi dobîndit în Creta o administrațiune grecească: ofițeri greci

în armată, un drapel care este aproape drapelul grecesc, monede cu efigia regelui Greciei, cu alte cuvinte, un regim care reprezintă anexarea fără consfințirea ei legală,—ei nu ar fi nici așa de zgomotoși în revendicările lor, nici așa de convinși că anexarea Cretei este un drept care li se cuvine fără de întârziere. Dar cînd Marile puteri au obișnuit atîta timp pe Greci cu ideea că Creta este a lor, că drepturile Turciei asupra acestei insule nu au nici un temei, e greu să-i faci să înțeleagă acum că interesele generale ale Europei și nevoia de pace a Orientului le impune datoria să renunțe, cel puțin deocamdată, la anexarea Cretei și să se păzească de orice faptă, de orice gest, care ar putea jigni pe Turci în drepturile sau în amorul lor propriu de suzerani ai acestei mult rivnite insule. Faptul e cu atît mai greu, cu cît Grecii, fiind învățați să se sprijine întotdeauna pe Marile puteri, s'au desobișnuit de a considera aceste chestiuni ca mici chestiuni dintre ei și Imperiul Otoman, ci le consideră mai mult ca mici chestiuni dintre Imperiul Otoman și Europa. Rezultatul acestei deviațiuni optice e că cele ce le-ar apare repede ca ceva imposibil, cînd n'ar fi vorba decît de ei și de Turci, le pare un lucru foarte natural, cînd e vorba de Imperiul Otoman și de întreaga Europă. Grecii au ajuns, astfel, să aibă o mentalitate cu totul specială și să creadă foarte sincer că, protestînd, reclamînd, insistînd mereu, Europa va trebui, cedînd sollicitudinilor lor, să impună cu de-a sila Turciei recunoașterea tuturor dorințelor lor.

În genere, în Macedonia pacea s'ar putea restabili mult mai curînd, dacă n'ar fi Marile puteri. Prin două mijloace ele contribuie a întârzia acolo pacificarea naționalităților. Întău, prin tradițiunea pe care au creat-o. Atît de mult au infiltrat în mintea populațiunilor din Macedonia credința ca Marile puteri au drepturi asupra Turciei, încît aceste populațiuni s'au obișnuit cu această idee, și atunci, în loc ca ele să-și îndrepteze toate privirile înspre Turcia, care azi le asigură un regim de libertate și de deplină egalitate a tuturor naționalităților, adică le garantează deplina dezvoltare etnică a fiecărei unități naționale în parte, ele își întorc privirile unele spre Petersburg, altele spre Viena, altele chiar spre Roma, și, pe lîngă greutățile firești ale problemului macedonean, Tinerii Turci se văd siliți să lupte și cu această nenorocită stare de spirit și cu toate urmările care decurg dintr'însa.

În al doilea rînd, Marile puteri interzic opera de pacificare a Macedoniei prin atitudinea lor în chestia capitulațiunilor. Regimul capitulațiunilor, la care Marile puteri nu vor să renunțe, crează Turcilor o situațiune umilitoare față de naționalitățile care trăesc sub dominațiunea lor, iar diversitatea de situațiuni juridice, de jurisdicțiuni, crează o stare de confuzie, care numai prielnică nu poate să fie unei opere de reorganizare a Macedoniei în jurul și sub supremația elementelor otomane.

În asemenea condițiuni nu trebuie să ne mirăm deloc că Grecii nu vor să se liniștească, că Bulgarii, agitînd elementele bulgare din Mace-

donia, se înarmează fără încetare și că pîndesc cea mai mică mișcare greșită a Tinerilor Turci, cel dintăiu moment de slăbiciune, pentru a da curs ambițiunilor lor cuceritoare,—și trebuie să găsim tot alt de firesc că Serbii căută să limite pe Bulgari, că Albanzii se ridică la rîndul lor, că se vorbește de alianța naționalităților slave împotriva Musulmanilor, că ideea reconstituirii unei mari Elade influențează mințile aprinse ale Grecilor megalomani, că toate ipotezele, toate planurile de renaștere a splendorilor trecute exercită o atracțiune deosebită asupra unor populațiuni din fire pornite înspre fantazie și înzestrate cu acea imaginațiune bogată și strălucită, care caracterizează mentalitățile orientale.

Cea mai mare fericire pentru Orient va fi atunci cînd Marile puteri vor înțelege însfirșit că nu mai au ce căuta acolo. Amestecul lor în treburile Orientului și-a avut rostul atit timp cit ele au putut crede că Imperiul Otoman, căzînd în decrepitudine, va fi împărțit între dînsese, și că cu cit amestecul lor în afacerile orientale va fi fost mai viu, cu atit are să fie mai însemnată și partea ce li se va cuveni din sfîșierea Turciei.

Cucerirea și împărțirea Imperiului Otoman e însă un vis pe care nici-o Mare putere nu-l mai poate avea. Pe de o parte dezvoltarea naționalităților balcanice, dorința lor de a rezolva chestiunea Orientului prin ele și pentru ele, iar pe de altă parte, renașterea neașteptată și atit de puternică a elementului turcesc, au răpit rînd pe rînd ultimele speranțe ale celor mai optimiste dintre Marile puteri. Să părăsască deci Marile puteri Orientul, de care ele nu se mai ocupă decît printr'un fel de deprindere rea de care nu reușesc să se desbăre pe deplin, să lase acest colț al Europei în voia lui, în voia popoarelor ce-l locuesc. Ele vor ști prin jocul natural al forțelor lor respective, prin ciocnirea ambițiunilor, nevoilor și mijloacelor lor, să dea Orientului fizionomia lui definitivă și să găsească singure o formulă de echilibru, care să împace interesele tuturor și să garanteze și pacea internațională. Cit timp însă toți cei nechemați se vor amesteca în treburile Orientului și vor căuta fără socoteală să înfrîneze pe unii, să împingă pe alții, neliniștea va domni, sbuciumările zădarnice vor ține locul întocmirilor sănătoase și armonice, iar posibilitățile de izbucnire a unor conflicte singeroase vor atirna ca o sabie a lui Damocles deasupra destinelor nesigure ale Peninsulei Balcanice.

I. G. Duca.

Cronica teatrală.

„Israel“.—„Chinul“.

După interzicerea puternicei drame a lui Leopold Kampf, *Seara cea de pomină*, era firesc să nu se interzică reprezentarea unei piese lipsite de artă și de viață, destul de banală și de mediocră ca să nu trezească nici un sentiment înalt în sufletul spectatorilor. *Israel*, piesa lui Bernstein, e una din fabricațiile acestui autor, care înlocuiește inspirația, talentul și puterea creatoare prin tehnică și meșteșug scenic. Subiectul e al unei melodrame oarecare, o melodramă modernizată și complectată cu pretenții de tendenționism.

Financiarul evreu Gutlieb a iubit în tinerețe pe ducesa de Croncy, reprezentanta uneia din cele mai autentice familii aristocratice din Franța. Dragostea aceasta n'a fost de lungă durată. Sentimentele creștinești ale ducese și uneltirile duhovnicului ei, un ezuit implacabil, au pus repede capăt unei iubiri, care ținuse numai atât cât e strict necesar unei femei ca să porceadă grea. Pruncul născut din iubirea nelegiuită dintre creștină și evreu va crește sub înfrurirea preotului, se va adăpa la izvoarele cele mai curate ale religiei lui Isus și, însuflețit de nevoia de acțiune, de dominație, de glorie a rasei, va deveni șeful partidului antisemit al nobililor, pecind tatăl lui adevărat, evreul Gutlieb, va duce un războiu de exterminare împotriva clericalismului care-i răpise dragostea, îi zădărniciise tinereța, îi furase copilul.

Întâmplarea și concursul autorului pun față în față, în saloanele aceluiași club, pe tată și pe fiu. Fiul, după un plan stabilit de mai înainte cu nobilii antisemiți, cere financiarului evreu să se retragă din club și, cînd acesta refuză, ridică bastonul și cu un gest elegant schițează o lovitură.

Gutlieb își constituie martori. Duelul fatal ar urma neînălăturabil, dacă ducesa, aflînd cele petrecute, nu s'ar interpune între părinte și fiu. Ea cheamă pe evreu și încearcă să-l convingă că nu trebuie să se bată.

cu copilul lor. Dar evreul își amintește dragostea lui zădărnicită din cauza intransigenței misionarului creștin, își amintește tinereța lui furată de fericire și de iubire, își amintește că onoarea atinsă trebuie spălată conform regulilor duelului și, după o filipică violentă, e gata să plece, — când, pe neașteptate, în pragul ușii, se întâlnește cu fiul, cu antișemitul, cu provocatorul lui.

Adversarii se măsoară cu ochii, bătrînul calm, finărul uimit și înviforat. Bătrînul va pleca, dar în sufletul aprinsului șef de partid se va strecura germele unei groaznice îndoeli. Ce cauză financiarul evreu în casa mamei lui? Întrebări peste întrebări îi țîșnesc din inima strînsă de durere. Ducesa încearcă să răspundă ocolind adevărul. Invocă motivele cele mai absurde, teama ei, principiile creștine, un moment de nebunie. Dar atunci o încolțește întrebarea: el însă, evreul, pentru ce a venit, ce obligații avea față de dinsa? Ca în fața unui implacabil judecător de instrucție, ducesa recurge la mijloacele cele mai extreme, se revoltă, plinge, cerșește o clipă de răgaz, amenință, mîngie, aruncă o mărturisire anodină ca să scape restul, taina cea mare, iubirea vinovată. Dar fiul, tenace ca un evreu, nu se mulțumește. Din întrebare în întrebare, din mărturisire în mărturisire, începe să înțeleagă că un mister oribil planează asupra familiei lui. El chinăște nevoia adevărului. Chiar dacă și-ar pierde, și-ar zdrobi viața, trebuie să-l cunoască. Mama lui i-l ascunde, îl va afla de-aurea. Vrea să plece, să se bată, să omoare. Dar ducesa s'a aruncat în cadrul ușii. În desnădejdea ei imensă, în privirea ei rătăcită, în mărturisirea ei zdrobită, desăvîrșită, el, șeful partidului antișemit, va afla că e fiul unui evreu.

Scena aceasta, cam lungă poate, dar bine susținută, e condusă cu măiestria cunoscută a lui Bernstein. Dialogul, care ar fi obositor prin repetarea acelorași întrebări și prin monotonia acelorași stări sufletești, e salvat prin gradația meșteșugită a interesului dramatic. Toată tehnica, tot teatrul lui Bernstein, sînt cuprinse în această jumătate de act. Ceia ce urmează nu mai prezintă nici un interes. Discuțiile academice între ezuit și creștinul cu sînge semit în vine și între acesta și tatăl lui—sînt prea vădit tendențioase. Se vede dela o poștă că eroii dramei pledează pentru sau contra părerilor autorului. Sinuciderea prințului antișemit e nefirească și melodramatică. Declamațiile supraviețuitorilor, lingă cadavrul cald al celui sinucis, sînt teatrale, false, cu un caracter scorbăd de morală efină, aranjată în vederea efectului. Astfel că din toate cele trei acte ale lui Bernstein o singură scenă e de reținut, și încă și aceasta numai ca exemplu de virtuozitate. Ar fi fost și greu să fie altfel. Literatura cu tendinți poate să facă servicii frumoase unei cauze anumite, poate să aibă o valoare specială echivalentă cu a unei pledării inteligente, poate să fie tot ce vreți și tot ce doriți, numai literatura propriu-zisă nu poate să fie. Artă nu-și are mijloacele de exprimare și scopul decît în ea însăși. Cei care vor s'o utilizeze în vederea unei teze determinate, care și pun proza, versul, penelul sau daltă în servi-

ciul unei cauze, pot să fie avocați de seamă, predicatori distinși, suflete admirabile, însetate de dreptate și doritoare să contribuiască la fericirea omenirii, dar artiști niciodată.

Și Bernstein nu e un artist. Convingerile lui pot fi respectabile, cauza pe care o apără demnă de tot interesul nostru, dar felul cum o dramatizează în *Israel* nu îndeplinește nici una din condițiile artei. Aventura unui antisemit înverșunat, care 'și descoperă un tată evreu, e posibilă în domeniul faptelor, dar pe temeiul ei nu se poate argumenta nici împotriva creștinismului, nici împotriva judaismului. Conflictul acesta general, care ar fi trebuit să pună față în față două rase, două lumi, ne apare în piesa lui Bernstein ca un conflict strict local, meschin, vulgar, servind doar ca un bun prilej pentru declamații și pentru retorică autorului. Jocul actorilor s'a resimțit de pe urma acestei retorici comune și reci. D. Bulandra, cu toată căldura temperamentului d-sale, n'a reușit să dea viață manechinului lui Bernstein. Nici în scena cu ducesa-mamă, nici în scena din actul al treilea, când face apologia creștinismului, n'am avut iluzia realității. Și n'am avut-o pentru că nu se poate da, pentru că situațiile sînt neîreșite, exagerate, bombastice, artificiale. D-na Sturza era prea tinără și prea elegantă pentru o ducesă cucernică și trecută de o anumită vîrstă. Desigur, e greu să ceri unei artiste și unei femei să apară pe scenă îmbătrînită cu 15-20 ani; dar e un sacrificiu care trebuie făcut în numele artei. D. Storin, în rolul lui Gutlieb, mai cu seamă în momentele de revoltă-sufletească, de ură împotriva clericilor, a fost foarte bine. D. Storin se afirmă ca un talent serios, aplicat și sincer. Unele slăbici în mișcări și oarecare lipsuri de nuanțare vor dispărea curînd. În ce privește rolurile secundare, foarte slabe și mai ales foarte puțin reprezentative. Actul întâi, care se petrece în sala celui mai elegant club al Parisului, ne-a dat prilejul să admîrăm niște fracuri expuse parcă de negustorii din hala vechiturilor. D. Morfun părea bucălică ruptă din Zeilig Schorr. Cu toate acestea, piesa lui Bernstein n'ar fi fost primită alt de rău, dacă în ea însăși n'ar fi lipsită de sinceritate și de valoare dramatică. *Israel* a fost primită la Teatrul Davila întocmai cum la Teatrul Național a fost întîmpinată ultima lucrare a d-lui Florescu, drama *Chinul*.

Chinul! Nu pot să vorbesc de piesa d-lui Florescu, fără să nu-mi aduc aminte de reflecția naivă a unui vecin de stal: E mai mare chin în sală, d-le, decît pe scenă. Desigur, jocul de cuvinte n'are nici o valoare, și, întrucît mă privește, declar că nu împărtășesc decît în parte părerea vecinului meu. Drama d-lui Florescu nu e mai slabă decît altele altele. Că nu e mai bună, e altceva. Direcția teatrului, autorul și actorii și-au dat toată osteneala să facă ceva bun. Publicul deasemenea. Atîta bunăvoință din partea tuturor e într'adevăr ceva rar în țara romînească, și măcar din punctul acesta de vedere privilegiatul autor al *Chinului* ar trebui să fie mulțumit. Dar d. Florescu are un merit și mai mare. D-sa a izbutit, sub directoratul d-lui Eliade, să impue o montare îngrijită, a-

leasă, aproape elegantă și cu gust. Interiorul bibliotecii din actul al doilea și al treilea, cu volumele bine legate, așezate în rafturi, cu mobilierul solid și somptuos, cu draperiile, candelabrele, cu toate micile nimicuri ale unei locuinți bogate,—a făcut uimirea spectatorilor obișnuiți să nu iasă din tradiția decorurilor și mobilierelor învechite. A fost o surpriză generală și un lung aaa !... de admirație, care-a trecut din primele rînduri ale fotoliilor de orhestră până în fundul galeriei. Pe lângă opera aceasta reală de înnoire, de primenire, de rupere cu rutina trecutului, operă care va însemna o dată importantă în istoria Teatrului Național, ce importanță pot să aibă cusururile și lipsurile nenumărate ale dramei reprezentate ? Cu siguranță că d. Florescu, care e un om de gust și un om de lume, pune mai presus aceste calități extrem de rare în vremea noastră, decît dorința să fie numărat printre oamenii de litere.

Dacă d-sa, în loc să-și petreacă ceasurile libere cu automobilismul, cu aviațiunea, sau la alergările de cai, le consacră literaturii, aceasta dovedește cele mai frumoase intenții din partea d-sale, intenții care îl indică de pe acum ca pe un viitor director general al teatrelor. În această calitate sîntem siguri că d. Florescu va putea să aducă mai reale servicii artei naționale, decît perzistînd pe calea spinoasă și ingrată a literaturii. Căci, în primul rînd, în afară de orîșice discuții asupra mijloacelor d-sale de scriitor dramatic, d. Florescu nu e un artist, nu e un literat. Am citit cu tristeță două scene din *Chinul*, apărute în revista *Sămănătorul*. Frazele sînt incolore, fără nerv, fără viață. Un stil oarecare, uniform și searbăd. Nicăeri, nici într'un singur rînd, nu se ghicește munca, efortul, frămîntarea scriitorului în luptă cu proza. Nici o cunoaștere, nici o intuiție a genului limbii. Cuvinte lingă cuvinte, fraze lingă fraze, pagini după pagini, scrise pe îndeletele la biurou, cu asiduitatea conștiințioasă a unui slujbaș care adresează superiorilor un raport în „stil literar“ asupra unui „caz“ ceva mai neobișnuit. Fraza d-lui Florescu nu e corectă nici măcar din punct de vedere al limbii vorbite. Ascultați cum grăește Mărioara :

— Așa dar, am să ți fiu soție eu ?

Sau, două rînduri mai departe :

— Oare sînt demnă de a-mi petrece zilele alături de d-ta ?

Și Dinu îi răspunde în același stil, cu aceleași înversiuni :

— Ești tovarășa pe care din visurile mele o așteptam.

Imperecherile și întortocherile acestea de cuvinte nu pot să miște, nu pot să vorbească sufletului. Numai intervenția actorului poate să le mai însufle o aparență de viață, dacă și actorul nu-și simte avîntul înghețat de banalitatea frazei.

Dar cugetările d-lui Florescu !

Toate observațiile vechi de cînd lumea, glumele spuse și răspuse, toate locurile-comune arhi-răsuflate, sînt utilizate de autorul *Chinului*.

Mărioara exclamă :

— A! nu-ți poți închipui ce vede și ce aude o fată fără avere și care nu e prea urită.

Iar mai la vale :

— Cuvinte sincere de dragoste pentru noi, fete sărace ? Nu, n'avem parte de ele, și deaceia ne alegem mai mult cu meșteșugite și false fraze de pretinsă iubire, ce ți se oferă ca o aromă, desigur, pentru scopuri viitoare, cînd printr'o stranie și neînțeleaptă împrejurare vom fi devenit soțiiile altora...

De cîteori n'am auzit tînguirea aceasta, cu singura deosebire c'am auzit-o spusă mai bine și cu mai mult talent.

Cugetările d-lui Florescu sînt însă floare la ureche pe lingă spiritele d-sale. M'ar muștra cugetul dacă n'eși reproduce dialogul dintre Șerban și Zoe :

Șerban : ...O ! dar ce inele minunate ! acestea mai cu seamă ! Ce frumuseță de rubin !

Zoe : E rinichiul d-lui Tipescu.

Șerban : Cum zici ? (în loc de : Ce-ai spus ?).

Zoe : Fiecare din inelele mele reprezintă dela o vreme cite o operațiune hirurgicală a bărbatului meu : este un nou mod de consolidare a onorarului lui.

Șerban : Atunci briliantul acesta ?

Zoe : Apendicita d-lui Riceanu.

Șerban : Smaragdul ?

Zoe : Piciorul rupt al d-nei Bălan.

Șerban : Drăguțul de el ! Dar mărghitarul acesta negru ?

Zoe : E o încetare din viață. Sărmanul Luciu !

Șerban : Dumnezeu să-l ierte... și pe bărbatul d-tale deasemenea...

Și pe d. Florescu, ne rugăm noi, dacă D-zeu, în mansuetudinea lui infinită, va ține seamă la judecata din urmă de crimele scriitorilor împotriva bunului gust.

Pină la judecata de-apoi însă, să judece cetitorii valoarea piesei după valoarea stilului, dialogurilor și filozofiei d-lui Florescu. Acțiunea nulă, psihologia personajilor falsă, intriga culeasă din garderoba cu vechituri a melodramelor de odinioară.

Doctorul Dinu Mureș e fiul unui nebun. Studiile lui medicale i-au arătat că nebunia se transmite din generație în generație. Ideia fixă a nebuniei îl urmărește, îl chinuște. În primăvara vieții renunță la iubirea Mărioarei. În actul al treilea, e gata să renunțe și la viață. Asistăm la scena clasică a revolverului. După o contemplare mută, Dinu scrie scrisoarea fatală și incue ușele. Dar mama lui îl surprinde, zărește scrisoarea și revolverul, dă un țipăt și... mărturisește. Dinu nu e copilul nebunului, ci al... altuia. Adulterul, care a făcut atîtea pocinoage în teatru, de data aceasta scapă viața lui Dinu și-i dă de soție pe Mărioara.

Chinul tragic al fiului de nebun nu e lipsit de oarecare măreție.

Un scriitor mare, un Ibsen de pildă, ar fi scos din subiectul utilizat după alții de d. Florescu o operă formidabilă. D. Florescu n'a făcut nici măcar o melodramă. Eroii d-sale sînt manechinuri convenționale. Intră pe scenă părechi-părechi, salută, trec de partea cealaltă, părăsesc scena saluînd, ca la cadrul. La fiecare moment te-astepti parcă s'auzi comanda maestrului de dans : Grand-rond ! și Sous-le-lustre ! Eroul principal mai cu seamă, Dinu Mureș, e așa de convențional, de nefiresc, de lipsit de viață, încît însuși marele nostru Soreanu n'a fost în stare să scoată nimic dintr'însul. Niciodată n'am văzut pe Soreanu mai stînjinit, mai ne la locul lui, tușind mai forțat și cu mai puțină sinceritate, ca în rolul acesta. Dacă n'am ști cite considerații străine artei sîlesc de multeori pe un actor să primească roluri incompatibile cu talentul lor și cu arta adevărată, nu i-am ierta greșala pe care a făcut-o primind să joace în drama d-lui Florescu, mai ales după ce pătuse învăța din aventura d-lui Liciu, cu rolul lui Ștefăniță-Vodă din *Viforul*, ce înseamnă o interpretare trasă de păr a unui personaj incoherent. D. Livescu, într'un rol secundar, al unui medic lipsit de caracter, a fost bine. E singura interpretare reușită din piesă. D-ra Tina Barbu nu e făcută pentru rolurile de fete mari. Masca d-sale gravă și tragică n'are gingășile, frăgezimea și nevinovăția adolescenței. D-sa își dă capul pe spate, înrunță din sprîncene, iea aere de virtute ofensată, pentru te miri ce și mai nimica. D-ra Barbu nu poate să congedieze un servitor, fără un gest dramatic.

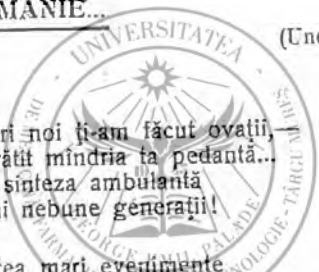
D-ra Filoli a fost manierată pînă la ridicul. D-sa n'a reușit încă să facă deosebire între eleganță și cea ce în termeni populari, dar exacti, se chiamă fandoseală. Avem motive suficiente să credem că doamnele din lumea mare nu-și dau ochii peste cap, nu-și frîng talia la fiecare paș și nu-și pițigăiază glasul, ca d-ra Filoli. Și, să ne creadă d-ra Filoli, e o fericire și pentru d-lor și pentru noi și pentru estetica saloanelor.

N. D. Cocea.

Cronica veselă.

GRANDOMANIE...

(Unei fosile).

De-atitea ori noi și-am făcut ovații,
Ti-am pregătit mindria ta pedantă...
Salută dar sinteza ambulantă
A celei mai nebune generații!

Căci la atitea mari evenimente
Eu am luat o glorioasă parte!
Doar am avut „principii conștiente“
Și capul spart la 13 Marte!

Nu vezi ce iute mă deprind cu sborul?
Aeroplanul visurilor mele,
Vertiginos mă duce către stele
Cum îl ducea pe Blériot, motorul.

Iubesc și cînt! Nepăsător cultiv
A sufletului gratuită zestre,—
Căci eu sint tînăr și-mi bat joc, maestre,
De prognosticul tău definitiv.

Tu ai atins demult fatalul termen
Și te-a orbit sterila ta splendoare;
Eu port în suflet durerosul germen
Al... operelor mele viitoare!

Gh. Topîrceanu.

GEOGRAFIE.

Focșani.

Focșani, oraș vestit al înfrățirii,
 Poporul tău nu știe să petreacă,
 Căci din faimoasa ziua a Unirii
 Își soarbe Milcovul ce nu mai seacă.

Focșani, oraș în care țin conciliu
 Mulți podgoreni, în fiecare an,
 Tu ai născut pe scumpul meu Duiliu,
 Boer dintr'un „Al Patrulea... Ioan“.

Focșani, oraș în care fierbe mustul,
 Și 'n care înfloresc pururi vița,
 Eu te iubesc, e drept, dar pierd tot gustul
 C'ai născocit pe Pavelescu Tița.

Milcov.

Ah! Milcovule, apă blestemată
 De toți poeții, cu atita ură,
 Eu n'ași sorbi din tine niciodată,
 Căci milă mi-i de insetata-mi gură.

Să bea tot Milcovul,—și cu grăbire,—
 Cel ce voește să se sinucidă,
 Căci numai dup' o singură sorbire
 Îl va cuprinde febra-tifoidă.

Poeți iubiți cu sfinte idealuri.
 Nesănătoase sături să nu dea,
 Ci, dacă vor, să vie ei pe maluri
 Și Milcovul „despărțitor“ să-l bea.

Colnari.

Sărmane Bachus, vechea-ți reședință
Distrusă e, și-i moartă veselia...
Te văd cuprins de-atita suferință
Și plîngi ca proorocul Ieremia.

Nu fierbe vinu 'n hrube seculare,
Căci e pustie astăzi marea cramă ;
Nici vintul nu mai duce 'n depărtare
Mirosurile calde de pastramă.

Într'un pahar s'a transformat cofița
Și vinul e mai scump ca la Madera,
De cînd America trimete vița
Ce știe să sfideze filoxera.

Alex. Gh. Doinaru.

Scrisori din Bucovina.

Știri culturale.—Știri politice.—Comemorarea lui Ion Creangă.
Sărbătorirea lui Titu Maiorescu.—Un țaran conferențiar
ambulant pentru satele periclitare de slavism.—
Rezultatele noiei legi comunale.

Literatura română ciștigă teren în Bucovina; scriitorii noștri sînt azi înzecit mai mult cetiți ca cu zece ani în urmă. O acțiune culturală bine condusă și avînd concursul cercurilor culturale și literare din Regat ar face minuni.

Aceste constatări, care s'au făcut și la alte ocazii, s'au evidențiat mai ales cu ocazia vizitei ce ne-au făcut-o cițiva din membrii *Societății scriitorilor romini* în luna lui Ianuarie.

În amintirea lui Ion Creangă, dela moartea căruia se împliniseră 20 de ani, a organizat *Societatea scriitorilor romini* cinci șezători literare în Bucovina, și anume: cîte una în Suceava, Cîmpulung și Rădăuți și două în Cernăuți. Aproape o săptămînă întreagă scriitorii romini au fost oaspeții Bucovinenilor, care, sub împrejurările vitrege în care trăesc, au căutat să le arăte toată simpatia și dragostea de care se bucură literatura română și reprezentanții ei la noi. Venirea scriitorilor romini în Bucovina e o faptă de mare importanță, e, putem liniștit afirma, un eveniment cultural. Și importanța acestui eveniment crește prin împrejurarea că scriitorii au venit în număr destul de mare,—la Cernăuți au fost 9,—reprezentînd mai multe direcții din mișcarea literară; crește și prin faptul că nu s'au oprit numai în capitala țării, ci au colindat și prin provincie, dînd ocazie tuturor regiunilor romînești din Bucovina să-l poată saluta și asculta. Dar cel mai de frunte cișlig al acestei vizite este participarea țaranilor la comemorarea celui ce-a scris cea mai frumoasă limbă populară. La Cîmpulung și la Rădăuți țaranii au ascultat cu evlavie pe neîntrecutul interpret al lui Creangă, pe maestrul M. Sadoveanu. Pe urma acestor șezători, țaranii care au participat și cei ce n'au participat—dar care vor afla amănunte din povestirea înflorită a unuia din participanți și vor regreta ani de-a rîndul, cum regretă și azi că n'au

văzut expoziția română, care în mintea lor a ajuns un simbol—s'au ales cu mai multă dragoste de neam, de carte românească, decît pe urma a sute de discursuri și conferințe. Cimpulungenii conștienți de datoriile lor au și făcut scriitorilor o primire care i-a mișcat pîn' la lacrimi. S'a văzut cu această ocazie mai bine decît oricînd cît de primitiv e de impresii frumoașe sufletul omului din popor.

Și să nu uităm nici pe țărani din Rădăuți, care cu respect s'au apropiat de scriitori și le-au cerut *cărți românești*. Da, „cărți românești” este cererea ce se ridică din toate părțile, și e datoria clasei culte din Bucovina și a societăților culturale ca să îngrijească pentru satisfacerea acestei cereri.

Dacă am amintit mai întăiu de folosul ce l-au avut țărani pe urma acestor serbări culturale, folos care i-a sugerat lui M. Sadoveanu ideia de a organiza în cîteva centre din Bucovina șezători literare pentru țărani, e că era de sine înțeles că pătura cultă se va folosi de pe urma acestor serbări. Mai mult decît oricînd poate societatea cultă din Bucovina are nevoie de astfel de impulsuri culturale. Bucovina românească se află la o răsplată. Generația bătrînă, naționalistă și ea, dar mai mult naționalistă de zile mari, e pe cale de a trece conducerea neamului generației mai tinere, care, dacă nu s'a putut dezvolta sub împrejurări mai favorabile decît generația mîi în vîrstă, crescută fiind în aceeași atmosferă nepriincioasă idealului cultural-național, are totuși o hrană culturală mai substanțială: literatura înfloritoare din Regat, care, azi mai mult decît oricînd, e gustată de publicul nostru. Stînd la răsplată unde se întîlnesc cele două drumuri: al cosmopolitismului, infiltrat cu multă dibăcie încă de pe băncile școlii, și al culturii naționale,—generația tînără are nevoie de sprijin; și scriitorii romini au făcut o faptă bună, de mare importanță culturală, indemnînd prin prezența lor, care a dat și un înțeles mai adînc operelor lor, pe cei ce șovăiau ca să se îndrepte pe calea grea și spinoasă, dar care duce la mîntuire, pe calea culturii naționale.

La șezătorile amintite mai sus au participat scriitorii: Mihai Sadoveanu, D. Anghel, St. O. Iosif, Natalia Iosif-Negru, Emil Girleanu, Cincinat Pavelescu, Ion Minulescu, Caton Theodorian și A. Herz. Scriitorii au citit din operele lor și au recitat versuri, iar M. Sadoveanu a citit din Creangă și din volumul său „Oameni și locuri” descrierea Humuleștilor. Despre Ion Creangă au vorbit Liviu Marian și George Tofan.

*

Titu Maiorescu, care pe vremea memorabilelor lupte din societatea studențească „România Jună” din Viena între aderenții direcției nouă și părtașii celei vechi, avea cei mai hotărîți dușmani în unii Bucovenieni ce se aflau pe atunci la studii în Viena, a fost sărbătorit zilele acestea, cu ocazia împlinirii vîrstei de 70 de ani, cu multă căldură de publicul și studențimea romină din Cernăuți. Serbarea a fost organizată de So-

cietatea pentru cultura și literatura romină din Bucovina și studențimea universitară. La ea a asistat foarte multă lume, mai ales tinerimea studioasă. Cuvîntul de deschidere l-a rostit profesorul universitar *dr. Sextil Pușcariu*, care a schițat activitatea sărbătoritului numai în linii largi, arătînd că Maiorescu a avut satisfacția să vadă că timpul i-a dat dreptate în toate.

Discursul acesta s'a publicat la locul prim din revista „Junimea Literară” (No. 2—3).

Studentul *Aurel Stefanelli* a arătat pe larg meritele lui Maiorescu în mișcarea culturală. O telegramă semnată de întreaga asistență exprima omagiile Romînilor Cernăuțeni pentru Nestorul criticii romine.

Foarte frumos a sărbătorit societatea „Romînia Jună” din Viena jubileul lui Titu Maiorescu, care este membru onorar al acestei societăți. Prima serbare s'a aranjat în localitățile societății cu ocazia desvîlirii portretului jubilandului. A vorbit studentul din Bucovina *Marmeliuc*. A doua serbare s'a dat în seminarul romanic al universității,—pentru prima oară o serbare rominească sub acoperîmintul celei mai nemțești universități. A vorbit în limba germană *dr. Ilie Bacinschi* din Bucovina. A treia serbare s'a organizat în sala festivă a dietei Austriei de jos. A vorbit profesorul pentru limbile romanice *dr. W. Meyer-Lübke*, care cu două zile înainte fusese proclamat membru onorar al „Romîniei June”.

Cu o convenire socială, la care a vorbit *Mihai Popovici*, s'a încheiat seria serbărilor.

Lupta desperată pe care o duc Rutenii pentru nimicirea elementului romin din Bucovina a trezit în sfîrșit atenția Romînilor, care au început a se gîndi la măsuri de apărare. Așa, *Societatea pentru cultura și literatura romină din Bucovina* a hotărît tipărirea unei biblioteci populare și aranjarea de conferințe populare prin satele periclitare de slavism, pentru care conferințe a angajat societățile studențești. O inovațiune însă este ideia de a angaja un țaran inteligent, care în duminici și sărbători să vorbească semenilor săi despre toate chestiunile de actualitate: despre limbă și lege, despre obiceiuri și datine, despre îndrumarea țărănimii spre meserii, pentru a ne putea crește o clasă mijlocie, și în sfîrșit despre pericolul beției. Țăranul conferențiar *Pavel Percec* din Crasna a ținut pînă acuma cîteva conferințe și a avut succese frumoase. Vorbește liber, foarte fluid, dispune de umor și satiră, știe să facă comparații interesante. Are și un stoc de cunoștințe din cercul trebuințelor gospodarilor noștri, și prin variarea subiectului ține trează atenția ascultătorilor. Mai cu deosebire bine în cuvîntările sale este partea agi-

tatorică. Țăranii, care au mai multă încredere în cei cu sumane decît în surtucari, îl ascultă cu drag.

În această direcție ar mai fi de amintit conferințele istorice și anti-alcoolice, organizate de societatea studențască „Dacia”. Conferințele sînt însoțite de icoane arătate cu un skeoptikon. Cele cîteva conferințe aranjate pînă acuma au fost bine cercetate și au avut o reușită frumoasă.

*

Alegerile comunale făcute pentru prima dată după noua lege comunală, care introduce în administrația comunilor masele largi ale populațiunii, sînt aproape pe sfîrșite. Rezultatele deși se cunosc numai în parte, totuși ele ne permit să facem deocamdată cîteva concluzii generale, rămînînd ca mai tîrziu, pe baza unei statistice detaliate, să studiem toate amănunțele și să precizăm părțile bune și rele ale reformei.

O primă constatare de ordin general e că peste tot vechile clici, care au stăpînit și în multe părți au tiranizat populația satelor, au fost îndepărtate dela cirna comunilor, astfel că în fruntea satelor au ajuns elemente cu totul nouă.

O a doua constatare, mai puțin îmbucurătoare, dar explicabilă, e că în multe sate elementul cult, preoții și învățătorii, n'au fost aleși, ceea ce-au făcut pe mulți să susție că legea a dat rezultate rele. Fapt e însă că aproape în toate cazurile în care conducătorii satelor n'au fost aleși, ei nici n'au meritat această cinste. Noi credem deci că, abstrăgînd dela puține cazuri cînd au rămas pe dinafară și oameni meritoși, e un progres dacă cineva nu se mai alege numai pentru motivul că e ceva, ci, pentru a avea cinste, i se cer fapte. Aceasta poate fi o bună școală pentru viitor.

O ultimă constatare e că în multe sate Evreii și străinii au fost scoși cu desăvîrșire din reprezentanțele comunale.

Dar vom reveni pe larg mai tîrziu.

Gt.

Scrisori din Ardeal.

Școlile secundare din Ungaria.—Liceele românești.—O necesitate națională imperativă: liceul din Brad.

Ungaria nu este dintre acele state, unde învățămîntul să fie pe cele mai bune temeuri, din nici un punct de vedere. Unele lucruri bune sînt bune numai la suprafață, sau, dacă sînt bune și în esența lor, ele nu sînt ungurești în cele mai multe cazuri. Ca spirit, învățămîntul unguresc are ceva fals, exagerat, ca întreaga viață modernă a poporului maghiar. Dar, chiar și numai din punctul de vedere al organizației, învățămîntul public din Ungaria e încă înapoiat. Pentru cele 19 milioane de locuitori, țara nu are decît 173 licee clasice și 32 licee reale, care și acestea sînt împrăștiate fără nici un fel de proporție prin diferitele părți ale ei. În regiunile locuite de Maghiari, școlile acestea sînt destul de dese; din ele se răsfață biruitor spiritul cinic al culturii evreo-maghiare, răspîndit de Maghiari neaoși și de renegați scriboși, adunați de prin te miri ce colțuri ale lumii. În regiunile locuite de naționalități, aceste școli sînt mai rari: politica ungurească n'are în programul ei și cultura națională a ne-Maghiarilor. Slovicii și Sîrbii sînt infundați în cîteva școli secundare cu limbă și cu spirit unguresc, în vreme ce pe sama Germanilor și a Romînilor ființează cîteva pepiniere de cultură națională, privite rău de acei care le socotesc o primejdie pentru „ideia de stat”, și iubite de acei care le-au ridicat prin entuziasmul și sudoarea lor și le susțin cu cele mai grele jertfe.

Sașii, purtătorii culturii în Ardeal, la număr cam 220.000, au 4 licee clasice, 1 liceu real și un gimnaziu, așa că vine cam la 40.000 de suflete o școală secundară (neținînd socoteală că $\frac{1}{10}$ a poporului săsesc a emigrat în America). Cele trei milioane de Romîni au și ei tot numai 4 licee clasice (la Beiuș, Blaj, Brașov și Năsăud), ba chiar mai puține, dată fiind dureroasa împrejurare că cele patru clase superioare ale liceului din Beiuș au ca limbă de propunere limba maghiară,—apoi un gimnaziu, o

școală reală cu patru clase și o școală comercială. Cam la ½ milion de Romini cade, astfel, o școală secundară românească, în vreme ce pentru restul țării vine cam la 95.000 de suflete o școală.

Bine-înțeles că, în afară de cele 7 școli românești, teritoriul locuit de noi mai adăpostește un oarecare număr de astfel de școli ungurești, iar cele săsești sînt și ele toate pe acest teritor. Cele ungurești sînt, aproape toate, ridicate dela 1867 încoace. Înainte de această dată, ele sau nu existau, sau erau școli confesionale, catolice, cu limba de propunere germană, care, după ce au pus Ungurii stăpînire pe „Regnum Marianum”, s'au prefăcut în școli ungurești. Această prefacere s'a săvîrșit cu gîndul de a maghiariza cu încetul întreaga cultură a Ardealului și de a înlocui temeinica școală germană de până aici, pe care o cercetaseră cu mult folos și Românii, cu o școală patentată ca patriotism de comandă, dar neputincioasă ca factor de lumină adevărată. A fost un noroc, un noroc neprețuit, că nu toate școlile secundare germane au fost până la 1867 catolice, ci au fost cîteva și protestante, care au rămas și după aceia germane, și ca atare depozitare de cultură superioară, din care s'au putut înfrupta până mai în urmă și tinerii Romini, spre folosul întregului nostru neam.

Și a fost un noroc și mai mare că până la 1867 s'au putut ridica și puținele școli românești, cîte le avem azi, din vrednicia unor bărbați providențiali,—căci, dacă până la acel an n'am fi făcut ceia ce de fapt am făcut pe acest teren, am fi rămas, poate pentru totdeauna, lipsiți de școli secundare românești. După încetarea absolutismului, n'a mai fost cu puțință ridicarea de școli nouă românești; în drumul acestora stăteau veșnic cele mai categorice piedici puse de toate guvernele cîte s'au perindat de atunci încoace, cu toată echitabila lege de naționalități de la 1868, prin care însuși statul e obligat a ridica școli cu limba de propunere a naționalității în mijlocul și pe sama căreia se ridică. Toate încercările de a mai spori numărul liceelor noastre după anul 1867 au fost zădarnice, dorințele noastre au rămas simple *pia desideria*.

Lipsa de școli secundare românești n'a fost așa de dezastruoasă precum s'ar părea la prima vedere. Dată fiind împrejurarea că învățămîntul primar era până cătră jumătatea secolului trecut într'o stare destul de primitivă, nici n'aveam nevoie de multe școli mai înalte, care să ne deschidă calea spre cariere mai variate. Liceul din Blaj, pe de o parte, și liceele germane cu serioasa lor cultură, pe de alta, acopereau din belșug trebuințele puține pe care le aveam. Seminarile de preoți din Sibiu și Blaj erau cele mai importante școli; din ele ieșea tagma cea mai însemnată ca număr și ca influență asupra poporului. Unui popor, ferecat de-alungul veacurilor cu lanțurile întunerecului, îi trebuie răgaz până să în-

ștelegă rosturile unei vieți culturale nouă, pentru care n'a fost crescut. Dacă mai socotim că mizeria în cele culturale era întovărășită și de o sărăcie în cele materiale, precum și de un tratament neobișnuit de mășter în cele politice, avem un tablou deslușit despre întreaga stare a lui. Principiul lui „*primum vivere, deinde philosophare*” obișnuiește a se traduce în realitate cu o uimitoare exactitate în cazuri de acestea: deși ni s'a deschis porțile tuturor școlilor, a trebuit să mai treacă multă vreme până să înțelegem ce e cultura pentru noi. Dacă am fi avut norocul să pătrundem această taină măcar numai cu două decenii mai de vreme, azi n'am avea de însemnat la răbojul necazurilor noastre alțea cite simtem nevoiți, zi de zi, a însemna. Dacă pe timpul absolutismului, cînd pe teren cultural era neasămănat mai ușor de a ajunge ceva, am fi putut înțelege importanța culturii naționale și am fi avut cu ce ridica altare pe sama acesteia, astăzi am avea fortărețe mai întărite, din care apărarea nu ar fi atît de grea și teama căderii atît de mare. Atunci n'am înțeles îndeajuns aceasta, fiindcă atunci n'aveam nevoie de prea multe școli, și nenorocul a fost că nu prevedeam că vom avea nevoie mai tîrziu, cînd, pe lingă orice eforturi, nu le vom mai putea face.

Puținele noastre școli secundare, suficiente pentru timpurile de acum 3—4 decenii, azi nu mai sînt în stare de a mai acoperi nici pe jumătate trebuințele noastre, și mine-poi-mine ele nu vor mai putea avea importanța pe care și-au menținut-o până acum în viața noastră culturală,—căci numărul lor stă pe loc, iar al elevilor romîni se sporește an cu an într'un mod foarte însemnat. De multă vreme ele nu-i mai încap și de multă vreme copiii noștri umplu salele școlilor străine. Și până acum două decenii era destul de însemnată afluența elevilor romîni în școlile săsești din Ardeal, dar aceasta n'a fost nici decît în defavorul nostru. Serioasa muncă ce se desfășoară în școala săsească, care e la același nivel cu școala din Germania, splendida viață culturală germană, care se adapă din literatura atît de bogată și de înălțătoare a *întregului* „popor, de poeți și gînditori”,—erau în măsură de a înzestra pe copiii noștri cu o aleasă cultură a minții, alături de care nici aceia a inimii nu rămînea mai prejos. Școala săsească ni-a crescut mai multe generații de Romîni, cu cultură adevărată și cu caracter integru,—și acest lucru simtem datorii a-l aminti cu recunoștință.

Paralel cu aceasta să se considere cercetarea școlilor ungurești de cătră Romîni în țările ungurești, care școli cu cit ne apropiem mai mult de ziua de azi, cu atît se înmulțesc în Ardeal. Pretinsa necesitate a limbii ungurești a determinat pe mulți să se îmbulzească în școli de stat, așa că azi e cu totul neînsemnat numărul acelor Romîni care își mai trimet copiii în școlile săsești. Acesta e un semn deosebit de dureros, căci școlile ungurești înzestreză pe elevi numai cu o *formă*, care e limba ungurească, dar nu și cu o cultură adevărată, care, cel puțin în școlile de prin părțile romînești ale țării, e imposibil de găsit. Și aceasta din două motive :

Ungurii n'au peste tot școli secundare bune, străbătute până la închețuri de duh dătător de viață, din pricină că ei împrumută totul de-a gata dela Germani, fără ca să poată să-și asimileze ce împrumută,—și a doua: în școlile din ținuturile nemaghiare un progres e imposibil și din cauza lipsei de tragere de inimă a profesorilor unguri, care nu-și pot iubi elevii de limbă străină, cu care nu se pot înțelege. Majoritatea covârșitoare a profesorilor acestor școli consideră cariera lor ca un chin și caută a trece cât mai curînd la școli unilingve, unde chinurile sînt mai puține și tragerea de inimă vine mai ușor.—E îngrozitor de trist spectacolul ce se desfășoară în aceste școli, unde totul e mecanic și unde, din vina părinților care nu-și dau sama de ce fac, se pune bază celei mai superficiale culturi, care viciază la rîndul său întreaga viață publică.

Primejdia aceasta e din zi în zi tot mai iminentă.

În ultimii ani numărul elevilor care cercetează școlile străine s'a sporit mult, și în același timp s'au sperit și semnele unor vremuri urite. Din 4.077 de elevi de liceu romîni, numai 1.522 de inși au putut fi crescuți în licee romînești; majoritatea și-a format sufletul în atelierile de corupție și de semidocție ale străinului. E adevărat că cu cit crește pe de o parte grija pentru învățarea limbii ungurești, pe altă de mult se dezvoltă la unii elevi romîni și sentimentul de datorie pentru limba maternă și pentru cultura națională, ceea ce s'a dovedit și la începutul ultimului an școlar, cînd liceul din Blaj a fost nevoit să rîspingă un mare număr de elevi, din cauză că nu mai avea loc pentru ei¹⁾. Acesta e un semn foarte îmbucurător.

Dar numai pe de o parte. Pe de altă parte, e foarte întristător, fiindcă, oricît am dori de mult să dăm ocazie tinerimii noastre de a și cîștiga o cultură națională, ne este imposibil din lipsa de școli suficiente. Pentru toți cei ar voi să învețe romînește nu se găsește loc în școlile romînești, care sînt prea puține la număr. Ținuturi întregi de Romîni sînt lipsite de case romînești de lumină și dăruite cu cite o școală hibridă, în care se face cel mai problematic progres. Nu demult Făgărașul, centrul celui mai românesc județ (95%), a primit un liceu unguresc, iar mai anul trecut s'a deschis la Caransebeș, și încă în parte cu banii grănicerilor romîni din Bănat, un liceu unguresc, în care nici măcar nu se propune obligator limba romînească și în care acum chiar și religia se propune în ungurește celor 98% de elevi romîni. Tot astfel sînt lipsite și alte centre ale noastre de licee romînești, cu toate că legea impune chiar Ministerului de instrucție ca să îngrijească de cultura fiecărei naționalități:

E fără de sfîrșit jalea de care trebuie să se facă părtaș sufletul Romînului din Ardeal, văzînd că e silit a-și întocmi căscioara sa cu podoa-be străine. Numai cine a avut prilejul de a trăi la olaltă, prin semi-

1) Liceul din Blaj a fost cercetat în anul 1908 | 9 de 508 elevi.

narii sau pe la universităţi, cu diferiţi tineri crescuţi prin diferitele şcoli străine, îşi poate da sama de aceasta. Ce durere nespusă îi cuprinde, cînd privesc la colegii lor care vin dela şcoli româneşti, care vorbesc o romînească ce le scoate lacrimi în ochi, şi dovedesc o cultură generală, a cărei lipsă pe ei îi deprimă! Nicăeri nu simţi mai puternic importanţa culturii naţionale şi superioritatea ei desăvîrşită faţă de cea ungurească, decît tocmai în astfel de împrejurări. Rar vei găsi printre acei nenorociţi, care îşi fac studiile la străini, vre-unul care să nu regrete că nu şi-a făcut studiile la Romîni şi care, dacă ar fi să-şi înceapă atunci studiile liceale, s'ar mai duce în acea şcoală din care a eşit numai cu convingerea că şi-a pierdut în zădar vremea într'însa...

Iată cum scriu nişte tineri teologi despre cele dintăi zile ale vieţii lor comune din seminar: „Eram în anul întăi 33 de înşi, veniţi din 11 licee; nu mulţi, dar cu păreri multe... Din discuţiile noastre, adesea vehemente, se lămureşte tot mai mult o idee, cea dintăi care are darul de-a trezi în suflete simţul de colegialitate, ideea simţitei trebuinţi de a avea instituţiile noastre de cultură, în care să se facă creşterea noastră prin noi. Acest adevăr se desprinde din povestirea duioasă a unora asupra vieţii din anumite licee, şi din accentele de înverşunare şi resemnare în părere de rău ale altora, iarăşi din anumite licee. Şi [cu gîndul la ridicarea de şcoli de ale noastre] se adună în pripă frumoşi bani din prisosul nostru de sărăcie...”

Acest crimpeiu din viaţa celor mai mulţi intelectuali de azi şi de mine ai neamului nostru grăeşte cî se poate de elocvent despre sentimentele în care se zvăpăeşte sufletul nostru. Şi, cînd aceşti tineri sacrifică, pentru dorul de a asigura cel puţin urmaşilor lor şcoala romînească de care ei n'au avut parte, până şi „cheltuelile fumatului zădarnic sau ale unui pahar de bere”, înţelegi în modul cel mai hotărît unde e durerea mai aprinsă şi unde e nevoie de cea mai grabnică tămăduire.

În vremuri mai bune, înaintaşii noştri cereau dela căpeteniile ţării o universitate şi o academie de Drept romînească, alături de mai multe şcoli secundare, în raport cu numărul Romînilor. Acele vremuri au trecut, dar, trecînd ele, n'ar fi trebuit ca şi noi să renunţăm la accentuarea dreptului nostru de a ne cultiva în limba noastră până la sfîrşitul studiilor universitare. Luînd lucrurile aşa cum sînt ele astăzi, între maşterele împrejurări politice actuale, nu mai putem crede că am putea dobîndi permisia de a ne ridica aşezăminte nouă culturale. Experienţele ultimelor trei decenii au dovedit că, oricît am încerca, nu ni se mai îngăduie a mai ridica şcoli nouă, nici secundare, nici primare; legile mai nouă au monopolizat dreptul de a ridica şcoli nouă exclusiv pe sama statului. Tot ce mai putem noi face e să lărgim şcolile pe care le avem azi, pentruca ele să poată creşte un număr de elevi cel puţin îndoit decît cel atins până acum. Cele trei licee romîneşti ar trebui să

deschidă clase paralele, căci altfel primejdia desnaționalizării ne amenință într'un mod foarte îngrijitor.

În afară de acesta, trebuie complectat cit mai degrabă și ridicat la rangul de liceu gimnaziul din Brad. Aceasta e cea mai arzătoare problemă de ordin cultural a întregului neam românesc, ceia ce ne și face a ne opri mai stăruiitor asupra ei.

*

O parte a trebuințelor culturale ale Românilor din Ardeal le acopăr liceele din Brașov, Blaj, Beiuș și Năsăud, dar aceste, dupăcum am văzut, nu sînt nici pe departe în stare a satisface interesul crescînd al întregii populații românești, care mai ales de vre-o cincisprezece ani încoace a dat năvală asupra școlilor secundare. Ne-ar mai trebui licee românești cel puțin în următoarele orașe: Făgăraș, Sibiu, Oraștie, Alba-Iulia, Abrud, Aiud, Cluj, Dej, Zălau, Sighet, Caransabeș, Lugoj, Timișoara, Arad, și Oradea mare, unde astăzi sînt exclusiv licee ungurești pe sama majorității covârșitoare de Romîni. Un număr de 18—20 de licee românești ar fi în măsură de a da neamului românesc elemente cu o cultură firească, iar Statului unguresc cetățeni de caracter. Dar deocîndată această pretențiune, și justă și legală, face parte din domeniul utopiilor fantastice; deocîndată nimeni nu se poate gîndi serios la îndeplinirea ei. Dealtfel, acum nu ne-ar permite nici situația materială crearea unor școli nouă, care e împreună cu cheltueli mari ce nu se pot acoperi din bugeturi particulare, ci reclamă sprijinul statului. Cea mai strălucită dovadă că, chiar dacă ni s'ar da voie să ridicăm un număr mai însemnat de școli secundare, nu le-am putea ridica, e cazul cu gimnaziul din Brad, care a fost înființat încă înaintea cu patru decenii și care n'a putut fi completat până la 8 clase nici până în ziua de astăzi, cu toate stăruințele puse. Zămislit în creerii unor bărbați entuziaști, ca Pipoș, Hodoș, Șaguna, Frîncu ș. a., gimnaziul din Arad, intrat în viață la anul 1869, după ce bazele îi fuseseră puse încă cu cîțiva ani înainte, a fost dela început o simțită necesitate a populațiunii curat românești a Zărandului și a munților apuseni. Cît e țara Mureșului de întinsă, cît pămînt udă malurile celor trei Crișuri, pretutindeni la țară, unde se stringe aurul care-i îmbogățește pe alții și unde s'a format leagănul tradițiilor noastre naționale, stăpînește limba românească, în vreme ce orașele au fost copleșite de funcționari străini și de exploatatori grăbiți ai bogățiilor pămîntului pe care nu l-au apărut strămoșii lor. Odinioară din munții apuseni și de pe valea Crișului alb a izbucnit vulcanul patimilor noastre; de-acolo a răsunat goarna lui Horia și a lui Iancu, Axente și Balint, care chema la dreaptă răsplătire pe cei ce au fost osîndiți până aici să tacă și să sufere. Și astăzi sub gorunul dela Tebea se odihnesc moaștele sfînte ale celor mai mari doi eroi ai neamului nostru românesc din Ar-

deal, și ele stințesc întreg acest pământ devenit leagăn al nădejdilor noastre de mai bine. Vechiul Zărand, sfirticat de gelozia ungurească, care nu putea suferi atita prisos de sănătoasă viață rominească, a încetat însă demult de a fi, precum ar fi trebuit, pământul clasic al aspirațiilor noastre. Cu desființarea lui la 1873, care însemna desființarea vieții rominești conducătoare, Zărandul și-a pierdut importanța lui culturală pe care începuse să și-o cîștige pe timpul absolutismului, devenind aproape o cantitate neglijabilă din punctul de vedere al culturii naționale. El n'a putut să concureze niciodată cu Blajul, cu Sibiul sau cu Brașovul, care acestea și-au revărsat influențele lor asupra întregului popor rominesc, în vreme ce Zărandul n'a putut face nici pentru sine un progres mai însemnat pe teren cultural. Situat în inima Romînismului, încunjurat de întinse comitate rominești, ca Alba inferioară, Hunedoara, Careș-Severin, Arad și Bihor, nici nu era ușor lucru, pe lângă organizarea culturală dată, de a exercita vr'o influență mai hotăritoare. Ce putea să facă chiar un gimnaziu rominesc ca cel din Brad pentru atitea sute de mii de Romini din atitea comitate, dată fiind pe de o parte sărăcia materială a locuitorilor, iar pe de alta concurența cea mare pe care o fac liceele ungurești? Dacă mai socotim și șicanele din partea stăpînirii, care nu se îngrijește de căi de comunicație corespunzătoare, dar în schimb pîndește cu ochi de arguș orice mișcare din acei nevinovați țigușor rominesc, se va înțelege modesta influență pe care a putut să o aibă Bradul asupra culturii rominești din o jumătate de Ardeal, cu un gimnaziu inferior, care nu pregătește pentru nici o carieră. Dar această stare trebuie să înceteze: gimnaziul din Brad nu mai poate rămînea în starea de până acum; el trebuie ridicat cit mai curînd la rangul pentru a putea acoperi o parte a multelor trebuințe sufletești ale întregului neam rominesc. Astfel a și fost el menit din capul locului, și nu e poate numai vina împrejurărilor că a rămas așa cum a fost la 1871.

Nu vor fi de prisos, cred, cîteva amănunte asupra acestui focar de cultură rominească, acărui importanță e recunoscută azi din ce în ce mai mult.

Innaintea de 1848 exista o singură școală primară rominească în Zărandul întreg, și anume în Brad. Învățătorul dela această școală primea o leafă de 20 fl. pe an. Firește că în astfel de împrejurări nimeni nu se putea gîndi la școli secundare, lipsind pentru ele orice bază. Pînă la 1858 se urcase numărul școlilor primare la 5. „Numai bunul Dumnezeu știe cînd am fi ajuns să avem gimnaziu în Brad—scrie fostul director al acestei școli, d. D. P. Oprișa, în Anuarul de pe 1900, pag. 8—dacă nu isbucnia la 1853 războiul crimeic“. Anume, Austriei îi lipsea pentru acest războiu banii necesari, pe care și-i contractă prin împrumuturi dela popoarele sale. Intre alții care au sărit în ajutorul Împărăției au fost și Zărandenii, care au dat 100.000 fl. ca împrumut național. Mai tirziu, cînd a fost să se restituie aceste împrumuturi, Șaguna și prefectul ro-

mîn de pe atunci al Zarandului, Ioan Pipoș, au stăruit ca comunele să renunțe la acești bani în folosul unui gimnaziu românesc în Brad. Comunele s'au învoit aproape toate, dar până la recunoașterea acestor donațiuni din partea statului a trebuit să mai curgă multă apă pe Criș, și, dacă n'ar fi fost conducerea comitetului în mînă romînești și dacă la Sibiu n'ar fi fost un episcop ca Șaguna, nici cînd nu s'ar fi primit nici statutele gimnaziului, nici nu s'ar fi recunoscut legalitatea fondurilor din care s'a înjghebat. Dar în urma unor stăruințe de fer, care au durat mai mulți ani, guvernul nu mai putu refuza recunoașterea stăruințelor romînești și aprobă statutele, pe baza cărora s'a deschis la 1869 întâia și a doua clasă a gimnaziului din Brad.

Conform „statutului“ dela 14 Iulie 1869, care poartă iscălitura umanului baron Iosif Eötvös: „gimnaziul din Brad e gimnaziu național român de legea gr. or. (ortodoxă); el e gimnaziu mare de opt clase și se bucură de toate drepturile și prerogativele unui gimnaziu public de stat. Cursurile se vor începe cu deschiderea a două clase; deschiderea a toate celorlalte clase, ce se recer pentru un gimnaziu mare, se va continua din timp în timp până la deplina completare a lor. Limba prelegerilor și a instrucțiunii peste tot, precum a afacerilor și corespondențelor află înlăuntru, cît și în afară, ce se referesc la gimnaziu sau la averea lui, — e limba romînă“.

Deschis la 1869, gimnaziul din Brad, în prezența și a lui Avram Iancu, care a ținut cu acest prilej o cuvîntare despre importanța educației naționale, se credea că în curînd se va ajunge să se poată completa la opt clase. Corpul profesoral „a ținut la 1872 | 3 și clasa a cincea *gratuit*, bona fide că se vor putea deschide și clasele următoare an cu an, succesiv; durere însă că această dorință înflăcărată a junelui corp didactic nu s'a putut realiza, din cauza mijloacelor insuficiente“ (Anuarul pe 1898, pag. 36). La 1873 | 4 s'a revenit iarăși la gimnaziu cu patru clase. Dacă tocmai în acest an n'ar fi închis ochii în reședința sa din Sibiu acel neobosit far luminător, care a fost Șaguna, gimnaziul din Brad s'ar fi complectat în timpul cel mai scurt. Dar a murit Șaguna, și, cu el, pentru multă vreme și interesul pentru problemele culturale ale neamului!

Adevărat că și după moartea lui Șaguna s'a purtat grijă ca să se strîngă banii trebuitori pentru complectarea liceului, dar s'a mers numai cu încetineala unui melc, așa că nici azi măcar, după mai bine de 40 de ani, un popor de 12 milioane de suflete, nu poate să prevadă măcar vremea în care ne va fi dat să putem plăti datoria către neam, rămasă dela înaintașii noștri.

Direcțiunea gimnaziului a făcut în mai multe rînduri apel către obște romînească, dar nenorocirea a fost, că totdeauna, această problemă culturală, care e a neamului românesc întreg, a fost privită mai mult ca o afacere particulară a Zărăndenilor. Nici chiar comitatele (județele)

megieșe n'au înțeles lucrul cum trebuie, din care cauză colecta a mers totdeauna mai mult șchiopătînd. În curs de 37 de ani (1869—1906) întreaga avere a gimnaziului, sporită prin donațiuni, abia s'a urcat la suma de 509.412 cor..

După multe încercări, care au dovedit cît de cu greu se sparge păretele indiferentismului românesc, direcțiunea gimnaziului roagă în anul 1906 Conzistorul arhidiecezan din Sibiu ca să iea el însuși afacerea în mîna sa și să lanseze un apel către poporul român din Ardeal, îndemnîndu-l a aduce jertfă pe altarul acestei instituții culturale. Cu acest prilej Conzistorul răspunde că „să facă reprezentanța gimnaziului colectivă, în calea presei, căci Conzistorul va trebui să publice în timpul cel mai scurt colecta în favorul seminarului arhidiecezan, eventual al unui internat de băieți în Sibiu “

În urma unor repetate stăruinți, Conzistorul hotărăște totuși publicarea unui apel, mai întâi însă ține să determine mai clar situația gimnaziului față de formele bisericești,—și anume: se hotărăște ca Conzistorul să iea în mîna sa fondul de zidire al gimnaziului și să-l administreze el însuși. Gimnaziul e al bisericii, și biserica îl susține numai pînă atuncî, pînă cînd într'însul sînt păzite drepturile fundamentale ale ei. În cazul cînd minî sacrilege ar nimici această școală, toate fondurile acesteia rămîn ale bisericii, care le poate întrebuința spre alte scopuri. În chipul acesta s'a asigurat caracterul școlii, așa că o soartă tristă ca cea a liceului din Beiuș e exclusă.—La 14 Dec. 1906, I. P. S. S. mitropolitul Meșianu lansează un apel către poporul din arhidieceză, îndemnîndu-l să-și dea obolul pentru gimnaziul din Brad, care, și așa cum e, de patru clase, nu mai poate sta ca pînă acum, ci reclamă neapărat o clădire nouă, costisitoare. Lăsăm să urmeze cîteva rînduri din acest apel scris de însuși mitropolitul Meșianu:

„Arătîndu-ne reprezentanța gimnaziului nostru din Brad, că numărul elevilor dela acela, din an în an, se sporește în mod îmbucurător, încît abia mai au loc, și că îi lipsesc mijloacele pentru clădirea unui nou edificiu mai corăspunzător așteptărilor: a cerut binecuvîntarea și sprijinul nostru la întreprinderea unei colecte pentru zidirea unui nou edificiu gimnazial.

„Convîngîndu-ne și noi despre adevărul acelor arătări, dar și mai mult despre neaparata trebuință de a complecta acel gimnaziu, acum numai cu 4 clase, la 8 clase: cu mare bucurie dăm binecuvîntarea cerută la colecta inițiată de reprezentanța gimnaziului, și avînd în vedere marea însemnătate a cauzei, aflăm de bine a întreprinde și noi o asemenea colectivă, mai ales pentru completarea acelu gimnaziu, la 8 clase.

„Pentru că, precînd celelalte confesiuni și naționalități din patrie, cu mai puține suflete, au gimnazii, în toate orașele și centrele mai însemnate, precum se vede aceasta și la compatrioții noștri Sași, în număr ceva peste 200 mii suflete, care, pe lîngă unele școli reale, comerciale

și altele, mai au și 5 gimnazii, cu câte 8 clase; pe atunci noi, în întreaga noastră metropolie cu peste un milion și 700 mii suflete, avem numai un singur gimnaziu cu 8 clase, pe cel din Brașov, și un singur gimnaziu cu 4 clase, pe cel din Brad.

„Pentru că este sub demnitatea noastră, ca noi care numărăm aproape 2 milioane de suflete, să ne creștem cea mai mare parte a tinerimii noastre, în gimnaziile, altele, pline cu tineri de ai lor, încît în unele abia mai e loc și pentru tinerii noștri, care pe lângă acestea sînt obligați a mai plăti și taxă sau didactru mai mare.

„Pentru că în gimnazii se pregătesc tinerii pentru celelalte învățături mai înalte, neapărat de lipsă fiecărui popor cu aspirațiuni de viitor bun, spre a deveni luminători și conducători demni ai lui; și în fine, pentru că știut este că toate popoarele mai înaintate numai prin învățatură au ajuns la vaza, bună-starea și pozițiunea, de care se bucură, și până cînd nu vom jerti și noi, pentru luminarea noastră, precum fac acelea, nu ne putem aștepta nici la viitor mai bun, ci din contra la zile tot mai grele”.

Rezultatul acestui apel a fost că s'au strîns în curs de trei ani 162.580 cor. 18 fl. O sumă mică, dacă se compară cu sumele care se pot strînge la alte popoare pentru scopuri de acestea,—mare, dacă se ține socoteală de greutatea cu care s'a adunat și de sărăcia din care s'a strîns. Au alergat băncile românești ca să dea mină de ajutor (singură „Crișana” din Brad a jertfit cu totul peste 50.000 cor.), s'au grăbit profesorii secundari (cei dela Brașov cu 1000 cor.), preoții, învățătorii din sărăcicioasele lor lefuri, studenții și țărani, care cu cît a putut. În special Bradul și împrejurimea au jertfit cît nici nu se putea măcar aștepta. Acolo era „dorința obștească ca fiștecarea parohian, bogat ori sărac, să contribuie cu filerul său la realizarea scopului măreț... o cauză atît de sfîntă pentru biserică și neam”, dupăcum asigură raportul comitetului parohial dela 22 Oct. 1907. Chiar și comuni sărace ca Vaca, de lângă Hunedoara, au subscris sume de cîte 2.000 cor. Într'o parohie de lângă Brașov s'au adunat „mai multe bucate decît bani” de pe la țărani, bucate care s'au vîndut cu 43 cor. 10 fil., într'altele „umblînd epitropii din casă în casă și adunînd bucate, și licitîndu-se s'a făcut suma de 10 cor.”. În cutare tîrg organizează comercianții romîni o „petrecere de vară” în beneficiul gimnaziului din Brad, cu care ocazie se strîng 620 cor.. Ba și emigranții din America și-au adus în mai multe rînduri aminte de ce-au uitat acasă, și din dolarii lor, cîștigați cu mare trudă, au trimis cu drag pentru ridicarea noului gimnaziu din Brad. În mai multe sale apoi s'a strîns pe la ospete, la așa numitul „joc al miresei”, diferite sume frumoșele, menite a spori fondul pentru Brad, iar elevii din Brad umblî an de an cu „Craii” (Irozii), strîngînd cu aceste ocazii tot ce căpătă—pe sama școlii lor. Chiar și în mai multe orașe (Cluj, Bistrița, Sibiu, etc.) s'au organizat petreceri în beneficiul gimnaziului și s'au strîns

pretutindeni parale frumușele, dar, cu toate acestea, suma trebuincioasă încă nu s'a adunat. Nici chiar frumoasa testațiune de 120.000 cor. a fericitului Teodor Pop din Brad n'a putut înlătura grijile pentru viitorul școliei. Cînd un popor sărac, ca noi, e slăpînit de nobila ambiție de a ținea pas cu popoare ce au în urma lor vechi tradiții de cultură, și acest popor e lăsat exclusiv la puterile sale, el are în fața sa una din cele mai nespuse de grele probleme de rezolvit. Statul, care la rîndul său ar avea datoria de a sprijini orice întreprindere culturală a supușilor săi, nu numai că n'a dat mîină de ajutor (cu toate că gimnaziul de stat din Caransebeș s'a zidit, în parte, cu bani romînești, și cu toate că alți cetățeni, ca de exemplu Sașii, sînt sprijiniți cu bani, ca de pildă în Brașov, unde statul a dat pentru edificarea noului liceu 400.000 cor.), dar a cercat chiar să zădărnicească nobilul scop ce se urmărește cu ridicarea gimnaziului din Brad. Cu drept se plîngea la 1883 directorul acestei școli, zicînd: gimnaziul romînesc din Brad se bucură de al 14-lea an al existenței sale, fără a fi primit din vistieria statului cel mai mic ajutor, deși poporul acestui ținut, locuitori pe un teritoriu foarte steril și neproductiv, chiar și în starea sa materială scăpălata până aproape de desperare, suportă cu multă paciență toate impozitele și greutățile statului, ai cărui civi credincioși sînt" (Anuarul pe 1882/3, pag. 3).

Nu numai că a fost lipsit de „concursul” statului acest gimnaziu, dar el l-a avut pe acesta chiar între dușmanii săi. Organele statului s'au purtat adesea în modul cel mai revoltător față de el. Chiar și pe timpul colectei pusă la cale de I. P. S. S. Mitropolitul Meșianu s'au ivit cazuri deosebit de rușinoase pentru cei ce le pun la cale. Așa, de exemplu, un notar ungar crede că această colecție întinde la distrugerea unității Statului ungar, avizează pe suprefectul de același singe și temperament cași el, și trimite jandarmii pe capul unui preot romîn, pe care-l escortează la suprefectură, după ce-i confiscă banii colectați în sumă de 6 cor. 70 fl., pentruca apoi, după ce s'a dovedit nevinovăția împlicinatului, să treacă la ordinea zilei, cu un surîs ironic pe buze.

Altădată s'au înscenat alte scandaluri, dintre care relatăm numai două. „In 21 Febr. 1883—scrie directorul de pe acel timp, G. Părău—s'au certat doi școlari din cl. I gimn., și anume N. S. cu M. G.—Cel dintăi a lovit cu palme pe acest din urmă; acest din urmă în iritațiunea sa copilărească (copil de 11 ani!) a rupt cîteva foi din cartea rivalului său N. S.—Carte și carte, mare deosebire, căci—sic fata tulere—cartea era ungurească. Profesorul respectiv de clasă... făcînd cercetarea trebuincioasă, pe cel mai mare l-a înfruntat... iară celui mai mic i-a ordonat să cumpere o altă carte lui N. S.—Credea cu tot dreptul atît corpul profesoral, cît și cl. I gimn. că cu atîta s-a terminat și aplanat afacerea, cînd, iată, ce să vezi! că din senin, pe neașteptate, corpul profesoral se citează de judele de investigație din Baia de Criș (la depărtare de cîteva ceasuri cu trăsura) și i se pune curioasa întrebare: că drept e că școlarii din cl. I și-ar fi

rupt gramaticile maghiare, supt pretext că limba maghiară nu se mai propune în gimnaziile nemaghiare? Atît elevii clasei I, 26 la număr, cu care s'au luat protocoale separate (!), cit și corpul profesoral, au fost surprinși de aceste și alte întrebări ce li se puneau din partea judeiului investigatoriu. Cum că denunțarea a fost tendențioasă... s'a convins însăși comisia investigatorie, pentrucă la cercetarea direcțiunii, după finirea investigațiunii, a venit în cl. I, după aceia în toate clasele gimnaziale și normale și a văzut că toți școlarii sînt prevăzuți cu gramatici și legendare maghiare" (Anuarul pe 1882/3 pag. 4—6). Și, ca să încheem acest capitol rușinos cu încă o icoană caracteristică, mai amintim că la 1893 oficiul pretorial (suprefectul) a cerut să i se anunțe în scris ținerea conferințelor profesorale, supt cuvînt că în gimnaziu „s'ar ținea și alte adunări, nu numai de natură și cuprins pur cultural" (Anuarul pe 1892/3, pag. 20.)

Se poate ușor închipui *cum* poate lucra între astfel de împrejurări o școală, cînd ea e supusă organelor administrative ale statului, care o pot șicana cum vor.

Așa dar, colecta ce s'a făcut în urma apelului mitropolitului a atins suma de 162.580 cor. 10 fl., la care sumă adăogîndu-se averea de până la 1906 de 509.412 cor., ar da suma de 672.000 cor., sumă care abia ar ajunge pentru o nouă clădire de care încă e nevoie, ba încă înainte de a se ridica gimnaziul la rang de liceu.

Noua clădire trebuie ridicată încă în decursul anului 1910, deoarece ea nu mai corespunde cerințelor moderne. „Cu ocazia vizitării prin comisariatul ministerial, acesta a excepționat edificiul actual gimnazial ca necorespunzător nici cerințelor igienice, nici didactice. Cabinețele de colecțiunii sînt camere de vechituri, unde obiectele sînt îngrămădite la olaltă. Nu este localitate pentru bibliotecă, asemenea nu sînt localități pentru științele naturale" (Dintr'un raport al direcțiunii către Consistor).

În urma acestor constatări, Consistorul din Sibiu a trimis la fața locului pe arhitectul arhidiecezan spre a cerceta edificiul și a raporta despre starea lui. Iată ce spune acel raport:

„1) Localul gimnaziului, situat în strada drumului de țară și în centrul comunii, n'a fost construit anume pentru acest scop, ci numai adaptat după posibilitate condițiilor cerute după regulamentul instrucției publice. El formează un corp de clădire înșirat după cotitura străzii spre piață, este în parter în parte ocupat cu prăvălii și magazii de speculă și în partea dreaptă rezervat numai trei sale de învățămînt, coridor, scară și curte pentru elevi, iar în etajul I peste tot ocupat cu încăperile gimnaziului, în număr de 6, plus cancelarie, coridor și sală.

„2) Salele de jos sînt insuficient iluminate și ventilate.

„3) Sala de desemn din etajul I este cu totul insuficientă, căci ar trebui să aibă pentru 50 de elevi minimum o suprafață de 90 m², pe-cînd acum are numai 60.

„4) Curtea de recreație este destul de strîmtă pe întinderea medie de 30 m. și lărgime de 16, neplăntată și neapărată de razele arzătoare ale soarelui; e prevăzută cu o fîntină cu apă rea și cu o pompă de sistem rău. O sală de gimnastică lipsește cu totul, iar privățile din acea curte sînt expuse razelor solare, care încălzesc și răspindesc gazurile nesănătoase asupra curții și a întregului local.

„5) Lipsa unui vestibul la intrare, a unei scări largi și potrivite pentru elevi, precum și a unei aule centrale, face ca elevii să circule pe stradă între orele de studii și să nu poată fi supravegheați și controlați în purtarea lor corectă. Lipsa de personal de serviciu suficient atîtor încăperi pentru curs normal și gimnazial se marchează prin o neglijență în întregul local în mod nepermis de igienă și salubritatea publică“.

Stînd astfel lucrurile, Conzistorul a hotărît ridicarea unei clădiri confortabile, în care să poată fi adăpostit liceul întreg, clădire care va să vie. Planul e gata, terenul hotărît, „preliminarul“ făcut și aprobat, și se așteaptă numai începuturile lucrării, care va costa 350.000 cor.—Lipsește numai ceva încă: banii suficienți pentru clădire, și anume *lipsesc încă 180.000 cor.*, fiindcă averea gimnaziului, *din care se plătesc și lefurile profesorilor*, e în parte în realități și în fonduri cu meniri speciale (masa studenților, biblioteca, fond pentru ajutor în caz de boală, pentru tipărirea de cărți, pentru excursii, etc).

La începutul anului școlar 1910-11 clădirea trebuie să fie gata. Până atunci trebuie să găsiți și banii trebuitori pentru acoperirea tuturor cheltuielilor. Și dela această dată înainte școala rămîne tot cum a fost; ea nu înseamnă pentru cultura poporului nostru mai mult decît până acum, căci rămîne și de aici încolo tot numai gimnaziu. Pentru liceu se fac numai încăperi, care vor avea să mai aștepte multă vreme până se vor umplea de „studenți“, cum se numesc aici elevii din clasele superioare ale liceului. *Liceul* din Brad rămîne și de aici încolo numai o dorință, care va fi cu atît mai chinuitoare, cu cît de aici încolo vom fi condamnați să vedem cele patru clase destinate pentru gimnaziul superior—goale. Va fi aceasta o mustrare și o mare rușine pentru un popor de 12 milioane, care nu e în stare să facă într'o jumătate de veac nici patru clase de liceu, într'un ținut românesc cu o tradiție istorică atît de puternică și cu un popor atît de viteaz, de nenorocit și de sărac...

Cît pentru importanța acestui liceu, care e pe zi ce merge tot mai mult o imperioasă necesitate națională, ajung cuvintele următoare ale directorului de acum cîțiva ani al institutului: „Doamne, ce mare ușurință ar fi pentru populațiunea acestor comitate (Hunedoara, Arad, Alba inferioară și Turda-Arieș), dacă fiii trimiși la acest gimnaziu ar putea termina toate clasele gimnaziale, și elevii, după terminarea claselor gimnaziului inferior, n'ar fi siliți a se duce unii într'o parte, alții într'alta, sau chiar și a întrerupe studiul“ (Anuarul pe 1894 | 5, pag. 40). Așa cum

e actualmente gimnaziul din Brad, el lîferează „studentîi“ liceului din Deva și elevi de școală normală (pedagogi) preparandiei de stat din același oraș. În această din urmă împrejurare e un moment deosebit de trist, întrucît Romîni, care își fac studiile pedagogice în școala normală de stat, ies din aceasta cu o mentalitate străină, pe care o traduc apoi asupra poporului în mijlocul căruia trăesc și pe sama căruia propovăduesc în tot mai multe cazuri cultura ungurească. Acestei împrejurări e a se atribui numărul mic al școlilor romînești din comitatele amîntite și numărul mare al școlilor comunale cu învățător romîn ca origină și un-gur ca mentalitate și ca limbă, și în legătură cu aceasta și desnaționa-lizarea lentă a Crișenilor și a Moșilor.

Dacă o clădire nouă în Brad a fost o necesitate poruncitoare, o necesitate și mai strigătoare constlitue ridicarea cît mai grabnică a acestei școli la rangul de liceu. *Aceasta e o chestie de onoare nu numai pen-tru Zărandeni, ci și pentru toți aceia care vorbesc cu ei aceiași limbă și au același ideal.*

Dr. Onisifor Ghibu.

Miscellanea.

Eugeniu Carada.

A fost un om care a muncit mai bine de o jumătate de veac pentru îndeplinirea idealurilor generației sale și care, lucru unic la noi, a avut cea mai mare putere din lume: puterea de a tăcea.

Cu acest mare bătrîn, care a fost tovarășul și mîna dreaptă a lui Ion Brătianu și C. A. Rosetti, s'a stîns cel din urmă din marea generație dela 1848.

Istoria vieții lui, care este istoria însăși a liberalismului român, se confundă cu istoria contemporană a Romîniei:

În perioada de *formare*, Eugeniu Carada a fost un luptător aprig; în perioada de *organizare*, care începe după 1880, el a fost unul dintre marii organizatori ai Romîniei moderne.

Intrupînd și simbolizînd liberalismul român, a fost natural să fie atacat cu învierșunare de toți adversarii partidului sau curentului acestuia.

Printre acei care l'au lovit cu mai multă putere a fost și marele nostru poet Eminescu. Eminescu nu l'a cruțat de loc, cași pe C. A. Rosetti, și loviturile acestea au fost din cele mai teribile, căci Eminescu a fost nu numai un om sincer, dar și un mare polemist.

Și totuși, Carada n'a pierdut nimic din cauza acestor atacuri. Cu prilejul morții sale, toată presa, politică și literară, mai ales de peste munți, i-a adus prinosul ei de venerație,—deși Eminescu este slăvit de aceeași presă și deși articolele sale politice se cetesc și azi.

Iată un fapt care dovedește mai bine decît oricare altul că ceia ce *există* cu adevărat nu poate fi distrus prin nimica,—nici prin atacurile unui om sincer și talentat ca Eminescu...

Pentru contemporani și pentru posteritate.

Schimbul de „scrisori deschise“ dintre d-nii C. Dobrogeanu-Gherea și G. Ibrăileanu a dat prilej d-lui Mehedinți dela „Convorbirile literare“ să facă niște considerații atît de... surprinzătoare, încît ne soco-

tim datori să le aducem la cunoștința cetitorilor noștri. Iată ce spune d. Mehedinți :

Politica în literatură. Cu ocazia unei legi contra sindicaliştilor, vechii colaboratori ai „Contemporanului” și-au discutat în public meritele. Unul din ei a luat ca arbitru pe d. Gherea, să spună dacă vechii socialiști merită unele epitete injurioase, adresate de fostul lor tovarăș, d. C. Mille.

Cu acest prilej, d. Gherea face și o constatare de oarecare interes... literar. Observă anume că proiectul de lege contra muncitorilor sindicalişti a fost înduleit „de un membru influent al partidului vechilor conservatori”, pe cînd foștii socialiști s'au arătat nemiloși pentru muncitori. Asta ar însemna că foștii socialiști, care ar fi avut vreun talent literar, au devenit, după d-sa, incapabili de literatură, ca unii ce au înmormintat vechiul lor „ideal social” (atît de necesar scriitorilor, după criticile d-lui Gherea); iar pe de alta ar însemna că un conservator din vremea noastră ar fi mai capabil de creațiune artistică!

Fără să ajungem la această încheiere, socotim totuși ocazia nimerită, ca să punem înaintea criticului contemporanist de odinioară următoarea afirmație care altădată l-ar fi surprins: Nu numai că nu trebuie să judeci valoarea artistică a unui scriitor în raport cu idealul său social, ci dimpotrivă, ești mult mai aproape de adevăr, dacă vei porni dela capacitatea artistică a cuiva, ca să judeci apoi idealul său în societate; dela un ideal politico-social până la artă este mult mai departe, decît dela artă până la un ideal superior de umanitate.

Azi, cînd în scrisori publice, și în chestie de *fapte*, nu de idei, ucenicii „Contemporanului” și ai d-sale îi spun de repetite ori, *nu e adevărat* ce afirmi, d-le Gherea, d-sa nu ne va lua n-ume de rău, dacă îi vom observa că felul cum critica odinioară operele de artă nu pare a fi fost destul de aproape de adevăr.

Vicisitudini ale criticii inspirată de politică!

Cu toată dușmănia ce ne-o poartă, noi îl compătimim din inimă pe d. Mehedinți, că n'a putut pricepe „studiile critice” ale d-lui Gherea, scrise alt de clar.

Pentru d. G. Panu.

Intr'o notiță din *Săptămîna*, d. Panu își exprimă nemulțumirea că n'am recenzat până acuma opera d-sale *Cercetări asupra stării țărănilor în veacurile trecute*.

D. Panu are dreptate, și vina cade în întregime asupra d-lui C. Stere care, din diferite împrejurări, nu și-a putut face încă datoria în această privință.—Sperăm că d. Stere va reveni în curînd la simțul datoriei.

De altfel, d. Panu va judeca, desigur, cu indulgență asemenea păcate de direcție, fiindcă și d-sa, în timp de patru ani, n'a putut găsi momentul potrivit spre a-și spune părerea asupra unei publicațiuni ca „Viața Romînească”.

P. Nicanor & Co.

Recenzii.

A. Stavri. *Luminisuri*. Iași. Edit. „Viața Românească”.

Pentru mine și pentru o generație întreagă, „Luminisurile” lui Artur Stavri sint ca o muzică evocatoare a unei lumi miraculoase, acompaniamentul unor amintiri din o viață magică, atît de deosebită de vremile de azi, încît mă întreb de nu sînt cumva iluzii create și colorate de versurile sale armonioase... Iașii cetatea cea veche și liniștită, cu grădinele îmbalsamate și străzile ei tăcute, parcă temîndu-se de a tulbura pacea în care așipește oboseala trecut al Moldovei, în vechile case boierești... Ca fond, dealuri molatic ondulate și, pe culmea cea mai apropiată, cimitirul cu porțile lui larg deschise, ca niște brațe întinse ce chiamă la odihnă... Din str. Sf. Teodor, unde ca într'un falanster trăiam de laolaltă în pensiune, la un vechiu militar, studenți și studente, profesori și militari, mă îndreptam adese la vale, spre casa poetului Beldiceanu. Intram pe porțița îngustă și mă strecuram șioasă într'un colț, ca un mic animal familiar... Ce puteam fi alta?... eram așa de mică și slabă și aveam numai șaisprezece ani, eram abea în clasa V-a de liceu, iar în biblioteca poetului erau toți eroii sufletului meu entuziast, simbolul tuturor aspirațiilor mele nemărginite spre bine și frumos—Moș Ion Creangă, cu chipul lui roșcovan, plin de o îngăduință ușor luătoare în ris, lingă care era

totdeauna locul meu, doctorul L. cu pletele lui romantice și glasul muzical, cu care declama versuri din Eminescu, improviza tirade și vorbea de o Beatrice dusă în țări străine, care îndată lua în suflul meu chipul divinei Beatrice a lui Dante, Dr. T... interesantul Rerou al unei idile ce pasiona tot Iașul intelectual de pe vremuri, Gruber cu chipul lui de Crist brun și palid, cu vorba scandată și cîntătoare, depășind aceleași și aceleași observații de audiență colorată, pe care nu îndrăzeam să le găsesem deșarte și plicticoase, Artur Gorovei, modest și plin de bunătate, citind din cînd în cînd cîte o poezie eminesciană și pesimistă, observații folkloristice, sau perzîndu-se în nesfîrșite discuții archeologice, căci avea pe atunci pasiunea numismaticii și o bogată colecție de medalii. În fine poetul înusuși, Beldiceanu, cu fața colorată, barba scurtă, castaniu-roșcată și ochii bulbucați, nervos, pătîmas și de o vervă neseacă, ne ținea ceasuri întregi sub farmecul vreuniei din acele digresii colorate în Egyptologie, pe care, cred, că nici unul din cei ce le-au ascultat n'au putut încă să le uite, sau ne citea fragmente dintr'un poem geologic, pe care nu știu de l-a terminat: „Pămîntul”. Printre acești nelipsiți și credincioși membri ai cenaclului, apăreau și dispăreau multe alte chipuri și personaje, glorie pieritoare, pe care entuziasmul unui moment și dispoziția capricioasă

a stăpînului locului, le scotea din obscuritate și le făcea să strălucească o clipă, dîndu-le lor și nouă iluzia că s-a ivit un talent mare—astfel a fost de pildă cazul unui biet tip, G. P., care pentru două mici poeme în proză a fost proclamat cu emfază și solemnitate, cu transporturi lirice și lacrimi de induioșare, Turghenief al Romîniei, de și nici pînă atunei, dar nici de atunei încoace nu s-a mai pomenit de numele lui în literatura noastră!...

În aceste timpuri magice, printre aceste suflete agitate de aspirații nemărginite și credințe simple, nestrămutate, în această lume plină de iubire arzătoare pentru artă și idealuri sociale, cu atît mai scumpe cu cît erau mai nebuloase, am deschis cu uimire ochii neștiutori ai celor șaisprezece ani ai tineretii mele și am cunoscut cele dintâi versuri ale lui Artur Stavri, pe atunci un adolescent palid, gingaș ca o fată mare, contemplativ și obosit de viața pe care nici n-o începuse...

Era adevăratul „poet” din versurile sale:

Dragul mamei, du-te
Cu ceilalți joacă
Bate pe 'ntrecute
Mîngea pe toloacă.

N-am mămucă vreme
Că vorbesc c-o floare
Și depăn pe gheme
O rază de soare...

De atunci încoace, încotro mă întorc cu gîndul spre anii trecuți și retrăiesc viața noastră de odinioară, întilnesc chipul gingașului poet și vechiului meu prieten Artur Stavri, rămas tot acel din strofele aceste, poetul ce n-are vreme să trăiască viața reală pentru că „vorbește cu o floare sau deapănă pe gheme o rază de soare”, sau notează în muzica versului, accentele din cîntecul vîntului, prinde în imagini prețioase jocul umbrelor și al luminii,

zborul fantastic al norilor. Îl revăd mai tirziu îndrăgostit, adineci ca întotdeauna în contemplarea visului său poetic, obsedat de impresiile ce-l chinuesc să le dea formă și realitate, tăcut și preocupat, pe cînd în jurul lui ferbea verva diabolică a lui Tony Bacalbașa, spiritul nesecat al glumelor lui strălucitoare, focul de artificii al paradoxelor lui Teodorescu, împrejurul divanului larg, pe care trona barba imponantă, spiritul fin și inteligența ageră a prietenului nostru Many, sufletul acelor întruniri, care formau cercul din str. Carageorgevici...

De atunci încoace vremea și viața ne-au despărțit... dar totuși cînd ne-ntîlnim, parcă ne-am părăsit eri, în bărăria lui Caragiale, sau în una din acele excursii entuziaste la Ploesti, la Gherea, în care se făcea atîta spirit și literatură. În tramvai, pe stradă, sau pe băncile Camerei regăsim pe același Artur Stavri, palid, melancolic, dus pe gînduri, cu aerul său veșnic de plictiseală, ce se împrăstie abia o clipă în zîmbetul, cu care primește și face glumele pe tonul obișnuit în vremile de odinioară.

Artur Stavri e de o senzibilitate excesivă, o senzibilitate ascuțită și dure-roasă, izvorul inspirațiunii sale poetice dar și a pesimismului său special, care nu e ca pesimismul lui Eminescu un pesimism cerebral, ci o modalitate a sentimentalismului său:

Îs trist și mă tot plîng de lume,
Din suflet jalea n-o mai sting—
Și totuși văd că n-am anume
De ce să plîng...

Acele lumi din asfîntit
Mi-au fost și dulci și liniștite
Și-mi pare rău; le-ași fi dorit
Alfel trăite.

Țin minte, multe am îndrăgit;
Le văd: șfios m-așteaptă 'n prag
Și-mi pare rău că n-am găsit
Ce mi-a fost drag.

Vezi, de ce-s trist nu știu anume;
Sint doar că jalea mi-i ursită—
Și-i fără leac: aștept o lume
Alt-fel trăită.

Nu pot netihna să-mi alin
Că nu mă plîng de cîte știu:
Plîng alte lumi—și numai vin...
Și-i prea tîrziu...

Am citat în întregime această poezie în care e așa de bine caracterizat sufletul lui Artur Stavri, natura pesimismului său. El nu se plînge în potriva vieții în genere, ci împotriva firii lui, care nu are puțința de a resimți fericirea. E la el un fel de subiectivism exagerat,—pesimismul, o urmare a analizei continue a sufletului și a sensibilității lui rafinate care se înfioară și suferă de toate decepțiile vieții, decepții cu atât mai numeroase cu cît poetul e mai stăpînit de vis și are mai multă repulzie pentru realitate, prea multă așteptare a unei lumi „alt-fel trăită”. De aceia pesimismul său nu are note de revoltă romantică obișnuită în potriva soartei și a întocmirii firii, ci e expresiunea sentimentului profund al deșertăciunii și vremelniceii tuturor lucrurilor, conștiința adîncă a neputinții sale de a fi fericit, lipsa de încredere în sine și în viață, care l-a făcut să rîmte acel delicat visător atât de singuratic și modest pe care-l cunoșc și-l iubesc prietenii.

Afară de pesimismul acesta de o culoare atât de personală, sentimentul cel mai persistent în versurile sale e iubirea naturii și a frumosului, o iubire de adevărat artist și fervent adorator al formei și culorii. Apusul de soare, zoriile, miezul zilei, farmecul lunii, scenele și idilele din viața de la țară și din propria lui viață, sînt tablouri atât de frumos nuanțate, atât de pline de farmecul vieții și al frumuseții, încît am adesea impresia că sînt în fața unor pinze de Grigorescu, ale căror idei inspiratoare sînt traduse în sunete. Cu-

vintele în versurile lui Artur Stavri sînt numai imagini, prin care farmecul a tot puternic al muzicii silabelor sugerează o eugetare ușoară, o simțire fină, un sentiment nedeslușit, desfăcîndu-se dintr-un tablou cu cadru bine definit, zugrăvit cu grija de a reda exact și real, cu un simț al culorii și al formei de adevărat pictor și cu o înțelegere a poeziei cum rar se întîlnește la alți poeți.

Către asfințit, de-o vreme pe-aceleași
cîi mă 'ndrum.
Rămîne'n urmă satul albînd în nori de
fum;
Rămîn, cernite'n umbră și-n somnul dul-
cel liniști,
Imașuri ruginite și pete largi de miriști.
Trec lunca de răchită, las drumul—și
m-abat
Pe subt umbrar de ramuri, în codru
'ntunecat...
Cu cît mă urc, lumina prin erongi mai
viu încape;
Pe virfu 'nalt cît soare-i! Sint cerul
cî-i aproape—
Un pas și-s în poiană: pădurea se pră-
vale
Măi neagră, tot mai neagră, cărbune-i
pîn devale—
Și cît țîi luminișul fînețe, flori uscate;
Mesteceni albi, cu ramuri subțiri în jos
lăsate,
Pîn' la pămînt afirmă mlădiți în plete
sure
Și-n stejărișul negru parcă-s aduși de-
aure...

Vezi, nu știu cum fs alții,—dar un apus
de soare
Un colț uitat de-oparte de umbră și ră-
coare,
Acelaș cer aproape, aceleași șesuri line,
Tot alte înțelesuri îmbracă pentru mine...
... în toate acele jocuri
De umbră și lumină, în codri, lumi al-
bastre
Ard gînduri, arde-o parte din sufletele
noastre.

Nu pot să termin mai bine de cît cu aceste rînduri ale lui Anatole France, citate dintr-un studiu asupra lui Jules Tellier și care i se potrivesc atât de bine și lui Stavri:

„Les petits poètes ont des qualités

que les grands n'ont point. Si les *mineures* de l'antiquité étaient perdus, la couronne de la muse hellénique serait dépouillée de ses fleurs les plus fines. Les grands poètes sont pour tout le monde; les petits poètes jouissent d'un sort bien enviable encore; *ils sont destinés au plaisir des délicats.*

*

Virgil Caraiivan. *Domnița Olina*. Biblioteca Minerva. București.

Domnița Olina, Harpalion, Povestea unui uriaș, sint trei basme povestite în graiul poporului de un cărturar, care dacă lasă pe ici pe colo să se strecoare și concepții și sentimente cu totul deosebite de sufletul țaranului, știe totuși să le lege așa de bine cu cele ce a prins și și-a însușit de la el, în cit povestirea, deși alta decît în gura poporului, își păstrează tot farmecele ei rustice cu toate aceste podoabe de oraș. Atît cele două povești talmăcite din gura poporului pentru noi, cit și cea talmăcită din cărți pentru popor, sint scrise frumos și curgător, într-o limbă corectă și foarte plăcută la citit.

*

H. Taine. *Despre natura operei de artă*. Traducere de M. Sadoveanu. Biblioteca „Minerva” București.

A traduce e de sigur o artă și a privi traducerea ca o îndeletnicire, care nu cere altă nimic decît bună voință, este fără îndoială o crezie. Ar fi deci de dorit ca interpretarea operelor de artă dintr-o limbă în alta să fie întotdeauna făcută de oameni de talent, scriitori de samă, care să *re-creeze* opera străină în limba lor. De aceea trebuie să fim recunoscători scriitorilor noștri de talent pentru încercările lor de a pune la îndămina marelui public, în ediții eftone, opere de artă, traduse cu artă și a contribui astfel și la cultura generală a acestui public și mai ales la formarea și desăvîrșirea limbei noastre literare. Mihai Sadoveanu, căruia i se datorește în mare parte avîn-

tu pe care l-au luat traducerile prin partea pe care a luat-o direct și indirect la ele, s-a îndeletnicit acum în urmă cu traducerea unei cărți din Filozofia Artei a lui Hippolyte Taine.

Cu măiestria sa desăvîrșită a științei să mlădieze limba noastră, totuși nu se neinecreată în exprimarea abstracțiilor și nuanțelor unei concepții pe care de înaltă pe atita de rafinată și să dea o traducere exactă, se redesează ceva din arta și stilul lui Taine, din acea lumină și culoare a expresiei cu care și îmbracă logica și abstracționea.

I. S.

**

Ioșif Popovici. *Dialectele Romîne (Rumänische Dialekte)*. IX *Dialectele romîne din Istria*. Partea II *Texte și Glosar*. Halle a. S., Editura Autorului [Clisova per Bethlenháza, Banat], 1909. I vol. 8 de XVII+168 pag., cu 4 table fotografice, preț 5 lei.

Se știe că d. I. P. a întreprins un vast studiu asupra dialectelor romîne. Primul său volum, *Dialectele Muntenilor și Pădurenilor din comitatul Hunedoara*, apărută la 1905 (Halle, Niemayer) a făcut o impresie excelentă prin metoda de cercetare întrebunțată și prin importanța și bogăția materialului pe care-l pune la îndămina filologilor, după cum am arătat la timp prin „Arhiva” din Ianie 1905 (vol XVI pg. 290—291).

După o trecere de patru ani d. P. ne pune la îndămina un nou volum, conceput în acelaș spirit, și care, după planul adoptat, e al nouălea.—volum consacrat dialectului istrian. Partea I a acestui volum, menită a ne da tot felul de lămuriri asupra Istrienilor, va apărea mai târziu. Deocamdată d. P. ne-a dat textele culese, însoțite firește de glosarul cuvenit.

Materialul din acest volum este desigur foarte important. Se știe în ade-văr că dialectul istrian era pînă acuma cunoscut din publicații atît restrinse

cît și defectuoase. În introducere d. P. relevă tot felul de greșeli comise de predecesorii Ive, Gartner, Ioan Maiorescu, Weigand, Sextil Pușcariu. Recordul greșelilor îl ține tot faimosul Weigand: „Cele mai multe curiozități le avem dela d. Weigand... [Un exemplu:] În Jahresbericht I p. 130 avem *ȳbe* tradus prin 'Weilchen'. Inșă *ȳbe* nu e substantiv, ci un pronume și 'un verb...: *ȳbe*=*ȳa* (dr. ea) *be* (dr. bea)“.

D. Weigand confundă deci un pronume cu verbul său (subiectul cu predicatul) cu un substantiv!

Din cauza numeroaselor greșeli observate în textele publicate de predecesori, d. P. ș-a impus sarcina de a verifca glosarul istriian al lui Byhan din Jahresbericht VI. Rezultatul acestei verificări ni se va face cunoscut în partea I.

D. P. scrie—fără supărare!—într-o limbă cam greoaie. Iată o frază: „Primul glosar român din Istria a fost al lui Ion Maiorescu, al cărui chip l-am pus la începutul glosarului mîeu, fiindcă *acest om bun a meritat*“.

D. P. a vrut să spue: „fiindcă *acest om a binemeritat*“ (și încă verbul cere a se arăta dela cine).

Prin publicarea acestui volum d. P. aduce dialectologiei romîne un serviciu considerabil. Pentru orice discuție asupra dialectului istriian, vom avea de acum înainte o bază sigură.

Pentru munca grea la care s-a dat, d. P. merită deci recunoștința filologilor. Ar merita și recunoștința Academiei!..

*

C. N. Mateescu. *Balade*. Cu o prefață de N. Iorga. Vălenii de Munte, Tipografia 'Neamul Romînesc', 1909, 1 broș. de X+135 pagini, prețul 1 l. 50 b.

Se știe că Academia Romîna publică a colecție folklorică intitulată 'Din viața poporului român, culegeri și studii'. Față de colecția folklorică a Academiei, d. N. Iorga a crezut nimerit de a scoate o alta, intitulată 'Din litera-

tura populară romînească', și care se deschide cu broșura d-lui Mateescu.

Noiua colecție se va prezenta ea oare supt un aspect mai științific? Fi-va oare materialul expus sistematic, cu glosare ireproșabile? Corectura fi-va ea oare făcută cu toată atenția necesară? Mister, căci în prefața acestui prim volum al colecției d. N. Iorga ne vorbește de cu totul altă ceva decît ne-am fi putut aștepta.

Colecția e interesantă.—Glosarul, pe care-l reclam neconținut prin aceste recenzii, lipsește.—Prețul broșurelei—1 l. 50 b. pentru 135 jumătăți de pagini în 16—este prea ridicat.

G. P.

Ioan Slavici. *Educația Rațională*. București. „Biblioteca Minervei“, 30 b.

Ioan Slavici. *Educația Fizică*. București. „Biblioteca Minervei“, 30 b.

Ioan Slavici. *Educațiunea Morală*. București. „Biblioteca Minervei“ 30 b.

În trei volume din „Biblioteca Minervei“, care, după cum rezultă dintr-o clasificare a autorului, pare că vor fi urmate de altele două, în care se va trata despre educația *intelectuală* și cea *profesională*,—cunoscutul novelist oferă publicului romînesc o lucrare de popularizare, ce îmbrățișază întreaga problemă a educațiunii.

Fără a aduce ceva nou în domeniul acesta, autorul nu face totuși o simplă lucrare de compilație. Se cunoaște că d. Slavici e un om care a lucrat mult ca educator, care are o experiență bogată în această ramură de activitate, și care a căutat să observe și să-și dea samă cît se poate mai bine de normele recomandate de pedagogi, de rezultatele lor, și în genere de tot ce atinge greaua misiune de educator.

Pentru aceia, alături de părerile curente ale pedagogiei străine, d. Slavici ne dă foarte multe considerațiuni proprii, observații interesante de detaliu, aprecieri juste, rezultate ale unei cons-

tante preocupări în domeniul pedagogiei.

Primul volum, „Educația Rațională“ e un fel de introducere generală a întregii lucrări, în care autorul discută chestiunea educabilității omului, se ocupă cu limitele și scopul educației, cu mijloacele ei, și stabilește împărțirea educației în fizică, morală, intelectuală și profesională. Toate aceste chestiuni, chiar și cele mai dificile, sînt expuse de autor în mod succint, general și pe cit se poate pe înțelesul tuturor. Acest mod de a expune probleme ca aceea a educabilității, și stilul cam liber, în care autorul se exprimă, te fac să ai la prima vedere o impresie de scădere a chestiunilor; lucrul era însă impus de cerințele unei lucrări de popularizare, așa că în ultima analiză trebuie să recunoști mai curînd autorului o oarecare dibăcie în faptul că atinge atitea chestiuni și le lămurește prin câteva exemple, ferindu-se de a întrebuița aparatul științific, cu care de obicei se discută astfel de probleme.

Celelalte două volume se ocupă în detaliu cu „educația fizică“ și cea „morală“, atingînd aproape toate chestiunile privitoare la ambele aceste laturi ale problemei educațiunii.

Cititorul găsește în aceste două volume foarte multe cunoștinți, care sînt absolut trebuitoare nu numai pentru cel ce are a se ocupa de creșterea și educația altora, dar chiar și pentru cei ce are în vedere numai propria lui bună stare fizică și morală.

Și cum la noi, chiar cele mai elementare reguli de igienă fizică ori morală sînt dacă nu necunoscute, cel puțin nerespectate foarte mult,—d. Slavici a făcut un adevărat serviciu dînd un material așa de bogat, în niște broșuri, care prin efinăitatea lor pot fi la îndemîna ori cui.

Dacă stilul era mai îngrijit, și unele lucruri redăte mai concis, era și mai bine.

O observație însă nu ne putem opri de a face în ceiace privește editura:

greșelile de tipar sînt așa de numeroase încît nu numai că fac citirea desplăcută, dar strică pe alocuri limba—limba d-lui Slavici—, și chiar fac cu neputință înțelegerea textului. Și e pacat!

M. C.

Wilhelm Meyer-Förster. *Heidelberg de altădată*. Piesă în cinci acte, trad. de Ovid Densusianu. „Biblioteca Teatrului Național“, edit. „Minerva“.

Mă întreb ce a găsit publicul, de aiurea și dela noi, în această piesă, ca să-i facă un succes atît de mare?..

Autorul s-a inspirat puțin din „Vie de Bohème“ a lui Mürger. Dar acolo, în romanul francez, eroii sînt artiști și intelectuali, suflete fascinate de mirajul unui ideal,—și numai văzute din înălțimea acestui ideal, mizeriile, expedientele, aventurile și farsele vieții lor zilnice, apar învăluite în lumina unei poezii romantice... Și e atîta spirit, și pe alocărea atîta fină duioșie în cartea lui Mürger...

Pecînd dincoace, autorul caută poezia romantică a vieții de boem în viața studenților germani... mare preocupare!

Am tot respectul pentru burghezul teuton, care-și face slujba cu cea mai mare exactitate, ca un cal care merge în trap liniștit, oprit de „ochelari“ de a privi la dreapta ori la stînga; și nici nu vom nega fondul de soliditate pe care-l are acest popor adînc confundat în viața organică.

Dar a căuta în existența burgheziei germane, și a burgheziei germane de azi mai ales, poezie romantică, e cel puțin riscat!... Conștient de uniformitatea și mărginirea traiului său, filistinul neamț caută să-și asigure o proviziune de amintiri „eroice“ din timpul petrecerii la universitate...

Am cunoscut această faimoasă viață studentească, pe care familistul de mai tîrziu, în halat și papuci, puțin cam

umflat de bere, nu încetează de a o trimbița ca „genială” și de a o reaminti cu mare ifos ca vârsta lui „eroică”, —și de nu mi-ar fi teamă să jignesc cumva simpatiiile unora dintre cetitori, ași numi-o pur și simplu *trivială*. Dealtfel cititorul n'are de ce se jigni: o recenzie n'are altă pretențiune decât de a așterne impresiunea momentului.

Trimes la univovsitate, tînărul teuton simte trebuința de a-și descărca, timp de un an sau doi, prisosul de energie, mai mult fizică decât sufletească, a temperamentului său de rasă tînără. Prin urnare, e chestiunea de a fuma diu pipe foarte lungi, de a bea într'o noapte zece-cincisprezece halbe,—eliminate apoi cu ajutorul spasmeilor diafragmei și a altor funcțiuni puțin poetice,—de a turna pe git la comandă o halbă întregă fără a înghiți, de a face dueluri de bere în aplauzele camarazilor, și a îneca salamandre în trei timpuri cu bătaie la unison, însfirșit de a se duela cu „*schläge*” sub pretexte ridicole, și fără altă primăjdie decât o tăetură pe față, menită a da o aparență de eroism *offen* și oarecare sare fețelor spălăcite, greu de deosebit între ele fără o barbă și un „*schmiss*”. Negreșit, nici amorul nu iuitat, deși vine în planul al doilea, după salamandre, căci la națiunile nordice, cum spun fiziologii... „asimilarea” predomină asupra „dezasimilării”... La Berlin, de pildă, sînt acele bazaruri enorme, dintre care renumitul „Tietz”, cu patru sute de vînzătoare drăguțe, e numit de chiar proprietarul său: „mein Bordell”, din pricină că fiecare vînzătoare este amanta unui student. Tînărul teuton tratează cu multe egarduri „comoara” lui de un an, și face chiar vizite și cadouri părinților ei, care-l numesc „gînerile nostru” prin eufemism. Mai tîrziu, fata se mărită cu un om din clasa ei, după ce s'a „amuzat” cîțiva ani cu tineri din clase superioare; iar studentul, după ce bea cît poate vre-un

an doi, se apucă de lucru și nu se mai gîndește decât la carieră.

Asta-i poezia!... ¹⁾

Acuma iată și subiectul piesei. Un tînăr prinț moștenitor, dela una din acele mici și stupide curți germane, din care revistele umoristice și-au făcut cal de bătae, un tînăr prinț, zic, pe care autorul cantă să ni-l prezinte ca pe om superior, dar care ne face impresia celui neamț prostănac care „fumează șapte ani dintr'o lulea, și pe urmă bagă de seamă că are gaură”, —e crescut în atmosfera celei mai seci și severe etichete, avînd ca singur și sincer prieten pe profesorul său, un *doctor* burghez care nu s'a însurat, probabil pentru a nu incomoda înalta societate cu o femeie burgheză. Dar plictisit la urma urmei de atita etichetă, doctorul își aminteste cu entuziasm de viața lui de student la Heidelberg și o prezintă altetei sale în culori strălucitoare. În sfîrșit vine timpul cînd prințul e trimis în tovărășia doctorului să-și facă anul de universitate, după tradiția curților germane, anume la Heidelberg. Aici se împrieteneste îndată cu ceilalți studenți, —care beau cu un aer de eroism, demn de o cauză mai bună,—și cu nepoata berarului care-i servește pe tineri și e sărutată de toți. Deși logodită cu un geambaș dela Viena, fata devine amanta prințului, probabil spre adîncă satisfacție a unchiului ei, berarul; prințul se ține, cu ceilalți studenți, de băutură și de tot felul de copilării, din care una, cea mai de haz, ne-o citează autorul: o plimbare cu trăsura prin mai multe sate; prințul mîină pe capră, și la fiecare oîrciumă se opresc și dau de hăut oamenilor. La toate aceste copilării, profesorul, om bătrîn și bol-

1) La universitățile germane există un curent puternic contra corporațiilor, din care curent, numit *Finkenschaft*, fac parte cei mai inteligenți studenți și cei mai *democrați*.

nav de inimă, ica parte cu entuziasm, foarte bucuros de a se apropia repede de moarte pentru plăcerile tinărului său *stăpîn*. (Nu de geaba filistinului german îi lasă gura apă cînd pronunță cuvîntul de prinț)... Alteța sa găsește aceasta foarte normal, convins că vorba rostită de dînsul după moartea repede a doctorului: „în acest om bătea o inimă“ — este o răsplată îndestulătoare pentru acela, mai ales că-i ridică și un monument.

Dar cînd îi era prințului lumea mai dragă, și se pregătea să plece cu iubita lui la Paris ca să-i cumpere „rochi, pălării și umbrele“, iată că apare primul ministru și-i anunță că, regenul fiind îmbolnăvindu-se grav, trebuie să vie acasă,—după abia patru luni de petrecere la universitate!... — ca să ia domnia. Tinărul prinț e disperat, și numai cînd primul ministru îi spune că în caz de refuz, pierde tronul, se hotărăște. Un moment e gata să refuze chiar tronul pentru logodnica geambașului!...

Iată-l acum acasă, ducînd o viață și mai strînsă în chiaușurile etichetei decît predecesorul său, reușind să speție chiar curtea cu severitatea lui. În sufletul său însă trăiește neștearsă amintirea halbelor și a berăreții!...

Cu cîteva zile înainte de a face o căsătorie curat convențională, cum se țea de unii prinți, se duce pe două zile la Heidelberg, spre marea mirare a curții. Acolo studenții îl primesc acum ceremonios, dar revede pe Kätt, o sărută cu foc, și cînd dînsa îl roagă să fie gentil cu prințesa lui, căci și ea se duce să se mărite cu geambașul,—că doar dragostea noastră nu putea duce la nimic,—plînge prințul, și publicul plînge cu dînsul.

Și acum dacă cetitorul mi-ar permite, ași apostrofa pe autor cum urmează:

Hel, donnule Meyer, că mai bine nu putea să te cheme—doar *Biedermeier* (=filistin)—c rău cînd anume animale

de cea mai mare utilitate la plug și la căratul sacilor la moară se apucă de zburdat ca micii căeluși de salon!... E rău cînd nemțoaice noduroase, cu picioare mari și coate ascuțite, se apucă de stîrnesc risul publicului de *variété* prin mișcărilor lor stingace și accentele lor guturale!...

X. Y.

Jules Renard. *Nos frères farouches*. Edit. Arthème Fayard. Paris (fără dată).

Membru al „Academiei Goncourt“ autorul e cunoscut mai ales prin opera sa *Poil de Carotte*, așa de gustată de tinăra generație, c-aproape nu-i licean francez care să n-o știe pe de rost.

Procedeul însă din *Nos frères farouches* e același întrebunțat în scrierea sa *Histoires Naturelles*, dar în loc să fie aplicat la gîngăniile, cu care a umplut Dumnezeu lumea, e aplicat la oameni și anume la țăranul francez. Dintre toți scriitorii francezi J. R. e aproape unicul, care se apropie de țăranul francez ca de un frate, și nu ca de o bestie.

În volumul de față sint o serie de *filmuri* cinematografice. Unele prin înșiruirea lor ne povestesc o viață întregă, altele izolate ne dau o instantanee, în care se oglîndește o stare sufletească sau o gînganie—căci și în acest volum sint cite-va *Histoires Naturelles*:

„*Nouvelle lune*. L'ongle de la lune repousse.“

„*Le Chat*. On lui dit: Prends les souris et laisse les oiseaux!“

„C'est bien subtil, et le chat le plus fin quelquefois se trompe.“

„*L'alouette*. Elle retombe, ivre-morte de s'être encore fourrée dans l'oeil du soleil.“

„*Le ver luisant*. Cette goutte de lune dans l'herbe!“

„*Le corbeau*. L'accent grave sur la sillou.“

Seria de filmuri cea mai mare—ju-

mătate din volum—ne dă viața unei servitoare: *Ragotte*.—„Elle est si naturelle que, d'abord, elle a l'air un peu simple. Il faut longtemps la regarder pour la voir“. Iar dacă privind aceste filmuri proiectate pe pînza sufletească a autorului, găsești că unele din ele tremură, vina e în sensibilitatea cetitorului. **Amour.** „Elle aime Philippe, mais comment osor dire qu'elle l'aime d'amour? Quel nom faut-il que je donne au sentiment qui les tient liés? Elle dit: „Pourvu que je l'aie! comme elle dirait: „Tant qu'on a du pain, on ne meurt pas de faim.“

„—A cause de son nez, je le recommandrais entre cent cochons.“ **En ménage.** Elle est allée, ce matin, au marché de la ville, et elle dit:—Autrefois, il y avait un boucher; aujourd'hui, il y en a cinq! Le monde devient carnassier.

Laveuse. Mais la grosse affaire, dans la vie de Ragotte, a toujours été le lavement du linge des autres... Et Ragotte est tellement lasse, des fois, quand elle revient de la rivière, qu'elle a l'air d'être ramenée par la brouette.

Le chagrin de Ragotte. Son ouvrage fini, elle pense à Joseph et ça lui fait mal. Elle y pense et ça l'endort. Elle baisse la tête plus bas, un peu plus bas, jusqu'à ce qu'elle la relève avec brusquerie comme si elle venait de heurter du front la pierre du petit.

Altă serie de filmuri, *Honcrine*: o babă în mîntea copiilor. Apoi *La tribu des Grillot*: o familie semi-nomadă, etc. etc.

*

Max Maurey. *Quelques Actes.* Librairie des Annales. Paris (fără dată). Actualul director al teatrului „Grand Guignol“ și-a adunat într-un volum șapte comedii, din care *M. Lambert, marchand de tableaux* și *L'Aventure* sînt de cite două acte, iar celelalte *L'asile de nuit*, *Le chauffeur*, *Depuis six mois*, *La recommandation*, și *Rosalie* numai de cite un act. Toate co-

mediile nu sînt de aceeași valoare—cel puțin la cetit, de oare-ce jucate s-ar putea să fie deopotrivă de bune. În toate însă se sfîșiește și ridiculizează slăbiciunile unor indivizi nu ca stare ci ca reprezentanții unor categorii sociale. Astfel în *L'Asile de nuit*—una din cele mai bune—și *La recommandation* se ridiculizează funcționarismul, în *Le chauffeur*, parvenții; în *Depuis six mois* bărbații care își înșală femeile; în *Rosalie* mișelia stăpînilor și aroganța slugilor; în *M. Lambert* jucătorii dela Monto-Carlo; *L'Aventure*—una din cele bune—ie o comedie de moravuri. Toate aceste comedii care au văzut rampa și au fost jucate de actori ca *Antoine* și *Signoret* merită să fie recomandate iubitorilor de literatură teatrală și pot fi folositoare profesionalilor.

Dr. N. Q.

Th. Ribot, *Problèmes de psychologie affective.* F. Alcan. Paris.

În această operă, celebrul psiholog continuă și completează pătrunzătoarele sale studii asupra vieții complexe și obscure a sentimentelor. De o deosebită importanță prin vederile filozofice ce cuprinde, e studiul consacrat conștiinței afective. În el, Ribot roia cu noi argumente, teoria sa, după care viața afectivă are un caracter primordial, eterogen și ireductibil la modalitățile intelectuale ale activității psihice. Servindu-se, după metoda sa cunoscută, mai mult din exemple luate din patologie, el scoate în relief opoziția între eul afectiv și cel intelectual și caracterul autonom al vieții afective. Într'un studiu asupra memoriei afective a cărei existență și importanță a scos-o pentru prima oară în lumină în opera sa întinsă asupra psihologiei sentimentelor, Ribot combate argumentele acelor care neagă existența acestaj fel de memorie. Prin exemple interesante el stabilește că viața individuală și socială e plină de fapte inexplicabile fără exis-

tența memoriei afective, arătând rolul acesteia în consolidarea și evoluția sentimentelor.

Foarte original și interesant e studiul său asupra antipatiei. Acest sentiment sintetic care conține ca element intelectual, o intuiție, ca element afectiv, o stare penibilă, și ca element activ, o inhibiție motrice, e după el o formă atenuată a instinctului de conservare, anticipând asupra viitorului. În stadiul său organic, antipatia nu e decit repulzia fiziologică sau desgustul. La animale și la copii, se manifestă sub forma sa instinctivă.

La om devine conștientă, și poate avea două forme: una care apare brusc, alta de formațiune lentă. Sub forma sa colectivă, are la bază mai mult o credință decit un instinct, ea caută să se justifice și să devie rațională.

Condițiile sale psihologice sînt: lipsa de plasticitate intelectuală în primul rînd și în al doilea, dispoziția la excitabilitate. După părerea sa, antipatia e o dispoziție utilă, chiar necesară, organizării noastre fiziologice și psihologice. Căci, dacă simpatia e o lărgire a vieții noastre afective și intelectuale, ea e în acelaș timp o micșorare, o renunțare a personalității noas-

tro. Antipatia, ca tendință antagonistă, e dimpotrivă un principiu de individualizare. Tarde, Baldwin, Royce au arătat importanța fenomenului de opoziție în viața socială. El dă naștere spiritului de independență individuală și desigur unul din scopurile importante ale vieții omenești e varietate, accentuarea diferențelor ce există, între diversele cure. Cum spune Tarde, societatea trebuie să fie o deslășurare de contraste psihice. Studiul său asupra iluziei afective e o complectare a operii lui James Sully. Cu exemple variate el ne arată cit de des ne înșelăm uneori asupra calității, alte ori asupra intensității sentimentelor noastre proprii. Cauza adincă a acestor iluzii, trebuie căutată în însăși natura sentimentului. Conștiința nu poate niciodată cunoaște un fenomen afectiv în totalitatea sa, căci el cuprinde totdeauna și elemente subconștiente și inconștiente sau fiziologice, care nu pot fi pe deplin descrise și analizate.

Cunoștința pe care o avem asupra sentimentelor noastre proprii e parțială și deci supusă eroarei și cunoștința integrală a individualității noastre se va lovi totdeauna de imposibilități atât psihologice cît și fiziologice.

O. B.

Revista Revistelor.

Luceafărul (No. 6). O admirabilă năvălă de d. Sadoveanu, *Geneza săreacă*.—Răspunsul d-lui Agirbiceanu la întrebările asupra „poporanismului”. Profunditatea din nuvelele acestui scriitor apare și în discuția acestei chestiuni literare. D. Agirbiceanu e un spirit concentrat și meditativ.—O dragă gălășă poezie a d-rei Ecaterina Pittiș.

Viata Socială (No. 1). Director N. D. Cocea.

E o revistă politico-literară. O revistă socialistă. S'ar părea că avem oarecare competență s'o judecăm, căci, vărha eiș, pe unde d. Cocea rulează surcele, noi, nuia, am tăiat lemne. Dar, vorbind drept, sentimentul nostru față de cunetele bucați e un sentiment de desăvirșită perplexitate. Revista se 'ncepe cu o poezie de d. Tudor Arghezi, — *Rugă de seară*,—despre care nu vom să spunem nimic. Nu vom, ca să nu ne facem de ris. Să ne explicăm: poezia aceasta, sau este de domeniul psihiatricii, sau anunță un geniu. Și cum nu avem destulă putere de pătrundere, preferăm să așteptăm și alte producții ale acestui nou post, pentru a ne pronunța—dacă vom reuși vreodată.

D. Toma Dragu, într'un articol despre „Votul universal”, ne arată cit de

mult a „evoluat” ideia socialistă dela 1890 până astăzi. Pe vremea d-lui Gherea, cînd seriam socialism și unii dintre noi, nu prea aveam obiceiul să iusulăm nici în *ziare*; dar, în sfîrșit, în asemenea publicații, luam adesea în răspar „burghezia”.—În *reviste* însă, Doamne ferește! Acolo-i dădeam cu doctrina, și tratam societatea „actuală” cu „burghezia” ei cu tot, științificește, ca pe o specie oarecare zoologică... D. Toma Dragu, însă, injură... Și, lipsit de orice prejudecată, scrie aceste nedeindecuvinte: „*văposatul întru trădare Radovici*”,—pe care d. Gherea, colaborator al „*Vieții Sociale*” trebuie să le fi celit... Ce i-o fi trecut prin inimă d-lui Gherea, cînd a celit aceste cuvinte?? Grozav am vrea să știm, dar n'avem să știm niciodată... Și d-ta, iubite d-le Cocea, să fi pierdut oare orice urmă de „burghezism”? Desigur că nu. Desigur că ai dat acel articol la tipar fără să-l cetești. Sintem siguri că nu l-ai celit. Cu cit ne gîndim mai mult, cu atita sintem mai siguri. Sintem absolut siguri!!

În „*Știința revoluționară*”, d. Cocea scrie cu acea inteligență și fineță, pe care cetitorii noștri i le cunosc.

Falanxa (No. 7). D. Mihail Drago-

nirescu răspunde recenziei noastre din numărul trecut.—D. Dragomirescu, probabil grăbit, n'a înțeles o mare parte din cele spuse de noi, iar puținul cit a consimțit să priceapă se face că nu-l pricepe. Ce abnegație!... În răspunsul d-sale se încearcă să fie răulăcios, — și nu izbuteste, pentrucă d. Dragomirescu, cum știe toată lumea, e un om foarte bun.

Revista Democrației Române continuă să dezbătă chestiile politice, sociale și economice dela ordinea zilei. D. G. Diamandy, în *Spre viață de partid* (No. 4), își exprimă dorința ca partidul liberal să iasă din izolarea sa față cu masa cetățenească.

Noua Revistă Română (No. 9).

În No. trecut al revistei noastre, spunem că d. Eugen Porn n'a făcut decît să colecționeze injuriile unor pontifi ai literaturii românești. — D-sa susține că aceste injurii îi aparțin, căci le-a publicat acum doi ani în „Viața literară”.

Luăm act de această declarație și facem cuvenita rectificare — dar cu o restricție: În articolul din anul acesta, d. Porn e mai complet și mai variat decît în acelu de acum doi ani, ceea ce dovedește că tot a împrumutat dela marii pontifi cîte ceva „pe ici, pe colo, și anume în părțile esențiale”... Și încă ceva: Acum doi ani, pontifi se pronunțaseră...

Dar, înșirșit, dacă ține la paternitatea întreagă a injuriilor, nu-l vom șicaia peste măsură, și vom închide incidentul pentru totdeauna.

Cumpăna.—În No. 13, cronicarul acestei reviste scrie o pagină „Pentru Viața Românească”, care se isprăvește astfel:

„Atît spre lămurire. Și incolo multă „săuătate sau *munas parof paregam* „*baro Garabet!*—cum s'ar zice în limba lui acolo”.

Incolo, proză și versuri de d-nii Sadoveanu, Iosif și Anghel.

Ion Creangă. (Mart, 1910).

Articolele publicate de d. A. Philippide în această revistă au avut darul de a convinge pe d. Tudor Pamfile cum că d. Gustav Weigand este un perfect cunoscător al limbii romine. În consecință d. Pamfile a căutat, priur-o scrisoare, să afle ce părere are savantul din Leipzig despre revista „Ion Creangă”. D. Weigand, amabil, s-a grăbit firește să-i răspundă. Răspunsul său, extrem de interesant, se poate cunoaște din ultimul număr al revistei birlădene.

Mercure de France (Februar, 1910).

Criza parlamentarismului e titlul unui frumos articol al lui *Paul Louis*,

în care se arată starea în care se găsește azi această instituție în țările civilizate. Criza aceasta generală și definitivă a parlamentarismului se manifestează prin mai multe simptome: mulțimea nu vorbește decît cu scepticism și ironie de mandatarii țarilor; unii deputați (mai ales în Franța) sînt desgustați și sînt hotărîți să nu-și mai pună candidatura; alții se duc foarte rar în parlament și își reduce la minimum activitatea lor parlamentară; mulți savanți preferă să-și expună părerile prin studii decît dela tribuna parlamentară; corpurile deliberatoare au ajuns un fel de azil al milionarilor ori al intriganților; masele lucrătoare se dezinteresează tot mai mult de debaterile parlamentare, iar parlamentele tind să devie din ce în ce mai mult niște biurouri de înregistrare. Astfel parlamentarismul apare ca ruinat de o boală adincă, și criza parlamentarismului e criza statului modern. Spiritul public vede în parlamentari o categorie profesională restrînsă, un fel de castă dirigitoare; iar parlamentul, fiind azi „suveran” în țările civilizate, a acumulat asupra lui ura și dușmănia ce se purta altădată regilor și împăraților. Pricina acestei

crize? Parlamentarismul a fost impus lumii de o anumită categorie socială — „Tiers Etat” — cind s'a simțit destul de tare ca să revendice o parte din puterea publică, și pentru a-și apăra interesele contra autoerației și nobleței feudale. Dar cu timpul categoria aceasta socială a trebuit să se sprijine pe clasele sărace și să lărgească astfel drepturile politice. Astfel parlamentarismul de azi nu mai samănă cu cel din trecut: odată era arma ofensivă a lui „Tiers Etat” contra proprietății feudale; azi e instrumentul defensiv al proprietății capitaliste contra proletariatului. S'a ajuns azi la paradoxul că o democrație teoretică legitimează în folosul unei aristocrații diriguitoare: ciștigarea mandatelor se organizează ca o afacere financiară; deputatul, odată ales pe patru ani, e liber să lucreze prin volul său contra intereselor alegătorilor, pe care apoi și-i recuștigă prin servicii personale; între parlament și țară e o separație completă, și parlamentele sintetizează dominația clasei a cărei expresie perfectă e statul modern. Privilegiul economic al burgheziei consolidează privilegiul ei politic, dominația sa prin Camere. Parlamentul joacă în statul modern rolul Curții sub vechiul regim: el domnește asupra burocrației, determină actele administrației. În dosul parlamentelor se ascunde aristocrația diriguitoare: ea califică de interese generale nevoile sale particulare și de voința națională voința sa personală. Pentru aceia regimul parlamentar azi nu mai seduce clasa muncitoare; aceasta își dă samă că prin parlamentarism s'a consolidat structura capitalistă sub aparența legalității democratice. Deaceia azi parlamentarismul e atacat odată cu această structură capitalistă, și mișcarea sindicalistă (e vorba, firește, de țările înaintate, unde aceasta e ceva serios) apare în primul loc ca un conflict între sindi-

calism și parlamentarism: parlamentarismul vrea ca cetățeanul să abdice dela drepturile lui în mîna unei oligarhii însărcinate să exercite o tutelă temporală, și să aștepte dela ea reforma statului; sindicalismul vrea ca muncitorimea organizată să nu mai susțină edificiul social ce o apasă. Deaceia, închee autorul, se poate spune că criza parlamentarismului e criza statului modern, ba chiar a societății moderne.

La Revue (Martie, 1910).

Tullio Giusti publică sub titlul *Chestiunea Triestului și Tripla Alianță* un articol, în care arată suferințele îndurate de provinciile sudice italiene din Austria. Căci și Italienii au Transilvania lor, și lanțul luptelor pentru menținerea naționalității e poate tot așa de dureros la sud-vestul imperiului habsburgic cași la răsărit. Poate, răci se pare că Triestul are mai multă libertate. Dar să dăm cîteva date din studiul d. lui Giusti. Dela 1382, cind Triestul, o comună liberă, s'a dat lui Leopold, până la 1848 și chiar mai tîrziu, această provincie a avut, din punct de vedere economic, o situație bună. De cind însă s'a deșteptat spiritul național și Triestienii au început să-și arunce privirea spre sud, de atunci Austria a început, amintindu-și de pierderea Venetiei, politica de desnaționalizare prin Sloveni și de aservire economică.

Mijloacele prin care guvernul austriac își urmărește scopul se pot rezuma astfel: 1) se refuză orice școală Italianilor și se deschide oricite pentru Sloveni și Germani; 2) se transferă toți funcționarii publici italieni în provinciile germane sau slave ale Imperiului și se înlocuiesc prin funcționari slavi sau germani, care nu știu limba țării; 3) se ia comerțul, industria și navigația dela Italiani, ca să li se dea Germanilor și Slavilor; 4) se colonizează „Regiunea Iulia” cu Slavi și se sprijină organizația lor politică;

5) s'a creat o lege electorală, prin care se tinde a se dea administrația comunilor Slavilor, Germanilor și socialiștilor. In contra tuturor acestora Italianii luptă cu toate armele posibile; nu se dau înlături dela atentate,—pildă este complotul lui Oberdan,—mişcări de stradă singeroase, propagandă prin presă, meelnguri de protestare, etc..

Dar razimul puternic îl găseșc în Consulatul municipal, acordată la 1850, și în mijloacele financiare ale Ligii Naționale, ce are numai în două secții 17.326 asociați, și care întretine actualmente 50 de școli, bibliotecă, cursuri de analfabeți, etc.—Solidaritatea națională manifestată de acești Italiani te uimește; de ea se lovesc pretutindeni încercările guvernelor austriace, și nu e greu de prevăzut cine va eși la urmă învingător.

D. E. Faquet într'o recenzie-articol Un rechizitoriu contra lui Renan, apără pe marele scriitor de acuzațiile aduse de d. Parigot, care găsește că Renan a fost lipsit de originalitate în cogitare, laș, fără simțul istoric și de un egoism aristocratic. Stilul d-lui Faquet e de o asprime neobișnuită d-salo, și din aceasta, dacă nu ne putem face o idee de valoarea studiului recenzat, putem însă vedea cât de jignit a fost criticul francez de aprecierile nefavorabile ale d-lui Parigot.

Revue des Idées. (Februar, 1910)

Georges Matisse, într'un studiu interesant asupra inteligenței omenești, arată importanța legii de constanță intelectuală, formulată de Remy de Gourmont. Cași acest cogitator, el crede că inteligența omenească nu a crescut în cursul secolelor, ci numai produsele activității sale s'au acumulat odată cu timpul. După părerea sa însă, odată cu dispariția condițiilor vieții primitive, inteligența omului pierde gradat una din calitățile ei primordiale, supleța, devenind pe fiecare zi, ca toate organismele ce îmbătrinesc,

din ce în ce mai rigidă. Odată cu dezvoltarea vieții sociale și a civilizației, facultățile native atit de variate ale omului primitive s'au restrins merend. Datorită diviziunii muncii, fiecare om numai întrebuințează decit o aptitudine unică a inteligenței sale, care se dezvoltă în chip monstruos, pecind celelalte degerează. Fiecare membru al societății învațează cit mai mult într'o specialitate anumită, înlinzind resorturile inteligenței sale într'o singură direcțiune. Toată subtilitatea, toată forța de spirit a unui avocat, a unui matematic, e absorbită de exercițiul profesiei sale. Ceia ce am câștigat în putere tehnică, am pierdut în întindere a spiritului. Orizontul nostru devine din zi în zi mai închis de mediul social, și omul deabia mai zărește natura, printre norii de fum ai civilizației. Societatea ne ascunde universul, și nu ne mai rămâne timp să observăm mișcările cereșli, plantele din jurul nostru, semnele atmosferice ce pregătesc furtuna, instinctele animalelor. Cogitarea noastră e neincetat hipnotizată de problemele politice și sociale, care au luat pentru inteligența noastră o importanță disproporționată. Numai oamenii care au stat mai mult în contact cu lumea fizică o cunosc încă, și inteligența lor e mai deschisă și mai vastă. Aceștia posedă mai multă supleță, agerime de spirit, putere de reacțiune grabnică în fața evenimentelor neprăvăzute. Inteligența omenească, care avea la început o întrebuințare universală, sfârșește cu timpul prin a nu putea fi întrebuințată decit într'o împrejurare particulară, definită prin condițiuni mărginite și realizată numai în acest mediu artificial, care e societatea.

Există, după Matisse, o lege a degradării inteligenței. Ceia ce inteligența câștigă în adincime, pierde în întindere a orizontului.

Organism cuprins de scleroză, ome-

nirea va ajunge într'un stadiu, în care achiziția cunoștințelor tehnice, în fiecare profesie, va dura alit de mult, va cere alitea sforțări, încit va absorbi toată acivitatea, toată puterea disponibilă a spiritului. Omenirea va atinge atunci o stare de echilibru, o stare stabilă, cași acele societăți de hymenoptere, de albine, de furnici, a căror viață colectivă nu mai progresaază.

La Revue du Mois (Februar, 1910).

Asupra utilizării azotului atmosferic în diferite ramuri ale activității economice și industriale, ne dă A. Deletoief un scurt istoric și o expunere repede a celor mai recente procedee de extragere. La începutul secolului XIX azidul azotic era puțin întrebuit, înțat, servind numai la prepararea pulberii și explozivelor. Cu progreselo chimiei și cu prepararea azidului sulfuric prin camerele de plumb, azidul azotic găsește o mai mare întrebuintare. Și mai mult e reclamat azidul azotos, cind derivatele azotice devin baza industriei materiilor colorante; iar în timpul din urmă, prin dezvoltarea chimiei agricole și prin întrebuintarea nitratelor pentru îngrășăminte, cantitățile de azid azotic ce se cer au ajuns foarte mari. Și deși deocamdată minele de nitrat de sodiu din Chili și Peru aruncă în lume peste un milion jumătate de tone de nitrat anual, toluși s'a căutat a se relua și perfecționa procedeele lui Cavendish (1784) pentru extragerea azotului din aer. S'a ajuns astfel să se obție pe calea această azolat de calciu pentru îngrășăminte cu un preț care permite să se concureze nitratul din Chili și Peru. Toată problema este să se ajungă a se încălzi foarte tare și a se răci foarte brusc amestecul de azot și de aer, ceea ce se face prin ajutorul scinteei electrice și prin diferite procedee, din-

tre care până acum cele mai bune sînt ale lui Schoenherr, Guye și alții.

Carducci și poezia națională este titlul unui întins studiu, pe care P. Van Tieghem îl face asupra marelui poet italian ca poet național. După o introducere, în care arată că poezii găsește din ce în ce mai puțin răsuneț în sufletul cetitorilor, din pricină că poezia de azi nu prea are legătură cu viața și cu frământările ei, ei tînde să devie tot mai subtilă, mai neînțeleasă, mai izolată și mai străină de marile evenimente ale epoei, autorul conchide că pentruca poetul să găsească răsuneț în suflete trebuie să vi-breze el mai întâi, să se inspire din viață, să se intereseze de marile probleme ale omenirii de azi, ori de ale neamului său măcar,—să fie poetul neamului său și-al omeni i. Un astfel de poet a fost Victor Hugo, și tot un astfel de poet este, încă și mai mult, Carducci. Desigur, Carducci a cîntat și iubirea și vinul și natura, dar mai presus de toate el a fost poetul țării sale; el a avut ca erou țara și poporul Italiei. El a cîntat independența după ce a luptat mai întâi pentru ea, a cîntat liberarea Romei după ce a dus o luptă aprigă prin scris contra stăpînirii papale, a cîntat în sfîrșit aspectele diferite ale țării sale devenite libere și unite, și nu a rămas rece nici pentru progresele din urmă ale Italiei, ridicarea ei industrială și economică. Chiar natura Carducci nu a văzut-o decit prin prizma iubirii de neam și nu a cîntat-o decit pentru premărirea țării sale.

Pentru aceia Carducci a dominat cu puternica lui personalitate toată epoca dela independența Italiei până la moartea sa, și a avut alita răsuneț în țara sa.

Nuova Autologia (Ianuar, 1910). Cesare Ranzoli.—Senzibilitatea actorilor. Autorul discută mult discutata

chestie dacă actorul simte în realitate sentimentele și pasiunile pe care le reprezintă pe scenă, sau e numai un simplu imitator al naturii. S-ar părea că răspunsul cel mai sigur l-am putea căpăta dacă ne-am adresa la înșiși actori. Din nefericire, răspunsurile lor au fost totdeauna contradictorii. Astfel, după Coquelin, arta dramatică e un produs al reflexiunii: actorul cu altul mai ușor atinge culmea artei sale, cu cât simte mai puțin. Multe anecdote păstrate despre actorii mari par să confirme această părere. Cu toate acestea, o anchetă întreprinsă în 1888 de către W. Archer, într-o revistă americană, a dat rezultate tocmai în sens contrar: mai toți actorii întrebați au declarat că sînt în mod intens pe scenă toate sentimentele pe care sînt siliți să le reprezinte. Aceiași declarație a făcut-o și marele tragedian italian Tomasso Salvini. În fața acestor afirmații contradictorii, autorul se hotărăște pentru teza nesenzibilității actorilor, din următoarele motive: Se știe că stările emotive sînt concomitante cu o serie de alterațiuni fiziologice, mai mult sau mai puțin profunde, și că o viață bogată în emoții intense înăbătrinește de timpuriu organismul și-l duce înaintea de vreme la moarte. O asemenea soartă ar lovi în mod fatal și pe actori, dacă ei ar simți cu adevărat toate emoțiunile pe care ei ne fac să credem că le trăesc. În realitate însă se înalplă tocmai contrarul: nu numai că nu mor de tineri, ei, din potrivă, se par că împărțesc, împreună cu oamenii de geniu, privilegiul de a trăi mai mult decît mijlocia celorlalți muritori și de a-și păstra întregimea forțelor fizice și mintale. Apoi, e iarăși cunoscut că obișnuința micșurează gradul de intensitate al stărilor afective. Cum s-ar putea admite ca numai actorii dramatici să se substragă acestei legi generale? S-apoi dacă perfecția ficțiunii scenice

ar fi în raport cu intensitatea sentimentului actorului, ar trebui, în mod firesc, ca desăvîrșirea jocului să scadă înleplat cu repetirea reprezentațiilor. În realitate se înalplă tocmai contrarul, ceia ce probează că actorul nu simte deloc, ci creația lui e produsul unei observații tenace și al unei reflexiuni metodice. Mai departe, e neîndoielnic că actorul, pe scenă, trebuie să aibă o desăvîrșită stăpînire asupra sa însuși, deoarece un gest ne la locul lui, o ridicare de voce nepotrivită, e de ajuns pentru a distruge efectul. Dar caracteristic emoțiilor puternice este de a tulbura conștiința și de a te face să pierzi stăpînirea de sine. Un îndrăgostit sincer, fie el și cel mai cult și inteligent om din lume, înaintea iubitei sale își pierde cumpătul, devine ridicol, observă aceasta și devine și mai ridicol, iară Ea, în cele mai multe cazuri, îl întoarce spat-le pentru a se da trup și suflet unui Don Juan de profesie, un comediant care știe să simuleze amorul tocmai pentru că nu-l simte, știe să găsească frazele și gesturile potrivite, fiindcă are capul rece cași inima. Emoția intensă e cea mai puțin teatrală. Dacă ar fi adevărată teza senzibilității actorilor, atunci ar urma ca ei să poată reprezenta numai acele sentimente pe care sînt în stare să le simtă: un melancolic n-ar putea reprezenta veselie, etc. De fapt, actorii mari, într'un timp scurt, parcurg întreaga scară a celor mai variate emoții.

Revista d'Italia (Iuniar, 1910). *Guido Cacaglieri*.—Instrucția populară și reforma electorală. Necesitatea unei reforme electorale, zice autorul, începe a agita lumea politică și chiar și masele populare. Dar, dacă e adevărat că țara să fie condusă conform voinții majorității locuitorilor ei, atunci reforma electorală trebuie să meargă mină în mină cu trezirea conștiinții alegătorilor. Aceștia

trebuie să poseadă o noțiune exactă a îndatoririlor lor, trebuie să poseadă o unitate de cugetare și acțiune, care să-i facă a nu se mai conduce în votarea lor decât de aspirațiunile partidului din care fiecare face parte, și nu de avantajii personale. Pentru a forma însă conștiința drepturilor și datoririilor în sufletele cetățenilor e nevoie de instrucție. În acest scop trebuie să se lărgască activitatea universităților populare și a diferitelor școli serale și duminicale; ar trebui să se fundeze cât se poate mai multe biblioteci accesibile marelui public, dar, ca bază a tuturor, ar trebui să se mărească cu mult numărul școalelor primare. Din acest punct de vedere Italia e cu mult în urma celorlalte țări civilizate, și de aceea numărul analfabeților e așa de mare. De ex., în anul 1905, dintr'o mie de însurăței, n-au fost în stare să-și iscălească actul de căsătorie: 813 în prov. Reggio Calabria; 816 în Cosenza, 800 în Catanzaro, 797 în Teramo, etc.

Pe câtă vreme dar asemenea stare de lucruri nu va dispărea, zice autorul, e de o importanță cu totul secundară reforma electorală propriu-zisă. În orice caz însă, oarecare modificări sînt de adus. Trebuie mai cu seamă să se modifice sistemul de vot și de scrutin, apoi trebuie să se lărgască mult circumscripțiile electorale. Dintre sistemele de vot, mai preferabil pare a fi acel al reprezentării proporționale. Dacă, spre ex. în provincia Venetia, care alege 50 de deputați, lista partidului conservator ar avea 60.000 de voturi din 140.000, cea a partidului democrat 30.000, a partidului radical 25.000, a partidului socialist 15.000 și a celui clerical 10.000, făcînd proporțiile ar reuși ca aleși 22 conservatori, 11 democrați, 9 radicali, 5 socialiști și 3 clericali, pecind cu criteriul majorității ar fi eșit aleși cei 52 deputați ai partidului conservator.

Principiul reprezentării proporționale, pentru care s-a pronunțat Belgia și Elveția, tinde să asigure puterea politică majorității reale a țării, acordă controlul minorităților și reprezentarea tuturor grupărilor serioase.

Deutsche Revue (Ianuar, 1910).
Elias Metschnikoff, — *Weltanschauung und Medizin*.

E o conferință pe care marele învățat a ținut-o în Stuttgart. Rousseau își începea pe „Emile“ al său cu vorbele: „Tot ce esă din minile creatorului e bun, dar tot degenerază în minile oamenilor“; Metschnikoff afirmă locuina contrarul: omul din natură e rău, numai cultura îl poate face mai bun. Acest adevăr, zice el, reiese din originea animalică a omului, arătată inițială dată de Darwin. În sprijinul teoriei descendenței omului din maimuță, medicina a adus și ea dovezi nouă: astfel ea a arătat că unele boale, care se credeau proprii omului, se pot transmite maimuțelor superioare, deoarece constituția singelui la om și la aceste maimuțe e foarte asemănătoare. Dezvoltarea însă a civilizației, și ca urmare producerea civilizației, vine în conflict cu multe lucruri moștenite de om dela strămoșii săi, animalele. Astfel instinctul imitației, care e o excelentă metodă de educație la animale, la om dă efecte tocmai contrare. De ex., ce poate păți un copil, care vrea să imiteze pe tatăl său, care umblă cu o armă de vînat. Cele mai mari dificultăți în educație provin, în mare parte, din condițiile organice ale dezvoltării corpului. Astfel maturitatea sexuală apare la o vîrstă cînd oamenii nu sînt încă pregătiți pentru căsnicie. Dacă perioada de dezvoltare completă cere prea mult timp, bătrîneța vine prea de grabă. Cu toată bătrîneța însă, care sosește așa de repede, omul sîntă totuși o mare dorință de a trăi mai mult și o mare frică de moarte. Cum

se pot explica asemenea contradicții? Pentru a răspunde la această chestiune, trebuie să considerăm că omul a moștenit dela strămoșii săi, animalele, o mulțime de particularități vătămătoare pentru el. Astfel intestinul omului e cu totul asemănător celui al mămuțelor antropoide; dar, pe când acestea se hrănesc cu hrană în stare naturală, omul a născocit arta bucătăriei; de aici rezultă că, pentru om, intestinul subțire e prea lung, iar cel gros e cu totul de prisos, ba chiar vătămător. Experiențele d-rului Lane, care prin intervenții chirurgicale a îndepărtat în multe cazuri acest organ, a dovedit că, fără de el, sănătatea oamenilor e mai prosperă. Primejdia intestinului gros stă în aceea mai cu seamă că el e locul de adunare a o mulțime de bacterii vătămătoare. Apoi, tot în el, prin aceste bacterii se formează mai multe substanțe, care sînt otrăvitoare. Așa, de pildă, phenolul. Otrăvirea organismului este însă tocmai cauza care provoacă limpuria bătrineții, și, fiindcă această bătrinețe împiedică pe om de a-și îndeplini scopul vieții sale omenești, se poate afirma că partea animalică din om, adică organismul său potrivit pentru animale, e pricina nefecării omenești.

Sozialistische Monats-Hefte.

(Ianuar, 1910). *Georges Chatterton-Hill* — Die Entwicklung des Bildungswesens in Russland. In vara trecută a avut loc la Petersburg o expoziție a presei ruse, organizată de fostul director al cenzurii, d. Belgrad, care acum e conducătorul biuroului presei. Această expoziție a adunat un material foarte interesant pentru judecarea împrejurărilor culturale din Imperiul Rus. Dam aici cîteva date. Astfel în anul 1908, au apărut 600 de publicații periodice și s-au lipărit 78.000.000 de volume. Natural, aceste volume nu însumă toate opere nouă; lucrări cu adevărat nouă au fost numai vre-o

21.000. Dacă ne gândim însă că 75% din populația Rusiei e inalfabeta, numărul mare de volume lipărite probează un extraordinar de viu interes pentru pătura, relativ subțire, cultă. Ceia ce iarăși s-a văzut din această expoziție e numărul mare de popoare diferite, care compun populația Imperiului Rus. Erau expuse publicații în nu mai puțin de 48 de limbi sau dialecte. Între acestea, limba rusă, se înțelege, ocupa locul întâi (73,34%), apoi urma limba polonă (11,3%) și germană (3,2%). În limba rusă au apărut, în anul 1908, 18.276 de cărți, în cea polonă 2.063 și în cea germană 779. S poate afirma că, după dezastrul din 1904-05, în care politica de expansiune spre răsărit a primit o lovitură de moarte, Rusia caută să se apropie de Europa și să-și asimileze cultura europeană. Pentru aceasta însă se cere organizarea școalelor. Așa cum școlile se prezintă acum, cel puțin după cîte se pot ști, căci statistici nu există, ele sînt cu totul insuficiente. Singurele categorii de școli care pot fi luate în considerație sînt acelea ce depind de Ministerul instrucției și acele ce depind de Sf. Sinod, care împreună numără vreo 4 milioane de școlari. Urmarea acestor stări de lucruri e că 70% din bărbați și 90% din femei sînt complect analfabeți. Oplitiștii din Rusia speră ca în cîteva ani să se introducă învățămîntul obligator, care va face să se schimbe lucrurile. Decît numai că obligativitatea învățămîntului ar cere construcția a numeroase școli, și e întrebarea, dacă țara, în starea financiară în care se găsește acum, ar putea scoate cele 100 milioane de ruble necesare pentru aceasta, fără a mai pomeni că, în această perioadă de reacțiune, în cercurile diriguitoare lipsește și cea mai mică bună-voință pentru așa ceva.

The Contemporary Review.

(Februarie 1910. London).

D. George Whitelock — Influența italliană și franceză în pastorala engleză — atinge una din cele mai interesante chestii de istorie literară. Genurile literare au viața lor proprie și sînt supuse și ele legilor evoluției și accidentelor. Aceasta nu înseamnă că ele trăiesc înafară de condițiile reale ale vieții sociale, ori că împrejurările istorice ale epocii, ori chiar capriciile unor *cercuri* restrînse nu le influențează adînc. Viața rustică, simplă și liniștită, idealizată în „Arcadia fericită”; sub cerul albastru al Greciei antice a creat *pastorala*, cu trei veacuri înainte de era noastră. Theocrit introduce în poezia vieții pur pastorale și elementele unei vieți agricole, iar Virgil, născut în rustica Italie, nu face decît să imiteze și, în oarecare măsură, să traducă pe Theocrit. Theocrit e cu totul realist; Virgil în *ecloga bucolică* introduce artificialitatea „Vrîstei de aur” și alegoria: Arcadia ajunge pentru toți poezii refugiul ideilor lurilor de fericire a vieții pămîntene. În evul mediu tradiția pastorală pare aproape întreruptă, pentru a fi reluată odată cu aurora Renașterii. Petrarca, Boccaccio și Dante sînt renăscătorii pastoralăi alegorice în Italia. De la nașterea lui Petrarca pînă la moartea lui Tasso, o epocă de trei sute de ani, Italia trece prin cele mai mari nenorociri politice și sociale, dar ajunge cu toate acestea să-și stabilească o adevărată hegemonie literară în Europa. Italia iea locul Franței în sfera de influență culturală asupra Europei, ajungînd în timpul Renașterii adevărata universitate a Apusului. Cultura italiană în toate formele, deci și în forma expresiunii artistice, străbate pretutindeni. Astfel poezia pastorală ajunge *la modă* în toate țările din Apus. Franța, transfigurată de Italia, ajunge mai italiană decît Italia însăși. Efectul influenței Italiei asupra literaturii în Anglia este cu totul covor-

șitor, chiar în timpul Elisabetei: *Burton, Spenser, Lidney, Marlowe, Shakespeare* sînt adînc influențați de literatura italiană: de *pastorală*. „Pastorul” și „pastorița” și raporturile lor idilice ajung subiecte banale în literatura engleză originală, pe lingă nenumăratele traduceri din literatura pastorală italiană. În veacul al optzecelea *Pope* și *Say* sînt reprezentanți ai pastoralăi. *Wordsworth, Coleridge* și *Keats* se opun tradiției virgiliene, pe care *Tennyson* o cîntă cu entuziasm. În timpul Renașterii, Italia a determinat gustul literar al tuturor țărilor din Apus; *pastorala* străină însă a venit în Anglia pe trei căi: *pastorala* dramatică a fost importată direct din Italia, pecind *pastorala* dramatică în proză a venit din Spania, iar cea în versuri din Franța. Geniul englez a primit în acest chip elemente multiple și complicate de elaborat în *pastorala* engleză: frumusețea italică s-a imbinat cu strălucirea de spirit franceză și cu pasiunea fierbinte a Spaniolului. Și între influențele determinării facturii pastorală engleze nu trebuie de eliminat nici simțul măsurii și nici simțirea proporțiilor a vechiului Theocrit. *Pastorala* ține încă un loc în lumea literilor, deși a fost declarată exotică în Europa modernă, — dar e adevărat că ea a căpătat în fiecare țară o culoare locală. În opera literară a lui Rostand, *pastorala* nu e rău privită nici de autor, nici de celtori.

Saturday Review (Februarie 1910), „Reforma” chinezești în Tibet. Ocuparea de către armata chineză a orașului Lhasa, desărcinarea și fuga lui Dalai Lama în India, sînt cele dintâi începuturi ale noiei politici chinezești, care-și propune să „reformeze” Tibetul, cu alte cuvinte să încorporeze definitiv acest ținut la marele Imperiu. Suzeranitatea Chinei asupra Tibetului ține din 1720. În acel an im-

păratul Kank-hi interveni între două partide vrainage, care susțineau fiecare alt Dalai Lama, și declarând Tibetul țara supusă numai numai doi mandarini politici. Ambanicum li se zice, ca rezidenți la Lhasa. Aceștia aveau puteri depline și însărcinarea de a controla fiecare pas al ocirmuirii. Din acel timp până astăzi, după o conspirație nereușită a lui Dalsi Lama din aceea vreme pentru alungarea străinilor, nici unul din tinerii Lama, desemnați de mandarinii ca succesori să reprezinte incarnația lui Buddha pe pământ, nu ajunsese la majoritate. Fiecare din ei avea aceeași soartă tragică. Cum atingea vârsta de optsprezece ani nenorocitul Dalai murea într'un chip misterios, otrăvit sau asasinat în alt chip de funcționarii chinezi. După moartea fiecăruia se desemna alt copil mic să fie Lama și în tot timpul minorității regenta era incredințată unui sfelnic, care nu era decît o unealtă a Ambanilor. De fapt China conduse afacerile în tot timpul acestei regente quisiperpetue. Actualul Dalai Lama scapă de soarta lui fatală cînd ajunsese la optsprezece ani, cîci o mișcare populară răsturnă regenta și pune pe Dalai pe tron. Aceasta pare a fi vina lui cea

mai mare, pe care nu i-o poate erla China. Războala avu loc într'un timp cînd China avea prea multe alte încercături spre a se mai putea gîndi la Tibet.

Infringerea ei de către Japonia, războala Boxerilor, ocupația europeană și pierderea Koreei și Mancuriei, toate acestea contribuiră ca prestigiul ei să scadă tot mai mult în Tibet. Deja în 1904, cînd misiunea engleză—intai misiune europeană—pătrunsesse pînă la Lhasa, suzeranitatea Chinei era numai nominală. Anglia a făcut greșala însă că nu a profitat în deajuns de această prielnică spre a atrage Tibetul în sfera ei de influență. Acum se pare că China și-a recîștigat vechiul prestigiu, mulțumită gestului energetic al țeregelui din sudul Imperiului cehes, care a trimis un corp de armată organizată europenește să ocupe Lhasa. Totuși situația e turburată și milițanele de credincioși privesc cu surprindere și cu neliniște la actualul Dalai Lama, care e pentru ei personificarea lui Buddha pe pământ, silit să fugă spre a scăpa de dușmani și să ceară adăpost, sărman fugitiv, în țară străină dela Albi necredincioși.

Mișcarea intelectuală în străinătate.

FILOZOFIE.

Frédéric Nietzsche. *Ecce homo, suizi des Poésies*, trad. par Henri Albert. Paris. Société du Mercure de France. 3.50.

Un fel de autobiografie a marelui filozof german, și totodată o autoanaliză asupra personalității și operei sale.

William James. *Précis de Psychologie*, trad. par C. E. Baudin et G. Berthier. Paris, Marcel Rivière, 10 fr.

Traducerea volumului „Text-Book of Psychology”, care e un rezumat didactic și popular al lucrării „Principles of Psychology”.

Dr. Ed. Claparède. *Psychologie de l'Enfant*. Genève, Kündig.

E o expunere completă a problemelor și metodelor de cercetare în domeniul psihologiei infantile, cum și un studiu original asupra dezvoltării intelectuale a copilului.

ISTORIE.

Comte Louis-Philippe de Ségur. *Souvenirs et anecdotes sur le règne de Louis XVI*.

Autorul, ale cărui însemnări se editează după 80 de ani dela moartea sa, a jucat un mare rol ca diplomat, militar și bărbat politic, așa că a avut prilejul să cunoască multe lucruri interesante de pe vremea sa.

Max Nordau. *Le Sens de l'Histoire*. Paris, Félix Alcan.

Un studiu asupra valorii istoriei ca izvor al cunoștinței raționale, a înțelegerii și a scopului vieții individuale și colective. El nu consideră istoria ca o știință, pentru că ea nu ne dă răspunsuri sigure asupra problemelor eterne.

Dr. Arnold Meyer. *Was uns Jesus heute ist*. Tübingen 1907. Mohr.

Pentru autor, profesor la universitatea din Zürich, Isus este o personalitate istorică, care cu toate extraordinarele sale însușiri, nu se ridică totuși peste nivelul omenirii.

Dr. Ludwig Schmidt. *Allgemeine Geschichte der germanischen Völker*. Oldenburg, München.

E istoria popoarelor germanice, dela origină pînă la jumătatea veacului al șeselea, epoca în care Francii supt Merovingieni ajung la cea mai mare putere.

ȘTIINȚI.

Commandant Paul Renard. *L'Aviation*, conférences faites en 1909. Paris, Dunod et Pinat, 5 fr.

E un curs complet asupra aviațiunii, în care sînt expuse principiile și încercările de pînă acum.

Dr. Marthe Francillon-Lobre. *Hygiène de la femme et de la jeune fille*. Paris, Delagrave, 1.50.

Un mic manual de igienă specială.

care se referă la îngrijirile, pe care le reclamă sănătatea femeii spre a fi pusă la adăpost de primejdiile boalelor.

Dr. C. Feig. *Les eaux minérales, médicales vitales.* Paris, Maloin, 10 fr.

Autorul ne dă un studiu mare asupra însemnătății apelor minerale ca mediu vital, și în genere asupra rolului acestor ape în natură.

Alfredo Montel. *Le case nelle regioni sismiche e la scienza delle costruzioni.* Edit. Lattes. Torino.

Se ocupă cu modul cum trebuie să se facă construcția edificiilor, spre a rezista cutremurelor de pământ.

A. Durso Penisi. *Dizionario enologico.* Edit. Hoepli. Milano.

Un dicționar a tot ce privește fabricarea și conservarea vinului.

SOCIOLOGIE. DREPT.

Ch. Bastide. *Les Institutions de l'Angleterre sous Edouard VII.* Paris, Henry-Paulin, 5 fr.

Este un studiu detaliat asupra diferitelor servicii publice și instituții din Anglia.

A. d'Echerac. *L'Assistance publique, ce qu'elle fut, ce qu'elle est.* Paris, Steinheil, 5 fr.

Postul secretar general al „Asistenței publice” face un scurt istoric al acestei instituții și arată starea în care actualmente se află ea.

Maxime Leroy. *La Loi.* Paris, Giard et Brière, 6 fr.

Autorul caută să arate cum legile au evoluat dela concepția absolută la o concepție mai relativă, transitorie, și cum puterea lor a fost mereu strinsă de tot felul de regulamente, circuli, jurisprudențe, doctrine, recursuri, etc...

Johannes Gaulke. *Die ästhetische Kultur des Kapitalismus.* Berlin. 1909.

Este o critică a societății capitaliste din punct de vedere al culturii estetice.

CRITICA LITERARĂ și ARTISTICĂ.

J. Barbey d'Aureville. *Critiques diverses.* Paris, Lemerre, 3.50.

Este o adunare de diferite articole de critică publicate prin ziare și reviste de cunoscutul scriitor francez.

Georges Houbron. *L'orgueil de vivre. Citations extraites des Poètes et des Philosophes.* Paris, Fischbacher, 3. 50.

Autorul a scos din diferiți poeți și filozofi enunțările relative la viață, le-a clasat și le-a publicat în acest volum. Sunt puși la contribuție tot felul de scriitori începând cu cei mai vechi și sfârșind cu Anatole France.

Albert Dauzat. *L'Italie nouvelle.* Paris, Fasquelle, 3.50.

Recetări și impresii asupra vieții culturale ale Italiei de azi.

LITERATURĂ.

Camille Pert. *Miraje de bonheur.* Hachette, 3.50.

Un roman în care se pare că autorul ar combate căsătoria: un tânăr se însoară atras de „mirajul fericirii” și ajunge nefericit și blăstămat de o întreagă familie.

Max Reboul. *L'Amour roi.* Paris, Ollendorff, 3.50.

Iubirea în adevăr domnește în acest roman: e o serie întreagă de amoriuri toate nefericite și cu sfârșit rău.

Georges Meredith. *L'Amour moderne.* Paris, edition de „la Phalange”, 2. Traducere din englezește.

Ricarda Huch. *Der letzte Sommer. Eine Erzählung in Briefen.* Stuttgart, 1910. Deutsche Verlags. Anstalt.

Este cea mai nouă operă a cunoscutei scriitoare, în care ea se apropie mult de direcția realistă în artă.

Compilator.

Bibliografie.

- Radu D. Rosetti. *La Capătul pământului. Note din călătorie*. 1910. București, Minerva, Pr. 2 l.
- Eugène Lovinesco. *Les voyageurs français en Grèce au XIX-e siècle*. 1909, Paris, Honoré Champion. Fără pref.
- Th. D. Speranția. *Anecdote nouă*. 1909, București, Minerva. Pr. 1.50 l.
- Ion Birseanu. *Rapsodii și balade*. 1909, București, Minerva. Pr. 1.50 l.
- Arhiereul Sofronie Craioveanul. *Noul Testament*. (rinduit de). 1909, București, Minerva. Pr. 4 l.
- Calendarul Minervei pe 1910. Pr. 1.25 l.
- Ioan Slavici. *Educația rațională*. 1909. Bib. Minerva (Nr. 45 și 46). Pr. 60 b.
- L. Tolstoi. *Amintiri din Sevastopol* (Trad. de N. Cadioschi). 1909. Bib. Minerva (Nr. 47 și 48). Pr. 60 b.
- Dr. I. Duscian. *Tuberculoza*. 1909. Bib. Minerva (Nr. 50). Pr. 30 b.
- Wilhelm Meyer-Förster. *Heidelberg-ul de altădată*. (Piesă în 5 acte.— Trad. de Ovid Densusianu). 1909. Bib. Teatrului Național (Nr. 1). Pr. 40 b.
- Emile Augier. *Cherțul notarul* (Comedie în 5 acte.— Trad. de I. Al. Brătescu-Voinești). 1909. Bib. Teatrului Național (Nr. 2). Pr. 45 b.
- Al. G. Florescu. *Sonda* (Piesă în 3 acte). 1909. Bib. Teatrului Național (No. 4). Pr. 45 b.
- N. Gogol. *Revizorul* (Comedie în 5 acte.— Trad. de N. Dunăreanu). 1909. Bib. Teatrului Național (Nr. 5). Pr. 45 b.
- Heinrich Pestalozzi. *Leonard și Ghertruda* (Trad. de Ion A. Rădulescu-Pogoneanu). 1909. București, Tip. cărților bisericesti. Fără pref.
- Cervantes. *Cîinii din l'alladulul* (Trad. de A. Luca). București, Bib. Lumen (Nr. 29). Pr. 15 b.
- Henryk Sienkiewicz. *Prinsoarea sau judecata lui Jupiter* (Trad. de Paul Ionescu). București, Librăria Nouă, 1909. Pr. 20 b.
- I. Manolescu. *Tablou grafic rezumativ al istoricului neamului românesc, întocmit pentru înlesnirea învățămîntului istoric, în școlile de adulți și regimentare*. 1909. București, Institut. geografic al Rom.
- C. Rădulescu-Motru. *Naționalismul*. Cum se înțelege. Cum trebuie să se înțeleagă. 1909. București, Bib. Lumen, 1 broș. de 78 pag. Pr. 30 b.
- Const. C. Diculescu. *Propaganda papistă și împlinirile bisericesti*. 1909. București, Göbl, 1 broș. de 30 pag. Pr. 50 b.
- Maria Beiu-Paladi. *Izvor de fericire*. Bib. Poporală Medicală (No. 12). 1909. Vălenii de Munte.
- Alexandria, sau istoria lui Alexandru cel Mare Macedon. Bib. p-Toți (Nr. 467—468). Pr. 60 b.
- Sextil Pușcariu. *Cinci ani de mișcare literară*. (1902—1906). 1909. București, Minerva, Pr. 30 b.
- N. Zaharia. *Critica literară*. 1909. București, Revista Idealistă, 1 broș. 8 de 31 pag.
- N. Gogol. *Revizorul* (Traducere de Alecsandrescu-Dorna). 1909. București, Alcalay, Pr. 30 b.

CONSILIUL DE ADMINISTRAȚIE

AL

SOCIETĂȚII ANONIME

PENTRU

EXPLOATARE DE PADURI

și Cherastrae cu Vapor

Mai înainte: P. & G. GOETZ & C-ia

CAPITAL 10.000.000 fr. din care 8.000.000 Varsați.

PRESEDINTE:

VICE-PRESEDINTE:

Decedat

DI. MORITZ PFLAUM

Șeful Casei Dutschka & C-ie
Membru al Consiliului
Burgel, etc. Viena

CONSILIERI DE ADMINISTRAȚIE :

Domnul Alex. Băicoianu, Director al Creditului Fon-
ciar Urban.

M. Blank, asociat al Casei Marmorosch-Blank &
C-ie, București.

August Dall'Orso, bancher în Galați,

Georges Hersent, inginer în Paris,

Th. Nica, avocat.

Iuliu Seculici, director general al Societății de
Asigurare „Dacia-România”, București.

Principe Barbu Al. Stirbey, mare proprietar.

Domnul Alfred Strasser, rentier în Viena.

Dr. Ludwig Westermayer, Consilier de Ad-
ministrație al Băncii Centrale Austriace de Cre-
dit Fonciar, în Viena.

Em. A. Ziffer, Inginer civil, Președinte al Soci-
etății Căilor Ferate Imperiale Regale Privilegiate
Lemberg-Cernăuți-Iași și al Căilor locale din Bu-
covina, etc., în Viena.

DIRECȚIUNEA .

Domnul Otto Maubach, Director Central, Viena.

Ludovic Horch, Director și Secretar General,
Viena

DIRECȚIUNEA DE MANIPULARE

DI. Robert Neuhaus, Galați.—**DI. George Frank**,

Cernăuți,—**DI. W. Renelt**, Buzeu.—Director forestier

DI. Henri Pectival, Viena.

SEDIUL SOCIETĂȚII :

București—Alea Carmen Sylva, No. 3—București.

"CREDIT PETROLIFER"

Soc. pentru favorizarea dezvoltării industriei Petrolifere din România

CAPITAL SOCIAL AUTORIZAT: Lei 6,000,000.

CAPITAL EFECTIV: Lei 5,000,000.

○ ○ ○ ○ Reprezentant General al Societății ○ ○ ○ ○

" V E G A "

Societatea anonimă Română pentru Rafinarea Petrolului

RECOMANDĂ:

Renumitele uleiuri de uns „Vacum“.

Ulei special pentru motoare Diesel: Vegolina.

Păcură pentru ars.

Păcura specială subțire pentru ars.

Benzină pentru automobile (marca Motricină).

Benzină pentru lămpi, motoare, etc.

Petrol lampant I. reglementar.

Pentru orice informațiune a se adresa Direcțiunii Generale,

BUCUREȘTI, STRADA LIPSCANI No. 10.

Furnisorul Curtii Regale Casa fondată în Anul 1865

W. STADECKER

BUCUREȘTI

SUCURSALE

20. STRADA SMARDAN, 20

BRAILA, CRAIOVA, BOTOSANI

PRODUCEREA UNIVERSALE

Originale „RUD. SACK“ cu 1, 2 și 3 brazde

Singurele aprobate de guvern și premiate la toate concursurile oficiale

Refuzați imitațiunile cu totul inferioare oferite sub denumirea

„SYSTEM SACK“

GARNITURI DE TREERAT, ENGLEZEȘTI

RUSTON, PROCTOR & Comp. L^{td} Lincoln

Cele mai răspindite în țară, recunoscute că trează fără risipă, mai curat ca oricare alt sistem. Speciale pentru o producțiune extra-mare. Prevăzute cu noile lagăre mobile cu cereuri ungătoare. Locomobile de 9 atmosfere presiune, cu aparat de ars pael, cu mare presiune, extra-intărite.

PATOZE DE BATUT PORUMB CU ABUR „RUSTON“

PRODUCTIUNE: 180 SI 380 CHILE PE ZI

Grape, Semănătoare, Seecrătoare Cormick, Vinturătoare,

○ ○ ○ ○ ○ Trioare Mayer, Etc. Etc. ○ ○ ○ ○ ○

N. MISCHONZNIKY

FURNIZOR AL

CURTII REGALE

7.—STRADA COLȚEI—7 (Casa proprie)

CEL MAI VECHIU ȘI MAI MARE MAGAZIN DE

NOTE ȘI INSTRUMENTE MUZICALE

Reprezentant general pentru România a celor
mai mari Fabrici din lume.

PIANE SI PIANINO

Steinway, New-York; Pleyel, Paris; Julius Feurich; Blüthner,
Leipzig; Erard, Paris; Foerster; Schiedmayer et Sohne.

Piane originale Schiedmayer sînt cel
cu marca Schiedmayer et Sohne, fadica bă-
triuul și fiu), Casa fondată la 1781 fapt apro-
bat și recunoscut de toate comitățile mu-
zicale din întreaga lume.

Nu le confundă cu fabrica I. P. Schied-
mayer Piano-forte-Fabrik care le oferă con-
curența drept renumitele Schiedmayer bă-
triuul, pentru ca astfel să inducă publi-
citate în eroare.

Prețuri și condițiuni foarte
avantajoase.

Reprezentant general pentru
România al veritabililor

GRAMOFONE Marca „INGER”

Cele mai perfecționate din lume, nelintrecute în claritate și sonoritate
Revinzătorilor se acordă prețurile și condițiunile fabricii.

PREȚURI MAI EFINE CA ORI UNDE

CATALOGUL ILUSTRAT SE TRIMITÉ GRATIS ȘI FRANCO LA CERERE

Mare Economie
de Carbuni

se realizează numai prin celebrele :

SOBELCATORIERE

Garantate Belgiane veritabile

Godin MODEL 1907
Cele mai ingenioase, ele-
gante și solide.

Cele mai igienice prin construcțiunea lor
se găsesc numai la :

Marele Magazin de Lămpi, Sobe și Articole de Menaj:

M. LITTMANN: S^{SOR} I. WAPPNER

BUCUREȘTI,—Calea Victoriei No. 61—63—BUCUREȘTI

Vis-a-vis de Café Hig-Life.—(Telefon)

Cea mai frumoasă expoziție de Lămpi și Candelabre
pentru electricitate și gaz.

PENTRU PROVINCIE se efectuează orice comenzi conștiincios și prompt.

„Naționala“

Societate Generală de Asigurare în București.

Capital de acțiuni deplin vărsat Lei 2,000,000.00
Fonduri de rezervă Lei 18,160,435.46

Total Lei 20,160,435.46

Daunele plătite în ramurile elementare peste Lei 83,000,000.00

PREȘEDINTE:
A. BAICOIANU

VICE-PREȘEDINTE
P. GRADIȘTEANU

CONSILIERI:

DR. I. COSTINESCU
I. M. ELIAS
O. GENTILOMO
D. MARINESCU-BRAGADIRU

C. NACU
J. NEGRUZZI
EM. M. PORUMBARU
G. de ORMODY

PRINTUL BARBU STIRBEY

DIRECTOR-GENERAL
B. POPOVICI

SUB-DIRECTOR
I. A. BERENDEI

„Naționala“

asigură în contra incendiului, grindinei, contra daunelor de transport pe apă și pe uscat. Asigură asupra vieții omului în toate condițiunile usitate:

Caz de moarte, Supraviețuire, Zestre și Rente
Sediul social: Palatul societății str. Doamnei No. 12.

AGENȚII ÎN TOATE ORAȘELE ȚĂRII

Representanța generală pentru București se află în palatul Societății.

Se recomandă fiecăruia firma:

A. BRAUNSTEIN

Cu centrala IAȘI str. Golia 87 și sucursalele

București
Str. Carol No. 62

Pitești
Str. Serban-Vodă No. 30

Craiova
Str. Unirii No. 62

T. Măgurele

Calarăși

Str. Independenței No. 31

Str. Principală No. 34

cu cel. mai mari depozite de HAINA GATA pentru Barbați băeți și copil,
Blăni de oraș, voiaj, blănuțe, cort vinat, Pelerine și Mantale impermeabile, etc.

Cu Deviza:

Confecțiuni din stofele cele mai bune, Ultimul
Jurnal și prețuri reduse

Asemenea la Centrala Mare depozit de stofe pentru
comande.

„Steaua Română“

Societate anonimă pentru industria petrolului

Capital social: lei 30.000.000 pe deplin vărsați

Fabrică de petrol și a derivatelor sale, la
BUCUREȘTI, CONSTANȚA, CÂMPINA, MONTEORU.

Fabrică de bidoane de tinichea, la CONSTANȚA.

Produsele Fabricilor

Petrol reglementar, Gazolină, Benzină
farmaceutică, Benzină pentru motoare, Reziduiuri de petrol
pentru ars și unsul căruțelor, Parafină, Ulei
pentru motoarele „Diesel“.

Uleiuri minerale de calitate superioară. Valvolină
pentru cilindre și mașini.

Ne avînd nici un reprezentant în țară,
orice comandă de ULEIURI MINERALE sau alte produse trebuie
să se adreseze numai către:

Direcțiunea Generală, BUCUREȘTI, Bulevardul Carol No. 5

„Dacia-România“

— Societate generală de asigurare în București —

Cu un capital în acțiuni de 4.000.000 lei aur și cu rezerve
în sumă de lei 16.000.000.

Se recomandă Onor. Public pentru efectuarea de asigurări contra
daunelor de incendii, grindină, transport fluvial și maritim, precum și pen-
tru asigurări de viață în toate combinațiunile.

Este cea mai veche societate românească de asigurare.—„Dacia-Ro-
mânia“ a plătit dela 1871—1907, despăgubiri în toate ramurile de

— Lei 186,669,731 —

Informațiuni și prospecte se dau atît la Direcțiunea generală din Bu-
curești, strada Vienei (Vamei) No. 3, cit și la loți agenții din țară.

Tapete ≡ **Linoleum** ≡
≡ **Covoare** ≡

Cele mai bogate assortimente din țară la.

● ● ● ● **Wiedeman** ● ● ● ●

BUCUREȘTI: Bul. Elisabeta (telefon) Palatul Băilor Eforiei

A V I Z

Stru a evita eventuale întârzieri de predări de cok pricinuite din prea mare aglomerare de comande de la începutul toamnei, și din timpul iernei.

SOCIETATEA DE GAZ ȘI ELECTRICITATE

crede datorare a invita pe onor. Publice ca să se aprovizioneze de pe acum cu cok

Cokul fiind actualmente foarte uscat, este un adevărat avantaj, și un simțitor folos pentru cumpărătorii dacă să grăbesc se adreseze *Societății de Gaz și Electricitate* comanda lor cit e timp frumos.

Prețurile sunt următoarele:

Cokul mare zis „Tout Venant” și Cokul mărunt No. 2, Lei 52 Tona. Cokul mărunt special No. 3, Lei 55 Tona.

Aceste prețuri se înțeleg loco Uzina de Gaz.—Pentru transportul la domiciliu în saci plumbuiți conținând 40 kgr. de cok net, precum și pentru depozitul la locul de destinație, se percepe o taxă de Lei 3 de tona întreagă.

Comanda adresate fie Uzinei de Gaz, fie biroului din Calea Victoriei No. 60, se efectuează în timp de 24 ore.

Societatea de Gaz și Electricitate nu are nici o sucursală: toate publicațiunile contrarii sunt menite a induce Publicul în eroare.

DIRECȚIUNEA

BANCA COMERCIALĂ ROMÂNĂ

BUCUREȘTI, BRAILA, GALAȚI, CONSTANȚA

LOCATION DE COFFRES-FORTS

SERVICE DES COFFRES-FORTS

Ce service est pourvu de tous les perfectionnements et entouré de toutes les conditions de sécurité que comporte ce genre d'installation.

Une clé spéciale est remise au locataire: il s'en sert au moyen d'une combinaison, connue de lui seul, qu'il établit et varie à son gré.

Il est mis à la disposition de la clientèle un grand choix de compartiments dont les prix varient suivant les dimensions.

BAUCHÉ. CONSTRUCTEUR

REIMS, PARIS, LYON, BORDEAUX, MARSEILLE, NANCY, ALGER, GENÈVE.

Medicul romin în Karlsbad

Dr. ENEA NICOLA

DE LA FACULTATEA DIN VIENA

Dă consultațiuni în Karlsbad, Hars Amclys!

„Generala“

Societate Română de Asigurări Generale

Capital social deplin vărsat Lei 3.000.000

FONDURI DE GARANȚII CIRCA LEI 26.000.000

SEDIUL : BUCUREȘTI,

Piața Universității

AGENȚII : ÎN TOATE ORAȘELE ȚĂRII

ASIGURA CONTRA DAUNELOR DE :

Incendiu, Grindina și transport

(FLUVIAL, MARITIM ȘI TERESTRU)

ASIGURARI ÎN RAMURILE :

Viața

Asigurări după combinațiuni foarte favorabile și în condițiunile cele mai avantajoase.

Asigurări cu bonificare de 3% (trei la sută) asupra tuturor primelor plătite etc.

Rente imediate și aminate.

Accidente

Accidente individuale cu și fără restituirea primelor.

Asigurări colective pentru lucrătorii industriali și agricoli.

Asigurarea responsabilității civile.

Prospecte și orice lămuriri la cerere.

Reprezentanța Generală :

BUCUREȘTI, Str. Smârdan (Hanul Ghermany)

OFICIUL DE VINZARE DE HÎRTIE PRODUSA ÎN ȚARĂ

STRADA ACADEMIEI, 4

«La acest oficiu se găsește spre vânzare, predabile imediat sau după condițiunile din comande, următoarele hîrtii:

«Hîrtia specială pentru documente, acturi și titluri; hîrtie specială de mină cu plicuri, cu și fără filigrane, în cutii speciale; hîrtie cu arabescuri și imitație de pînză cu plicurile lor în cutii speciale și în pachete; hîrtie specială pentru scrisori format „cabinet“ și de poștă simple, liniate și cadrilate cu sau fără filigrane.

«Hîrtie ministerială și velină cu «Marca Țarei», «Trei Stele», «Ursul» sau «Leul», simple și vîrgate, liniate sau cadrilate.

«Hîrtie sugătoare albă și colorată, groasă și subțire; hîrtie sugătoare gris pentru omorît muște, hîrtie sugătoare pentru stercotipie.

«Hîrtie specială de desen și registre; hîrtie galbenă pentru cărți didactice și reviste ilustrate.

«Hîrtii fine colorate; hîrtie colorată zisă «natur».

«Carton alb pentru cărți de vizită, carton pentru cărți poștale; carton fin colorat, carton de jută, și carton colorat pentru dosare.

«Hîrtie de tipar și de afișe.

«Hîrtie pergamentată albă și colorată pentru împachetarea materiilor grase, vată, articole de drogerie și comestibile.

«Hîrtie albă de împachetat; hîrtie brună, înclăită și neînclăită, satinată și nesatinată de împachetat.

«Hîrtie rezistentă pentru împachetat; precum: Manilla (thauen) gris-fer, parchemin și hîrtie de celulosă.

«Mucavale: gris, brune și albe; mucava de pae.

«Primește comande de orice fel de hîrtie.

«Modele și catalogul se expediază franco după cerere.

Depozitul central, Str. Academiei No. 4.

BUCUREȘTI

Societatea Creditului Funciar Urban DIN BUCURESTI

PUBLICAȚIUNE

Se publică spre cunoștința generală că cu incepere dela 25 Februarie 1910 st. v. în fiecare zi de lucru, între orele 12—5 p. m., se va ține licitație publică cu oferte scrise la sediul societății în București, str. Doamnei No. 15, pentru închirierea dela 23 Aprilie 1910 a imobilelor societății și situate în orașele următoare:

- Buzău.**—Imob. soc. fost Gheorghiadis C., str. Transilvaniei 37, întreg imobilul pentru locuință.
idem—Micheru M., str. Carol 85, un apart. față pentru locuil.
idem—Mihăilescu Toma, str. Carol 81, două apart. de locuil.
idem—Tofoli Petre, b. dul. Viilor 87 și Mercur, prăvălie, locuință.
idem—Dumitrescu I. G., str. Carol 93, prăvălie, locuință.
- Birlad.**—Imob. soc. fost Bușila D., str. Sf. Gheorghe și Gării, întreg imob., locuință, grajd, hambar.
idem—Borș Mihail, str. Cojocari 8, un ochiu de prăvălie.
idem—Ganciu Petre, str. Paloda, colț Stefan cel Mare, loc viran.
idem—Gheorgbiu Gh., str. Dunărei 495, întreg imob.
idem—Neașu Panait, str. Principală 198, apart. de locuit part.
idem—Sielberman Leib, str. Parcului 782, apart. de locuit.
- Botoșani.**—Imob. soc. fost Popovici Ion, str. Spitalul Sf. Spiridon 7, întreg imobilul.
- Focșani.**—Imob. soc. fost Coster Fani, str. Israelită 26 și 28, întreg imob., prăvălie, locuință.
idem—Costian Florea, str. Unirii 45 și 47, întreg imob., p. locuință, grajd.
idem—Constantinescu Maria, Unirii 273, prăvălie și locuință
idem—Mateescu Ion, str. Arion 5, întreg imob.
idem—Ionescu Dim., str. Tabăcari 17, brutărie, locuință.
idem—Millea Neagu, str. Sf. Dumitru 20, 6 apart. de locuit.
idem—Săndulescu Tache, str. Unirii 50 și Libertății 3, prăvălie și două apartamente de locuit.
idem—Vasilie C., str. Unirii 51, întreg imob.
- Galati.**—Imob. soc. fost Abramof, str. Dogăriei 17 și 19, două magazii.
idem—Bosini H. D., str. Dogăriei 1, magazie p. depozit, birou, locuință.
idem—Constantinescu Șt., str. Sf. Apostoli 55 și 57, două apartam. de locuit.
idem—Caner David, str. Ceres 7, întreg imob.

idem—Căner Șulim, str. Călărăși 1 și 2, trei prāv. și apart. dela etaj.
idem—Dragoș H. E., str. Mare 24, prāvălie și două apart. de locuit la etaj.
idem—Dumitrescu P., strada Mare 71 și strada Egalității 15, întreg imobilul, prāvălie și apartamēnte de locuit.

idem—Edelstein Iancu, str. Spitalului 42, hambar de cereale.

idem—Haim I. Idel, str. Movilei 39, întreg. imob.

idem—Melinte, Gh., str. Dogăriei 66, corpul din dreapta p. locuință și un apartament din corpul din stînga.

idem—Mihailescu Gh., str. Mare 69, prāvălie și locuință.

idem—Mărgărit Eleonora, str. Portului 99, loc viran.

idem—idem 75, loc viran.

idem—idem 111, prāvălie locuință.

idem—idem 113, idem.

idem—Șerban Spiru, str. Presei 3, loc viran.

idem—Schinabeck I., str. Mare 55, loc viran.

idem—St. Talpău, str. Portului 3, magazie pentru depozit.

Ploești.—Imob. Soc. fost Neagu Matei, str. G. Cantacuzino 151—153, întreg imob.

idem—Jonescu Anica, str. Sf. Apostoli 6, întreg imob.

idem—Ploeșleanu Păun, str. Eminescu 27, loc viran.

idem—Popescu R. Nae, str. Stănică Marin 43, prāv. și locuință.

Roman.—Imob. soc. fost Grünberg Ella Aroa, strada Ocolul Vitelor Vechiu 48, întreg imob. prāvălie și locuințe.

R. Sărat.—Imob. soc. fost Ilescu S., str. Victoriei 108, prāv., locuință.

idem—Tabacu G. D., str. Independenței 19, întreg imob.

Tecuci.—Imob. soc. fost Baroli Ianoș, str. Tecuci-Bacău, întreg imob.

Brăila.—Imob. soc. fost Bran N. dr. de Lemeni, str. Roșie, colț cu Călărăși, loc viran.

idem—Cătiano I. dr., str. Roșie 5, apart. dela I, II etaj și mansarda.

idem—Deribacali A., str. Fața Portului, birourile dela parter și etaj.

idem—Draganovici G., str. Plevnei 125, întreg corpul pentru locuință.

idem—Hacher F. Alt r., str. Rahovei 257, întreg imob.

idem—Ionescu Ecaterina, str. Regală 28, prāvălie.

idem—Ionescu Voicu, str. Călărăși 161, loc viran.

idem—Manolescu Safta, str. Mihai-Bravul 162, întreg imob.

idem—Mănescu Alexe, str. Nouă 2, colț cu Traian, 48 bis, întreg imob. prāvălie și locuință.

idem—Mușat M. G., str. Rachovei 493, mai multe apartam. de locuit.

idem—Millas D. și I., str. Galați 57, moară de făină.

idem—Nedelcovici Maria, str. Danubiului 1 și 3, două ochiuri de prāvălie.

idem—Moisescu D., str. Călărăși 23, întreg imob.

C. Lung.—Imob. soc. fost Dumitrescu G. G., str. Negru-Vodă 78, parterul, prāvălie și locuință.

idem—Socec Victor, str. Negru-Vodă 340, fabrică de var.

Călărăși.—Imob. soc. fost Banciu D. și Maria, str. București 41, întreg imob.

idem—Bacău C. Stan, str. Sf. Nicolae 43, întreg imob.

idem—Ceașoglu T. Alexandrina, str. Piața litera A. No. 10, part.

idem—Constantinescu D., str. Ștefan cel Mare 23, locuință.

idem—Constantinescu Tudor, str. Plevnei 86, întreg imob.

idem—Dinulescu Marghioala, str. Griviței 153, întreg corpul.

idem—Dumitru Radu-Răboj, str. București 52, intr. imob., prāv. și locuință.

idem—Gaman F. Elena, str. Știrbei-Vodă 24, prāvălie, locuință.

idem—Ionescu Zamfir, str. Ștefan cel Mare 20, locuință și magazine de produse.

- idem—Irimia Ion, str. București 25, intr. imob., prăvălie și locuință.
 idem—Ivancu T. Chiriaca, str. București 48, întreg imob.
 idem—Ivanciu T. Cojocaru, str. București 50, întreg imob.
 idem—Marinescu El. și Petre, str. Slobozia 36, întreg corpul.
 idem—Marinescu C., str. Volna 82, întreg imob.
 idem—Mincu C. Maria, str. Griviței 106, întreg corpul.
 idem—Niculescu Manolache, str. Independenței 68, întreg imob.
 idem—Niculcea N. Ion, str. Eliade Rădulescu 37, loc viran.
 idem—Stănescu Irina, str. București 151, întreg imob.
 idem—Ștefănescu Petre, str. Griviței 45, locuința dela față, și No. 7, intr. corp.
 idem—Teodorescu D., str. București 202, întreg imob.
 idem—Teodorescu Manolache str. Știrbey-Vodă 49, întreg imob.
 idem—Teligrădeanu Maria, str. Știrbei-Vodă 50, întreg imob.
 idem—Avgherino Costi, str. București 208, 210 și 212, trei apart.
 idem—Marinescu Ion, str. Măgurii 114, întreg imob.

Craiova.—Imob. soc. fost Georgescu Ștefan, str. Sf. Dumitru 34, colt cu Horez, 17, întreg imobilul prăvălie și locuințe.

idem—Popescu M. G., str. Logofăt Taut 24 și Obor, întreg imobilul prăvălie și locuință.

idem—Ureche Muciu Coman, str. Abator 29, întreg imob.

idem—Vaughelie A. Dim., str. Bucovăț 104, cîteva camere de locuit.

Giurgiu.—Imob. soc. fost Cristovici Marghioala, str. Buzescu 1, două apart. de locuit.

idem—Moreti Ecaterina, str. Dorobanți 25, întreg imob.

idem—Tabacu S. Iordan, str. Dunărea 40, corpul dela față.

Oltenița.—Dăniilescu E. N., str. Vinător 44, întreg imob.

idem—Grigoropul C. V., str. Carol 56, întreg imob.

idem—Marato E., str. Mihai-Bravul și Gr. Cantacuzino 6, întreg imob.

idem—Pantazopoglu, Ecaterina Petre Ștefescu 12, întreg imob.

idem—Popescu V., str. Petre Ștefescu 28, întreg imob.

idem—Valsamache Spiridon, str. Petre Ștefescu, întreg imob.

Slatina.—Jianu Smaranda, str. Lipscași 18 și București.

idem—Dumitru Ioniță, str. Băilor 2, apart. de locuit la parter.

idem—Polichronie A. D., str. Ionașcu 11, întreg imob.

T. Măgurele.—Dumba Heraclie, str. Călărăși 10, magazii de produse.

T. Severin.—Imob. soc. fost Antonescu C. H., str. Aurelian 130, întreg imob.

idem—Cărbunaru Petre, str. Unirii 46, două apart. de locuit.

idem—Dobrescu G. Maria, str. Horațiu, întreg imob.

idem—Muller Anton, str. Gării, fabrică de doage.

Idem—17 Martie, a furnizării diverselor articole de droguerie necesare uzinelor comunale, a. c. idem. 5589

Idem—17 Martie a furnizării diverselor articole tehnice necesare exploataării uzinelor comunale pe anul ur., conf. idem. 5957

Idem—17 Martie, a furnizării diverselor articole de metal necesare exploataării uzinelor comunale pe anul ur., conf. idem. 5958

Idem—17 Martie, a furnizării a 4500 k. ulei mineral necesar motorilor „Diesel” dela uzina Ulmii in anul ur., conf. idem. 5959

Idem—26 Februarie a. c. p., inchirierea locului comunii numit „Dorojan”, situat de-alungul drumului ce duce la Teiu și fabrica Tonola, în prafată de 142.300.00 m. p., conf. idem. 5419

Inchirierea se face pe timp dela aprobare și până în toamna anului curent.

Textele art. 72.-83 din legea de comptabilitate publică sînt aplicabile în cauză.

Pentru Autori

Se aduce la cunoștința autorilor că manuscrisele primite la redacție nu se înapoiază; în schimb, acei autori ale căror lucrări urmează să se publice în revistă, vor fi înștiințați, despre aceasta, cel mult într'o lună dela data primirii manuscrisului.

Odată cu trimiterea manuscrisului, autorii sînt rugați să ne comunice și onorarul dorit; în caz contrar, acesta se va fixa de către Direcțiunea Revistei.

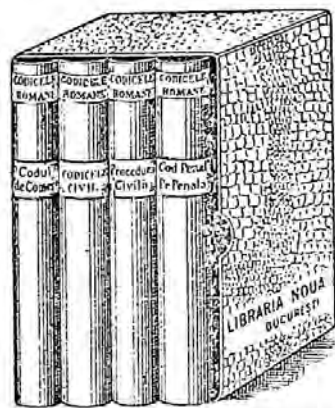
Pentru tot ceea ce privește redacția: manuscrise, reviste, ziare, cărți, etc., a se adresa d-lui **G. Ibrăileanu** strada **Golia 52, Iași**.

Numai articolele științifice (științi naturale, fizice, chimice, medicale, etc.) se vor trimite d-lui **Dr. A. Slătineanu**, str. **Știrbey-Vodă, 111 bis, București**.

Pentru tot ceea ce privește administrația: cereri de abonament, mandate, inserare de anunțuri, etc., a se adresa **Administrației revistei „Viața Românească”** strada **Golia, 52, Iași**.

D-l I. Botez va continua a reprezenta revista noastră, avînd dreptul de a încasa sumele ce ni sînt datorite, și a face angajamente în privința anunțurilor.

Persoanele, care doresc să se aboneze la *Viața Românească*, sînt rugate să se adreseze **Administrației** prin mandat postal.

A APARUT: CODICELE ROMINE

de M. A. DUMITRESCU

CU ULTIMILE MODIFICĂRI CONȚININD:

Codul Civil, Codul de Comerț, Codul și Procedura Penală, Procedura Civilă cu Legea Proprietarilor și Legea Contenciosului Administrativ.

Fiecare Cod conține pe lângă tabla de materii și o cîte o tabelă analitică.

Colecțiunea completă legată în pinză într'o cutie format mic Lei 10. Fiecare Cod deosebit legat în pinză Lei 2.50. Codul Civil legat în pinză Lei 3.

Comenzile din provincie însoțite de cost, plus un leu pentru porto, se expediază de:

LIBRARIA NOUA, Calea Victoriei, 78. București.

BIBLIOTECA NOUA

SCRIERILE PRINCIPALE ALE AUTORILOR CELEBRI.

75 BANI—UN ELEGANT VOLUM—75 BANI.

Au apărut: L. TOLSTOI, *Revoluționarii*.—GUY DE MAUPASSANT, *Domnișoara Fifa*.—FOGAZZARO, *Dragostea unui rege*.—L. ANDREEV, *Risul roșu*.—GUY DE MAUPASSANT, *Yvetta*.—M. GORKI, *În stepă*.—H. DE BALZAC, *Liturghia Ateului*.—H. G. WELLS, *Războiul aerian*, în două volume.—M. SERAO, *Mama vitregă*.

La primirea costului, expediază franco

LIBRARIA NOUA Calea Victoriei 78. București.

Au apărut în editura revistei „Viața

Românească” și se află de vânzare la principalele librării din țară, precum și la administrația revistei:

- I. Al. Brătescu-Voinești. *În lumea dreptății*. Nuvele. Un volum, în 8°, de 290 pagini.—Prețul 2 Lei.
- A. Philippide. *Specialistul Român*. Contribuție la istoria culturii românești din sec. al XIX-lea. Un volum, în format mare, de 96 pagini.—Prețul 1 Leu 50 Bani.
- M. Lermontov. *Demoul*. Poemă tradusă de Ioan R. Rădulescu, precedată de o notiță privitoare la „Poetul Caucazului”. O plachetă elegantă, pe hirtie velină, format special, de 64 pagini.—Prețul 1 Leu.
- St. O. Iosif și D. Anghel. *Legenda Funigeilor*. Poem dramatic, în trei acte. O plachetă elegantă, pe hirtie velină, format special, de 60 pagini.—Prețul 1 Leu.
- G. Ibrăileanu. *Spiritul critic în cultura românească*. Un volum, în 8°, de 267 pagini.—Prețul 2 Lei.
- G. Ibrăileanu. *Scriitori și Curente*. Un volum în 8° de 320 p. Prețul 2 lei.
- D. D. Pătrășcanu. *Schițe și Amintiri*. Un volum în 8 de 292 pagini. Prețul 2 Lei.
- A. Stavri. *Luminisuri* (Versuri). Pr. 2 Lei.